Ярослава Кожолянко
Yaroslava Kozholianko

БУКОВИНСЬКИЙ ТРАДИЦІЙНИЙ ОДЯГ

TRADITIONAL DRESS OF BUKOVYNA

БУКОВИНСЬКИЙ ТРАДИЦІЙНИЙ ОДЯГ

TRADITIONAL DRESS OF BUKOVYNA

Ярослава Кожолянко
Yaroslava Kozholianko

БУКОВИНСЬКИЙ ТРАДИЦІЙНИЙ ОДЯГ

TRADITIONAL DRESS OF BUKOVYNA

ЧЕРНІВЦІ - САСКАТУН
УКРАЇНА – КАНАДА

CHERNIVTSI - SASKATOON
UKRAINE – CANADA

1994

* Доктор Ярослава Кожолянко народилася у 1959 році в мальовничому куточку України - селі Топорівцях, що на Буковині. Роки її життя, починаючи з дитинства, пройшли в старовинному місті Чернівцях.

Закінчила історичний факультет Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича. Дисертацію виконала в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського Академії Наук України.

Історик - етнограф, вчитель, викладач, науковець із багаторічним досвідом педагогічної і музейної роботи в Україні та Канаді. З 1991 року працює завідуючою відділом науки та публікацій Музею "Україна" міста Саскатуна у Канаді.

* У книзі досліджений розвиток традиційного буковинського одягу з давніх часів до наших днів.

Вперше в етнографічній науці показано еволюцію народного одягу Буковини, подано характеристику його складових частин, проведена наукова класифікація та визначені регіональні костюмні комплекси українців і молдаван Буковини.

* Для етнографів, істориків, мистецтвознавців, музеєзнавців, художників, працівників культури, викладачів і студентів, та всіх, хто цікавиться етнологією України.

Переклад англійською мовою та технічна підготовка до друку:
Святослав Чепига

Художники: Ігор Новицький,
Вячеслав Кожолянко,
Олена Зінчук

Добродій видання:
Нестор Гречка

© Права друку застережені

* Dr. Yaroslava Kozholianko was born in a picturesque corner of Ukraine - the village of Toporivtsi, Bukovyna in 1959 . Her years were spent in the venerable city of Chernivtsi. She completed her Master's Degree in the history faculty of the Jurij Fed'kovych Chernivtsi State University. She completed her Doctorate in the Academy of Science of Ukraine.

The learned historian-ethnographer, teacher, professor, researcher with many years of pedagogical and museological experiences in Ukraine and Canada. Since 1991, she has worked as Director of the Research and Publication section of Musée Ukraina in Saskatoon in Canada.

* Within this text, the development of the traditional Bukovynian costume from ancient times to the present is investigated.

For the first time in ethnographic studies, evolution of the national costume of Bukovyna is revealed, characteristics of the elemental parts are presented, research classifications and definitive regional costume elements of Ukrainians and Moldavians of Bukovyna are traced.

* This text will be of particular interest to ethnographers, historians, art critics, museologists, artists, cultural practitioners, lecturers and students, and to all who are interested in the ethnology of Ukraine.

Translation and technical preparation for printing:
Sviatoslav Chepyha

Artists: Ihor Novyts'kyj,
Vjacheslav Kozholianko,
Olena Zinchuk

Sponsor:
Nestor Hreczka

© Held by Dr. Yaroslava Kozholianko

Своєму славному буковинському роду, моїм землякам в Україні та поза її межами з глибокою шаною присвячую

СЛОВО АВТОРА

Запашний бузок біля порога бабусиної хати, кислатий кущ терпкуватого дерену, приземкувата лозниця із солодкуватим запахом сушениць, кремезні горіхи у ніжних обіймах винограду, дідів сад і пасіка, калина і криниця, - такі п'янкі спогади мого дитинства у дивнішому із дивних країв моєї неньки - України - Буковині. Перша зірниця на небі зійшла для мене саме там, серед моїх люблячих родичів Гарасимів, Козубів та Мельничуків - людей гордих і дбайливих. Саме вони навчили мене бачити світ, настановили на добру дорогу життя.

Скільки б не приїжджала у свій рідний край, - завжди почуваюся стривоженою. Зустрічають мене ті ж верби у видолинку і крута дорога, що в'ється змійкою між ошатних хат, і дзвіниця церкви, в якій була охрещена колись, - а все ж почуваюся, ніби знову і знову вперше ступаю по стежках своєї долі. Працюючи півтора десятка літ в етнографічних експедиціях, зустрічаючи сотні людей із щирими відкритими серцями, завжди розумію, що перший поштовх життєдайної сили для своєї праці я отримала саме в оточенні моєї родини та земляків. Дякую їм за те, що вони були і є.

Вважаю, що маю долю на співпрацю і взаєморозуміння із

To my famous family of Bukovyna, to my fellow countrymen in Ukraine and beyond her boundaries, I respecfully dedicate this work

AUTHOR'S WORD

The fragrant lilacs near grandma's doorstep, the ramose bush of the tarty hound-tree, low drying 'pich' with its sweet fragrances of smoke dried fruits, the chunky nuts among the lower embraces of the grapes, grandpa's orchard and apiary, the guelder-rose and the well, - such a spree of memories of my childhood in the most beautiful of the many charming countries of my mother Ukraine - Bukovyna. The first star in the sky rose for me there among my loving families - the Harasyms, the Kozubs and the Melnychuks - all proud and caring people. They were the ones who taught me to see the world and set me onto the good road of life.

No matter how many times I have returned to my native land, I always feel apprehensive. I encounter those willow trees in the valleys, and the twisting road which winds like a serpent among the elegant homes, and the bell tower of the church where I was baptized, but, still, I feel as though I am, for the first, stepping along the paths of my fate. Having worked for more than fifteen years on ethnographic expeditions, and having met many hundreds of people with sincerely open hearts, I always understand that the first impulse of life-giving strength for my work I obtained within the surroundings of my family and fellow countrymen. I thank them for being there, both from the past and in the future.

добрими людьми, яких зустріла на своєму віку чимало. Свою вдячність висловлюю доктору, професору Всеволоду Наулку, цінні поради та дружня підтримка якого допомогли у процесі моїх наукових досліджень.

Дружні поради доктора-археолога Сергія Пивоварова допомогли в оформленні археологічного матеріалу книги.

Художнє оформлення костюмних комплексів виконано у співпраці із художником, істориком Ігорем Новицьким та художником Вячеславом Кожолянком.

Нова сторінка - сторінка канадського життя, звела мене з людьми безкорисними і благородними. Серед них добродушна і миловидна особа, директор музею "Україна" міста Саскатуна, Емілія Панамаров, енергійні та віддані українській справі голова Українсько-Буковинської громади міста Торонта Ярослав Коваль та його дружина Уляна Стек-Коваль. Життя канадців українського походження є надзвичайно цікавою сторінкою у пізнанні ролі й сили того первісного в нас, що носить ім'я родоводу свого і приналежності до нації.

На одному із багаточисленних українських фестивалів Канади "Вегревільська писанка" доля звела мене із чудовою людиною поважного віку - Нестором Гречкою, лагідне усміхнене обличчя якого із живим блиском карих очей випромінює стільки добра і затишку, що стало б, здається, на цілий світ. Нестор народжений в Канаді у родині українців, вихідців із Кривча та Нестаничів, що на Тернопіллі та Львівщині. Як говорить ця

I am aware that I am rather fortunate for the cooperation and the understanding that I have had with so many good people whom I have met during my life. I express my sincere thanks to Dr. Prof. Vsevolod Naulko for his valuable advice and friendly support, both of which helped during the process of my investigative research.

The devoted advice of archaeologist Dr. Serhij Pyvovarov aided in the formation of my archaeological material of this volume.

The artistic formation of the costume complexes was accomplished with the cooperation of the artist/historian Ihor Novyts'kyj and artist Vjacheslav Kozholianko.

A new page, a page from my life in Canada, led me to generous and benevolent people, among them, the good-natured and elegant director of Musée Ukraina in Saskatoon, Emelia Panamaroff, the energetic and devotee of Ukrainian affairs and president of the Ukrainian-Bukovynian Society of Toronto, Jaroslaw Kowal and his wife Ulana Steck-Kowal. The life of Canadians with Ukrainian background is an unusually interesting page in understanding the role and strength which is primary to those of us who carry the name of our pedigree and the membership to our people.

At one of the numerous Canadian Ukrainian festivals, Vegreville's "Pysanka", my fate led me to a wonderful person of a venerable age, Nestor Hreczka, whose gently smiling visage with bright shining hazel eyes radiate so much good and comfort, that, it seems, there is enough for the whole world. Nestor was born in

порядна і скромна людина: "... не дбаю за велике оголошення про себе. Досить, що я канадець, але кров українська". Завдяки благодійній пожертві на видання саме Нестора Гречки з Британської Колумбії є можливість опублікувати цю книгу із глибокою вірою у те, що робимо святу справу не лише для сучасних, але й прийдешніх поколінь як в Україні, так і за її межами.

У місті Саскатуні проживає цікава людина, родичі якої походять зі Снятинщини, що на Івано-Франківщині, - Святослав Чепига. За професією вчитель, музикант, людина широких зацікавлень і умінь, він завжди перебуває у центрі активного культурного життя канадських українців. Його весела, доброзичлива натура захоплює своїм натхненням, тому й працюється з ним легко й результативно. Завдяки копіткій роботі Святослава над перекладом тексту англійською мовою із цією книгою може ознайомитись й англомовний читач.

Професійні поради та сприяння фахівця видавничої справи із міста Саскатуна - канадця українського походження, Мартина Зипа, який із особливою шаною ставиться до української культури, стали заключним акордом у видрукуванні книги.

Окреме слово хочу сказати про членів своєї сім'ї - мого чоловіка-доктора, професора Георгія Кожолянка, дітей - Аллу, Уляну, Олександра та мою матір Марію. Їхня всебічна підтримка, терпимість і розуміння моєї праці дали можливість завершити роботу над книгою і донести її сьогодні до уваги читачів.

Canada of parents who emigrated from Kryvche and Nestanychi in the Ternopil and L'viv regions. To quote this respectable and modest man: ".... I am not concerned about any great proclamations about myself. It suffices that I am a Canadian, but, one of Ukrainian blood." Thanks to the philanthropic contribution of Nestor Hreczka of British Columbia towards this endeavour that it is possible to publish this volume with the deep faith in that we are doing a solemn deed, not only for the present generations, but also for generations yet to come, both in Ukraine and territories beyond her boundaries.

In Saskatoon there lives an interesting person whose parents came from Sniatyn of Ivano-Frankivsk region, Sviatoslav Chepyha. By profession he is an educator as well as a musician, a person with wide interests and capabilities. He is actively involved in the cultural life of Canadian Ukrainians. His happy, benevolent attitude captivates with his inspiration, and for these reasons it has been easy to work effectively with him. Through the painstaking efforts of Sviatoslav in the translation of the text into the English language, any reader of English can become familiar with this volume.

Professional advice and assistance of a specialist in publishing matters - the Canadian of Ukrainian ancestry, Martin Zip of Saskatoon, who with personal integrity applies himself to matters of Ukrainian culture, provided the final decisions regarding the printing of this volume.

Finally, a special word about the members of my family - my husband, Dr. Prof. Heorhij Kozholianko, children Alla, Uliana,

and Alexander and my mother Maria. Their absolute support, tolerance and understanding of my work provided me with the incentive to complete the work for this volume and to bring it, today, to the attention of the reader.

ВСТУП

Народна культура виступає багатим джерелом для розуміння різноманітних сторін матеріального та духовного життя народу як у минулому, так і в сьогоденні. Глибоке та всебічне ознайомлення із традиційною культурою, її детальний і цілісний аналіз, дозволяють нам зрозуміти сучасні суспільно-культурні явища, формують у людей позитивні естетичні почуття і прагнення, моральні норми.

Одним із яскравих проявів народної культури є народний одяг, або у ширшому розумінні поняття - народний костюм. Одяг, виступаючи необхідною умовою існування людини, у певній мірі відображає соціальний стан людей, їхню господарсько-культурну діяльність, приналежність до тієї чи іншої нації чи етнічної групи. У народному одязі відображені традиції виготовлення тканин, крій та вишивка, способи носіння, естетична уява про красу та гармонію.

Розпочинаючи розгляд питань, зв'язаних із буковинським традиційним одягом, є потреба провести невеликий екскурс в історичне минуле Буковини.

Буковина - слов'янська земля з давніх-давен. Саму назву "Буковина" край дістав від назви букових лісів, які поширені на всій території регіону. Тут жили племена, які з утворенням Київської Русі увійшли до її складу. Більш як три століття буковинський край був складовою частиною Давньоруської держави. З XII до середини XIУ століття Буковина входила до складу Галицько-Волинського князів-

INTRODUCTION

National culture is a rich wellspring for understanding the variety of sources of material and spiritual life of the nation, not only in the past but also in the present. The deep and thorough knowledge of the traditional culture, its detailed and complete analysis, permit us to understand the contemporary socio-cultural phenomena, and to form in the people a positive aesthetic understanding and craving, both moral norms.

One of the brightest displays of national culture is its national apparel, or, as more widely understood, the national costume. The apparel, appearing as an indispensible necessity for the existence of the person, certainly reflects the social status of the people, their economic-cultural activity, their attachment to that or any other national or ethnic group. In the national apparel are reflected the traditions for preparing the woven material, the style and embroidery, the methods of wearing, and the aesthetic idea regarding beauty and harmony.

Beginning the investigation regarding questions connected with Bukovynian traditional apparel, there is first a need to take a short excursion into the past history of Bukovyna.

Bukovyna is a Slavic land from ancient times. The very name itself comes from the beech forests which are extensively distributed throughout this region. Here, there lived tribes, which, with the creation of Kyivs'ka-Rus', entered its composition. For more than three centuries, Bukovyna was a member of the Ancient Rus' empire. From the

ства. У цей період місцеве слов'янське населення досягло високого рівня економічного і культурного розвитку.

У середині XIII ст. буковинський край зазнав вторгнення монголо-татар, а потім багато століть перебував під владою угорських і польських магнатів, молдавських бояр і турецьких феодалів, австрійських баронів і румунських бояр. Незважаючи на намагання витравити із свідомості людей усе, що нагадувало б про спільність походження та історичну долю з українським народом, українське населення Буковини зберегло свою мову, звичаї, культуру. При значній етнічній різноманітності населення краю, постійно переважаючим було автохтонне українське населення. Згідно статистичних даних на початок XIX ст. українці складали в краї 69% всього населення. З середини XIV століття - часу входження краю до складу Молдавського князівства, територію Буковини почали інтенсивно заселяти молдавани, хоча східно-романське населення з'явилося у краї ще у XIII столітті. На середину ж XIV століття молдавани складали уже біля четвертини загальної кількості жителів краю. З давніх часів прослідковуються інтенсивні економічні та культурні зв'язки населення Буковини з українськими областями Прикарпаття, Поділля, Закарпаття, а також із сусідніми молдавськими та румунськими областями.

В природно-географічному та господарсько-культурному відношеннях буковинський край ділиться на три зони: гірську,

XII to the mid-XIV century, Bukovyna was a member of the Galician-Volyn' dukedom. During this period, the local Slav settlement reached a high level of economic and cultural growth.

During the middle of the XIII century, Bukovyna was invaded by the Mongol-Tatars, and for many centuries, existed under the power of Hungarian and Polish magnates, Moldavian Boyars and Turkish feudal lords, Austrian barons and Romanian boyars. In spite of the efforts to erase from the consciousness of the people everything that reminded them about their origin and the history of their Ukrainian forebears, the Ukrainian population of Bukovyna preserved its language, customs and culture. In spite of the considerable ethnic diversity of the population of the country, the native Ukrainian population was predominant. According to statistical data, Ukrainians made up 69% of the population at the beginning of the XIX century. During the mid-XIV century, the period during which the country came under the influence of the Moldavian dukedom, Bukovyna was being intensely populated by the Moldavians even though the eastern Latin population had made an appearance during the XIII century. By the mid-XIV century, the Moldavians made up a quarter of the total population of the region. From ancient times are traced the intense economic and cultural ties of the population of Bukovyna with the Ukrainian regions of Prykarpattja, Podillja, Zakarpattja as well as with the neighboring Moldavian and Romanian regions.

With regard to natural-geographic and economic-cultural

передгірську і рівнинну. Гірську зону (Буковинську Гуцульщину) утворюють кілька карпатських хребтів, які піднімаються на 800-1300 м над рівнем моря. За геологічною структурою ця частина краю - це складчасті гори, більшість яких вкрита хвойними і буковими лісами. Ліси і чагарники займають приблизно 60%, вигони, сінокоси - 30%, орна земля - 4% всіх земельних угідь. Біля підніжжя гір течуть щвидкоплинні ріки - Білий Черемош, Черемош, Яровиця, Лопушна, Виженка, Путилка, Сирет та ін.

На північний схід від гірської карпатської зони простягається передгір'я (Сиретсько-Прутське міжріччя). Воно характеризується горбистим рельєфом із нахилом до річки Прут і прорізане широкими долинами та балками. Найвища вершина передгір'я - гора Цецино (587м). У цій місцевості протікають ріки Сирет, Прут, Коровія та ряд дрібних струмків.

На півночі краю знаходиться Прутсько-Дністровське міжріччя, що має рівнинну місцевість з окремими підвищеннями в 200 - 300 м, зокрема, частину рівнинної зони - Буковинського Поділля, займає Хотинська височина.

У гірській зоні традиційним заняттям населення було відгінне скотарство із випасом худоби на полонинах. У передгір'ї, поруч із скотарством, розвивалось землеробство. В рівнинній зоні переважаюче землеробство поєднувалося з утриманням в господарствах селян невеликої кількості худоби. Таким чином, гірська, передгірська та рівнинна зони в господарському відношенні доповнювали одна одну, тому між

relations, Bukovyna divides into three regions: mountain, foothills and plains zones. The mountain zone (Bukovynian Hutsul'shchyna) is located between several Carpathian peaks which rise to 800 - 1300m above sea level. Geologically, this zone consists of folded mountains, the majority of which are covered with coniferous and beech forests. Forests and bushes cover almost 60%, pastures and hay fields 30% with farms about4% of all arable land. Near the foothills flow swift-running rivers - Bilyj Cheremosh, Cheremosh, Jarovytsja, Lopushna, Vyzhenka, Putylka, Syret and others.

Northeast from the Carpathian mountain zone extend the foothills (Syret-Prut inter-river area). It is characterized by hilly relief cut through by wide dales and valleys sloping toward the Prut. Mt. Tsetsyna (587m) is the highest point of the foothills. In this region flow the rivers Syret, Prut, Korovija and a number of lesser streams.

In the north is located the Prut-Dnister inter-river area which is in the plains area with some areas reaches heights of the 200-300m, while a section of the plains area - the Bukovynian Podillja extends into the Khotynski heights.

The traditional occupation of the settlers in the mountain region was related to cattle breeding and cattle grazing in the mountain valleys. In the foothills, farming was added to the above. In the plains region, farming was the main occupation but there also was included the maintenance of a limited number of cattle. Thus the mountain, foothills and plains areas complemented each other, and for that reason, there were close economic and cultural

гірськими жителями-гуцулами і населенням передгір'я та рівнини здавна існували тісні економічні та культурні зв'язки, котрі в значній мірі впливали на розвиток як матеріальної, так і духовної культури.

Не дивлячись на багатовікову відірваність українців буковинського краю від основної частини України, вони зуміли зберегти свою спільність із культурою всього українського народу. Ця єдність яскраво виявлена й у матеріальній культурі буковинців, зокрема в одязі. Молдавське населення Буковини підтримувало тісні зв'язки з молдаванами Бесарабії та сусідами - румунами. У буковинському краї - своєрідному заповіднику народного мистецтва, із розвинутими народними промислами і в наші дні, народний одяг довше, ніж в інших регіонах України та Молдови, зберіг свої національні та місцеві риси.

Виступаючи самобутнім яскравим елементом матеріальної культури населення Буковини, традиційний народний одяг українців і молдаван у певній мірі привертав увагу дослідників різного часу.

У кінці XVIII ст. побачила світ ілюстрована праця І. Георгі "Описание всех обитающих в Российском государстве народов и их житейских обрядов, обыкновений, одежд, жилищ, вероисповедований и прочих достопамятностей", у якій є деякі матеріали про одяг населення Буковини і сусідніх територій України.

Деякі письмові матеріали про одяг буковинців XVII ст. можна

ties, which had a marked influence on material as well as on the spiritual and cultural growth between the Hutsul settlers of the mountain region with the settlers of the foothills and plains areas.

Even though the Ukrainian settlers were removed from the main part of Ukraine for a good number of years, the settlers, however preserved their familiarity with the culture of all the Ukrainian people. This unity is brightly reflected in the material culture of the Bukovynian people, especially in their apparel. The Moldavian settlers in Bukovyna maintained very close ties with the Moldavians in Bessarabia and with the neighbouring Romanians. In Bukovyna, according to the original records of national arts, along with the expanded popular industries, even to the present, the national costume retained its national and local features longer than in other regions of Ukraine and Moldova.

Appearing as the original, bright element of the material culture of the settlers of Bukovyna, the traditional national apparel of Ukrainians and Moldavians, to a certain degree, attracted the attention of the researchers of different times.

At the end of the 18th century, there appeared the illustrated work of I. Georgi, "Opisanie vsekh obitajushchikh v Rossijskom gosudarstve narodov i ikh zhytejskikh obrjadov, obyknovenij, odezhd, zhylishch, veroispovedovanij i prochikh dostopamjatnostej", in which there are references concerning the apparel of the settlers in Bukovyna and neighbouring territories of Ukraine.

знайти у книзі П. Алеппського, який опублікував щоденник подорожі Антиохійського Патріарха Макарія в Росію та в Україну.

Характеристику складових частин гуцульського костюма, матеріал про прикрашання і колористику жіночого та чоловічого одягу подано у праці дослідника середини XIX ст. І. Вагилевича "Гуцулы - обитатели Восточной отрасли Карпатских гор".

Певні матеріали і науковий підхід до оцінки виробництва тканин для одягу, його орнаментації знаходимо у роботі дослідника А. Афанасьєва-Чужбинського "Поїздка у Південну Росію".

Цікаву працю про народний одяг опублікував відомий український фольклорист та етнограф Я. Головацький "О народной одежде и убранстве русинов или русских в Галичине и Северо-Восточной Венгрии". Автор дає опис костюмних комплексів різних етнічних груп Українських Карпат, жителів Прикарпаття та Поділля. Тут же подано порівняльний матеріал українського одягу з одягом болгар, поляків, словаків.

Вивченням матеріальної культури буковинців у кінці XIX століття займався буковинський історик-москвофіл Г. Купчанко. В його роботі "Некоторые историко-географические сведения о Буковине" поряд з інформацією про народонаселення, клімат, флору та фауну краю, міститься матеріал про народний одяг. В ілюстрованому виданні "Наша родина" є матеріал про одяг населення різних зон буковинського краю.

Some written work concerning the apparel of the XVII century Bukovynians may be found in P. Alepps'kyj's work, which published the daily journeys of the Antiochian Patriarch Makarij into Russia and Ukraine.

Characteristics of the various parts of the Hutsul costume, material regarding the ornamentation and colouring of men's and women's costumes is provided by the mid XIX century research of I. Vagilevich, "Gutsuly - obitateli Vostochnoj otrasli Karpatskikh gor".

Positive materials and educational approach to the evaluation of the production of woven materials is found in A. Afanas'jev-Chuzhbyns'kyj's treatise "Pojizdka u Pivdennu Rosiju".

An interesting exposition concerning national apparel was published by the renowned Ukrainian folklorist and ethnographer, Y. Golovatskij in his "O narodnoj odezhde i ubranstve Rusinov ili Russkikh v Galichine i Severo-Vostochnoj Vengrii". The author provides information about costume complexes of various ethnic groups of Ukrainian Karpaty, and dwellers of Prykarpattja and Podillja. Here apparel is compared with apparel of the Bulgarians, Poles and Slovaks.

The Bukovynian historian and Moscowphile, G. Kupchanko, undertook the study of the material culture of the Bukovynians at the end of the XIX century. In his work, "Nekotorye istoriko-geograficheskie svedenija o Bukovine", along with information about the population, climate, flora and fauna, is located information about national apparel. In the illustrated treatise "Nasha rodina" is material about the apparel

Матеріали про народний одяг українців Буковини частково знайшли місце у п'ятитомній праці В. Шухевича "Гуцульщина" - глибокому дослідженні традиційної культури гуцулів.

Більше десяти робіт з питань матеріальної та духовної культури населення Українських Карпат опублікував професор Чернівецького університету Р. Кайндль, в яких міститься значний матеріал про народний одяг, засоби прядіння і ткацтва гуцулів.

У праці австрійського історика А. Ріґеля "Східні килими" містяться деякі свідчення про те, що населення Буковини ще з давніх часів займалось домашнім ткацтвом, виготовляючи тканини для одягу. Цей автор піддає аналізу прикраси народного одягу буковинців.

У кінці XIX - початку XX століття інтерес до вивчення народної культури українців зростає. Стає помітною тяга до інтенсивного збирання етнографічних колекцій та зосередження їх у музеях. Так, у 1903 - 1906 р.р. на території Галичини та Буковини працював з експедицією видатний вчений Ф. Вовк, який у передгірській та частково гірській місцевості Буковини зібрав багатющу колекцію етнографічних матеріалів. В історико-етнографічних працях Ф. Вовка міститься багатий матеріал про народний одяг українців. Частково у цих роботах є дані і про одяг населення буковинського краю.

of the settlers in the various zones of Bukovyna.

Material about national apparel of Ukrainians in Bukovyna was found in part in the five-volume exposition of B. Shukhevych, "Hutsul'shchyna" - a penetrating investigation of the traditional culture of the Hutsuls.

Prof. R. Kaindl of Chernivtsi University has published more than ten works about the material and spiritual culture of settlers of the Ukrainian Karpaty and about the apparel, methods of spinning and weaving of the Hutsuls.

In the work of the Austrian historian A. Rigel', "Skhidni kylymy", is some evidence that the settlers of Bukovyna, from ancient times, were involved in home weaving and the preparation of material for apparel. This author offers his analysis regarding the ornamentation of national apparel of the Bukovynians.

At the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries, the interest in the study of the national culture of Ukrainians grows. There is a marked attraction for the intensive collecting of ethnographic materials and placing them into museums. Thus, from 1903 to 1906, in Halychyna and Bukovyna the noted scientist, F. Wowk, worked on an expedition gathering a rich collection of ethnographic materials from the foothills and parts of the mountain areas of Bukovyna. In his historical-ethnographic works, an abundance of material about the national apparel of Ukrainians is located. As well, data appears also

Вивченням матеріальної культури населення тієї частини Буковини, яка з початку XIX століття до 1918 року знаходилась у складі Бесарабської ґуберніі Росії (Закордонна або Руська Буковина), займався П. Нестеровський. Свідчення про народний одяг українців містяться у його роботах "Бессарабские русины" та "На севере Бессарабии".

Поряд із теоретичними працями та працями історико-етнографічного характеру, з'являються видання, які містять цінний ілюстративний матеріал із народного одягу буковинців. Зокрема, у 1911 році був видрукуваний альбом вишивок Буковинського Поділля Є. Стернюкової, у якому вміщені найбільш типові мотиви вишивок, характерні для орнаментації буковинського одягу.

Заслуговує належної уваги колекція взорів вишивок домашнього промислу різних сіл Буковини, подана в альбомі Е. Кольбенгайєра, де містяться матеріали про походження вишивок та прикрас одягу буковинців.

У дослідженні В. Білецької про еволюцію та типи українських сорочок різних регіонів України подані матеріали про особливості крою та орнаментації буковинських сорочок, відмічені також спільні риси в орнаментації із сорочками Галичини та Поділля.

Окремі аспекти проблеми народного одягу буковинців висвітлюються у працях В. І. Наулка "Развитие межэтнических связей на Украине" та Я. П. Прилипка "З народного одягу Чернівецької області".

К. І. Матейко у дослідженні "Український народний одяг" about the apparel of the settlers of Bukovyna.

The study of the material culture of the settlers of Bukovyna, which belonged to the Bessarabia governorship of Rossia (Foreign or Rus'ka Bukovyna) from the beginning of the 19th century to 1918, was undertaken by P. Nesterovs'kyj. Evidence of the national apparel of Ukrainians is found in his work "Bessarabskie Rusiny" and "Na severe Bessarabii".

Along with theoretical works and those with historical-ethnographical characteristics, there appear publications which include valuable illustrations of Bukovynian attire. As well, in 1911 an album of embroidery from Bukovynian Podillja by Je. Sterniukova was printed in which were found the most typical motifs of embroidery characteristic of the ornamentation of Bukovynian apparel.

It is worthy to note the collection of embroidery of domestic designs from various villages of Bukovyna provided in the album of E. Kolbenhajer where there are materials concerning the origin of embroidery and ornamentation of Bukovynian attire.

In the investigations of V. Biletska about the evolution and types of Ukrainian shirts from the various regions of Ukraine, information is provided concerning the individual styles and ornamentation of Bukovynian shirts as well as notations about the common features in ornamentation of shirts from Halychyna and Podillja.

Separate aspects about problems of the national apparel of Bukovynians are enlightened in the works of V. I. Naulko, "Razvitie

подає глибокий аналіз складових частин традиційного одягу різних регіонів України, серед яких є фрагментарні дані й про буковинську ношу. Т. О. Ніколаєва та Т. В. Кара-Васильєва в огляді особливостей народного вбрання та вишивки Українського Прикарпаття розглядають окремі питання стосовно таких особливостей у буковинському одязі.

Увага мистецтвознавчим проблемам буковинської ноші приділена у працях М. В. Костишиної та Т. І. Бушиної, де розглянуті питання художнього оформлення різних частин одягу, роботи майстрів народного мистецтва у сучасний період та інш.

Дослідженням народного одягу молдаван займались такі науковці, як В. М. Дімітріу, В. С. Зеленчук, А. О. Постолакі та інші. Так, у книзі В. С. Зеленчука "Молдавский национальный костюм" ("Moldavian National Costume") наявний порівняльний матеріал з народного одягу молдаван Буковини із молдавським національним костюмом.

Дослідник О. А. Постолакі, подаючи характеристику матеріалу ткацтва, техніки ткання та особливостей молдавських тканин, використовує деякі дані з етнографічних спостережень молдаван Буковини у монографічній роботі "Молдавское народное ткачество".

Заслуговують належної оцінки окремі спроби розгляду питань традиційної буковинської ноші в дослідженнях сучасних авторів поза межами України. Так, фрагментарні дані про ткацтво та буковинський одяг переселенців з України містяться у працях

mezhetnicheskikh svjazej na Ukraine", and of Y. P. Prylypko, "Z narodnoho odjahu Chernivets'koji oblasti".

K. I. Mateyko, in her investigations "Ukrajins'kyj narodnyj odjah" provides a deep analysis of the different parts of the traditional apparel of different regions of Ukraine, among which there is fragmented data and about Bukovynian attire. T. O. Nickolajeva and T. V. Kara-Vasyl'jeva, in reviewing the individuality of national apparel and embroidery of Ukrainian Prykarpattia investigate other questions as to such individuality in Bukovynian apparel.

The artistic connoisseurs paid attention to problems with Bukovynian attire in the works of M. V. Kostyshyna and T. I. Bushyna where also questions about artistic formation of the different parts of the apparel was investigated, as was the work of masters in national art of the current period and other questions.

V. M. Dimitriu, V. S. Zelenchuk, A. O. Postolaki and others researched the national costumes of the Moldavians. Thus, in the book by V. S. Zelenchuk, "Moldavian National Costume" ("Moldavskij natsyonal'nyj kostjum"), there is concrete comparison of the national costumes of Bukovynian Moldavians with the national Moldavian costumes.

Researcher O. A. Postolaki, presenting the characteristic materials of weaving, technique of weaving and individuality of Moldavian weaving, makes use of some data from ethnographic observations of Moldavians from Bukovyna in her monographic work, "Moldavskoe narodnoe tkachestvo".

Радомира Білаша, Петра Оршинського, Кім Нагачевської, Тані Дяків-Оніл та інш.

З останніх видань про українську народну ношу заслуговує уваги книга "Український народний одяг" ("Ukrainian Folk Costume"), опублікована у 1992 році (Торонто-Філядельфія) Комісією народного мистецтва Світової Федерації Українських Жіночих Організацій. Серед вміщених відомостей про український народний одяг різних історико-етнографічних зон України окремо виділено стислий матеріал про північно-буковинський жіночий і чоловічий традиційний одяг.

Огляд досліджень з буковинського народного одягу засвідчує, що ця ділянка традиційної культури жителів Буковини представлена, у більшості випадків, фрагментарно, тому потребує ще належної уваги та вивчення.

Пропонована книга "Буковинський традиційний одяг" ("Traditional Dress of Bukovyna")ознайомлює читача із еволюцією народного одягу, подає характеристику його складових частин, матеріалу і способів виготовлення тканин та окремих елементів вбрання. У книзі визначені регіональні костюмні комплекси жителів Буковини* із етнографічних

* Термін "Буковина" у книзі вживається для означення північної частини Буковинського краю [Чернівецька область України окрім Кельменецького та Сокирянського районів (частини Бесарабії)].

Deserving of worthy evaluation are individual investigations about questions of traditional Bukovynian apparel in research of contemporary authors beyond the borders of Ukraine. Thus, fragmentary data about weaving and Bukovynian apparel of emigrants from Ukraine are found in works of Radomir Bilash, Peter Orshynsky, Kim Nahachewsky, Tanya Diakiw-O'Neill and others.

Of the latest publications about Ukrainian national attire, one that deserves attention is the book "Ukrainian Folk Costume" ("Ukrajins'kyj narodnyj odjah") published in 1992 (Toronto-Philadelphia) by the Folk Arts Committee of the World Federation of Ukrainian Women's Organizations. Amid the brief information about Ukrainian national apparel of the various historical-ethnographic zones of Ukraine, a separate section provides succinct materials about northern Bukovynian women's and men's traditional apparel.

Perusal of the research of Bukovynian national apparel confirms that this facet of the traditional culture of the settlers of Bukovyna, in most instances, is fragmentary and for that reason deserves further attention and study.

The proposed book, "Bukovyns'kyj tradytsijnyj odjah" ("Traditional Dress of Bukovyna"), acquaints the reader with the evolution of national apparel, presents characteristics of its member parts, materials and methods of preparation of the weaving, as well as individual elements of attire. In the book are brought out the regional parts of the costumes of the settlers of

українських зон Буковинського Поділля, Верхнього Буковинського Попруття, Буковинського Прикарпаття, Буковинської Гуцульщини** та молдаван Нижнього Буковинського Попруття.

Bukovyna*, and from the ethnographic Ukrainian zones of Bukovynian Podillia, Upper Bukovynian Popruttia, Bukovynian Prykarpattia, Bukovynian Hutsul'shchyna** and Moldavian Lower Bukovynian Popruttia.

* The term 'Bukovyna', as used in this volume, refers to the northern part of Bukovyna [Chernivtsi oblast' of Ukraine except for Kel'mentsi and Sokyriany districts (parts of Bessarabia)].

** Подані у книзі пояснення до ілюстрацій без вказаної національної приналежності, стосуються традиційного одягу українців Буковини (увагу слід звертати на регіон побутування одягу).

** The explanations, as presented in the book, without stating the national affiliation with regard to the illustrations, refer to the traditional apparel of Ukrainians from Bukovyna (it is necessary to draw attention to the region of extent of the apparel).

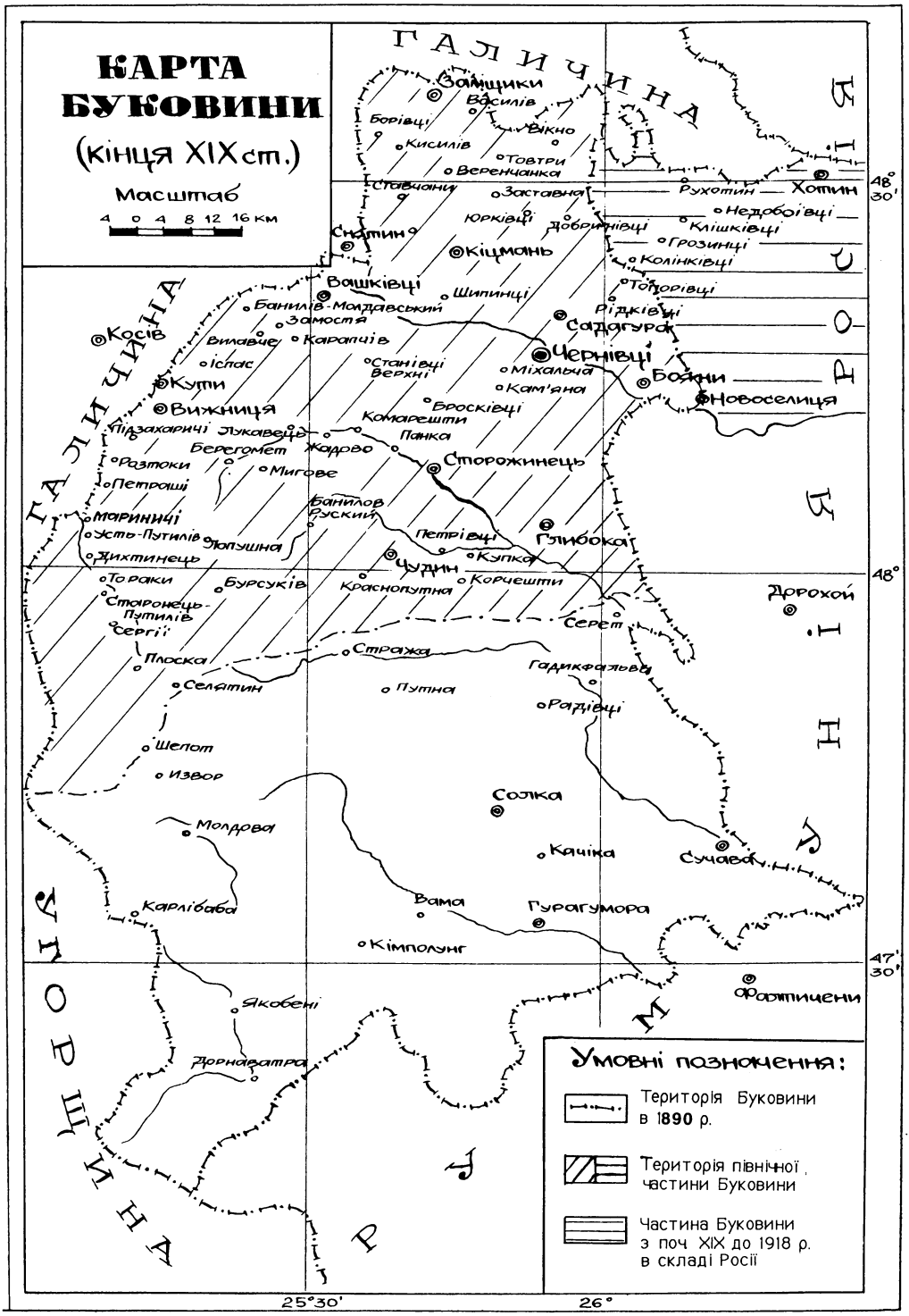
UKRAINE

БЄЛАРУСЬ
РОСІЯ
ПОЛЬША
УКРАЇНА
СЛОВАКІЯ
УГОРЩИНА
МОЛДОВА
РУМУНІЯ
АЗОВСЬКЕ МОРЕ
ЧОРНЕ МОРЕ
РОСІЯ
Умовні позначки:
- державні кордони
- кордони областей
- територія Чернівецької області

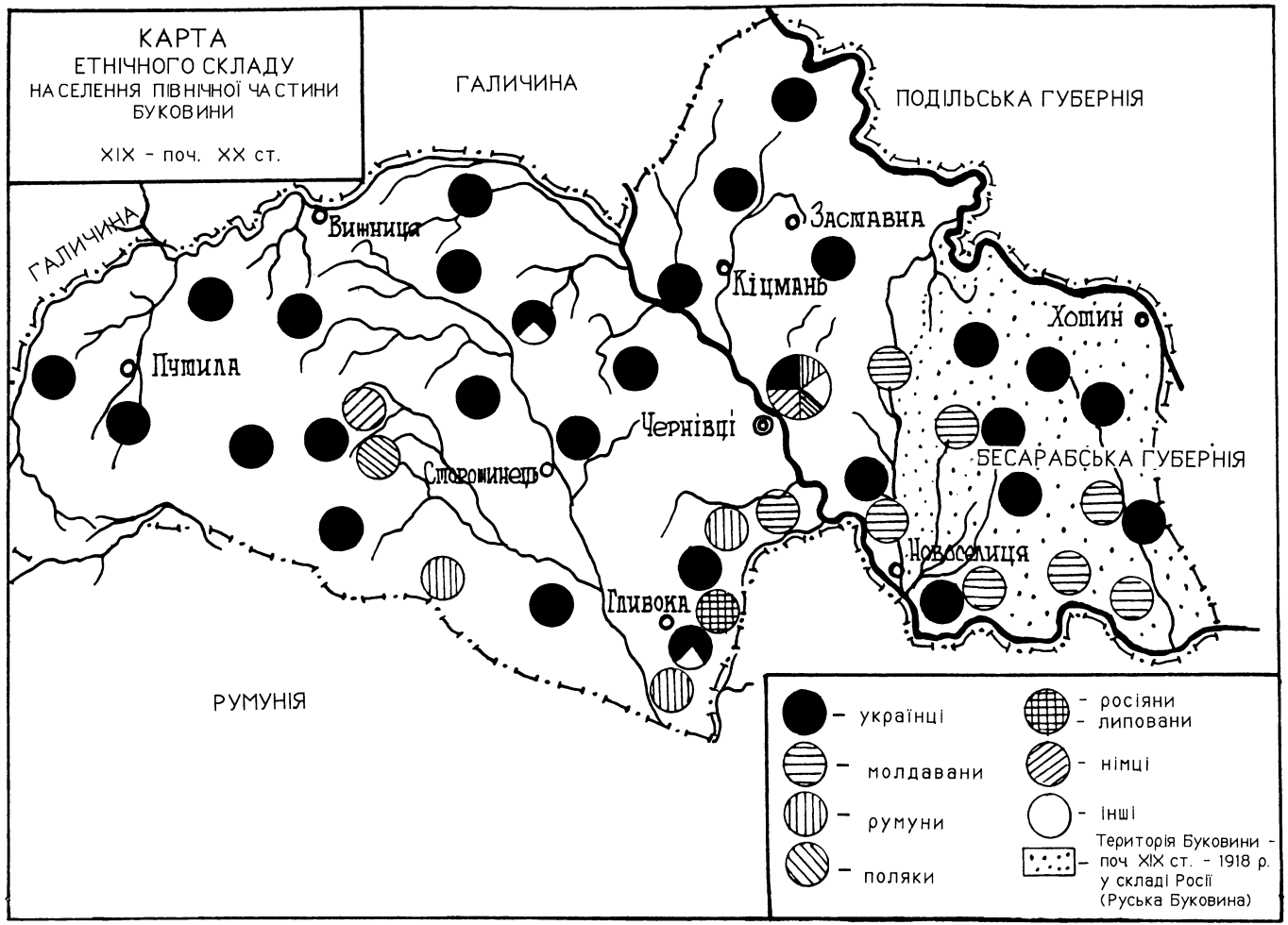
CHERNIVTSI OBLAST' OF UKRAINE
ADMINISTRATIVE DIVISION

MAP OF BUKOVYNA - LATE 19th CENTURY

MAP OF THE ETHNIC COMPOSITION OF THE SETTLERS IN THE NORTHERN PART OF BUKOVYNA.

РОЗДІЛ I

∞ ∞ ∞

SECTION I

ФОРМУВАННЯ НАРОДНОГО ОДЯГУ

1. Одяг та ткацтво давнього населення Буковини

Протягом тисячоліть сировиною для виготовлення одягу були продукти домашнього господарства - рослинного (кропива, конопля, льон, кора дерев) та тваринного (вовна, шкіра і інш.) походження.

Давні люди, захищаючись від несприятливих умов зовнішнього середовища, виготовляли одяг із підручних матеріалів. При цьому уже в досить ранній період історії, за кілька тисячоліть до нашої ери, вони навчилися прясти волокна кропиви, дикої коноплі та льону, ткати матерію.

Перші відомості про існування прядіння та ткацтва у первісних племен на території сучасної Чернівецької області відносяться до періоду енеоліту (IУ - III тис. до н. е.). У той час на території краю проживало населення трипільської культури. У носіїв цієї культури були розвинутими промисли та общинні ремесла. Серед перших важливе місце займали прядіння, ткацтво, обробка шкір тварин, виготовлення взуття, зимового одягу.

На багатьох поселеннях трипільської культури, досліджених у буковинському краї, виявлені археологічні матеріали, які підтверджують значне розповсюдження у місцевого населення прядіння та ткацтва. Про це свідчать знахідки глиняних пряслиць для дерев'яних веретен, які виявлені у Ленківцях, Звенячині, Магалі, Поливаному

THE EVOLUTION OF THE FOLK DRESS

1. The dress and weaving of the ancient inhabitants of Bukovyna

During the thousand years during which folk dress evolved, the raw materials came from the domestic produce, such as plants (nettles, hemp, flax, the bark of trees) and animals (wool, and skins).

Ancient people, defending themselves from unfavourable environmental conditions, prepared their apparel from materials at hand. For this reason, from pre-Christian times, they learned to spin thread from nettles, wild hemp and flax, from which they wove cloth.

The first information concerning the existence of spinning and weaving among the earliest tribes on the territory of the present Chernivtsi oblast' pertained to the Neolithic period (4000 - 3000 B. C.). At that time settlers of the Trypilian culture lived in the territory. Crafts and trades were well developed in the communities of the early inhabitants of this culture. Among the first crafts to gain prominence were spinning, weaving, preparation of animal skins, manufacture of footwear and production of winter wear.

In many areas settled by Trypilian culture, as investigated in the Bukovyna region, archaeological materials were exposed which supported the far-flung expansion of spinning and weaving among the local settlers. This is attested to through the discovery of earthen handwheels - 'prjaslytsi', for wooden spindles,

Яру, Снячіві та інших населених пунктах краю. Знайдені пряслиці мають, як звично, овальну форму в розрізі, діаметр 4-5 см, висоту 1.5 - 2 см, окремі екземпляри орнаментовані наколками.

Іншим свідченням існування ткацтва у трипільців є знахідки глиняних тягарців від примітивного ткацького верстата. Такий верстат складався із вертикально натягнутої основи та ниток з тягарцями на кінцях. Глиняні тягарці відомі за знахідками на поселеннях у Магалі, Поливаному Яру. Вони мають, як правило, пірамідальну форму, досягаючи у висоту 7-9 см при ширині основи у 5-6 см.

Про ткацький промисел трипільських племен говорять також залишки обгорілого клубка конопляних ниток на поселенні Поливаний Яр. На жаль, залишків самих тканин не знайдено. Але уяву про них нам дають відбитки на дні керамічних виробів. Дослідження відбитків тканин на керамічних виробах дозволили встановити, що трипільці виготовляли тканини з коноплі та льону, використовуючи просте, репсовидне та узорне переплетення. Не виключено, що носії цієї культури виготовляли й шерстяні тканини. Про останнє свідчить, за думкою Б. Тимощука, знахідка гребінки для розчісування шерсті, знайдена на поселенні Поливаний Яр.

Археологічний матеріал трипільців у значній мірі дає уяву про одяг місцевих жителів. Так, на трипільських глиняних статуетках поряд із зображенням зачісок, прикрас, прослідковуються різноманітні деталі одягу.

which appeared in Lenkivtsi, Zvenjachyn, Mahala, Polyvanyj Jar, Sniachiv and settlements in other parts of the country. The 'prjaslytsi' that were discovered usually were oval on the diagonal, having a diameter of 4 - 5 cm and a height of 1.5 - 2 cm. Individual examples displayed pinprick decorations.

Other evidence of the existence of weaving among the Trypilians was the discovery of earthen plumbs from primitive looms. Such a loom consisted of a vertically stretched warp and threads with plumbs on the ends. Earthen plumbs were familiar through the discoveries at settlements in Mahala and Polyvanyj Yar. They had, as a rule, a pyramidal form extending to a height of 7 - 9 cm with a warp width of 5 - 6 cm.

The remnants of burned clumps of hemp thread found at the settlement of Polyvanyj Yar are evidence concerning the craft of weaving of the Trypilian family. Unfortunately, remnants of the actual weaving have not been found. However, glimpses, concerning them, are given to us through the impressions of their creations on the bottoms of ceramic articles. Investigations of these impressions on the ceramic articles permitted the conclusion that the Trypilians prepared weaving from hemp and flax utilizing simple, petersham and ornamental interweaving. There is no evidence that the inhabitants of this culture prepared woolen weaving. The proof for this, according to B. Tymoshchuk, lies in the discovery of a comb for carding wool at the settlement of Polyvanyj Yar.

Archaeological materials of

Останні, як звично, чітко виділяються на лінії пояса, кінці яких звисають вниз по боках, іноді зображується фартух. На окремих статуетках зустрічається зображення перев'язки у вигляді діагональної лінії. Глиняні статуетки із таким зображенням відомі за знахідками у Ленківцях, Поливаному Яру та інших поселеннях краю.

Значно менше матеріалів є у нашому розпорядженні про прядіння та ткацтво, характер одягу місцевого населення у бронзовому та ранньо-залізному віках.

На поселеннях бронзового віку (культура Ноа і фракійського гальштату) зустрічаються глиняні пряслиці. Вони виявлені на поселеннях у Магалі, Каплівці та інш. Пряслиці представлені різноманітними формами: циліндричними, біконічними, овальними та колесовидними. Їх розміри не перевищують 4-6 см у діаметрі.

Про заняття місцевого населення ткацтвом переконливо твердять знахідки конусовидних тягарців у Магалі та Волоці. Глиняні тягарці цього часу значно більшого розміру, і досягають 20-30 см у висоту із діаметром 15-18 см. Як і в трипільській культурі, глиняні тягарці використовувались для натягування ниток основи у вертикальному ткацькому верстаті.

Багато дослідників пов'язують із ткацтвом глиняні кочільця, які часто зустрічаються на пам'ятках фракійського гальштату (голіградська культура). На території Буковини вони знайдені на селищі у Магалі. У цей час широке розповсюдження отриму-

the Trypilians, to a great extent, give an insight into the clothing of the local dwellers. Thus, on Trypilian earthen figurines, along with the portrayals of head-dresses and other adornments, are traced many various details regarding apparel. These adornments usually are clearly detailed on the waist of the belt, the ends of which, sometimes resembling an apron, drape at the sides. On other figurines are representations of intertwining which resemble a diagonal line. Earthen figurines with such representations are known through discoveries at Lenkivtsi, Polyvanyj Yar and other settlements in the country.

Considerably fewer materials are available concerning spinning and weaving and the character of the apparel for local settlements in the Bronze and Early Iron Ages.

In settlements of the Bronze Age (the culture of Noah and Fr. Halstat) are found earthen 'priaslytsi'. They have been exposed in settlements in Mahala and Kaplivka among others. The 'priaslytsi' have been found in various shapes - cylindrical, biconic, oval and circular. These have limited diametric measurements in the 4 - 6 cm range.

The discoveries of cone-shaped plumbs in Mahala and Voloka strongly support the conviction that the craft of weaving was practised in local settlements. Earthen plumbs of this period are by far larger, as they ranged from 20 - 30 cm in height and 15 - 18 cm in diameter. As in the Trypilian culture, earthen plumbs were used to stretch the vertical or warp threads on the loom.

ють кістяні та бронзові голки для шиття. Вони також знайдені на поселенні Магала.

На протязі наступного часу (ранньо-залізний вік) основні категорії речей, які свідчать про прядіння та ткацтво і археологічно зафіксовані, залишаються без суттєвих змін. У скіфських культурах лісостепу, до ареалу яких територіально входила Буковина, продовжують побутувати глиняні конічні та піромідальні тягарці, пряслиці різновидних форм, глиняні кочільця для ниток, бронзові, а пізніше залізні голки. Названі предмети виявлені під час дослідження археологічних пам'яток у Білоусівці, Селищі, Долинянах та інш.

Подібними залишались знаряддя прядіння та ткацтва і в наступний час, про що свідчать археологічні знахідки, де дані знаряддя зафіксовані без змін.

У давностях черняхівської культури та культури карпатських курганів, порівняно у невеликій кількості, зустрічаються предмети, які пов'язані з прядінням та ткацтвом.

Дослідження прядіння та ткацтва у населення черняхівської культури дозволило встановити, що основними матеріалами, з яких місцеві племена виготовляли тканини, були вовна та льон, а можливо і конопля. Для розчісування прядива носії цієї культури використовували невеликі залізні гребені з трикутними та овальними ручками. Такий гребінь знайдено під час дослідження черняхівського селища у Добринівцях. На пам'ятках цієї культури у великій кількості знайдені пряслиці. Вони відомі

Many investigators connect weaving with earthen spools, which often are encountered in monuments of Fr. Halstat. In the territory of Bykovyna, they are found in the settlement of Mahala. At this time there was a wide-spread scattering of bone and bronze needles for the purpose of sewing. These, also, were found in Mahala.

During the following age (Early Iron Age), the fundamental categories of items, which testify about spinning and weaving and are archaeologically recorded, remained without essential changes. In the forest and steppe regions of the Scythian cultures, the area to which, territorially, Bukovyna belonged, extend the existence of earthen conical and pyramidal plumbs, distaffs in various forms, earthen spools for threads, bronze, and later iron needles. The aforementioned items were unearthed during investigations of archaeological monuments in Bilousivka, Selysche, Dolyniany and others.

Implements for spinning and weaving similarly were left behind in succeeding ages. The confirmation for this is found among archaeological discoveries where such implements are found without any essential changes.

In the antiquity of the culture of Cherniakhiv, and compared in a small way to the culture of Carpathian highlands, objects are encountered which are connected with spinning and weaving.

The investigation of spinning and weaving in the settlements of the Cherniakhiv culture permitted the conclusion that the first materials from which the local families prepared their weaving were wool,

також по знахідках у поселеннях Оселівка, Рогізна, Романківці, Кисилів, Горошівці та інш.

Пряслиці, як і кераміка, відносяться до масових виробів, які виготовлялися майстрами-професіоналістами за небагатьма взірцями. Форма пряслиць, як звично, стандартна. Вони представлені біконічними, усічено-біконічними із вдавленою основою, овальними, грибовидними та циліндричними формами.

У цей час продовжували побутувати конусоподібні та усічено-пірамідальні глиняні тягарці із отворами, що використовувалися для натягування ниток вертикального ткацького верстата. При цьому в тягарці спочатку протягували петлю із тонкого шнурка чи ремінця, а вже потім до петлі прикріплювались кінці основи. Знайдені на поселеннях черняхівців тягарці у Кисилеві на території Верхнього Буковинського Попруття, а також на стоянках Молдови, різні за величиною та вагою. Очевидно, вони використовувалися для натягування ниток різного діаметру, призначених для тканин різної товщини. Виходячи із археологічних даних, у черняхівців були грубі та тонкі тканини із рослинного волокна та шерсті. Переплетення ниток було навхресне і діагонально-саржеве. Прядіння та ткацтво у племен черняхівської культури було домашнім видом промислу. На це вказують знахідки знарядь праці для прядіння та ткацтва у звичайних сімейних житлах та індивідуальних погребіннях.

На такому ж рівні знаходилось прядіння із ткацтвом у

flax and possibly hemp. For carding the hemp the inhabitants of this culture used small iron combs with triangular or oval handles. Such a comb was discovered during the investigation of the Cherniakhiv settlement of Dobrynivtsi. On monuments of this culture, on many occasions, were found distaffs. They were also found in settlements at Oselivka, Rohizna, Romankivtsi, Kysyliv, Horoshivtsi among other sites.

Distaffs, like ceramics, had a bearing on mass-production, were prepared, with few models, by master craftsmen. The form of the distaffs, usually, was standardized. They were produced with biconic, truncated biconic with a concave surface (on the inward surface), oval, mushroom-shape and cylindrical forms.

At this time they continued to maintain the cone-shape and reduced pyramidal earthen plumbs with openings which were used for pulling through the threads of the vertical weaving machine. With this, in the beginning, a noose of a thin string or thong was threaded through the eye of the plumb and later the end of the warp was joined to the thread. Plumbs of various sizes and weights were found in settlements of Cherniakhiv at Kysyliv in the territory of Upper Bukovynian Popruttia as well as in posts in Moldova. Apparently, they used threads of varying diameters for weaving of various thicknesses. Archaeological data provides information that the Cherniakhiv people produced both thick and thin weaving from plant fibres and wool. Interweaving of the threads was cross-wise as well as in diagonal

племен культури карпатських курганів, які проживали в один історичний час із черняхівцями. У межах регіону культури виявлені подібні знаряддя праці. Як підтверджують дослідження, населення культури використовувало глиняні пряслиці для веретен, тягарці - для вертикальних ткацьких верстатів.

Прядіння та ткацтво залишилось найбільш розповсюдженим видом домашнього ремесла і в слов'янських культурах - Пражській та Лука-Райківецькій. Ними, як і в попередній час, займалися у кожній сім'ї. Не випадково глиняні пряслиці археологи знаходять майже у кожному розкопаному слов'янському житлі.

Глиняні тягарці для відтягування основи на вертикальних ткацьких верстатах, які характерні для археологічних культур більш раннього часу, в слов'янських культурах відсутні. Очевидно, вдосконалення ткацького верстата (вертикального з двома перекладинами (навоями) чи поява горизонтального) призвело до зникнення тягарців-відтяжок - тих, що тягнуть вниз, тобто відтягують. Появу в слов'ян горизонтального ткацького верстата підтверджує також знахідка кістяного циліндра-цівки для роботи на такому станку в Молдові.

Значне місце у домашньому виробництві слов'ян займав обробіток шкіри та виготовлення з неї одягу. Із даним виробництвом пов'язані знахідки кістяних знарядь праці (лощил, скребел, шил).

На рівні домашнього ремесла прядіння та ткацтво

serge or twill. Spinning and weaving appeared, among the Cherniakhiv families, to be home crafts. Discoveries of implements for spinning and weaving among digs of both family and individual residences tend to support home crafting.

On such a level both spinning and weaving were found in the burial mounds among the families of the Carpathian cultures which existed at the same time as the Cherniakhivtsi. Within the limits of the regional cultures appear similar implements of work. As supported by investigations, cultural settlements utilized earthen distaffs for spindles and plumbs - for vertical weaving looms.

Spinning and weaving remained as the most widespread as seen both in domestic trades and among Slav cultures - Prazhs'ka and Luka-Rajkivets'ka. Every family, as in previous eras, was involved. It is not by accident that earthen distaffs were discovered by archaeologists at almost every unearthed Slav dwelling.

Earthen plumbs used for stretching the warps on vertical looms, which were characteristic of archaeological cultures from earlier times, were absent within Slav cultures. Probably the improvement of the loom (vertical with two slats (beams) which appeared to be horizontal) was responsible for the disappearance of the plumb. The appearance amid the Slavs of the horizontal loom confirmed also the discovery, in Moldova, of a bone cylinder or spool for use on such a machine.

The preparation of skins, followed by the creation of apparel

залишалось і в період існування давньоруської держави. Багаті знахідки глиняних та шиферних пряслиць на пам'ятках давньоруської культури, досліджених на території краю, підтверджують це. У той час форма і розміри пряслиць зазнали значних змін. Вони у кілька разів зменшились у діаметрі та набули майже виключно овальної чи біконічної форми.

Зменшення розмірів пряслиць свідчить, очевидно, про виготовлення із прядива тонших ниток для тканин, що не практикувалося раніше. Адже відомо, що форма і вага пряслиць впливали на розтягування веретена та якість виготовлених ниток.

Досить різноманітними були тканини. Відомо, що населення Київської Русі виготовляло полотняні та саржеві тканини, знало шовк, золототкану парчу та інші види тканин, які привозили із Візантії та Ближнього Сходу. Такі тканини знайдені під час дослідження поховань XII - XIII ст. у Ленківцях та Василеві рівнинної зони Буковини.

Бідніші верстви населення шили натільний одяг із грубого сукна, а зимовий одяг - кожухи, виготовляли із шкір домашніх тварин.

Таким чином, археологічні матеріали свідчать, що уже в давні часи люди займались прядінням і ткацтвом, виготовляли натільний одяг із льону, коноплі, верхній одяг - із вовни, шкір та інш. У різних археологічних культурах прослідковується спадкоємність у матеріалі та технології виготовлення одягу.

from the skins, held a significant position in domestic Slav manufacture. Discoveries of bone implements (polishers, combs, awls) were connected through the data relative to production .

Spinning and weaving remained on a par with domestic handicraft during the period of existence of the Ancient Rus' State. This is also confirmed by the rich discoveries of earthen and slate distaffs in monuments from the Ancient Rus' culture. During this period there were marked, significant changes in both the form and size of the distaffs. They were reduced in diameter and took on an exclusively oval or biconic form.

The reduction in the measurements of the distaffs attests, evidently, to the spinning for weaving purposes of thinner threads, which was not practised earlier. Nevertheless, it is common knowledge that the form and weight of the distaff had an influence on the elongation of the spindle and on the quality production of the threads.

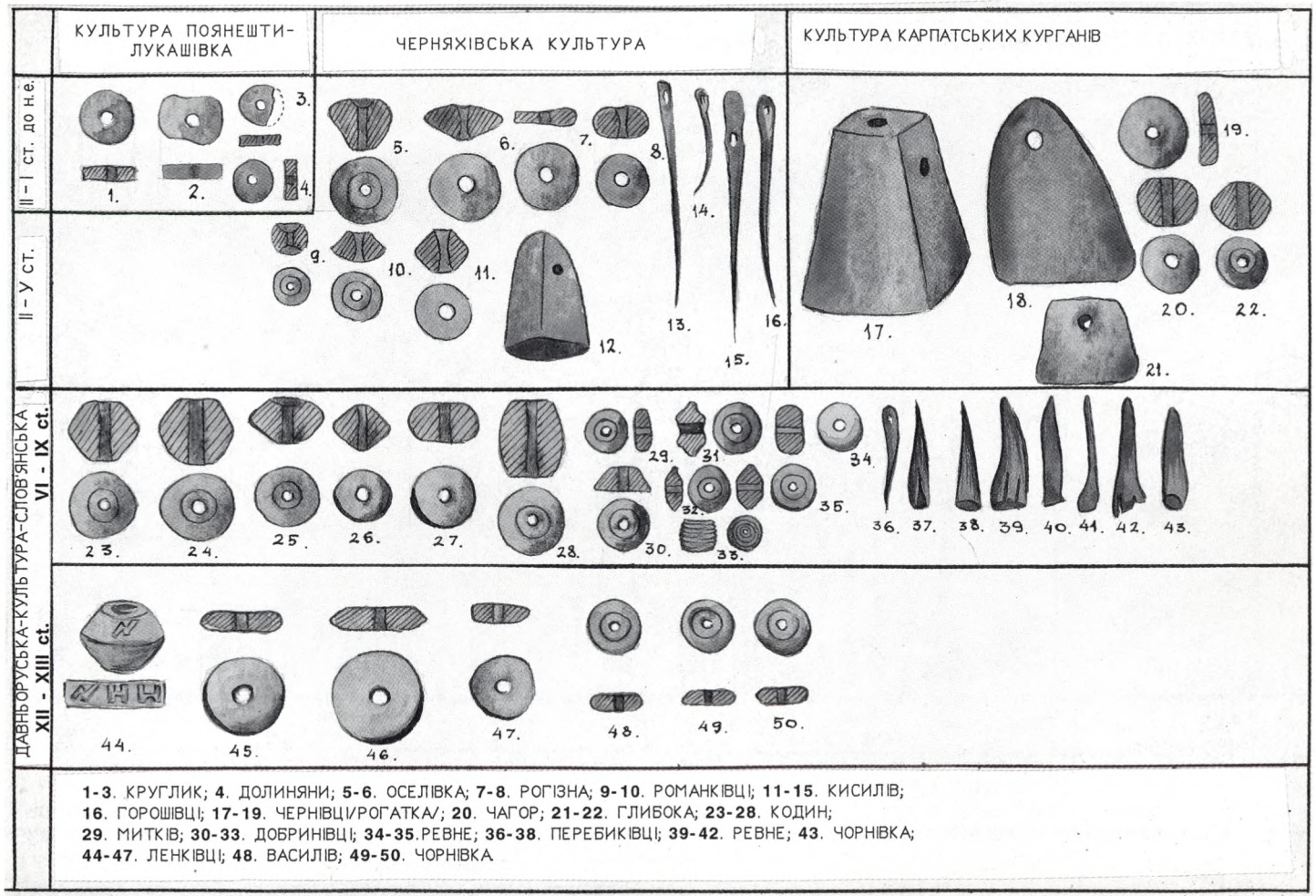
There were many various kinds of weaving. It is known that the settlers in Kyjivs'ka-Rus' produced linen and serge weavings, and, as well, they were familiar with silk, gold-weave brocade and other kinds of weaving which were imported from Byzantium and the Near-East. Such weavings were discovered during investigations of burial mounds of the twelfth and thirteenth centuries in Lenkivtsi and Vasyliv plains region of Bukovyna.

The poorer group of settlers created their under wear from thick cloth, while winter wear, like sheepskins, was produced from the

skins of domestic animals.

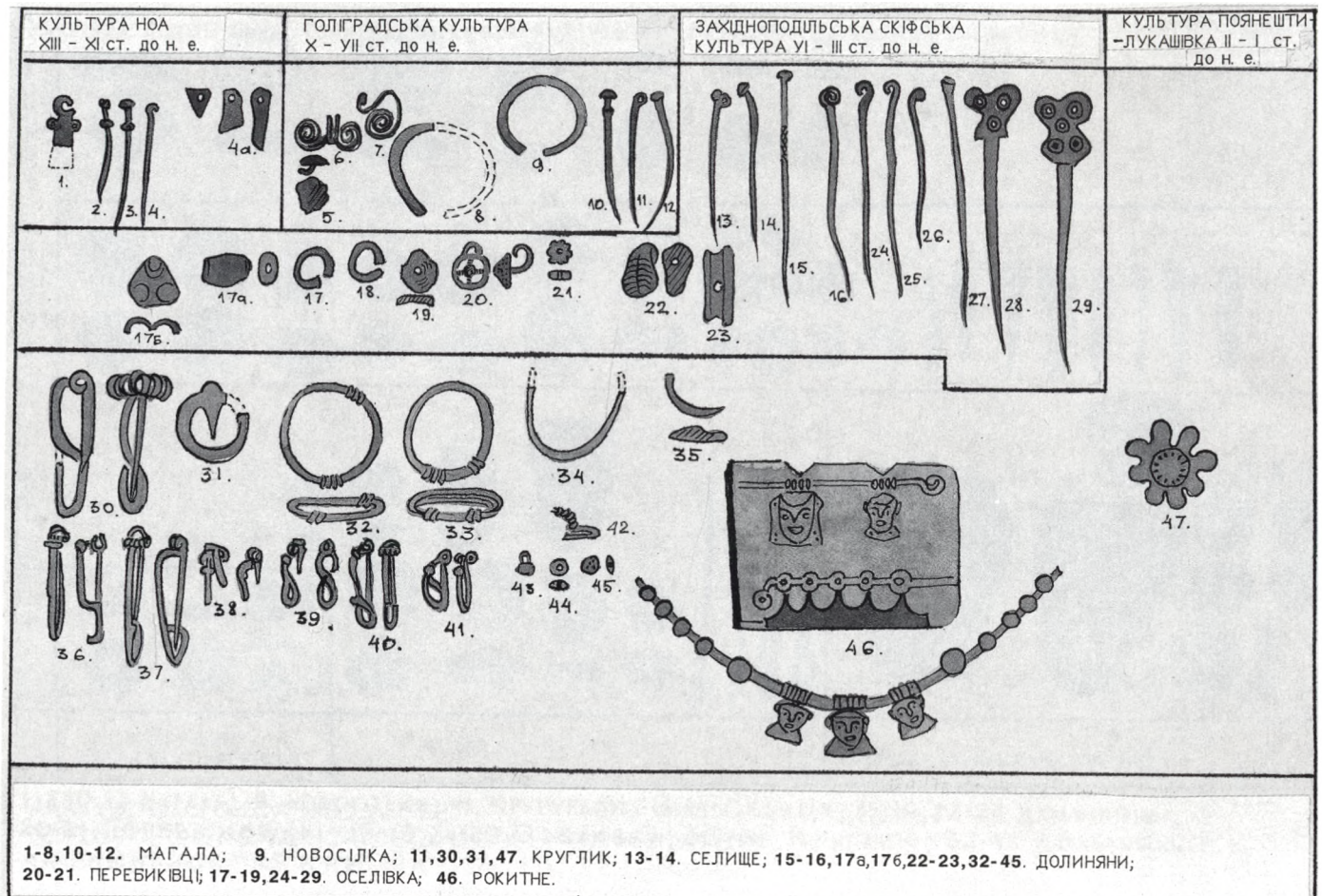
In this way, archaeological materials attest to the fact that, in early times, the people were involved in spinning and weaving, produced under wear from flax and linen while outer wear was produced from wool, skins and other materials. The legacy of material and technological production of apparel is traced within the various archaeological cultures.

ПРЕДМЕТИ ТКАЦЬКОГО РЕМЕСЛА НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ
З АРХЕОЛОГІЧНИХ ЗНАХІДОК.
OBJECTS OF THE WEAVING TRADE OF THE SETTLERS IN BUKOVYNA
FROM ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES.

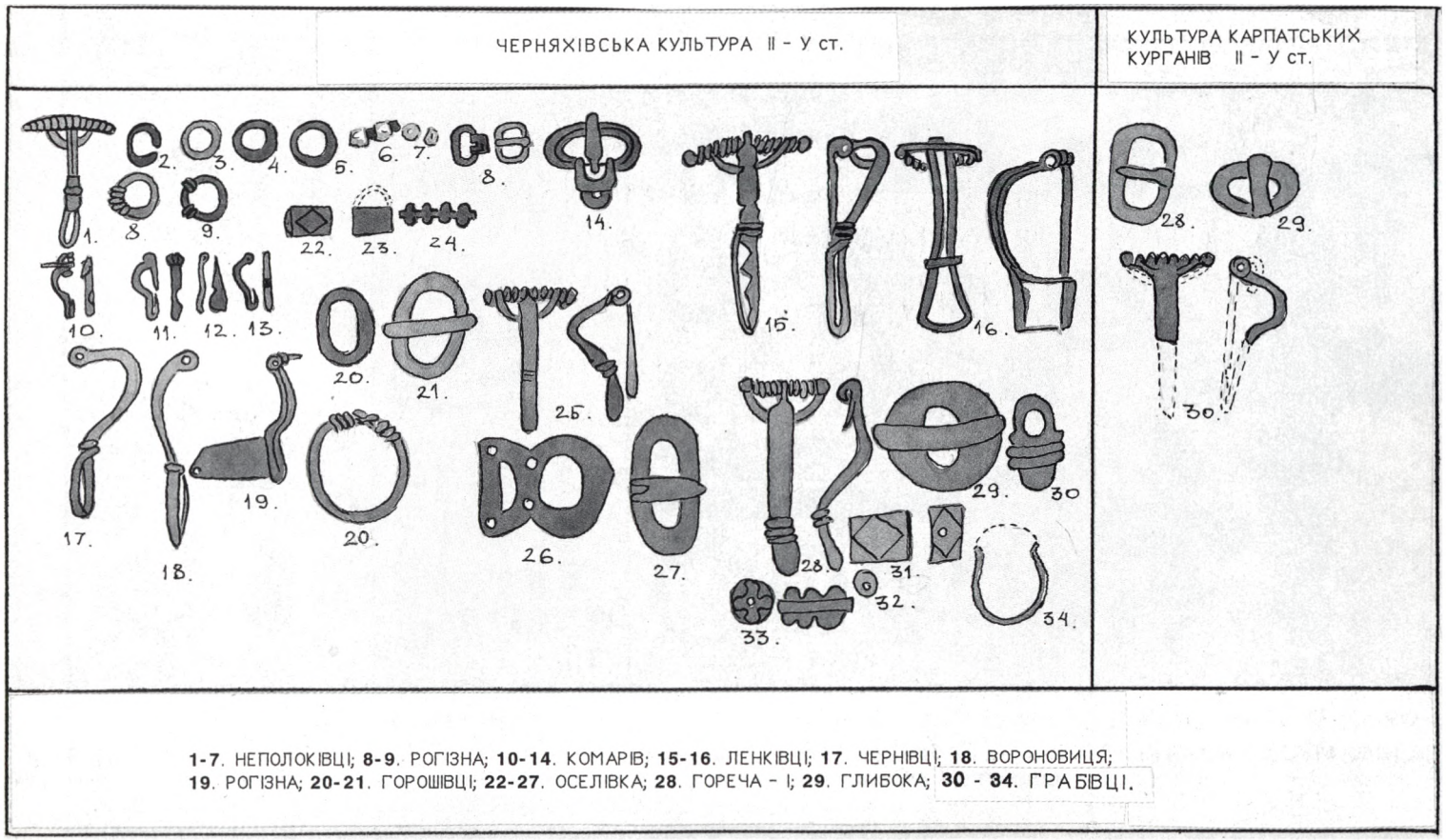
1-3. КРУГЛИК; **4**. ДОЛИНЯНИ; **5-6**. ОСЕЛІВКА; **7-8**. РОГІЗНА; **9-10**. РОМАНКІВЦІ; **11-15**. КИСИЛІВ;
16. ГОРОШІВЦІ; **17-19**. ЧЕРНІВЦІ/РОГАТКА/; **20**. ЧАГОР; **21-22**. ГЛИБОКА; **23-28**. КОДИН;
29. МИТКІВ; **30-33**. ДОБРИНІВЦІ; **34-35**.РЕВНЕ; **36-38**. ПЕРЕБИКІВЦІ; **39-42**. РЕВНЕ; **43**. ЧОРНІВКА;
44-47. ЛЕНКІВЦІ; **48**. ВАСИЛІВ; **49-50**. ЧОРНІВКА

ДОПОВНЮЮЧІ ЕЛЕМЕНТИ ОДЯГУ НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ
З АРХЕОЛОГІЧНИХ ЗНАХІДОК. XIII – I ст. до н. е.
COMPLEMENTING ELEMENTS OF APPAREL OF SETTLERS IN BUKOVYNA
FROM ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES. 13th - 1st CENTURIES B. C.

1-8,10-12. МАГАЛА; **9.** НОВОСІЛКА; **11,30,31,47.** КРУГЛИК; **13-14.** СЕЛИЩЕ; **15-16,17а,17б,22-23,32-45.** ДОЛИНЯНИ; **20-21.** ПЕРЕБИКІВЦІ; **17-19,24-29.** ОСЕЛІВКА; **46.** РОКИТНЕ.

ДОПОВНЮЮЧІ ЕЛЕМЕНТИ ОДЯГУ НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ
З АРХЕОЛОГІЧНИХ ЗНАХІДОК. II – V ст.
COMPLEMENTING ELEMENTS OF APPAREL OF SETTLERS IN BUKOVYNA
FROM ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES. 2nd - 5th CENTURIES A. D.

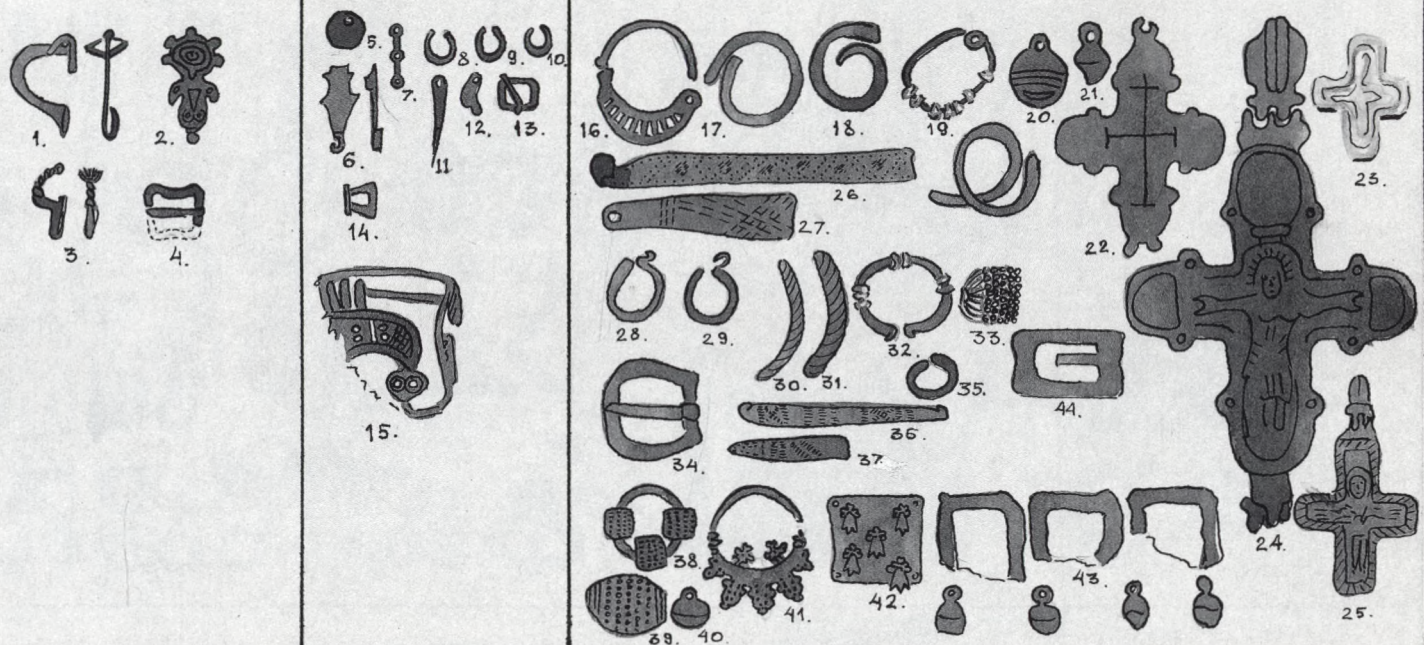

1-7. НЕПОЛОКІВЦІ; **8-9**. РОГІЗНА; **10-14**. КОМАРІВ; **15-16**. ЛЕНКІВЦІ; **17**. ЧЕРНІВЦІ; **18**. ВОРОНОВИЦЯ;
19. РОГІЗНА; **20-21**. ГОРОШІВЦІ; **22-27**. ОСЕЛІВКА; **28**. ГОРЕЧА – І; **29**. ГЛИБОКА; **30 - 34**. ГРАБІВЦІ.

ДОПОВНЮЮЧІ ЕЛЕМЕНТИ ОДЯГУ НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ ЗА АРХЕОЛОГІЧНИМИ ЗНАХІДКАМИ У - XIII ст.

COMPLEMENTING ELEMENTS OF APPAREL OF SETTLERS IN BUKOVYNA FROM ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES. 5th - XIIIth CENTURIES A. D.

ПРАЖСЬКА КУЛЬТУРА. ДРУГА ПОЛ. У - УІІ ст.	КУЛЬТУРА ЛУКИ-РАЙКІВЕЦЬКА. УІІІ-ІХ ст.	ДАВНЬОРУСЬКА КУЛЬТУРА. Х - XIII ст.

1,3-4. КОДИН; **2**. ЧОРНІВКА; **5**. КОДИН; **6**. НЕПОЛОКІВЦІ; **7-9**. ПЕРЕБИКІВЦІ; **10**. ДОБРИНІВЦІ; **11-13**. РЕВНО; **14**. КОДИН; **15**. ДОБРИНІВЦІ; **16**. ЛИТКІВ; **17-19,22-25**. ВАСИЛІВ; **20-21,26-27**. ЛЕНКІВЦІ; **28**. ГОРЕЧА; **29**. ШИРІВЦІ; **30-34**. ЧОРНІВКА; **35-37**. ДАРАБАНИ; **38-42**. ВАСИЛІВ; **43**. САНКІВЦІ; **44**. ЛЕНКІВЦІ.

2. Одяг буковинців у період середньовіччя

Народний одяг - один із основних компонентів матеріальної культури, тісно пов'язаний з усією історією народу. На формування народної ноші впливало багато факторів, серед яких найбільш значними є тип господарства, рівень розвитку продуктивних сил, кліматичні умови, історичні традиції. В селянському одязі відбиваються ті зміни, які проходять у народній матеріальній культурі. Проте, не дивлячись на еволюцію народної ноші, в основному, вона все ж відмічається певною стійкістю. В окремих її частинах нерідко прослідковуються риси, в яких відбиваються ті етнічні елементи, з яких складається народність і нація. Народна ноша буковинців відображає конкретні історичні умови життя народу, характеризує рівень розвитку культури, художні смаки, народну творчість. Одночасно народний одяг є елементом культури народу, за народним одягом можна прослідкувати взаємовідносини між різними народами, які жили в тісному спілкуванні. Одяг українців буковинського краю є яскравим прикладом етнічної єдності з усім українським народом, маючи багато спільних рис з народною ношею українців інших українських земель.

Багато компонентів народного одягу українців Буковини ведуть своє походження з давніх часів. Окремі з них прослідковуються уже в період розквіту Київської Русі, а також в період входження краю до складу

2. Bukovynian apparel during the Middle Ages

The national costume - one of the fundamental components of the material culture is closely associated with the whole story of the people. Many factors, such as the economic pattern, the level of the development of production personnel, climatic influences and historical traditions, influenced the evolution of the national costume. Such changes which occurred in the national physical culture are reflected in the peasants' costume. However, not looking at the evolution of the folk costume, its fundamentality always registers with a definite steadfastness. In separate sections, often the features are traced in which the ethnic elements, which in turn are gathered into its nationality and its people, are reflected. The national costume of the Bukovynians reflects the historical conditions of the life of the people as well as characterizing the level of development of their culture, artistic tastes and national creativity. At the same time the national costume is an element of the national culture. Through the national costume it is possible tofollow the interrelation between nations which lived in close partnership. The costume of the Ukrainians in Bukovyna are a brilliant example of ethnic unity with all the Ukrainian people having many common features with the national costume of Ukrainians in other Ukrainian lands.

Many components of the national costume of Ukrainians in Bukovyna had their beginnings from ancient times. Individual ones are

Галицько-Волинського князівства. Археологічні дослідження матеріальної культури давньоруського населення (українців Київської Русі) XII-XIII ст. та вивчення і аналіз мистецьких творів свідчать про простоту конструкцій складових частин народної ноші цього часу. Так, на фресці Успенської церкви в селі Лужани Кіцманського району, зображений вершник на білому коні в сорочці білого кольору тунікоподібного крою. На нижній частині тіла вузькі полотняні штани. Вершник одягнений в плащ, поли якого скріплені застібкою. Вузькі штани заправлені в чоботи з халявами, що доходять до колін.

Під час розкопок древнього Василева на Дністрі знайдені залишки парчі з золотими нитками. Тут же були виявлені ґудзики різних розмірів, бронзові браслети, кільця та інш. Можливо, що вони використовувалися для прикрашання одягу знаті.

Селяни виготовляли одяг із грубого домотканого полотна. Цей одяг був простіше оздоблений, характеризувався нижчою якістю.

Певні свідчення про народну ношу буковинців періоду Галицько-Волинського князівства містяться у Галицько-Волинському літописі 1213 року. В ньому оповідається , що народний одяг селянки складався з довгої сорочки, тканого вовняного полотнища, яке обгорталося навколо нижньої частини тіла; пояса, що пов'язувався вільно кругом талії, утворюючи невеликий напуск. Під ним ховались природні окреслення фігури.

Археологічний матеріал

traced to the period of the blossoming of Kyjivs'ka Rus' and also from the period of entry of the Halyts'ko-Volyns'ke dukedom. Archaeological investigations of the material culture of the old settlements (Ukrainians in Kyjivs'ka Rus') of the Twelfth - Thirteenth centuries, as well as the studies and analysis of artistic creations, attest to the simplicity of the construction of the component parts of the national apparel of this time. For example, the representation of a horseman on a white horse in a white tunic-like shirt on the frescoe of the church of the Assumption of the Blessed Virgin Mary in the village of Luzhany in the region of Kitsman. On the lower part of the body there are pants of narrow cloth. The horseman is dressed in a cloak, the flaps of which are fastened with a clasp. Narrow pants are set into boots, of which the tops reach to the knees.

During the excavation of ancient Vasyliv on the Dnister river, remnants of brocade with gold threads were discovered. Here also were uncovered buttons of various dimensions, bronze bracelets and rings, among other articles. Perhaps these were used to decorate apparel of the aristocracy.

The peasantry prepared clothing from thick homespun cloth. This clothing was more simply decorated and was characterized by its lower quality.

Concrete proof regarding the national costume of the Bukovynians during the period of Halyts'ko-Volyns'ke dukedom is found in the Halyts'ko-Volyns'ke chronicles from 1213. In them is recorded that the national costume of the peasant woman consisted of a long shirt, -

дозволяє нам розглядати характер доповнюючих елементів одягу населення Буковини з давніх часів. Основними видами прикрас були фібули, височні кільця, підвіски, різні намиста. Перші, найбільш давні, знахідки такого типу відносяться до культури Ноа (кінець II тис. до нашої ери). Під час вивчення поселення даної культури, в Магалі виявлені бронзові шпильки і хрестовидна підвіска. До цього ж часу відносяться амулети з каменю, знайдені на інших поселеннях Буковини.

Прикраси населення буковинського краю зазнають певних змін і в наступний час, постійно збагачуючись. У племен, які залишили пам'ятки черняхівської культури та культури карпатських курганів, поруч із фібулами та пряжками нових типів з'являються різноманітніші намиста із скла, підвіски з бурштину, височні кільця та інше.

На пам'ятках Луки-Райківецької культури знайдені такі ж типи прикрас: фібули, височні кільця, пряжки. Вперше з'являються різноманітні амулети із кості. Такі прикраси виявлені під час обстеження слов'янських пам'яток у Ревно та Добринівцях.

Урізноманітнюються прикраси і доповнюючі елементи ноші в давньоруський час. Місцеве населення починає використовувати предмети, які були не тільки прикрасами, а й християнськими символами. На багатьох археологічних пам'ятках періоду Київської Русі виявлені хрести-енколпіони (хрести із зображеннями святих), натільні хрестики з бронзи та каменю.

woven from woolen cloth, which was wrapped around the lower part of the body and a belt which was wrapped freely around the waist leaving open a small overlap. Beneath all this was concealed the natural definition of the figure.

Archaeological materials permit us to judge the character of the complementary elements of apparel of the settlers of Bukovyna from the ancient times. Fundamental kinds of adornments included clasps 'fibuly', temple rings, trinkets, various beads. The first and oldest discoveries of such type pertain to the culture of Noah (from the Second century). During the study of the aforementioned culture, there appeared, in Mahala, bronze pins and a cross-shaped appendage. From this period there are stone amulets discovered in other settlements of Bukovyna.

Ornaments of the settlers of Bukovyna underwent definite changes, and became richer as time progressed. In the families, which had retained mementos of the Cherniakhiv culture as well as the culture found in the Karpathian mounds, along with clasps and buckles of the new type, there appeared various glass beads, amber appendages, and temple rings, among others.

On memorials of the Luka-Rajkivets'ka culture were found the following types of adornments: clasps, temple rings and buckles. For the first time there appeared various bone amulets. Such adornments appeared during the investigation of Slav memorials in Revno and Dobrynivtsi.

Miscellaneous adornments

Різноманітнішою стає жіноча ноша. Вона прикрашається великою кількістю височних кілець, підвісок, намистин, нашивних бляшок.

У XIУ ст. із формуванням української народності формується і народна ноша. Дані про одяг українців наступних XУ-XУIII ст. містяться в мемуарах мандрівників та місіонерів, які відвідували буковинський край. Вони свідчать, що основу чоловічого костюма буковинців складала тунікоподібна сорочка, котра шилась з перегнутого навпіл полотнища, без плечових швів, часто з бочками. Широкі пришивні рукави часто мали двошовну конструкцію, зборок біля горловини не було. Повсюдно в сорочках робили довгий центральний пазушний розріз, що застібувався біля горловини. Буковинські сорочки, як і більшість українських сорочок, шили без коміра, залишаючи переважно круглий виріз горловини (за формою миски або склянки, кухлика). Поясним одягом чоловіків були довгі білі "портяниці" - штани, котрі не відрізнялись від давньоруських портів і зберегли назву "портяниці". Такі штани носили призібраними навипуск чи заправляли в короткі панчохи. Прикрашались вони накладною поліхромною вишивкою чи простою обшивкою низу холош, що вказує на збереження давньої традиції носити штани навипуск.

Особливе місце в буковинському костюмі XУ - XУIII ст. займав верхній одяг без рукавів - "бунда", "камізелька" і "киптар". У давні часи бунда виготовлялася з цільної шкіри вівці хутром всередину і одягалась через

and complementary elements were added to the apparel in olden Rus' times. Local settlers began to use objects which were not merely adornments but were symbolically of a Christian nature. On many archaeological monuments from the period of Kyivs'ka Rus' were exposed crosses - 'enkolpiony' (crosses with pictures of the saints), body crosses of bronze or stone. The woman's costume became more varied. It was adorned with a great number of temple rings, trinkets, beads and appended tin adornments.

With the formation of Ukrainian nationality in the Fourteenth century, there was also the formation of the national costume. Data regarding the costume of the Ukrainians in the following Fifteenth - Eighteenth centuries was located in the memoirs of travellers and missionaries who visited Bukovyna. They attested that the fundamental Bukovynian man's costume consisted of a tunic-like shirt which was sewn from cloth folded in half without sewn shoulders and, often, with large sides. Wide attached sleeves often were of doublesewn construction with no gathering at the neck. Universally, the shirts were constructed with a long central slash at the breast and was then fastened at the neck. Bukovynian shirts, as with the majority of Ukrainian shirts, were sewn without a collar, chiefly leaving a circular cut (in the shape of a dish, glass or small mug) at the neck. Girded apparel of men included long, white 'portianytsi' - pants, which did not differ from ancient Rus' porty and which retained the name 'portianytsi'. Such pants were worn with the gathering on the

голову. Киптар виготовлявся з однієї овечої шкіри, але мав шви на плечах, під пахвами та бортовий розріз спереду. Відрізнялись між собою названі три види верхнього плечового одягу ще і довжиною та оздобленням.

Плечовим одягом з рукавами був суконний "сардак", який зберіг архаїчний тунікоподібний крій. Носили його, як й інший верхній одяг, поверх киптаря або бунди, камізельки. Обов'язковим доповнюючим елементом чоловічого костюма був домотканий пояс. Серед жителів гір і передгір'я особливої популярності набув широкий шкіряний пояс - "черес". Його носили також чумаки та, іноді, й запорозькі козаки. Універсальним взуттям українців буковинського краю були "постоли" з сиром'ятної шкіри, які взували на онучі. Голову чоловіки покривали влітку капелюхами, а взимку смушковими шапками форми зрізаного конуса чи циліндра - "кучмами".

Основу жіночого костюма XУ - XУIII ст. складала тунікоподібна сорочка, а також сорочка так званого карпатського типу. Рукави такої сорочки викроювались разом з поликами, пришивалися до основної частини сорочки і були просторими, трохи скошеними до низу. В XУI ст. на святкових жіночих сорочках з широкими рукавами з'явилися призібрані шнурком вузькі зборки - манжети.

Поясним одягом українок буковинського краю була однополатова обгортка. Пов'язувалась вона вище нижнього краю подолу сорочки, що дозволяло виділити

outside the pants or slipped into short stockings. They were decorated with the application of polychrome embroidery or simple embroidery around the lower part of the pants, which indicates the retention of the older tradition of wearing the pants over the boots.

A special place in the Bukovyna costume in the Fifteenth - Eighteenth centuries was devoted to outer apparel without sleeves - 'bunda', a felt coat, 'kamizel'ka' - vest or waistcoat, and 'kyptar'. In olden times the felt coat, prepared from a whole sheep's skin with the fur on the inside, was pulled on over the head. The 'kyptar' was prepared from one ewe's skin but had stitching on the shoulders, under the arms and on the breast slash at the front. The three kinds of outer, over-the-shoulder apparel differed also through their length and decorative treatment.

Over-the-shoulder apparel with sleeves included a cloth 'sardak' (a coat of coarse wool) which preserved the archaic tunic-like style. It was worn, like other outer wear, over the kyptar, overcoat or vest (waistcoat). A compulsory complementary element of the man's costume was the homespun belt. Among the mountain and foothill dwellers, special popularity was gained by a wide leather belt - 'cheres'. It was worn by waggoners and sometimes by the Zaporozhian kozaky. Universal footwear of Ukrainians of Bukovyna were the 'postoly', which were made from raw skins, which were worn on the foot cloth. Men covered their heads with hats in summer while in winter with a sheepskin cap in the form of a cone

розшитий край подолу. Для зручності руху нижній кут поли - "попередниці" піднімався і затикався під пояс.

Плечовий жіночий одяг того часу був подібним до чоловічого. Жінки носили такі ж киптарі, сардаки та кожухи, як і чоловіки. Тільки прикрашання жіночого одягу було насиченішим. Поясний одяг підпоясували широкими тканими шерстяними поясами. Взуттям служили шкіряні постоли і чоботи. В той же час з'являються і нові види ноші та доповнюючі елементи костюма, значна частина яких була характерна для інших регіонів України. Це вільного крою накидки-плащі- "манти", "гуглі", у гірського українського населення-гуцулів з'являються червоні штани - "гачі", як святкові, а в будні - білого або сірого кольору. Зустрічались тут і чорні гачі. Доповнюючими елементами костюма стають топірці, сумки-тобівки, порохівниці, пушки для тютюну та ін.

У XVII-XVIII ст. одяг українців Буковини вдосконалюється в покрої та художньому оздобленні. Все більше і частіше зустрічаються сорочки, зібрані біля шиї в зборки, так звані "морщанки". В оформленні костюма головне місце займає вишивка. Якщо раніше вишивали на сорочці тільки місце швів, ніби прикриваючи їх, то в пізнє середньовіччя вишивка переходить на край рукавів і плечики. Орнаментальні композиції створюються з різноманітних варіацій мотивів ступінчастих пірамід, квадратів, які заповнюють плечову частину сорочки - "плечики". Заповнення вишивкою плечової частини

or cylinder (kuchma).

The fundamental woman's costume of the Fifteenth - Eighteenth centuries included a tunic-like shirt and also a shirt in the so-called Carpathian style. The sleeves of such a shirt were cut out along with the shoulders and were attached to the basic part of the shirt. They were ample and slightly tapered towards the ends. In the Sixteenth century, narrow cuffs, gathered by strings, appeared on ladies festive shirts with wide sleeves.

Girded apparel of women in Bukovyna region included a single layer wrap-around. It was tied higher than the lowest part of the shirt which permitted its separation at the lower part. For ease of movement, the lower corner of the front of the wrap-around was lifted and tucked under the belt.

Over-the-shoulder women's wear of that time was similar to that of men. Such kyptari, coats of coarse wool and sheepskin coats were worn by both women and men. The greatest difference was that women's ornamentation was more dense. Girded apparel was cinched with wide, woven-wool belts. Footwear included leather postoly and boots. At that time, there appeared new kinds of apparel and other complementary elements to the costume. Notably a portion of these became charcteristic for other regions of Ukraine. Examples of this includes free-fold shape of the mantles - 'manta', 'huhlia'; in the mountain Ukrainian settlements - Hutsuly appeared in red pants - 'hachi' - as 'Sunday' wear while weekday pants were of white or grey color. Also there appeared black 'hachi'. Other completing elements of the costume

сорочки не було новизною. Ще в середині XVI ст. відмічено подібне вирішення орнаментації сорочок українців, подібно застосуванню ідентичної орнаментики в буковинській архітектурі (квадрати, ромби, півмісяці, круги в прикрашанні дверей, дахів, причілків хат з драночним покриттям, як в гірській зоні, так і в передгір'ї).

Довге перебування краю під іноземним гнітом не могло не відобразитись на народному одязі. За час панування в Буковині молдавських господарів та турецьких феодалів в український буковинський костюм проникають окремі елементи інородного, зокрема, турецького впливу. Це, наприклад, жіночий головний убір "фес", нагрудні прикраси - "салби". Але, як свідчать архівні та опубліковані джерела, в кінці XVIII - першій половині XIX ст., і жіночий, і чоловічий костюм українців зазнав незначних змін, пов'язаних переважно з прикрашанням народної ноші та її доповнюючими елементами.

* * * * *

Дослідження питань становлення народного одягу населення Буковини показали, що давні люди, захищаючись від холоду та негоди, виготовляли одяг із підручних матеріалів. Люди навчилися прясти волокна коноплі, льону та кропиви, використовували вовну та шкіри тварин. Серед інших ремесел найбільш розповсюдженими були прядіння і ткацтво.

Археологічний матеріал дає нам можливість розглядати

became a 'topirets" (long-handled axe), money-bag, powder horn, tobacco pouch and other items.

In the Seventeenth - Eighteenth centuries the apparel of Ukrainians improved both in styling and in artistic ornamentation. More and more often we find shirts gathered at the neck in puckers, the so-called 'morshchanky'. In creating the costume, prime consideration was given to embroidery. Embroidery was used earlier only as a replacement for seams in order to hide them, then later, in the middle-ages, embroidery moved to the edges of the sleeves and the shoulders. Ornamental compositions were created from the variations of the motifs, to stages using pyramids and squares, which filled in the shoulder part of the shirt - the plechyky. The filling in of the shoulder part was nothing new. Yet in the Sixteenth century is recorded a similar use of ornamentation on shirts of Ukrainians, comparable to the use of identical ornamentation in Bukovynian architecture (squares, rhombuses, half-moons, circles used in decorating doors, roofs, attachments on houses with lath coverings as in the mountain and foothills areas).

The lengthy foreign oppression of the country was certain to have an effect on the national costume. The reign of the Moldavian landlords and the feudal Turks in Bukovyna, for example, had a definite influence on the individual domestic elements of the Ukrainian Bukovynian costume. A typical influence upon women's headdresses was the 'fes' and the breast-collar, the 'salby'. However, as supported by both archival and published

розмаїття прикрас одягу давнього населення краю, поруч із багатими матеріалами із прядіння та ткацтва. Іконографічні та писемні джерела подають окремі матеріали стосовно крою та стилю народного одягу. Із них же й черпаємо певні свідчення про одяг знаті. З археологічних пам'яток Київської Русі маємо свідчення про урізноманітнення доповнюючих елементів народної ноші. Місцеві жителі починають використовувати предмети, які були не тільки прикрасами, а й християнськими символами.

Народний одяг розвивався у тісному зв'язку і під впливом природно-географічних, соціально-економічних та політичних факторів. Не дивлячись на важкі умови життя корінного слов'янсько-українського населення краю, ансамбль народного костюма склався на основі одягу слов'ян. Народний одяг є яскравим свідченням етнічної єдності українців Буковини із усім українським народом. Багато компонентів народного одягу українців буковинського краю беруть своє походження із давніх часів.

Говорити про існування українського народного костюма Буковини, як і молдавського, можна з XVI ст., одначе оформлення його завершилось у XIX ст. Основою жіночого костюма виступала сорочка тунікоподібного крою та сорочка карпатського типу, у той час, як чоловіча сорочка була тунікоподібного крою із широкими рукавами. Поясним одягом жінок виступала одноплатова обгортка, а чоловіків - штани - портяниці. Плечовий одяг представлений овчинними безрукавками -

resources, from the end of the Eighteenth century to beginning of the Nineteenth century, both men's and women's costumes underwent insignificant changes which were connected primarily through the ornamentation of the national costume as well as its complementary elements.

* * * * *

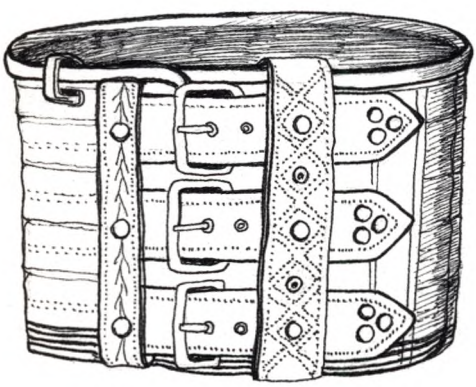
Researching the questions relative to the position of the national costume among the settlers of Bukovyna showed that, in the past, people, while protecting themselves from the cold and poor weather, prepared apparel from materials available at hand. People learned to weave material from hemp and nettles as well as using wool and skins of animals. Amid other occupations the most widespread were those of spinning and weaving.

Archaeological materials give us the opportunity to research the variety of ornamentation of apparel within the ancient settlements of the country, along with the bountiful materials with respect to spinning and weaving. Iconographic and literary sources present additional materials as to cuts and styles of national apparel. From these we can also derive concrete evidence concerning apparel of the aristocracy. From archaeological monuments of Kyjivan Rus' we have evidence about the great variety of complementary elements for national apparel. Local settlers began to utilize objects which were not only ornamentations but also Christian symbols.

National apparel unfolded in close connection with and under the influence of natural-geographic,

бундами, кептарями та верхнім одягом - сардаками, кожухами, мантами. Серед доповнень до чоловічого костюма розповсюдження отримує шкіряний пояс - черес, поряд із широко побутуючими тканими шерстяними поясами. Жіночі головні убори представлені рушникоподібними намітками та перемітками із використанням доповнень - прикрас. У ролі взуття виступали постоли та чоботи.

Взаємозв'язки різних етнічних спільностей Буковини прослідковуються у такій сфері матеріальної культури, як одяг. Дослідження також показали, що взаємовпливи у народному одязі українців, як автохтонного населення краю, і молдаван прослідковуються у побутуванні тих чи інших компонентів костюма, термінології та іншому.

Гуцульський пояс - черес.
Hutsul belt - cheres.

socio-economic and political factors. In spite of difficult influences on the life of the Slav-Ukrainian settlers of the country, the ensemble of the national costume was based on the costume of the Slavs. The national apparel is vivid evidence of the ethnic solidarity of the Ukrainians in Bukovyna with all other Ukrainian people. Many components of the national costume of the Ukrainian people in the Bukovynian region have their beginnings from ancient times.

To speak about the existence of the Ukrainian national costume of Bukovyna, as well as the Moldavian, one can begin with the Sixteenth century, but the evolution of it was only completed in the Nineteenth century. As the basic part of the woman's costume, there was the tunic-like shirt as well as the Carpathian style of shirt; at the same time, the basic man's shirt was of the tunic-like style with wide sleeves. For women, the girded attire included the wrap-around shirt - obhortka, while for men, there was the pants - portianytsi. Shoulder apparel included the sleeveless sheepskin jackets- bundy, keptari and overcoats - sardaky, kozkukhy and manty. Among complementary items for the men's costume, there existed the leather belt - cheres, as well as the extensive use of woven wool belts. Women's head dresses were represented by the towel-like namitky and peremitky and included the use of decorating through the use of complementary adornments Footwear included postoly and boots..

Ethnic mutual ties of the various ethnic communities of Bukovyna are traced in such spheres of material culture as apparel. Investigations also showed the mutual influences on the national

costume of Ukrainians, such as the aboriginal settlers of the country and the Moldavians, which are traced through the existence of those or other components of the costume through the terminology and in other ways.

РОЗДІЛ II

∞ ∞ ∞

SECTION II

МАТЕРІАЛ ТА ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО НАРОДНОГО ОДЯГУ

Основним матеріалом, із якого виготовлявся буковинський одяг, була конопля. Отриманню конопляного волокна передували процеси (посів, збір, обмолочування, замочування, тіпання, розчісування стеблин волокна), які здійснювалися у традиційно встановлену пору року і залежали від послідовності проведення землеробських робіт. Якщо зважати на весь період вирощування та обробки коноплі, то виробництво тканин для одягу займало круглий рік. Ця трудомістка робота здійснювалася (здебільшого) жінками. Сіяли коноплю ("коловотні", "колопні") навесні, у квітні - на початку травня. Грунт перед посівом удобрювали органічними добривами і золою, оскільки від цього у значній мірі залежало майбутнє урожаю. Сіяли на розрівненій землі, яку після посіву боронували бороною або граблями. Під час росту конопля не потребувала особливого догляду - її не проривали, не просапували, як інші сільськогосподарські культури. Дозріваючи, вона давала урожай двічі - влітку та восени. У липні частина сходів коноплі давала порожній цвіт ("пустівку", "поскінь" - в українців, "кинепе де варе" - у молдаван), волокна з яких тонші та м'якші. Таке волокно використовувалося, в основному, для виготовлення святкових тканин. Приблизно через два тижні - місяць дозрівала осіння конопля ("матірка", "матерка" - в українців,

MATERIAL AND TECHNOLOGY IN THE PREPARATION OF THE TRADITIONAL NATIONAL COSTUME

The fundamental material for preparing the Bukovynian costume was hemp. The acquisition of hemp fibre followed several processes (sowing, gathering, threshing, soaking, scutching, carding the fibers of the stem), which were carried out during the traditionally established time of the year and depended upon the correct sequence of agricultural work. The aforementioned steps, from planting to final fibre production, required a whole year. The difficult work was accomplished primarily by the women. They sowed the hemp ('kolovotni', 'kolopni') in spring - in April or early May. The ground, before sowing, was enriched with organic fertilizers and ash in amounts predetermined by the expected harvest. Upon completing the sowing, the level ground was harrowed using harrows or rakes. During the growing season, the hemp did not have to be thinned nor hoed like other agricultural crops. Upon ripening, it provided two crops - one in the summer and the other in autumn. In July, a portion of the sprouted hemp produced a sterile flower ('pustivku' or 'poskin'' among Ukrainians, 'kynepe de vare' amongst Moldavians), from which were produced thinner and softer fibres. Such fibre was used, basically, for the preparation of festive clothes. Fall hemp ('matirka' or 'materka' for Ukrainians and 'kynepe de toamne' for Moldavians) ripened over a period of two weeks to a month. 'Matirka' fibre was used for the preparation of everyday linen,

кинепе де тоамне" - у молдаван). Волокно "матірки" йшло на виготовлення буденного полотна, шнурків, мішковини, а насіння використовувалося для виготовлення конопляної олії та молока. Частину насіння готували для посіву наступного року. Дозрівші стебла коноплі висмикували вручну із землі, в'язали у пучки - "горстки" (у молдаван - "горсте"), складали у невеликі копиці для просушування на сонці (у рівнинній зоні краю зустрічались й інші форми укладання коноплі - стебла не зв'язували у снопи, а розстелювали на землі чи підкладали під пліт, залишаючи на 7 - 10 днів для просушування). Висохлу коноплю обмолочували за допомогою валька - "пранника" чи ціпа (у молдаван - "имблечіу"). Останній використовувався, як правило, для обмолоту зернових культур. Після просушування та молотьби наступав один із найбільш відповідальних процесів переробки коноплі - вимочування. Під дією води повинна була розчинитися речовина, яка склеювала волокно із деревиною. Дуже важливо було правильно визначити строки вимочування, які залежали від температури води. Літню коноплю вимочували 5 -7 днів, а "матірку" - 10 - 14 днів. Зайвий час вимочування погіршував якість волокна, призводив до його згнивання. Передчасним ж вимочуванням ускладнювалася первинна обробка волокна. Для вимочування використовували ріки, стави, струмки, ями. Загати на ріках та струмках робили самі жінки. У загати вкладали рядами снопи, прикривали їх гілками, соломою чи закріплювали грудами землі -

strings, and sacking while the seeds were used for preparation of linseed oil and milk. Part of the seed was prepared for seeding the following year. The riper stems of hemp were plucked from the ground by hand, tied into bundles - "horstky" ('horste' for Moldavians), stacked into small stooks for drying in the sun (in the plains zone other forms of stacking the hemp were met - the stems were not tied into sheaves but were spread on the ground or propped against the fence and left for 7 to 10 days for drying). The dried hemp was threshed with the aid of an earthen clod - a battledore or flail ('ymblechiu' for Moldavians). The latter was used, generally, for threshing seed cultures. Drying and threshing was followed by the most necessary of steps for the transformation of hemp - soaking. Under the influence of water, there should have been created a substance which glued the hemp fibres with wood fibres. It was very important rightly to follow the steps for soaking which was very dependent upon the temperature of the water. Summer hemp was soaked for 5 - 7 days while 'matirka' was soaked from 10 - 14 days. Longer soaking deteriorated the quality of the fibres causing them to decay. Stopping the soaking before the proper time, complicated the first preparation of the fibres. Soaking was done in rivers, ponds, streams and holes. Dams on rivers and streams were prepared by the women themselves. To construct these dams, they placed sheaves in rows, covered them with boughs and straw or reinforced them with clods of soil - 'kytsky', stones, gravel and other materials. In certain villages of the plains region,

"кицками", камінням, гравієм та інш. У деяких селах рівнинної частини мала розповсюдження інша форма укладання коноплі в загати - "мандлями". "Мандлі" представляли собою п'ять згрупованих пучків, два з яких укладали в один бік, а три - у протилежний, і перев'язували перевеслами із соломи (у молдаван - "лягетоаре"). 30 пучків, тобто шість мандлів, утворювали "кланю" і рахунок зібраному врожаю вели "кланями". Вимочену коноплю промивали пучками у чистій воді тут же, на березі чи біля загати, сушили (давали можливість стекти воді) протягом доби, розкладаючи пучки на землі чи об'єднуючи їх по кілька в купки. Досушували коноплю вдома на протязі тижня у вигляді снопів чи пучків, розкладаючи коноплю під плотом. У випадку довготривалих дощів снопи досушували і на печі.

Наступним процесом обробки коноплі було тіпання. Його мета - відокремлення волокна від стебел. Виконували тіпання на двох схожих за конструкцією горизонтальних пристроях - "баталеві" ("шморганці", у молдаван - "бателеу") і "терлиці" (у молдаван - "меліце"). Такий пристрій мав вигляд високого стільця чи столу з чотирма ніжками. В його верхній частині знаходився вузький жоліб, на одному кінці якого розміщувався отвір для з'єднання дошки з ручкою через вісь - ножеподібного язика - "смичка", який опускався у поглиблення жолоба. Під час тіпання били "смичком" 2-3 рази по стеблах коноплі спочатку з одного боку, потім з іншого. Стебла розміщувались

there was a less widespread method of setting the hemp into dams - 'mandli'. 'Mandli' represented a group of five bundles, two of which were placed in one direction while the other three were placed crosswise. These were tied together by a band of straw ('liagetoare' for Moldavians). Thirty bundles, that is six 'mandli', created a 'klania' and thus the resultant harvest was calculated in 'klanias'. The soaked bundles of hemp were rinsed in clean water either on the banks or dams; after the water had a chance to drain off, the bundles were dried over a period of a day; these bundles were then spread on the ground, individually, or in a groups of bundle. The hemp was next taken home, where it, in the form of a sheaf or chain of bundles propped against a fence, continued to dry for a week. In case of long-lasting rains, the sheaves were dried in the homes over the 'pich'.

The next step in the preparation of the hemp was scutching. The purpose of this step was to separate the hemp from the wood fibres. Scutching was carried out on an apparatus consisting of two parallel bars - 'batalev' ('shmorhanka', 'bateleu' for Moldavians) and 'terlytsia' (hemp-brakes)('melitse' for Moldavians). This apparatus resembled a tall foot-stool or table with four legs. In the upper section there was a narrow trough, at one end of which was located an opening for the junction of a board with a handle through a shaft resembling a knife-like tongue - 'smychok' (bow), which dropped into the depths of the trough. During the scutching, the stalks of the hemp were struck two or three times,

впоперек поглиблення. Таким чином, волокно відділялось від костриці - "терміті" (у молдаван - "пуздиря", "поздерія"). Щоби стрясти залишки "терміті", волокно ще раз протягували під смичком чи били ним по ніжці пристрою. "Терлиця" відрізнялася від "баталева" тим, що перша була трохи меншого розміру, мала дуже вузький жоліб, який нагадував подовгувату щілину наскрізь, подібний до ножа язик його - "смичок", був значно гострішим, що давало можливість повністю відділити волокно від костриці.

В одних селах коноплю тіпали у два етапи, а в інших лише в один - на "терлиці", чи іншим більш примітивним способом, на тіпалці, яка мала вигляд круглого валика із нарізаними зубцями по всій довжині. Стеблами коноплі били по зубцях тіпалки до повного відокремлення костриці.

Наступна операція зводилась до розчісування та сортування волокон. Оброблювали волокна після "терлиці" (тіпалки) на чесалці - "дергівці". Основою "дергівки" була дошка, переважно у вигляді хвоста ластівки. На дошці закріплювалась кругла дерев'яна, обшита бляхою, підставка із густо набитими загостренням вгору залізними цвяхами - голками. Чесалка встановлювалася на лаві загостренням вгору. Побутували також "дергівки" без дерев'яної основи, із кільцями з боків, що кріпились у спеціально відведеному для них місці.

"Дергівки" були двох видів - з більшими та меншими зубцями. На першій проводилось первинне вичісування волокна. Після об-

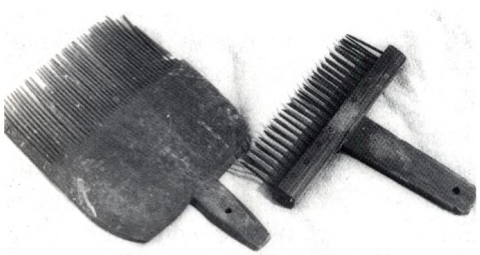
from one end, and then from the other. The stalks were placed perpendicularly over the depths of the trough. In this manner the fibres were separated from the refuse - 'termit" (hard parts of the hemp) ('puzdyria', 'pozderija' for Moldavians). In order to shake out the refuse, the fibres were passed again under the bow or struck against the leg of the apparatus. The hemp-brake differed from the 'batalev' in that it was smaller in size, had a narrower knife-like trough which resembled an elongated tongue - 'smychok', with a crevice along its entire length, was considerably sharper; all of these made it possible to separate more completely the fibres from the refuse of the hemp.

In certain villages the scutching of hemp required two stages, while in others just one, on a hemp-brake, or by some other more primitive method - on a scutcher, which resembled a round roller with carved teeth through its entire length. The stems of hemp were struck against the teeth of the scutcher until the fibres were completely separated from the sheaf.

The next step resulted in the combing and sorting of the fibres. After scutching, the fibres were worked on a carder - 'derhivka'. The basis of the carder's comb was a board usually resembling the tail of a swallow. On the board was fastened a round, wooden, wrapped-in-tin support, with metal nails - needles, densely spaced, and nailed with the points upward. The carder was affixed to the bench with the sharpened points upward. There also existed a carder without a wooden base which had the points on the sides and which was securely

робки на другій чесалці отримували довге і чисте волокно - "повісьмо". В окремих селах рівнинної зони вичісування проходило ще й третій етап - "дергання" на саморобній шерстяній щітці. Після цього етапу також отримували "повісьмо", але вже вищої якості. В українських селах передгірської зони Буковини волокно після вичісування називали "прядивом", оскільки далі йшла інша операція обробки конопляного волокна - прядіння (що близьке за звучанням до "прядива"). Волокно, яке залишалось на чесалці, називалось "клоччя". Його ще раз прочісували на спеціальному гребінці - "чустрали на гребінці", із "клоччя" (паклі), в свою чергу, витягували довшу частину волокна - "миканці" та знімали коротку - "згріби", "зугріби", які вже йшли на основу мішків, покривал - "верет" та інш.

Таким чином, "повісьмо" поділялось на три види: "поскінь" - волокно вищої якості, призначене для святкових полотен, "матірку" - волокно для буденних тканин, та "зугріби" - волокно для буденного полотна та мішковини.

Гребені для розчісування прядива.
Початок XX ст.
Рівнинна частина Буковини.

fastened in a special location for this purpose.

There were two varieties of carders, those with larger teeth and those with smaller. On the former was carried out the first carding of the fibres. After the carding on the second type of carder, the longer, cleaner fibres - 'povis'mo' - were retained. In certain villages of the plains carding, underwent a third stage - 'derhannia', carding on a homemade woolen brush. Following this stage, the 'povis'mo', but of a higher quality, also was retained. In Ukrainian villages in the foothills of Bukovyna, the fibres, after carding, were called 'priadyvo', because the following operation in the preparation of the hempen fibres was spinning (which sounds are closer to 'priadyvo'). The fibres, which remained on the carder, were called 'klochchia' (oakum). This was carded one more time on a special comb - 'chustraly na hrebintsi', and from the 'klochchia', in turn, longer pieces of fibre were drawn - 'mykantsi' - and removed the short 'zhriby', 'zuhriby', which were used as a basis for sacks, covers - 'verety' and other items.

In such a way, the 'povis'mo' was divided into three classes: 'poskin'' - fibres of higher quality assigned for use in festive clothing, 'matirka' - fibres for use in weaving of everyday clothing, and 'zuhriby' - fibres used in everyday clothing as well as for sacking.

Combs for carding the fibres.
Beginning of the 20th Century.
Bukovynian Plains section.

Поряд із коноплею у селянських господарствах рівнинних місцевостей краю вирощували льон - "лен", але у значно менших розмірах. Обробка льону була подібною до обробки коноплі. Лишень деякі операції носили в собі специфічний характер. Сіяли льон трохи раніше від коноплі, у більшості випадків вручну і дуже густо, адже довгі тонкі стебла давали волокно високої якості. Збирали льон тоді, коли він починав жовтіти. Головки тоді були ще зеленкуватими, а насіння уже світло-жовтим. У зборі льону часто брали участь усі члени сім'ї, навіть у несприятливих погодніх умовах, аби не допустити передозрівання, бо у такому випадку льон давав волокно нижчої якості. Вимочували льон довше, ніж коноплю, використовуючи, у більшості випадків, "росяне" вимочування, тобто розстелювання на траві. Стебла льону мокли на росі та дощі, висихали на сонці, знову мокли та висихали до тих пір, поки волокно не відділялось від "костриці". Для того, щоб отримати ніжне біле волокно, льон треба обов'язково спочатку вимочити у водоймі, а потім уже розстелювати на сонці. Зважаючи на те, що стебла льону твердіші від стебел коноплі, а волокно важче відділяється від "костриці", - перед тіпанням льон часом досушували у хаті на печі. Льон призначався для виготовлення тонких святкових тканин, а із вичесаної паклі ткали грубші тканини, із яких шили робочий одяг, доріжки.

Процес виготовлення ниток із овечої шерсті (вовни) був простішим у порівнянні з обробкою

Flax was grown, in the same manner as was hemp, but on a much smaller scale, on peasant farms of the plains region of the Bukovyna region. The preparation of flax was also similar to that of the preparation of hemp. However, certain operations differed in specific ways. The sowing, for example, was done earlier than was hemp, and was sown, for the most part, by hand and very thickly; however, the long, thin stems produced linen of very high quality. Harvesting of flax began as soon as it began to turn yellow. The heads at this time were still greenish in color, but the seeds already were of a light yellow color. All members of the family often participated in the harvesting of the flax, even during unfavourable weather conditions, so as not to allow the flax to overripen. If this should occur, the linen would turn out to be of lower quality. Flax, which was soaked longer than hemp, often was spread on grass to take advantage of the dew. The stems were soaked in the dew and the rain and dried in the sun. This step was repeated until the fibres separated from the refuse. In order that the inner white fibres be retained, from the very beginning, it was necessary to soak the flax in flowing water and then spread it in the sun. Taking into consideration that the stems of flax are harder than the stems of hemp and that it is more difficult to separate the fibres from the refuse, often the flax was dried in the house over the 'pich' before scutching. Flax was designated for the preparation of thin, festive materials, and from the carded part, thicker materials were woven from which were prepared work apparel and carpet strips.

коноплі та льону і складався з таких почергових етапів: стрижки овець та промивання, сушіння, розпушування і прочісування вовни. Стригли овець один - два рази у рік спеціальними залізними ножицями, які і в наш час побутують у деяких селах Буковини.

Знімали вовну у кілька прийомів - спочатку з черевної частини, потім із задніх ніг та голови. Вівцю клали на бік на розстелену на землі полотняну підстилку, зв'язували ноги і стригли вовну. Обстрижену вовну сортували за довжиною, кольором та якістю - вовна кількамісячних ягнят називалася "мицька", однорічок - "натинина", а вовна уже кілька разів обстрижених овець - "стрижівка". Високо цінувалась біла вовна, бо їй можна було надати будь-який колір та відтінок, а також довга і тонка, із якої отримували високоякісні тканини. Коротку вовну використовували для тканння сукна, яке пізніше звалювали.

Обстрижену вовну запарювали на протязі 0.5 - 1 доби у "цебрі" (у молдаван - "чубер"). Після цього її промивали у проточній чи дощовій воді і висушували.

Наступним етапом було розпушування та розчісування вовни. Розпушували ("скубали") її руками, відділюючи волокна одне від одного. Далі розчісували на спеціальних гребінках - "гремплах", "згремблах", "гребінках", "чустралах" (молд. - "кептине де скреценат"), відділюючи довгу вовну - "волос" (молд. - "перул") від короткої - "штиму". "Волос" йшов, здебільшого, на основу

The process for preparing thread from sheep's wool was more straightforward in comparison to the preparation of hemp or flax, consisting in the following steps: the shearing of the sheep and washing of the wool, drying, plucking and combing/carding of the wool. The shearing was carried out once or twice a year using special metal scissors which exist to our time in certain villages of Bukovyna.

The wool was removed in several stages - beginning at the stomach area, then the hind legs and finishing at the head. The sheep, with its feet tied together, was placed on its side on a piece of material spread out on the ground and then the wool was removed. The sheared wool was sorted according to length, color and quality. Wool from lambs of but a few months of age was called 'myts'ka', from a one-year old - 'natynyna', while wool from sheep that have been sheared several times was called 'stryzhivka'. White wool was valued greatly because it lent itself to dying in various colors and tints. Also of great value was long, thin wool from which it was possible to weave high quality material. Short wool was used for weaving cloth which later was crushed.

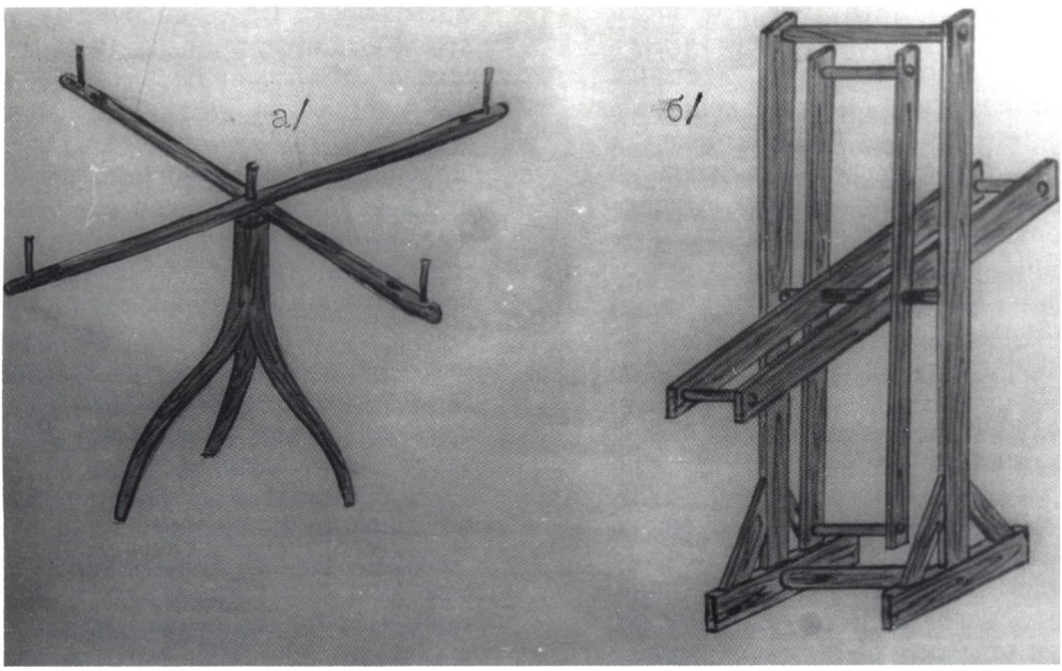
Sheared wool was scalded from half to a full day in a tub - "tseber" ('chuber' for Moldavians). Following this step, the wool was washed in flowing or rain water and then was dried.

The next step included plucking and carding/combing of the wool. The plucking was done by hand thus separating one fibre from another. Carding was then carried out on a special carder - 'hremply',

Підготовка вовни до прядіння.
Середина XX ст.
Буковинське Прикарпаття
(с. Кам'яна, Сторожинецький район).

Preparation of wool for spinning.
Mid 20th Century.
Bukovynian Prykarpattia
(Kamjana, Storozhynets' district).

Знаряддя обробки пряжі:
а) Самотока - кінець XIX ст.
Рівнинна зона.
б) Сомотока - 20-і р.р. XX ст.
Передгірська зона.

Implements for winding thread.
Samotoka - end of 19th Century.
Plains zone.
Somotoka - 20's of 20th Century.
Foothills zone.

ткання, а "штим" використовувався у ролі піткання.

Подальша операція обробки коноплі, льону та вовни полягала у прядінні. Нитки пряли на ручній прядці - "куделі" (зона Прутсько - Дністровського межиріччя), "кожівці", "кужівці" (передгірська та гірська зона (молд. - "фурке")), рідше на ніжній прядці - "самопрядці" (молд. "фурке де торс").

Самопрядка вперше з'явилась в Італії. Її використовували, переважно, для виготовлення шовкової пряжі. У XVI ст. самопрядка дістала розповсюдження у Нідерландах, де її пристосували для прядіння льону та вовни, а також в Англії, Франції та інших західноєвропейських країнах. На початку XVII ст. самопрядка із Голландії з'явилася у Латвії, а в XVIII ст. - в Україні.

На території Буковини самопрядки стали відомими в другій половині XIX ст. Ними переважно користувались заможні селяни та колоністи. Одначе поява самопрядок не призвела до зникнення у селянських господарствах ручних прядок та веретен, та і самопрядки через високу ціну не були доступними для основної маси селян.

"Куделя" - це дерев'яна, добре вистругана палиця висотою до 1.5 м, яку вставляли в отвір лави чи спеціальної дошки - "підкожівниці" - (молд. - "фурке ку талпе"). Під час роботи пряля сідала на один кінець "підкожівниці", закріплюючи її вагою свого тіла. Займались прядінням, у переважній більшості, звичайно, жінки. Пряли, здебільшого, довгими зимовими

'zhrembly', 'hrebinky', 'chustraly' ('keptyne de skretsenat' for Moldavians), separating long wool - 'volos' (hair) ('perul' for Moldavians) from the short wool - 'shtym'. 'Volos' was basically used as the warp in weaving while 'shtym' was used as the weft in weaving.

The next step in the preparation of hemp, flax and wool involved spinning. Threads were spun on a hand spinning wheel - 'kudelia' (Prut-Dnister inter-river area), 'kozhivka', 'kuzhivka' (foothills and mountain zones ('furke' for Moldavians)), and less often on a foot spinning wheel - 'samopriadka' ('furke de tors' for Moldavians).

The spinning wheel first appeared in Italy. It was used primarily for the preparation of silk weaving. In the Sixteenth century the spinning wheel spread, not only into the Netherlands where it was adapted to the spinning of flax and wool, but also into England, France and other Western European countries. At the beginning of the Seventeenth century, the spinning wheel spread from Holland to Latvia and in the Eighteenth century into Ukraine.

In Bukovyna, spinning wheels were evident during the second half of the Nineteenth century. They were used primarily by married peasants and settlers. However, the appearance of the spinning wheel did not lead to the disappearance of hand spinning wheels and spindles among peasant households. However, spinning wheels, because of their high value, were not accessible to the great masses of peasantry.

'Kudelia', or distaff, is a

вечорами при світлі свічки чи рано-вранці, тобто до початку чи після закінчення роботи по господарству, догляду за дітьми та іншими справами, які займали у жінки весь світловий день. Причому, в народі було розповсюдженим повір'я, що прясти вечорами можна лише при світлі (свічки) бо самі сутінки належать до "нечистого" часу і чорт може спричинити нещастя прялі. Ректор Чернівецького університету Раймонд Кайндль описував широко відому легенду про те, як "одного разу в сутінки молода жінка пряла, і тут до вікна підійшов чоловік - "панок". Він кинув прялі десять веретен і сказав, що поки він вернеться знову, всі веретена мають бути напрядені, інакше жінку чекає смерть. Злякавшись, молода пряля розбудила жінку старшого віку, яка у цей час спала на печі. За порадою старшої молода жінка намотала по кілька ниток на кожне веретено. Коли "пан" - а це був справжнісінький чорт, повернувся, то пряля подала йому всі веретена. Побачивши, що його перехитрили, чорт пішов, сварячись. Одначе із тих пір кожна жінка остерігалася прясти без світильника". Цікаво, що ця легенда мала розповсюдження не лише на Буковинській Гуцульщині, де її було записано у даному варіанті, а й в інших регіонах краю. Про останнє свідчать матеріали моїх особистих польових досліджень.

Підготовка до прядіння проводилась таким чином: "повісьмо" розкладали на лаві чи дощатому широкому ліжку -

wooden, well-whittled stick, reaching a length of up to 1.5 metres, which was inserted into the opening of the bench or special board - 'pidkozhivnytsia' ('furke ku talpe' for Moldavians). During the work, the spinner sat on one of the 'pidkozhivnytsia' stabilizing it with the weight of her body. The spinning, for the most part, was carried out by women. The spinning was carried on, primarily, during the long winter evenings by the light of candles or early in the mornings, either before or after the regular tasks of the household which included looking after the children or other tasks in which the women were involved throughout the daylight hours. In addition, there was spread, among the populace, the belief that one must spin only with the aid of daylight or candle light, because the twilight belongs to the unclean time and that the devil may cause harm to the spinner. The rector of the University of Chernivtsi, Raymond Kaindl', recorded the widely known legend that 'during twilight, a young woman was spinning when a lordling - 'panok' - came up to the window. He cast her ten spindles and told her that by the time he returns, she must fill them with spun thread, and that if she does not, death awaits her. Fully frightened, the young spinner awakened an older woman who was sleeping on the 'pich'. On the advice of this older woman, the young woman wrapped several threads on each spindle. When the lordling returned, who in reality was the devil incarnate, the young spinner handed him all the spindles. Realizing that he had been bested, the devil departed amid his angry

"постелі", зверху поміщували прядку, загортаючи її у "повісьмо", і зав'язували її зверху шнурком чи стрічкою. Готову до прядіння куделю жінка вставляла у "підкожівницю", потім, відтягуючи лівою рукою нитку, правою крутила веретено, на яке одночасно із обертанням намотувалась нитка. Для кращого обертання веретена, його з обох кінців загострювали. У нижній частині веретено мало потовщення для утримання ниток від сповзання з нього.

Дівчата та жінки збирались вечорами зі своїми куделями, ("кожівками") на вечорниці. Спільно і робота йшла веселіше. Для скручування кількох ниток в одну користувались більшим веретеном - "друґою", "друґалом" (молд. - "друґе"). Процес скручування називався "друґанням". Скручені нитки призначалися для ткацтва. Вовняні та льняні нитки пряли також і для плетення.

З веретена нитки змотували на "мотовило". Нитки, змотані перехресно на "мотовило", називались "міткою", "мітком", "пряжкою". У "пряжці" налічувалось 15 - 20 прядей - "пасем", а кожна прядь мала по 30 ниток (рахували їх, перебираючи пальцями - 10 разів по 3 нитки). "Пряжки" вимочували у воді, посипаючи деревним попелом чи попелом із стебел кукурудзи, соняшника, і вкладали у дерев'яну "зільницю" для відбілювання. "Зільниця" представляла собою шматок товстої колоди, видовбаної всередині, дно і накривка в якої були відсутніми. Замість дна підкладали хрестовину із дощок, на якій розміщували шар соломи, а

mutterings. However, since that time, the spinners take great care to spin only with the accompaniment of some form of light.' It is interesting that this legend had spread, not only in Bukovynian Hutsul'shchyna, where it was recorded in the above variation, but into other regions of the country as well. My personal research materials are further proof of the preceding information.

Preparation for spinning proceeded thus: the 'povis'mo' (bundle of spinning) was spread out on a bench or a wide plank bed - 'postil'; at the upper end was placed the spun yarn which was raked together into 'povis'mo' and tied at the top with a rope or ribbon. The 'kudelja', which was ready for the spinning process, was placed in the 'pidkozhivnytsia' by the woman, after which she drew out the thread with her left hand while spinning the spindle with her right hand all the while winding the thread onto the spindle. The spindle was sharpened toward each end to facilitate the spinning of the spindle. Toward the lower end the spindle was thicker to prevent the threads from sliding off the spindle.

The girls and women gathered in the evenings with their 'kudeljas', ('kozhivkas') for an evening of song - 'vechornytsi'. Together, the work went on more merrily. Larger spindles were used in twisting several threads together - 'druga', 'drugalo' ('druge' for Moldavians). This process of twisting together several threads was called 'drugannia'. The resulting threads were assigned for weaving. Woolen and flaxen/linen threads also were spun for knitting.

From the spindle, threads

накривкою був шматок тканини - "платина". "Пряжки" у такій "зільниці" заливали кип'ячою водою (5 - 6 відер) і залишали на одну добу. Після такого вимочування "мітки" прополіскували у холодній воді і відбілювали на морозі. Процес відбілювання повторювали ще два рази, із тією лише різницею, що другий і третій рази "мітки" не пересипали заново попелом, а засипали останній на "платину" зверху.

Відбілені та висушені нитки для змотування у клубки поміщували на моталку - "самотоку" ("жерди", "бильце", "краки", "перехресниці" (молд. - "виртеніце"). У перехрестя вставляли чотири держаки ниток з фігурними вирізами на кінцях - "качки".

Змотані у клубки нитки із "самотоки" намотували на пристрій, який складався з двох великих прямокутних рам висотою від підлоги до стелі - "снувавку" із 9 - 10 трубками - "чопами". Рами встановлювали перпендикулярно одну до одної і закріплювали на осі через заглиблення - "потай". Вісь поверталась в отворі матиці та дошки, підставленої під "снувавку". Намотування ниток на "снувавку" було процесом досить складним та трудомістким, потребуючи великої уваги, аби не допустити заплутування ниток - "переміту".

Ширина майбутнього полотна залежала від кількості ниток, які проходять через трубки - від 8 - 10 (у рівнинній зоні) до 12 - 14 "пасем" (що прирівнюється до ліктя), а то і 15 "пасем". Кількість "пасем" залежить від ширини

were wound onto a 'motovylo' (windlass). Threads, wound crosswise on the 'motovylo', were called 'mitka', 'mitok', or 'priazhka'. The 'priazhka' (skein) consisted of 15 - 20 'priadi' - 'pasma' (strands), and each 'priad'' (strand) had 30 threads (these were counted by separating them with the fingers into 10 groups of 3 each). The 'priazhky' (skeins) were soaked in water while sprinkling them with wood ashes or ashes from the stalks of corn or sunflowers and then spreading the skeins in a vat for bleaching. The vat resembled a piece of a thick log with the centre hollowed out in the middle but with no bottom or top. For the bottom, crosspieces of boards were placed under the vat on which a layer of straw was spread while a piece of linen cloth - 'platyna' - was used as the cover. The 'prjazhky' (skeins) in such a vat were covered with boiling water (5 - 6 buckets) and were left thus for a day. After such a soaking, the 'mitky' (skeins) were rinsed in cold water and bleached in the frost. The bleaching was repeated twice more with the only difference being that the second and third times,the skeins were not covered with ashes but only sprinkled over the 'platyna' (piece of linen cloth).

Bleached and dried threads for winding into a ball were set onto the spool - 'samotoka' ('zherdy', 'byl'tse', 'kraky', 'perekhresnytsi' ('vyrtenitse' for Moldavians). Four containers of thread with figurative carvings on the ends - 'kachky' - were inserted in the crosswise section.

Threads wound into balls from the 'samotoka' were wound onto an apparatus which consisted of two

"берда". Змотували нитки зі "снувавки" зверху до низу. Отриману пряжу скручували ланцюгоподібно. Таким чином отримували готову основу для ткання.

У різних етнографічних зонах Буковини пристрої для виготовлення ниток із коноплі, льону та вовни були подібними, а незначні відмінності між ними торкалися лише зовнішнього вигляду та орнаментації.

Із конопляних та льняних ниток виготовляли полотно для сорочок, літніх чоловічих штанів - "портяниць" (молд. - "измене"), головних уборів - "рушників" (молд. - "пинзетуре"). Із вовняних ниток ткали тканини для виготовлення різного виду одягу: "сардаків", "мант", "поясів", "гач" та інш. Фарбовані у домашніх умовах натуральними фарбниками вовняні нитки використовували також для вишивання та узорного ткання.

У XIX ст. в буковинському селі вироблялась така кількість пряжі, яка повністю задовільняла запити сільських жителів. У кінці XIX ст. ручний спосіб виготовлення пряжі починає приходити до занепаду. Такий же процес спостерігався і в інших регіонах України, що було обумовлено розвитком фабричної текстильної промисловості. В селянському домашньому господарстві все ширше почали використовувати фабричні тканини. Разом із фабричною пряжею в народне ткацтво увійшли такі нові види текстильної сировини, як бавовняна пряжа - "бомбак", "бумбак", "білина", металеві нитки - "хір", "злотні" та інш. Одначе, значна частина селян продовжувала виготовляти

large, rectangular frames stretching from floor to ceiling - 'snuvavka' - with 9 - 10 tubes - 'chopy'. The frames were set perpendicularly to each other and were fastened on the spindle through the concavity - 'potaj' . The axle turned in the aperture of the matrix and the board set under the spool. Winding of the threads onto the spool was quite a complicated and difficult process requiring great care to prevent the tangling of the threads - 'peremitu' (knots).

The width of the future cloth depended upon the quality of the threads which pass through the tube - from 8 - 10 (in the plain's zone) to 12 - 14 'pasem' (strands) (which equates in length to the elbow) and even as many as 15 'pasem'. The number of 'pasem' depended upon the width of the 'berdo' (hilt - guard). The threads were unwound from the 'snuvavka' from top to bottom. These threads were wound in a chain fashion. In this manner they retained the ready spools for weaving.

In various ethnographic regions of Bukovyna the apparatus for the preparation of threads from hemp, flax and wool were similar. Any insignificant differences had to do only with the exterior appearance and any ornamentation.

Hemp and flaxen threads were used for preparing cloth for shirts, summer pants for men - 'portjanytsi' ('yzmene for Moldavians), head wear - 'rushnyky' ('pynzeture' for Moldavians). Woolen threads were used to weave materials for the preparation of various aspects of apparel: 'sardaky', 'manty', 'pojasy', 'hachi' among others. Woolen

домоткане полотно для своїх власних потреб ще й у першій половині XX ст.

Для змотування ниток пряжі з клубків на "цівки" - трубочки з дерева, призначені для ткацтва, служив пристрій - "поток".

У другій половині XIX - на початку XX ст. на території Буковини широке розповсюдження отримав горизонтальний ткацький верстат - "кросна" (молд. - "натре", "вирстат").

Горизонтальний ткацький верстат складався із таких частин: корпусу, який у свою чергу мав дві боковинки - "кросні" та дві поперечини - "забойниці", "збойни", що скріплювалися між собою клинами - "клинчиками", "плішками"; задньої частини для завивання основи із пристосуванням для гальмування - "заднє воротило з ціпками" та "припускачем"; "переднього воротила" із гальмівним пристосуванням - "потягачем і диркавницею"; пристосування для утворення пазухи; "набивок з бердом"; "човника" для проходження ниток піткання; прутиків для натягування і вирівнювання країв тканини. Найбільш трудомісткою роботою під час підготовки ткацького верстату до ткання було набирання ниток у "нити". Цю роботу виконували, здебільшого, дві жінки. Одна передавала нитку від "заднього воротила" верстата через "нити" іншій жінці, а ця знаходилась, відповідно, з боку "переднього воротила". Натягнуті нитки основи від "заднього воротила" до "берда" називались "натра". Перед тканням "натру" змащували густою рідиною, яка

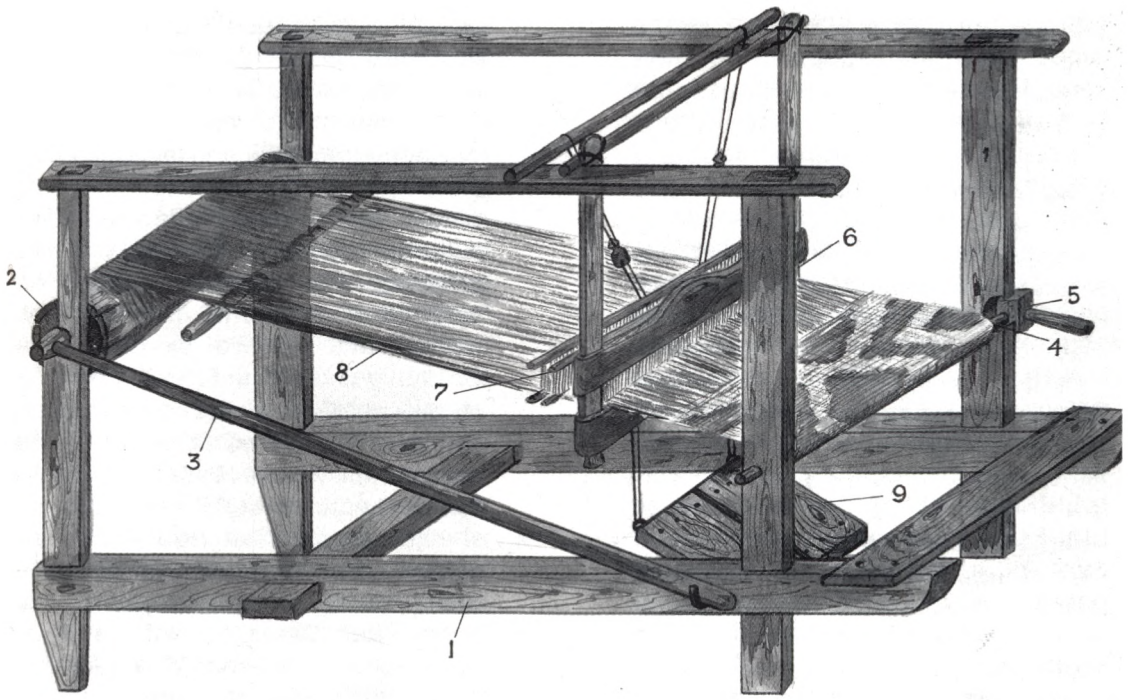
threads, dyed under domestic conditions using dyes obtained from natural sources, were used for embroidery and in decorative weaving.

In the Nineteenth century, the quantity of spinning in Bukovynian villages satisfied the demand of the village settlers. By the end of the Nineteenth century the hand method of spinning began to decline. The same trend, due to the growth of textile manufacturing industry, was noticed in other regions of Ukraine. More and more manufactured textiles were used in peasant households. Along with factory-made threads for domestic weaving, there came such innovations as cotton spinning - 'bombak', 'bumbak', 'bilyna', metal threads - 'khir', 'zlotni' among others, as raw materials for the textile industry. However, a considerable portion of the villagers continued to prepare home-made cloth for personal needs still during the first half of the Tentieth century.

The apparatus - 'potok' - was used for winding spun threads, designated for weaving, from the skeins onto the 'tsivky' - a wooden spool or bobbin.

During the second half of the Nineteenth century and the beginning of the Twentieth century, the horizontal weaver's loom - 'krosna' ('natre', 'vyrstat' for Moldavians) became widely used in Bukovyna.

The horizontal weaver's loom consisted of the following parts: the body which had two sidewalls - 'krosni' - and two crosspieces - 'zabojnytsi', 'zbojny', which strengthened each other through the use of wedges - 'klynchyky', 'plishky'; a rear section for winding

Ткацький верстат – кросна
початку XX століття.
1. Корпус.
2. Заднє воротило.
3. Припускач – гальмівний пристрій заднього воротила.
4. Переднє воротило.
5. Потягач – гальмівний пристрій переднього воротила.
6. Бердо.
7. Ремізи.
8. Натра – натягнуті нитки основи.
9. Поножі.

Буковинське Прикарпаття.

Weaver's apparatus - loom
beginning of the 20th Century.
1. The basis - frame
2. Rear vorotylo - warp beam
3. Prypuskach - braking system for the rear vorotyla
4. Front vorotylo - warp beam
5. Potjahach - braking system for the front vorotylo
6. Berdo - weaver's comb
7. Remizy - string heddles
8. Natra - stretched warp threads
9. Footboards - treadles.

Bukovynian Prykarpattia.

нагадувала собою кисіль, отриману в результаті варіння льняного насіння. Таке приготування основи проводилось для кращого протягування ниток через отвір у "берді" та для запобігання зчісування ворсин на нитках. Таким же чином протягувались нитки через "бердо" і закріплювались на передньому "воротилі". Особливо важлива роль відводилась пристосуванню, яке розділяло нитки основи на верхній та нижній ряди - так званому "зеву". Налічувалось кілька способів утворення пазухи- "зеву". В українських селах переважав ремізний спосіб, який виконувався за допомогою піднімання та опускання реміз та підніжок - "поножів", а останніх було 2 - 4, залежно від кількості реміз та у відповідності зі схемою набору основи та узору тканини.

Ремізи виготовлялись самими ткалями окремо для полотна, сукна, доріжок- "налавників", килимів - "скорц", "коверців" і служили багато років. Слід зауважити, що не кожна господиня, яка мала ткацький верстат, а останній був майже у кожному домі, мала свої ремізи. Часто ткалі позичали їх у своїх родичів чи сусідів. В окремих українських та молдавських селах Руської (Закордонної) Буковини побутували вертикальні ткацькі верстати, на яких ткали, переважно, гладкі та ворсисті килими.

Для намотування ниток на кочільце для ткацького човника використовували пристрій - "поток" ("потак"). Гуцули для намотування ниток, здебільшого, розміщували його на основі

the warp and accommodating the braking system - 'zadnje vorotylo z tsipkamy' and 'prypuskachem'; 'perednie vorotylo' with the braking system - 'potjahach i dyrkavnytsia'; an application for the opening of the front; 'nabyvky z berdom'; 'chovnyk' for the passing of the weft threads; rods for stretching and straightening the edges of the weaving. The most difficult task during the preparation of the loom prior to the weaving was gathering the threads onto the 'nyty'. Most commonly, this task was carried out by two women. One woman passed the thread from the 'zadnie vorotylo' of the loom through the 'nyty' to the other woman who was stationed, necessarily, beside the 'perednie vorotylo'. The threads of the warp, stretched from the 'zadnie vorotylo' to the 'berdo', were called 'natra'. Prior to weaving, the 'natra' was smeared with a thick liquid, which resembled a jelly-like fluid, which was retained from the result of boiling the flax seed. Such a preparation of the warp aided in the drawing of the thread through the opening in the 'berdo' as well as for assisting in the combing of the piles on the threads. The threads were thus drawn through the 'berdo' and fastened on the front 'vorotylo'. A particularly important role was assigned to the application which divided the threads of the warp in the upper and lower rows - so called 'zev'. Several methods were available for the opening of the bosom - 'zev'. Among Ukrainian villages primarily the 'remiznyj' method - 'u nyty' - was used, which was carried out through the raising and lowering of the 'remizy' and footboards - 'ponozhi', the latter of which there were 2 - 4, depending

ткацького верстату.

Із приводу різних операцій стосовно процесу ткацтва в XIX - XX ст. існували різні повір'я. Так, якщо основа натягнута, а тканння не розпочато у той же день, то дівчина-ткаля буде осоромлена із часом на масових гуляннях - може трапитись, що хлопець залишить її саму посеред танцю - "кине у данци". Або, що ще гірше, доля молодої ткалі зведеться до подружжя із лінивим господарем - "лайдаком". Тому дівчата намагалися розпочати тканння якнайшвидше у той же день. Подібні повір'я були не чим іншим, як усталеними нормами звичаєвого права, спрямованими на формування господарських звичок у молодих людей і підтримки їх у людей середнього та старшого віку. Інше повір'я, яке має свої аналоги в українській обрядовості (до прикладу - в циклі Різдвяних свят), гласить, що якщо під час початку тканння до хати першим увійшов мужчина, то робота йтиме гаразд, якщо ж жінка - то навпаки.

Переважаючим ткацьким переплетенням другої половини XIX ст. було просте полотняне переплетення (молд. - "ин ринд"), у якому основа (молд. - "урзитул", "урзала") та піткання виступають на лицьовій стороні однаково. Для основи і піткання використовувалась однакова пряжа, хоча у вовняному тканні основа, звичайно, була із нефарбованих ниток, а піткання - "тканє", "тканя" - із фарбованих. З початку XX ст. для піткання використовували пряжу, яка була тоншою від пряжі для основи (наприклад, конопляна і льняна, конопляна і бавовняна). Із тканин полотняного переплетення

upon the number of 'remizy' and the plan for the addition of warp threads and the pattern of the weaving.

The 'remizy' were prepared by the female weavers especially for the linen cloth, woolen cloth, runners - 'nalavnyky', kylymy - 'skortsy', 'kovertsi' and lasted many years. It is important to point out that not all housewives who had a weaver's loom, which was located in almost every household, had her own 'remizy'. Often weavers borrowed these from their families or their neighbors. In other Ukrainian and Moldavian villages of Rus'ka Bukovyna there appeared vertical weavers' looms on which chiefly smooth and fleecy kylyms were woven.

For winding thread onto the spool for the weaver's shuttle, an apparatus - 'potok', 'potak' was used. Hutsuls, for the most part, for winding the thread, set the 'potak' on the foundation of the weaver's loom.

In connection with certain systematic operations in the process of weaving in the Nineteenth and Twentieth centuries, there existed various superstitions. For example, if the warp was stretched and the weaving was not begun that very day, then the girl-weaver would, in time be shamed at a large ball - it could happen that a boy would leave her in the middle of the dance - 'kyne u dantsy'. Or, even worse, the young girl-weaver would be fated to wed a lazy master - 'lajdak'. For this reason, the girls worked very hard to get their weaving started as soon as possible on that very day. Comparable superstitions were no different than established norms of customary beliefs, set during the formation of domestic habits of

шили переважно сорочки, чоловічі штани - "портяниці", рушники та скатертини.

Для отримання узорних тканин застосовувалися складні переплетення у більшу кількість ремізок - "нит". Таким було, до прикладу, тканння "у вільчик" (молд. - "пуй"), "здойманки" (молд. - "фасулеле") - для жіночих головних уборів - "наміток", "рушників"; для чоловічих і жіночих поясів - "у штири нити", де нитки основи та піткання створювали двосторонній малюнок; "забиране" - для поясного одягу та килимів. Забиране ткацтво дістало широке розповсюдження з початку XX ст. Для отримання забираних узорів потрібно було відрахувати потрібну за задумом кількість ниток основи, притримуючи їх руками чи дощечками - "бральницями", і в додатково утворений отвір по всій ширині полотна пропустити кольоровий уток. Для утворення взорів здебільшого брали нитки, товстіші від ниток основи ткання, - таким чином узір виробу виходив випуклим.

Конопляні та льняні тканини у переважній більшості відбілювали, замочуючи їх у зільниці в міцному розчині, і мокрими виставляли на сонце, розстелюючи на траві чи вивішуючи на плоті для подальшого відбілювання. Коли тканина підсихала і на ній утворювався мох, то її знову замочували та розстелювали на сонці, повторюючи це кілька разів на протязі неповного місяця до тих пір, поки тканина не ставала білою. Відбілювання проводили у власному дворі чи на галявині, толоці, і обов'язково поблизу криниці або іншого джерела з водою, де в один і той же час

young people and supported by people of middle and senior ages. Another superstition, which has its analogies in Ukrainian customs (for example - in the Christmas holiday cycle) proclaims that, at the commencement of the weaving, if a man should enter the house, the work will proceed successfully, but if a woman should enter, the opposite would prevail.

Prevailing in the textile industry from the second half of the Nineteenth century was the straight cloth interweaving ('yn rynd' for Moldavians), in which the warp ('urzytul', 'urzala' for Moldavians), as well as the weft, appear the same on both sides of the material. For the warp and the weft the same thread was used even though, in woolen weaving, the warp usually was undyed thread while the weft - 'tkanie', 'tkania' - consisted of dyed thread. At the beginning of the Twentieth century, the weft consisted of thinner thread than was the thread for the warp (for example, hemp and linen threads, hemp and woolen threads). Such cloth, consisting of interwoven threads, was used, usually, for sewing shirts, men's pants - 'portianytsi', towels and tablecloths.

For obtaining decorative weaving, complicated interweaving adaptations were used for the most part through the use of the 'remizky' - 'nyty'. Such was, for example, weaving 'u vil'chyk' ('puj' for Moldavians), 'zdojmanky' ('fasulele' for Moldavians) - for women's head pieces - 'namitky', 'rushnyky'; for men's and women's belts - 'u shtyry nyty', where the threads of the warp and weft created a two-sided painting; 'zabyrane' - for belted apparel and kylym's. Designed

могло знаходитись й кілька господинь зі своїм полотном. Жінки допомагали одна одній під час цього довготривалого процесу, який потребував ще й до всього особливої уваги під час роботи. До сьогоднішнього дня жінки старшого віку із теплом в голосі згадують такі сходини, де й новинами ділились, жартували і сміялись, могли оцінити господарські здібності одна одної, і коли втомлені, але щасливі виконаною роботою, повертались додому. Тепер це одна із сторінок життя, яка відійшла у минуле.

Вовняну тканину здебільшого звалювали для отримання так званого "сукна". "Сукном" називали усі вовняні тканини. Вовну звалювали для того, щоб вона ставала щільнішою та м'якшою. Робили це, як звично, влітку. Для звалювання використовували як ручні, так і водяні ступи. Водяні ("валюші") встановлювали майже біля кожного водяного млина. Така ступа мала 4 - 6 молотів - "ступарів", котрі приводились в дію за допомогою коліс млина. У процесі звалювання сукновальник змочував сукно теплою водою і весь час перекладав його із метою рівномірного звалювання. "Валюші" ручного типу складались із підставки у вигляді чотирьох стовпів, які були з'єднані між собою двома поздовжніми і двома поперечними плахами. Горизонтальні поперечні плахи мали насічки - "карби". До верхніх плах прикріплювалась жердина з ручками, за допомогою якої переміщували верхню плаху і пересовували то в один, то в інший бік - "качали". Сукно під час цього "качання" змочували теплою

weaving received wide circulation at the beginning of the Twentieth century. For obtaining a design, it was necessary to count out, in the warp, the required number of threads according to the design, and, holding these either by hand or with the aid of little sticks - 'bral'nytsi', to pass the colored weft through the created opening across the complete width of the cloth. For the creation of designs, for the most part, they usedthreads thicker than the warp of the weaving and thus created a raised design.

Hemp and linen fabrics were, for the most part, bleached by soaking them in a vat full of a strong ferment and spreading them, soaked, in the sun, or spreading them on the grass, or hanging them on a fence for further bleaching. When the fabric was drying and mold appeared on it, the fabric was, once again, soaked and spread in the sun. This process was repeated several times over a period of almost a month until the fabric turned white. The bleaching was carried out on the home doorstep, on a seeded field or pastureland, and necessarily near a source of water. It was possible that more than one family with its fabric could be found at the water source. Throughout this long-lasting procedure, which also required a personal touch, the women helped each other. Until today, older women, with warmth in their voices, recall such gatherings at which they shared the news of the day, laughed and joked, evaluted each other in their domestic achievements, and when tired and having completed a successful day of working, returned to their homes. Now, this is one of the daily events of

водою. Таку ступу обслуговувало 6 - 8 людей.

На Гуцульщині, здебільшого, зустрічались окремо розташовані на ріках сукновальні - "валюші" із валами великих розмірів.

Сукно після звалювання ще мокрим змотували і підвішували на жердину для витягування та вирівнювання. Сукно, що висохло, складали непрасованим, а розпрасовували тканину безпосередньо перед пошиттям одягу. Сукно призначалось для пошиття верхнього плечового одягу - "сардаків", "мант", "гуглі", зимових чоловічих штанів - "гач" та жіночих коротких штанів (у гуцулів) - "ногавиць", "підколінниць".

Для фарбування ниток та тканин до середини XIX ст. використовувались, у переважній своїй більшості, рослинні фарбники. Рослини, з яких добували фарбники, збирали на місці, тому розмаїття кольорів тканин в окремих регіонах, здебільшого, залежало від характеру місцевої рослинності. Так із часом вироблялись локальні особливості у розфарбовуванні тканини і характері взорів, які не втрачали свого значення навіть тоді, коли розповсюдження отримали фабричні фарбники.

Процес фарбування в певний колір мав свою своєрідну назву. Так, фарбування у чорний колір називали "чорнінням", у синій - "синінням", червоний - "краснинням", "черленінням". Під час підготовки до фарбування натуральними фарбниками рослини розривали на дрібні кусочки та заливали гарячою водою або ж кип'ятили із метою добування самого фарбника. Для закріплення

life that has fled into the past.

Woolen fabric, for the most part, was crushed to become the so-called 'sukno' (cloth). 'Sukno' was the name given to all woolen fabric. Wool was crushed to make it denser and softer. This was done, it is understood, in the summer. For the crushing, either a hand or water stamping-mill was used. Water stamping-mills were established almost at each water mill. Such a mill had 4 - 6 beaters - 'stupari', which produced its action through the aid of the mill wheels. In the process of crushing, the clothcrusher soaked the cloth with warm water at the same time turning it, with the final objective being a symmetrical crushing. "Valiushi' of the hand type consisted of a stand with four posts which were joined to each other with two long and two diagonal beams. Horizontal cross-beams contained notches - 'karby'. To the upper beams was linked a pole with handles that assisted in the interchange of the upper beam and lower beam as well as helping in the sliding of them from one side to the other - 'kachaly'. The fabric, during this time of 'kachannia', was wetted with warm water. Such a mill served 6 - 8 people.

For the most part, cloth crushers - 'valiushi' - with large beaters were individually located on rivers in Hutsul'-shchyna.

Cloth, still wet after crushing, was wound and hung on a pole for stretching and straightening. Cloth, which had dried, was piled, unironed, but was ironed immediately before the sewing of any apparel. The cloth was

фарби предмети змочували фарбуючим розчином і висушували на сонці. Повторюючи цей процес кілька разів, отримували темніше й стійкіше забарвлення. Така робота вимагала значних умінь та навичок. Тому в досвідчених фарбувальниць й кольори виходили стійкішими та яскравішими.

Перша половина XX ст. в історії ткацтва повсюдно знаменується перемогою машинної промисловості. Домашнє ткацтво зберігалось у незначних розмірах до 40-х років нашого століття. Пізніше ручне ткацтво служить, переважно, для виготовлення художніх тканин (доріжок, килимів, сценічних костюмів та інш.)

Одним із найбільш розповсюджених занять на території Буковини була обробка шкір, серед яких головне місце займала вичинка овчини та виготовлення з неї одягу і взуття. Цьому сприяли давні традиції та багата сировинна база.

Основним способом обробки овечої шкіри був так званий "мокрий спосіб", основою якого було вимочування шкір. "Сухий" спосіб був менш ефективним і не відзначався високою якістю вичинки. Процес обробки овчини складався із кількох основних етапів: зняття жиру - "шкафування", вимочування, м'яття та відбілювання.

Овечу шкіру, яка була призначена для вичинки, спочатку посипали сіллю (із розрахунку 100 - 200 г на одну шкіру), сушили у тіньовому місці, яке продувалося вітром, і замочували на добу в холодній воді. Розмочені таким чином шкіри промивали 2 - 3 рази, змінюючи воду, і знімали жир -

set aside for the sewing of outer clothing worn over the shoulder - 'sardaky', 'manty', 'huhli', men's winter pants - 'hachi' and women's short pants (amid the Hutsuls) - 'nohavytsi', 'pidkolinnytsi'.

To the middle of the Nineteenth century, plant dyes were used, for the most part, in dying thread and fabric. Plants, from which dyes were collected, were gathered on the spot. For that reason a variety of colors for fabrics depended, for the most part, upon the characteristics of the local plants. Thus, over time, local individuality in coloring and design of fabrics developed which did not lose their meanings even when fabricated dyes were spread throughout the area.

The process of dying a definite color had its individual name. For example, dying black was called 'chorninnia', blue - 'syninnia', red - 'krasnynnia' or 'cherleninnia'. In preparing to dye using natural vegetable dyes, the vegetables were shredded into small pieces which were then drenched with hot water or were boiled with the intent of obtaining the color itself. In order to set the dyes, the articles were soaked in the dye solution and then dried in the sun. The repetition of this process several times produced a darker and more wash-fast coloration. Such work demanded significant knowledge and experience. For these reasons, in proficient dyeworks, the colors came out more color-fast and brighter.

In the history of weaving during the first half of the Twentieth century, the significant factor everywhere was the success of the manufacturing industry. The home weaving industry was preserved, to a limited degree, into the 40's of our

"шкафували". Цю операцію проводили на спеціальному пристрої - "п'ялах", які складалися із двох ніжок, з'єднаних між собою перекладиною. З вигляду "п'яла" нагадували "терлицю". Шкіру закріплювали між двома рухомими частинами перекладини - "колодкою" та "смичком" ("мечиком"), та очищали від жиру спеціальним тупим ножем - "шкафом".

Для другого етапу вимочування готували суміш - "гущу" із 1.5 кг борошна чи відходів - "ґрісу" і 100 г солі із розрахунку на одну шкіру. Все це розмішували у теплій воді (20 - 25° С). Для приготування "гущі" використовували переважно пшеничне та житнє борошно в однаковій кількості. Від пшеничного борошна шкіра набувала жовтуватого відтінку, а від житнього - синюватого. З цією ж метою в гірській місцевості до суміші додавали варену картоплю і квасне молоко. Шкіру розстелювали на рівній поверхні та змащували такою сумішшю її внутрішню сторону - "лядер". Для утримання суміші на поверхні краї шкіри загортали, після чого овчину поміщували в цебер із теплою водою. Вода повністю покривала місткість цебра. Вимочували шкіру - "покривали" протягом одного тижня, перемішуючи через кожних два дні. Ступінь прокисання визначали торканням руки: якщо шерсть на шкірі черева випадає від натиску пальців, значить прийшла пора виймати шкіри. Перед висушуванням давали можливість стекти воді і струшували "гущу". Для стікання води овчину розміщували на вперед заготовлені зверх

present century. Later, hand weaving was preserved chiefly for the production of artistic weaving (runners, kylyms, dramatic costumes and others).

One of the most widespread occupations in Bukovyna was the preparation of leather. The tanning of sheep's skin and the production of apparel and shoes from this leather held the topmost priority. Oldtraditions and a rich supply of raw material favored this occupation.

The basic method for the preparation of sheep's skin was the so-called 'mokryj sposib' - the wet method, which involved the soaking of the hides. 'Sukhyj' - the dry method was less effective and resulted in a lower quality product. The process of preparing the sheep's skin involved several steps: the removal of the wool - 'shkafuvannia', the soaking, the tanning and the bleaching.

The sheep's skin, that had been chosen for preparation, first was salted (using between 100 - 200 grams per skin), dried in a darkened area where there was movement of air, and then soaked for twenty-four hours in cold water. A hide, after soaking, was rinsed 2 - 3 times, while each time changing the water. This was followed by the removal of the fat - 'shkafuvaly'. This operation was carried out on a special apparatus - 'pjala' (stretchers), which consisted of two legs joined with a crosspiece. The appearance of the 'pjala' resembled a 'terlytsia' (hemp-brake). The hide was fastened between two moveable parts of the crosspiece - 'kolodka' (beam) and the 'smychok'

цебра кілки, а далі позбавлялись й "гущі". Для останнього шкіру брали за спинну частину та передні ноги, далі за хвіст та задні ноги і почергово сильно струшували до тих пір, поки вона не ставала майже чистою.

Висушували шкіри на пекучому сонці на протязі кількох днів, розвішуючи їх на жердини (спочатку давали можливість висохнути "лядеру", а потім повертали вовною до світла).

Наступним етапом вичинки було розм'якшування. Після висушування шкіри знову розстелювали на твердій поверхні, злегка вимочували - "відволожували" у підсоленій літній воді, складаючи удвоє шерстю вгору і стелили у постіль під верету, що прискорювало розм'якшення шкіри. Цьому ж сприяло і розтягування шкір руками та ногами. Для такого розтягування п'ятою ноги ставали на середину шкіри, а руками тягнули краї, пересуваючи ногу від середини до країв. Завершальне розм'якшування здійснювалось за допомогою "ключа".

"Ключування" є найбільш трудомістким процесом обробки шкіри. Форма "ключа" могла бути різновидною. У гірській зоні краю мали розповсюдження ключі у формі вигнутого залізного ножа, закріпленого у дерев'яному держаку. У нижній частині "ключа" кріпилась шторна петля для ноги, яка була зв'язана із держаком за допомогою ремінця. У рівнинній зоні ключ представляв собою ручку і ніж, які були викутими із одної смуги заліза. У верхній частині кріпилась дерев'яна ручка. Ще простіше виглядав "ключ" для "ключування" шкіри у перед-

('mechyk') - bow, and the fat was cleaned away using a special, dull knife - 'shkaf'.

The second stage of soaking required the preparation of a mixture - 'hushcha' from 1.5 kilograms meal or waste material - 'gris' and 100 grams of salt taken from the amount of salt alloted per skin. All this was mixed in water with a temperature of 20 - 25° C. To prepare the 'hushcha', usually equal quantities of wheat and rye waste materials were used. The wheat waste material gave the hides a yellow tint while the rye waste a bluish tint. In the highland areas boiled potatoes and sour milk were added to the above mixture. The skins were spread out on a level surface where the inner surface of the skin - 'liader' - was spread with the mixture . In order to keep the mixture on the outer edges of the skin, it was rolled, and then placed in a tub with warm water. The tub was brimful. The skin was soaked over a period of a week while turning it every two days. The degree of fermentation was tested by touching it with the hands; if the wool on the skin of the belly came off with the pressure of the fingers, it was time to remove the skin from the mixture. Before drying, the water was allowed to run off and the 'hushcha' (mixture) was shaken off. To assist the water to drain off the skin and to aid in the removal of the mixture, stakes, on which the skin was to be spread out, were set above the tub. The skin was taken by the back section and the front legs, then by the tail and the rear section and each time the skin was vigorously shaken until the skin was almost completely clean.

гірській частині краю, представляючи собою подовжену металеву смугу чи прут. На одному кінці кріпилась ручка, а на другому - кільце для шкіряної петлі. Поблизу ручки відходив перпендикулярно в сторону від прута - "ключа", ніж із великими зазубринами. Під час "ключування" із значним зусиллям протягують зазубреним ножем (у гірській місцевості - гладким) по шкірі, притримуючи ручку "ключа" рукою і натискуючи ногою на шкіряну петлю. Шкіра від такої дії розм'якшується і з неї сходить зайвий жир.

На останньому етапі вичинки овчину відбілюють. Посипавши шкіру крейдою чи гіпсом і вставивши у "п'яла", її обезжирюють за допомогою "шкафа", починаючи від хвоста і доходячи до голови. Завершується цей процес "лицюванням до чистого", коли шкіру повторно посипають крейдою чи гіпсом і чистять спеціальним каменем (сумішшю гіпсу та цементу) - "пімсом". Отримана після такої обробки овчина називається "виправлена шкіра". У деяких районах Буковини були певні особливості в обробці шкір, які виявлялись, переважно, у складових частинах розчинів для вимочування, різновидах робочих інструментів та інш.

Дублення та фарбування овечих шкір у кушнірстві окремих місцевостей буковинського краю дістали розповсюдження із 30 - 40-х років XX ст. Середина 50-х років характеризується повсюдним витісненням білої вичинки шкір. Лишень в окремих буковинських селах вона зберігається до 90-х років століття, а саме у тих

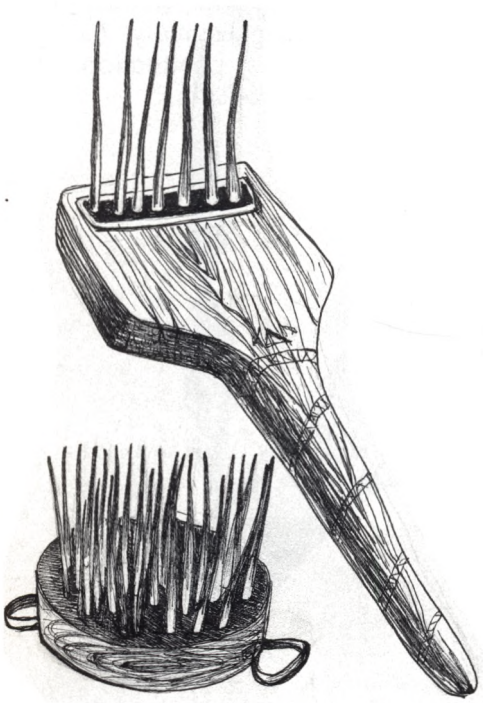
The skin was dried in very hot sunlight over several days while hanging it on a rack (at first, the inside section - 'liader' - was allowed to dry and then the outer, wool-covered section was exposed to the light).

The following step in the tanning was the softening process. After the drying of the skin, it was again spread on a hard surface while gently sprinkling - 'vidvolozhuvaly' (dampening) - with salted, summer water. It was then folded in two with the wool side out and spread, as bedding under the bed cover, which helped to speed up the softening of the skin. This step was also aided by stretching the skin using the hands and feet. This method included the individual standing in the centre of the skin while stretching the skin toward the edges. The final softening of the skin was completed with the aid of the 'kliuch' - a wooden or metal hook.

'Kliuchuvannia' is the most laborious process in the preparation of the sheep's skin. The form of the 'kliuch' could have various appearances. In the highland area, the 'kliuch' was in the form of a curved steel blade (knife), secured into a wooden handle. In the lower part of the 'kliuch', there were grommets through which the leg was tied with a leather strap. In the plains area the 'kliuch' resembled a handle and a knife which were made from a single piece of steel. To the upper part was attached a wooden handle. In the foothills, a long metal strip or rod provided a simpler appearance of the 'kliuch' for 'kliuchuvannia' of skins. On one end was attached a handle while on the

місцевостях, де ще збережені традиційні овечі безрукавки із білим полем спини та передків.

Таким чином, основними матеріалами для виготовлення традиційного народного одягу було домоткане полотно (конопляне чи льняне), вовняні тканини та шкіра. Одначе із початку XX ст. традиційні домоткані матеріали поступово витісняються продукцією фабричного виробництва.

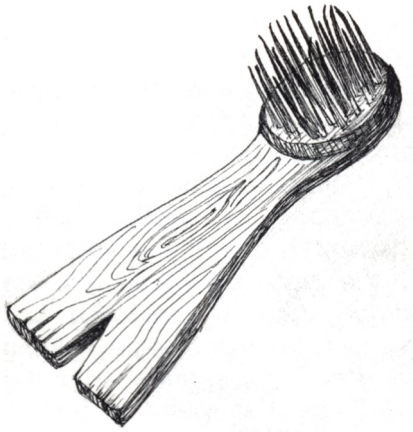

Щітка для розчісування коноплі та льону - зліва.
Brush for brushing hemp and flax - on the left.
Гребінь для вичісування вовни - справа.
XIX ст.
Comb for combing wool - on the right.
19th Century.

other - a circle for a leather strip. Near the handle, extending perpendicularly from the rod - 'kliuch' - there was a blade with large notches or teeth. During 'kliuchuvannia', with a marked effort, the notched blade (in the highlands - 'hladkyj' (smooth)) was drawn over the skin, while holding the handle of the 'kliuch' with the hand and pressing with the foot on the leather eyelet. The leather, through this process, softened and the excess grease was removed.

During the final stage of tanning the sheep's skin was bleached. After sprinkling the sheep's skin with chalk or gypsum and placing it into the 'pjala', the sheep's skin was degreased with the aid of the 'shkaf' (scraper), beginning from the tail end and progressing toward the head. This process, 'lytsiuvannia do chystoho' (reaching the very leather), was completed by sprinkling, once again, wih chalk or gypsum and cleaning the skin with a special stone (pumice) (a mixture of gypsum and cement) - 'pims'. The result of this process of preparing the sheep's skin was called 'vypravlena shkira' (dressed skin/hide). In certain regions of Bukovyna there were, in the preparation of the skins, definite individual variations, primarily in the complex portions of the fermentation mixtures used for the soaking and the variety of appearances of the apparatus and tools used in the processes.

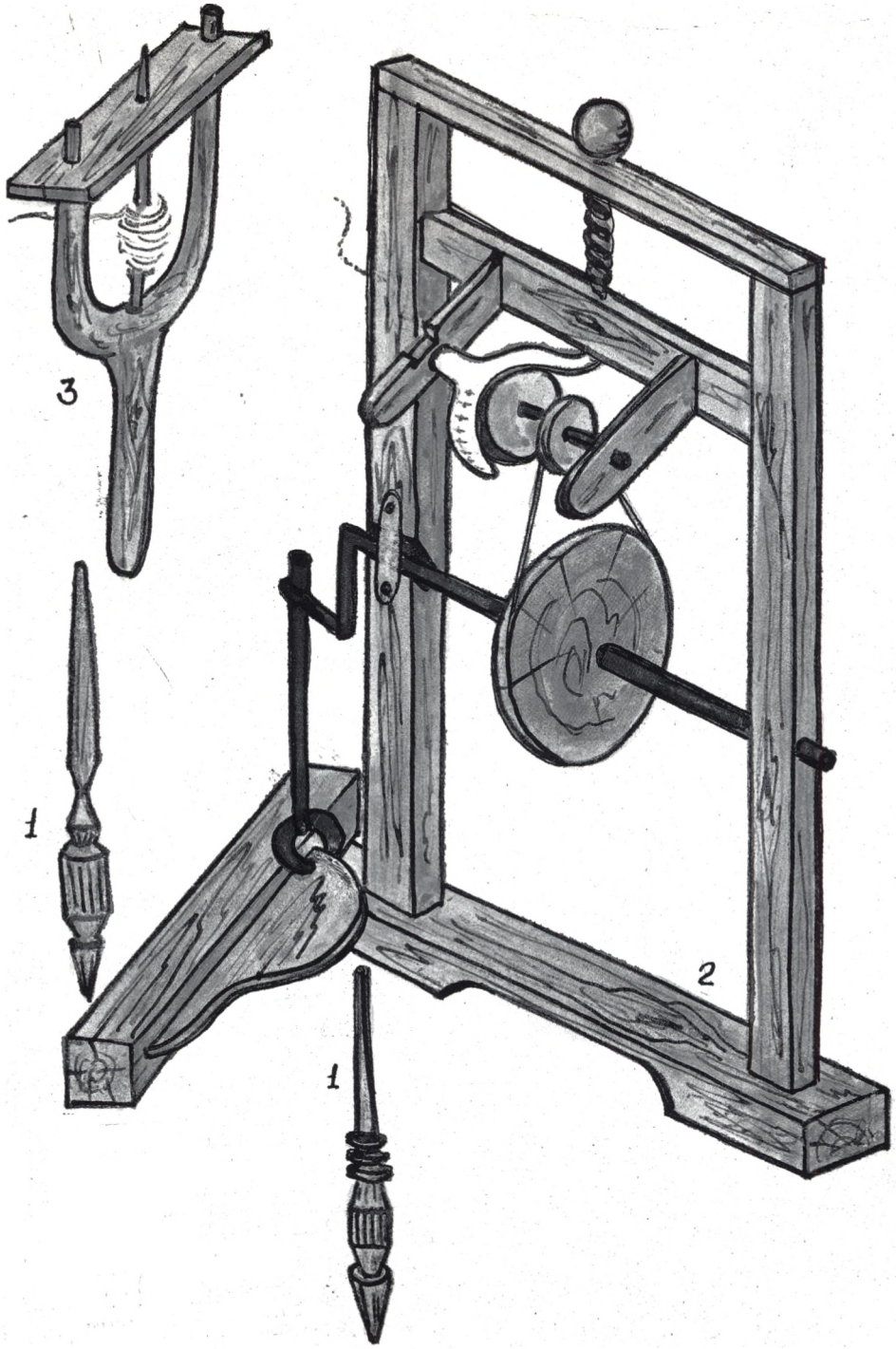
Tanning and dyeing of sheep skins at furriers at other locations in the Bukovynian area became widespread in the 30's and 40's of the Twentieth century. The middle 50's is characterized by the

Щітка для розчісування коноплі та льону.
XIX ст.
Brush for brushing hemp and flax - 19th Century.

widespread elimination of the white tanning of skins. Only in individual Bukovynian villages was this retained into the 90's of this century, and particularly in locations where the traditional sleeveless sheepskin jackets with white backs and fronts were preserved.

In such a way, the basic materials for the preparation of the traditional national costumes were homespun fabric (hemp or linen), woolen weaving and leather. Yet, at the beginning of the Twentieth century, the traditional homespun fabrics were progressively being driven out by the production of factory produced products.

Механічний пристрій для прядіння - середина XIX століття.
1. Веретена.
2. Ніжна прядка.
3. Заснівка.
Буковинська Гуцульщина.

Mechanical equipment for spinning - mid 19th Century.
1. Spindles.
2. Foot spinning wheel.
3. Zasnivka - spool.
Bukovynian Hutsul'shchyna.

Прядіння на ніжній та ручних прядках початку XX століття.
Жінки - гуцулки у традиційних строях.
Буковинська Гуцульщина.

Spinning on foot and hand apparatus beginning of the 20th Century.
Hutsul women in traditional apparel.
Bukovynian Hutsul'shchyna.

РОЗДІЛ III

∞ ∞ ∞

SECTION III

НАРОДНИЙ ОДЯГ БУКОВИНЦІВ XIX - XX СТОЛІТЬ

Традиційний народний одяг українців та молдаван буковинського краю формувався на протязі кількох століть. Із плином часу народ відбирав найбільш раціональні форми крою, доцільні і доступні матеріали і способи їхнього художнього оздоблення. Те, що не відповідало укладу життя народу, відкидалось. У цьому процесі вироблявся народний смак і стиль, народні традиції.

1. Натільний одяг

Комплекс жіночого традиційного костюма складався із сорочки; поясного одягу у вигляді одноплатового - "горботки", "фоти", "запаски" (у молдаван - "катрінце") чи двоплатового полотнища - "запаски", сарафану - "ріклі", спідниці; плечового одягу - овчинної безрукавки - "кептаря", "сардака" (у молдаван - "сумана"), "манти" (у молдаван - "манта ку ґлуґе"), та кожуха.

Комплекс чоловічого традиційного костюма включав у себе сорочку; поясний одяг - "портяниці" (молд. - "измене"), "гачі" (молд. - "ицарь"), "мишини" (молд. - "мешинь"); плечову овчинну безрукавку - кептар, кожух, "сардак", "манту".

Доповнюючими елементами народного костюма українців та молдаван буковинського краю були пояси, головні убори, взуття і прикраси.

Основною складовою частиною жіночого одягу є сорочка (молд. - "кемеше", "камаше", "камаша"). Термін "сорочка" поширений

NATIONAL COSTUME OF BUKOVYNIANS 19th - 20th CENTURIES

The traditional national costume of Ukrainians and Moldavians of the Bukovynian region evolved over a period of several centuries. With the passage of time, the people selected the most rational form of styling, suitability and accessibility of materials and methods of artistically decorating them. That which was not suitable for the life of the people was discarded. Through this process was developed the taste, style and the national traditions.

1. Apparel worn next to skin

The complex of the traditional woman's costume included a shirt, girded apparel with the appearance of a single layer - 'horbotka', 'fota', 'zapaska' ('katrintse' for Moldavians) or two layered pieces - 'zapaska', sarafans - 'riklia', shoulder apparel - sleeveless sheep skins - 'keptar' (short, sleeveless fur cloak), 'sardak' (coat of coarse wool) ('suman' for Moldavians), 'manta' (mantle) ('manta ku gluge' for Moldavians), and kozhukh (sheepskin coat).

The complex of the traditional man's costume included a shirt, girded apparel - 'portianytsi' (linen/hemp trousers) ('izmene' for Moldavians), 'hachi' (woolen trousers) ('itsar' ' for Moldavians), 'myshyny' ('meshyn'' for Moldavians), shoulder sleeveless sheepskin -'keptar', kozhukh (sheepskin coat), 'sardak' (coat of coarse wool), 'manta' (mantle).

не тільки серед українців, але й серед інших слов'янських народів. У період Київської Русі "сорочка", "сорочиця" означала як натільний, так і верхній одяг чи одяг взагалі, шилась як із полотна, так із сукна. Таку ж подвійну роль вона виконувала і в досліджуваний період.

Однією із характерних рис сорочки був її білий колір. Матеріалом для виготовлення сорочок було домоткане конопляне чи льняне полотно. Спокійний тон відбілених полотен з їхнім багатством різноманітних відтінків - синюватих, зеленуватих, білих чудово гармоніював із натуральним сірим і чорним кольором верхнього одягу. Він був також найбільш вдалим тоном для виділення різнокольорових прикрас.

Крій сорочки визначався способом з'єднання полотнищ на плечах. Він завжди знаходився у безпосередньому зв'язку із матеріалом для виготовлення одягу. Крою сорочки приділялась значна увага. Він у великій мірі залежав від ширини полотна. Так, горизонтальний ткацький станок, який побутував на Буковині, давав можливість отримувати полотно шириною 45 - 50 см. Виходячи із цієї ширини, визначалась і кількість полотнищ, необхідних для пошиву сорочки відповідного розміру. Українці (також і молдавани) використовували, здебільшого, 2 - 3 полотнища - "пілки", "півки" для однієї сорочки.

Верхня частина сорочки носила назву "стан", - "станок", "попоясниця", нижня - "поділ", "подолки", "підтичка". У молдаван верхня частина називалася

Elements completing the national costume of Ukrainians and Moldavians of the Bukovynian region included belts, headdresses, footwear and adornments.

The basic component of the complete woman's costume is the shirt ('kemeshe', 'kamashe', 'kamasha' for Moldavians). The term 'sorochka' is not only widely used by Ukrainians but also by other Slavs. During the Kyjivs'ka Rus' period, 'sorochka', 'sorochytsia' indicated both the under wear and the outer wear, or apparel in general. The shirt was sewn from fabric as well as from cloth. It fulfilled a double role during the period under investigation.

One of the characteristic features of the shirt was its white color. The material for the preparation of the shirts was home-spun hemp or linen fabric. The quiet tone of bleached fabric with its rich and varied tints - bluish, greenish, whites - harmonized beautifully with the natural grey and black colors of the outerwear. It was also the best suited tone for separating the many-colored adornments.

The style of the shirt indicated the method for joining the material on the shoulders. It was always involved with the material in the preparation of the apparel. Considerable attention was paid to the cut of the shirt. Thus, the horizontal weaving apparatus, which existed in Bukovyna, made it possible to create material 45 - 50 cm wide. This width and quantity of the material was reserved for the sewing of shirts. Ukrainians and Moldavians used, for the most part, 2 - 3 pieces of material - 'pilky', 'pivky' for a single shirt.

"стан", а нижня - "полє", "поалє".

У довжину жіночі сорочки поділялись на два види: "додільні" та "до підтички". Перші відрізнялись від других тим, що шились із одного полотнища і не мали поперечного шва на поясі. Другі ж шились із різних кусків полотна і мали поперечний поясний шов. Причому, матеріалом для "підтички" служило часто грубше полотно, тобто полотно нижчої якості, оскільки "підтичка" майже завжди була прикрита поясним одягом. "Додільні" сорочки були, здебільшого, святковими, а "до підтички" - буденними. Слід також зауважити, що більш давніми є сорочки першого виду. Названі сорочки мали широке розповсюдження і в інших регіонах України.

Розглядаючи основні типи східно-слов'янських сорочок, слід відмітити, що у жителів буковинського краю широке побутування мали сорочки тунікоподібного крою - "хлоп'янки", "хлопнянки", "камашки", із цільнокроєним рукавом та вставними плечиками - "морщанки", і сорочки на кокетці.

Давніми за кроєм є сорочки із цільнокроєними рукавами (без поликів) та сорочки із вставними плечиками (з поликами) - "морщанки", "зморщинки", "морщенки", "сорочки з уставками", "плечики", "рукави" (молд. - "камаше ку алтиць инкреците"). У безполикових сорочках основні частини "станка" збирають вгорі на одну шнурівку, утворюючи густе зібрання складок, тоді як у поликових сорочках такі складки найчастіше зашиваються стіжками,

The upper part of the shirt was called 'stan', 'stanok', 'popojasnytsia', the lower - 'podil', 'podolky', 'pidtychka'. The Moldavians called the upper part 'stan' and the lower part 'polie', 'poalie'.

In length, women's shirts were of two kinds: 'dodil'ni' and 'do pidtychky'. The first differed from the second in that it was sewn from a single piece of fabric and did not have a diagonal seam at the waistline. The second was sewn from various pieces of fabric and had a diagonal seam at the waistline. Thus, the material used for the 'pidtychka' often was of thicker fabric, that is, fabric of a lower quality since the 'pidtychka' almost always was worn under belted apparel. 'Dodil'ni' shirts were more often worn for festive occasions, whereas 'do pidtychky' were used as daily wear. It must also be pointed out that the oldest shirts are of the former kind. The types of shirts mentioned existed widely in other regions of Ukraine.

While examining the basic types of Eastern-Slav shirts, it is necessary to point out that, among the dwellers of the Bukovyna region, there was a wide-spread existence of tunic-like style of shirts - 'khlopjanky', 'khlopnianky', 'kamashky' with raglan, puckered sleeves including inserts - 'morshchanky', and shirts 'na koketsi' (with yokes - inserts).

A former style of shirt is the raglan (without inserts), puckered sleeve with inserted shoulders - 'morshchanka', 'zmorshchanka', 'morshchenka', 'sorochka z ustavkoju', 'plechyky', 'rukavy' ('kamashe ku altyts' ynkretsyte' for Moldavians). In shirts without

утворюючи смужку в 1 см. Якщо зборки закріплені, то робиться пазушний розріз довжиною 15 - 20 см, а якщо ж все полотнище зібране на шнурівку, то розріз відсутній. У поликовій сорочці рукав пришивається до "стану" та полика. Нижній край рукава сорочки - "морщанки" зібраний у вишиту чохлу - "зморщинку", "брацарь", "брицарь" (молд. "ґрицит") шириною 2 - 3 см.

Найбільш розповсюдженим способом оздоблення сорочки є вишивка, де основна увага звертається на орнаментацію рукавів, які, в свою чергу, за технікою вишивки діляться на три частини: верхня - "плечко", "дивізій" (молд. - "алтиць"); середня - "морщанка", "уставка", "крицитура" (молд. - "инкрецала"); нижня - "стовп", "вішитка" (молд. - "дрепт"). У молдаван поширеним було поєднання на рукаві тканого взору із вишивкою. Для цього узорне домоткане полотно виготовляли спеціально і використовували його виключно для пошиву сорочок. Деяке поширення подібні сорочки мали у сусідніх із молдавськими українських селах.

На Буковинському Поділлі (рівнинна частина краю) побутували морщанки із дуже високими поликами. Їхня висота сягала до 18 - 20 см. Навкруги полика із трьох сторін було обрамовування шириною в 1 - 2 см, яке відокремлювало вишивку полика від інших частин рукава. Узори поликів найчастіше виступали суцільно заповненим полотном, розміщувались поперечними смугами різної ширини у ланцюжковій композиції, що складалася із кількох елементів, які повторю-

inserted shoulders, the basic sections, 'stanok', are gathered at the top on a single lace, thus opening in a dense gathering of the folds, then, as with shoulder inserts, such folds more often are sewn together using ribbons opening the tight collar by 1 cm. If the gatherings are strengthened, then a bosom, with an opening 15 - 20 cm in length, is created, but if the fabric is already gathered on a lace, the opening is absent. In the shirt with shoulder inserts, the sleeve is attached to the 'stan' and the shoulder inserts. The lower part of the sleeve of the shirt - 'morshchanka' is gathered into the embroidered cuff - 'zmorshchynka', 'bratsar' ', 'brytsar' ' ('grytsyt' for Moldavians) having a width of 2 - 3 cm.

The most widespread method of decorating shirts is embroidery, where the basic attention is turned to the ornamental decorating of the sleeves, which, in their turn, divide, with regard to the technique of embroidery, into three basic sections: the upper - 'plechko', 'dyviziy' ('altyts' for Moldavians), the central - 'morshchanka', 'ustavka', 'krytsytura' ('ynkretsala' for Moldavians), the lower - 'stovp', 'vishytka' ('drept' for Moldavians). Among the Moldavians, there was widely spread the practice of the blending of the weaving design on the sleeve with the embroidery. For this, the arabesque of the homespun fabric was specially prepared and used primarily for the preparation of shirts. On a limited basis, similar shirts were spread in neighboring

Станок сорочки – морщанки.
Кінець XIX ст.
Рівнинна частина Буковини.
Новоселиччина.

Body of shirt - morshchanka.
End of 19th Century.
Plains zone of Bukovyna.
Novoselychchyna.

Жіноча сорочка тунікоподібного крою – хлоп'янка.
Середина XX ст.
Верхнє Буковинське Попруття.

Woman's tunic-style shirt - khlopjanka
Mid - 20th Century
Upper Bukovynian Popruttia

Жіноча сорочка (станок)- на кокетці.
30 - і р. р. XX ст.
Русько-Закордонна Буковина.

Body of woman's shirt - koketka
30's of the 20th Century.
Rus'ko-Zakordonna Bukovyna.

Жіноча сорочка тунікоподібного
крою - "із ковніром".
Перша половина XX ст.
Буковинське Прикарпаття.

Woman's tunic-style shirt -
- with a collar.
First half of the 20th Century.
Bukovynian Prykarpattia.

вался. В основі орнаментації переважали дрібні геометричні мотиви у поєднанні зі стилізованим рослинним або зооморфним орнаментом контрастуючих кольорів. Вузькі смужки вишивки, які знаходилися між орнаментованими смугами, заповнювались, здебільшого, бісером та металевими пластинками - "лілітками".

Під поликом у верхній частині рукава вшивали смугу - "морщанку", висота якої складала половину чи трохи менше половини висоти полика. Її призначення полягало в тому, щоби пом'якшити контраст між малюнком полика та рукава, створити плавний перехід від одного до іншого. Узор "морщанки" був геометричного характеру і різко відрізнявся від узору полика та нижньої частини рукава. Виконували його однокольоровими нитками, найчастіше жовтого, червоного, зеленого, рідше синього та брунатного кольорів у техніці настилування. У 20-х р.р. XX ст. для створення узору "морщанки" почали використовувати одноколірний бісер.

Досить різновидними були способи розміщення взорів на нижній частині рукавів - "стовпі". За композицією вони були трьох видів. У першому випадку малюнок розташовували впродовж усього рукава трьома вертикальними смугами, причому середня смуга, здебільшого, була ширшою від двох бокових. Мотиви були однаковими для всіх трьох смуг або ж прослідковувалось поєднання геометричного орнаменту середньої смуги із рослинним бокових та навпаки. У будь-якому варіанті узор бокових смуг характеризувався простішою структу-

Moldavian and Ukrainian villages.

In Bukovynian Podillja (the plains region of the country), 'morshchanky' were retained with very tall shoulder inserts. Their height reached 18 - 20 cm. On three sides of the shoulder inserts there was a border of 1 - 2 cm which separated the embroidery on the shoulder from the other parts of the sleeve. The rich designs of the shoulders, most often, were integrally filled by the fabric intermingling with diagonal bands of various widths in the chain-like design consisting of several repeating elements. The basic ornamentation was predominated by fine geometric patterns in conjunction with stylized plant or zoomorphic ornamentation using contrasting colors. Narrow bands of embroidery, which were found between the decorative bands, were filled, for the most part, with beads and metallic disks - 'lilitky'.

Beneath the shoulder insert in the upper part of the sleeve, there was an embroidered band- 'morshchanka', the height of which was a half, or a little less than half, of the width of the shoulder insert. Its purpose was to lessen the contrast between the design of the shoulder insert and the sleeve, thus creating a gradual transition from one to the other. The design of the 'morshchanka' was geometric in character and sharply differed from the design of the shoulder insert and the lower part of the sleeve. This design was created using a single color thread, most often yellow, red or green, but less often, blue or brown, while using the satin-stitch embroidery method. In the 20's of the 20th century, single colored

рою. Часто центральний узор "стовпа" утворював малюнок - "стовп вазонками" - схожий на гілку, яка розпускає вліво та вправо стилізоване листя і квіти. У вільний проміжок між ними вписувались геометричні та рослинні мотиви. Другий варіант вишивки характерний композицією косими смугами - "скісний рукав", "костишитий стовп". Кількість узорів на скісних смугах була мінімальною. А своєрідна та яскрава композиція "скісного рукава" утворювалась завдяки почерговому повтору цих узорів. Смуги укладались на значній відстані одна від одної. Третій варіант узору - вертикальні та горизонтальні малюнки нижньої частини рукава. Однакові за мірилом, а часто і кольором, вони розміщувались перпендикулярно до "уставки" чи паралельно їй, включаючи прості мотиви рослинного чи геометричного орнаменту. Улюбленою орнаментацією нижньої частини рукава в українців та молдаван Буковини була композиція "скісного рукава". Характерним є те, що вишивка поликів та "уставки" складала майже половину всієї вишитої поверхні від горловини до зап'ястя. Їхній узор виконувався щільним настилом - низзю, хрестом яскравими шерстяними нитками холодних відтінків у поєднанні з чорним кольором. Прикрашання вишивкою подібної тридільної конструкції - полик, "уставка", "стовп" - широко побутувало на сусідньому Поділлі.

Вишивка нагрудної частини сорочки значно простіша. Вона складається з 2-4 широких вертикальних смуг, які розта-

beads were used to create the design of the 'morshchanky'.

There were many different ways for positioning the designs on the lower part of the sleeve - 'stovp'. There were three aspects as far as composition was concerned. In the first instant, the design was laid along the length of the sleeve in three vertical bands, and where the central band, for the most part, was wider than the two side bands. The motifs were the same for all three bands or they followed the blending of geometric ornamentation of the central band with the plant ornamentation of the side bands or conversely. Regardless of the variation, the design of the side bands was characterized by its more vertical structure. Often, the central design of the 'stovp' created a design - 'stovp vazonkamy' - similar to a branch, which spread to the left and right, with stylized leaves and flowers. In the free spaces, geometric and plant motifs were inserted. The second variation of the embroidery was characterized by the composition of the oblique bands - 'skisnyj rukav', 'kostyshytyj stovp'. The quantity of designs on the oblique bands was minimal. But the original and bright composition of the 'skisnyj rukav' was created, thanks to the timely repetition of these designs. The bands were placed at a significant distance, one from the other. The third variation of the design concerned the vertical and horizontal designs of the lower section of the sleeve. Similar in size and often in color, these were set perpendicularly to the 'ustavky' (shoulder pieces) or parallel to it and included simple motifs of plant or geometric ornamentation. A

шовані з обох сторін пазушного розрізу у вигляді кривульок, квасолин, листя та дрібних квітів. Такі ж смуги повторюються на спині сорочки, виявляючись продовженням смуг нагрудної частини, лишень їхня кількість менша (здебільшого 2 смуги).

Більшість декоративних мотивів Буковини мають східнослов'янське походження і вказують на успадковані традиції від Київської Русі. Геометричний орнамент вишивки Буковини представлений такими елементами як ромби, квадрати, прямокутники, прямі та криві лінії, круги, розетки та інш. Як відомо, в українців, як і в деяких інших народів, графічним зображенням сонця здавна була розетка, круг із хрестом, частіше променистим, спіраль.

У вишивках Путильщини та Вижниччини буковинського краю, де в переважній більшості побутує геометричний орнамент, зустрічаються зображення символів сонця у вигляді круга із променистим хрестом. Досить поширеним тут, та і в інших регіонах, було використання символу сонця у вигляді круга із променистим хрестом, а також використання у вишивці композиції восьмикутної розетки.

У вишивках Буковинської Гуцульщини XIX ст. у композиціях геометричного орнаменту центральне місце займав хрест - древній символ сонця. У селах Хотинського повіту Бесарабії (Русько-Закордонної Буковини) і частині Верхнього Попруття також зустрічались подібні композиції, лишень самі хрести були представлені у вигляді

favorite ornamentation on the lower section of the sleeve among Ukrainians and Moldavians of Bukovyna was the composition of the 'skisnyj rukav'. The characteristic was that the embroidery of the shoulders and the 'ustavky' (shoulder pieces) covered almost half of the whole embroidered upper part from the throat to the wrist. Its design was accomplished using the dense satin-stitch while in the lower part, cross-stitch, using bright, woolen threads in cool tones along with black colored threads was used. Ornamentation, using similar embroidery, - polyk (embroidered shoulders), 'ustavka' (embroidered piece), 'stovp' (band), existed widely in neighboring Podillja.

The embroidery on the breast section was considerably more simple. It consisted of 2 - 4 wide vertical bands, which were positioned on both sides of the front opening while giving the appearance of a curve, a bean, leaves and small flowers. Such bands were repeated on the back of the shirt, seeming like an extension of the breast section, with the exception that they were fewer in number (in most instances just 2 bands).

The majority of decorative motifs in Bukovyna had their origin from Eastern Slavs and indicated their inherited traditions from Kyjivs'ka Rus'. The geometric ornamentation of the embroidery of Bukovyna was represented by such elements as the rhombus, squares, rectangles, straight and curved lines, circles, rosettes among others. As is evident, among Ukrainian people, and in other nations, graphic representation of the sun from ancient times was the

невеличких квадратиків у ланцюжках, які перпендикулярно пересікалися. Із часом значення хреста змінювалось, і у вишивках він подавався як символ християнства.

У зв'язку із умовами техніки вишивки круг нерідко перетворювався у багатокутник, ромб чи квадрат. Ромб у різних варіантах був одним із найбільш популярних мотивів геометричного орнаменту і зустрічався у вишивках XIX - XX ст. на всій території Буковини. Значення простого ромба як символу жіночності (жіночого начала) дійшло до наших днів у незмінному вигляді. Одначе сам ромб постійно змінюється, виступає у різних варіантах, змінюючи своє символічне значення. Так, наприклад, серед традиційних геометричних мотивів мав розповсюдження мотив ромба з крючком, який у давніх слов'ян уособлював родючість.

На початку XX ст. мотив ромба з крючком називався "баранячі роги" і був складовою частиною вишивки жіночих головних уборів - "рушників", а також нагрудних прикрас - "згардів", "силянок". Окремі ромби отримали в народі назву "кучері", а ланцюжок сплетених між собою ромбів називався "завиті кучері". У різних районах краю набув популярності сходинковий та шахоподібний ромб.

Із часом древні символи набували нового змісту, який був пов'язаний із реальною дійсністю тієї чи іншої епохи. Так, древнє значення розетки змінилось настільки, що в рослинних узорах вона сприймається і трактується як узагальнений образ квітки.

rosette, circle with a cross, and more often, a radiant spiral.

In the embroidery of Putyl'shchyna and Vyzhnychyna of Bukovyna, where, primarily, the majority of geometric ornamentation existed, symbolic representations of the sun in the shape of a circle with a radiant cross were encountered. Rather widespread, here, and in other regions, was the use a circle with a radiant cross as the symbol for the sun. Also well used in embroidery was the eight-cornered rosette.

In the embroidery of Bukovynian Hutsul'shchyna of the 19th century, the cross - an ancient symbol for the sun - held the central position in the composition of geometric ornamentation. In villages of the Khotyn district of Bessarabia (Rus'ka - Zakordonna Bukovyna) and a portion of Upper Popruttia were met similar compositions, except that the crosses were represented by small squares in a chain which crossed perpendicularly. With time, the meaning of the cross changed and, in embroideries, it served as a symbol of Christianity.

In conjunction with the limitations in the technique of embroidery, the circle quite often was remade into a multi-cornered figure, a rhombus or square. The rhombus, with its many variations, was one of the most popular motifs in geometric ornamentation and was found in embroidery of the 19th - 20th centuries in all territories of Bukovyna. The meaning of the straight rhombus as a symbol of femininity (women's authority) has continued to the present without any change. However, the rhombus itself

Сорочки тунікоподібного крою переважали в досліджуваний час у зоні Прутсько-Сиретського межиріччя. У гірській та рівнинній зонах вони зустрічались, здебільшого, як буденні сорочки. Тунікоподібний крій сорочки представляв собою одне центральне полотнище, перекинуте через голову із прорізаним у ньому отвором для голови. До цього полотнища по боках пришиті два інших, коротших (чи одне, розрізане наполовині) полотнища. Рукави, викроєні із одного полотнища за прямою ниткою, вшивались у прямі кути, утворені центральним та боковим полотнищем стану. Сорочки тунікоподібного крою були відомі не лише слов'янам, а й іншим народам західної та східної Європи.

Шилась така сорочка із двох полотнищ із поперечним швом - "до підтички". Верхня частина - "станок", мала довжину 50 - 60см. Розширювалась вона за допомогою бокових вставок, які називалися "підпашок", "підпашники". Необхідність таких вставок - "клинів" була обумовлена шириною домотканого полотна і залежала від розміру одягу. Між клином і рукавом вставлялись невеликі шматки тканини - "ластовиці", "латиці" розміром 4 х 4см. Часом такі вставки були відсутніми. У такому випадку із основного полотна стану робився загострений зріз під пахвою.

Сорочки тунікоподібного крою мають різноманітні форми вирізу горловини. Найбільш давній - круглий, який викроювався за контуром миски, горнятка і т. п., а вниз від цього вирізу спереду розрізували пазуху - "пазушку".

continually changes, appears in different variations, and changes its symbolic meaning, Thus, for example, among the traditional geometric motifs, the rhombus with a hook, which among ancient Slavs personified fertility, has continued to be used.

At the beginning of the 20th century the rhombus motif with a hook was called the 'baraniachi rohy' ('rams' horns') and was a component of the embroidery of women's head dresses - 'rushnyky', and also of bosom adornments - 'zhardy', 'syljanky'. Other rhombuses were called 'kucheri' (curls), while a chain of interwoven rhombuses were called 'zavyti kucheri' (curled curls). In other regions a rhombus resembling stairs or a chessboard gained popularity.

With time, very ancient symbols gained new meanings which were connected with the genuine reality of that or some other epoch. Thus, the ancient meaning of the rosette changed so that in plant designs it was perceived and treated as a generalized representation of a flower.

Shirts of the tunic style predominated in the researched period in the Prut-Syret inter-river zone. In the highlands and the plains zones they were met, for the most part, as every-day shirts. Shirts of the tunic-style were produced from a single piece of coarse fabric, which was donned over the head through an opening in the shirt for the head. To this piece of cloth, one on each side, were attached two other shorter (or two pieces cut from a single piece) pieces. The sleeves, cut from a single piece of cloth along a straight thread,

Зустрічались такі розрізи пазухи і з однієї чи двох сторін горловини на плечах, рідше на спині. Якщо розріз пазухи розміщувався на плечах чи спині, то така сорочка мала круглий комір і називалась "сорочка з ковніром". Місце побутування таких сорочок - частина рівнинної та передгірської зони краю. В інших сорочках такий комір був відсутнім. Кругла форма горловини оброблялась швом "увиваночка", тобто зарубцьовувалась. Така форма горловини носила назву "ґулір", "ґуляр", "ґулєр", "прошивка" (молд. "ґуляраш"). У першій половині XX ст. зустрічався півкруглий, трикутний ("мисик"), ромбовидний ("кант"), виріз без пазухи та з нею. "Мисик" при цьому ускладнювався "клинцями" - різними за формою кусочками тканини, пришитими знизу та вишитими зверху. Рукав шириною в 25 - 30 см мав вільне закінчення. Досить широке побутування отримали такі сорочки у Верхньому Буковинському Попрутті (рівнинна зона).

Із часом в окремих регіонах краю тунікоподібна сорочка зазнала змін. Так, на Буковинському Поділлі, у молдаван Нижнього Попруття, на Буковинському Прикарпатті та в Гуцульщині поруч із рукавами, які вільно закінчуються, отримала поширення інша форма закінчення - рукав, зібраний у чохлу - "решітку", "манжет", "брицарь", подібно як у сорочки - "морщанки". Особливо широке розповсюдження такий рукав мав у передгірській зоні краю.

У міжчасі 20 - 30 р.р. XX ст. з'явився новий елемент у крої тунікоподібної сорочки -

were attached at the rectangular corners formed with the central and side cloth at the waist. Shirts in the tunic-style were familiar not only to the Slavs but also to other nations from western and eastern Europe.

Such a shirt was sewn from two pieces of material using a cross-cut seam - 'do pidtychky'. The upper section, 'stanok', was 50 - 60 cm in length. It was widened with the aid of side inserts which were called 'pidpashok', 'pidpashnyky'. Such inserts, 'klynia' (gussets), were indispensable, due to the width of homespun fabric, and depended upon the measurements of the apparel. Between the 'klyn' (gusset) and the sleeve were inserted small pieces of woven cloth, 'lastovytsi', 'latytsi' - 4 x 4 cm in size. Often such inserts were absent. In such an instance, a pointed cut was made in the basic material in the armpit.

Shirts in the tunic style have many various forms of cutout at the throat. The oldest - round - was cut in the shape of a bowl or cup, among others, and downward from this cut, the bosom, 'pazushka', was cut at the front. Such cuts at the bosom were also seen on one or both sides of the neck, on the shoulders and less often on the back. If such bosom cuts were located on the shoulders or the back, then such a shirt had a round collar and was called 'sorochka z kovnirom' (shirt with collar). Such shirts existed in parts of the plains and foothills sections of the region. In other shirts, such collars were absent. The round form at the throat was finished with a seam, 'uvyvanochka' (braided), that was hemmed. Such a form at the throat was called 'gulir', 'guliar', 'gulier', 'proshyvka' ('guljarash' for

"рукав з фалдами" - простроченими складками тканини висотою 5-8 см. Завдяки "фалдам" рукав виглядав особливо пишно. "Фалдочки" використовувались також в орнаменації нагрудної частини сорочки із розрізом на спині. З їхньою допомогою утворювали різноманітні узори - "дубовий лист", "кленовий лист" та інш. Особливо широко така орнаментація була розповсюджена у молдаван Буковини.

Особливістю багатьох жіночих сорочок, як і жіночого одягу взагалі, були прикраси. Багатство орнаментації залежало від призначення сорочок (святкові більше прикрашались), від віку жінки (сорочки дівчат та молодих жінок були найбільш прикрашеними), від соціальної приналежності, відповідно й майнового стану, і, що особливо цінувалось - від працьовитості та майстерності жінки. Прикрашали, головним чином, відкриті частини сорочки, у першу чергу рукави, як уже було вказано вище, а пізніше й нагрудну частину. Здебільшого поверх сорочки одягали овчинну безрукавку в свята та будні, тому найбільш видним місцем сорочки були її рукави, нагрудна частина та поділ. Сорочки для особливо урочистих подій мали суцільно заповнені вишивкою рукави.

У вишивках українців та молдаван Буковини переважала поліхромія, хоча для окремих регіонів, як серед українців, так і серед молдаван, мала місце монохромія. Прикладом останнього можуть бути вишивки чорними нитками у сорочках - "чорнянках" на Кіцманщині, чи вишивки білим по

Moldavians). In the first half of the 20th century, there appeared the half-round, three-cornered ('mysyk'), rhombus shaped ('kant'), a cutout with a bosom or without it. 'Mysyk' became complicated through the use of 'klyntsi' (wedge shapes) - various forms of pieces of woven material, attached at the bottom and embroidered on top. The sleeve had a breadth of 25 - 30 cm with a free finish. Such shirts received a rather wide dispersal in Upper Bukovynian Popruttia (plains zone).

Over a period of time, in other regions of the country, the tunic style shirts underwent changes. Thus, in Bukovynian Podillia, among the Moldavians of Lower Popruttia, in Bukovynian Prykarpattja and in Hutsul'shchyna, along with sleeves, which received a free finish, the form of finishing underwent wider changes - the sleeve was gathered at the cuff - 'reshitky', 'manzhety', 'brytsari' ', similar to that in the shirt - 'morshchanky'. Such sleeves were widely received in the foothills zone of the region.

In the intervening years between the 20's and 30's of the 20th century, there appeared a new element in the style of the tunic-like shirt - 'rukav z faldamy' (sleeve with folds) - with stitched back pleats of woven material having a height of 5 - 8 cm. Thanks to the 'faldy' (folds), the sleeve appeared especially beautiful. The 'faldochky' (folds) also were decorated with the ornamentation of the bosom area with the cut on the back. Through their use, many varied designs became available - 'dubovyj lyst' (oak leaf), 'klenovyj lyst' (maple

білому - славна сторінка буковинської вишивки, на Новоселиччині та Сторожинеччині.

Для сорочок - "чорнянок" характерним є скісний рукав, вишитий геометричним чи стилізовано-рослинним орнаментом. Така вишивка заповнювалась настилуванням або хрестиком і займала всю площу рукава зверху донизу. Нагрудна частина "станка" була чистою, за виключенням вузької вишивки навколо пазушного розрізу. Цікаво, що чорний колір використовувався не лишень для вишивки сорочок. Він був притаманним кожній частині традиційного костюма.

Улюбленою кольоровою гамою поліхромної вишивки Буковинської Гуцульщини було поєднання червоного, жовтого, коричневого, чорного, синього кольорів; Буковинського Прикарпаття - фіолетового, голубого, жовтого, кольору стиглої вишні; Верхнього Буковинського Попруття - жовтого, синього, червоного, зеленого, чорного; Нижнього Буковинського Попруття - синього, червоного, жовтого; Буковинського Поділля - чорного, червоного, зеленого, фіолетового. У буковинській поліхромній вишивці збереглись архаїчні риси антропоморфного, зооморфного та орнітоморфного орнаментів.

Художна вишивка Буковини, починаючи з кінця XIX ст. і до середини XX ст. зазнала певних змін як в орнаменті, так і в технічних прийомах виконання. У цей період намічується тенденція до спрощення техніки, рослинний орнамент вишивки у всіх регіонах частково замінює геометричний. Та разом із цим, художня вишивка

tree leaf) among others. Widely circulated was such ornamentation among the Moldavians of Bukovyna.

Especially rich among women's shirts, as well as generally among women's apparel, was the use of decorations. The richness of the decorations depended upon the use of the shirt (festive shirts were more decorative), the age of the woman (the shirts of younger women were more decorative), the social class of the woman, the appropriate position among the wealthy, and what was considered of greatest importance, the diligence and workmanship of the woman. They decorated, primarily, the open areas of the shirt, beginning the sleeves, which was discussed above, and later, the bosom area. Because in most instances a sleeveless sheep's skin jacket was pulled on over the head and over the shirt on festive occasions and every day, the most visible part of the shirt was the sleeve, the bosom area and the lower part of the shirt. Shirts for especially festive occasions had sleeves massively filled with embroidery.

In embroidery among Ukrainians and Moldavians of Bukovyna, the use of polychrome colors predominated, and yet, in some regions, such as among Ukrainians and Moldavians, the use of monochrome colors had its place. An example of the latter could be the use of black threads in shirts - 'chornianky' in Kitsman area, or embroidery with white on white - a famous period in Bukovynian embroidery in Novoselytsia and Storozhynets' areas.

'Chornjanky' shirts were characterized by an oblique sleeve embroidered with geometric or

буковинського краю зберігає свої самобутні риси, залишається вірною традиціям минулого, що і виявляється у збереженні давніх орнаментальних мотивів, технік, традиційної гами та інш.

Вишивка надає одягу особливої гармонії та краси, а також вказує на етнічну приналежність. В оформленні одягу немає і не могло бути точних повторень штампу. В кожному окремому випадку майстер діяв вільно, за своїм власним судженням і розумінням краси, художнього смаку. Елементи вишивки могли мати приблизно однакові форми, але їхні орнаменти, співвідношення кольорів мали багато різнохарактерних варіантів. У цьому й полягає їхня висока художня цінність.

Для сорочок тунікоподібного крою характерною є орнаментація швів, які з'єднують рукави зі "станком". Нешироκі смуги дрібних мотивів орнаменту розміщувались паралельно вишивці, яка прикрашала пазушний розріз, а далі переходила на спину. Такі смуги носили назву "заплічки", "заплічники". Рукави у таких сорочках щільно заповнювались малюнком. Причому, між "заплічниками" та основним узором рукава ниткою одного кольору заповнювалось "плечико", яке відділяло "заплічник" від нижньої частини рукава - "стовпа".

Оздоблення сорочки із "заплічниками" здійснювалось давнім геометричним та порівняно новим рослинним орнаментом. Провівши аналіз та порівнявши художнє оздоблення сорочок - "зморщанок" і тунікоподібних - "із заплічниками" виявляємо безпосе-

stylized plant ornamentation. Such embroidery was filled with satin-stitch or cross-stitch and covered the whole sleeve from top to bottom. The bosom section of 'stanok' (the figure) was clear, except for narrow embroidery around the slit at the bosom. It is interesting that the black color was used not only for the embroidery of shirts. It was the elemental color in every part of the traditional costume.

The favorite scale of polychrome embroidery in Bukovynian Hutsul'shchyna was the blending of red, yellow, brown, black, and blue colors; in Bukovyns'ke Prykarpattia - violet, sky-blue, yellow, colour of a ripe cherry; in Upper Bukovyns'ke Popruttia - yellow, blue, red, green, black; in Lower Bukovyns'ke Popruttia - blue, red, yellow; in Bukovyns'ke Podillia - black, red, green, violet. In Bukovynian polychrome embroidery were preserved archaic features of anthropomorphic, zoomorphic and ornithomorphic ornamentation.

Artistic embroidery of Bukovyna, beginning at the end of the 19th century and extending to the middle of the 20th century, experienced certain definite changes in ornamentation as well as in the technical aspects of execution. During this period is observed the tendency to the simplification of the technique and plant ornamental embroidery in all regions replacing geometric embroidery. Along with this, artistic embroidery of Bukovyna preserved its original features, remained faithful to the traditions of the past, which also appeared in the preservation of ancient ornamental motifs,

редній зв'язок у їхній орнаментації, способах розміщення узорів. Основні принципи розташування узорів у обох видах сорочок такі ж самі. Змінивши крій, народні майстри переносили способи орнаментації із одного виду сорочок на інший. Лишень це не було прямим відтворенням. Окремі мотиви, чи навіть композиції, видозмінювались, частково змінювалось їхнє місце розташування, кольорові та орнаментальні рішення набували нових форм, перш за все, у залежності від крою сорочки. Таким чином, більш давня форма знайшла свого гідного продовжувача. Слід зауважити, що це далеко не випадковість. До наших днів спостерігається дуже бережне та уважне ставлення до сорочок - "морщанок" чи тунікоподібних - "із "заплічниками". Окремі їхні елементи використовують у сучасній орнаментації, а збережені до нашого часу сорочки одягають в особливо урочистих випадках.

Відрізняються орнаментацією сорочки тунікоподібного крою в українців Верхнього Буковинського Попруття. Для цього регіону характерною є багата вишивка різнокольоровими нитками або бісером. Орнамент на сорочках по всьому полю рукавів та "станка" із продовженням на спину утворюють рослинні мотиви, здебільшого квіткові. Основним елементом квіткового взору виступає троянда - "ружа". Основними кольорами для створення узору вишивки є червоний, бордовий, рожевий, малиновий із одного боку, та темно-зелений, зелений, світло-зелений - з іншого, тобто у кожному випадку однотонні

techniques, traditional practices, among others.

Embroidery gave the apparel extraordinary harmony and beauty, and also pointed out the ethnic affiliation of the people. In the evolution of the apparel, there was no repetition, nor could there have been, an exact repetition of the dye. In each separate case, the master operated freely, according to his personal judgment and understanding, regarding his use of color and his artistic taste. The elements of the embroidery could have almost identical forms, but their ornamentation and correlation of color had many characteristic variations. In this exist their high artistic value.

For shirts of the tunic-like style, the characteristic was the ornamentation of the seams which joined the sleeves with the 'stanok'. Narrow bands of small ornamental motifs were set in parallel embroidery, which adorned the slit at the bosom, and then crossed over to the back. Such bands carried the name 'zaplichky', 'zaplichnyky'. The sleeves in such shirts were tightly filled with embroidery. Besides that, between the 'zaplichnyky' and the basic design of the sleeve, a thread of a single color was used to fill the 'plechyko', which divided the 'zaplichnyk' from the lower part of the sleeve - 'stovp' (pillar).

Decoration of the shirt with 'zaplichnyky' was realized using ancient geometric and comparable new plant ornamentation. Having carried out the analysis and comparison of artistic decoration of the shirts - 'zmorshchanky' and tunic-like shirts - 'iz zaplichnykamy', an immediate

кольори. Такі ж мотиви розміщені на "подолі" сорочки. Орнамент сорочок Кіцманщини, який лягає щільним настилом без просвіту тканини, характеризується своєю живописністю, життєздатністю та багатством кольорів. У 40 - 50-х роках XX ст. подібні сорочки дістали поширення у Прикарпатті (передгірська зона), Буковинській Гуцульщині (гірська зона), а також у молдаван Нижнього Буковинського Попруття. Окрім новизни, такі зміни мають свої глибокі коріння. До них відноситься, перш за все, використання традиційних форм орнаментації одягу українців та молдаван буковинського краю. Так, у XIX - XX ст. у повсюдно побутуючих сорочках "морщанках" багато орнаментувалися рукави. Нагрудна ж частина доповнювалася значною кількістю прикрас - "салбів", "згард", "пацьорків", "хрусталів" та інш. Таким чином, вишивка та нагрудні прикраси заповнювали усе поле сорочки вище пояса. Чим менше було просвіту на сорочці, тим вона була святковішою та урочистішою. До середини XX ст. кількість нагрудних прикрас різко скоротилась. А в побутуючих сорочках тунікоподібного крою їх замінила вишивка.

Сорочку підв'язували на лінії талії шнурком чи широким поясом, і підтягували так, щоб з-під "горботки" було видно вишитий низ - "подолок". Край рукавів, а подекуди й пазуху "циркували". "Цирку" вишивали таким чином: нитки піткання витягували на таку ширину, якою повинна бути "цирка". Тоді білими, рідше кольоровими нитками - синіми,

connection was revealed in their ornamentation and methods of positioning the designs. The basic principle of positioning the design in both styles of shirts was one and the same. Having changed the style (of cut), the national masters carried over the ways of ornamentation from one style of shirt to the other, except that this was not a direct reproduction. Individual motifs or even compositions changed; often the positioning was changed; colors and ornamental decisions took on new forms, with everything dependent upon the style of the shirt. In such a way, the older forms found their way of extending their use. It is important to point out that this did not happen by chance. To the present time, a very careful and important attitude has been preserved toward shirts - 'morshchanky' or tunic-style shirts - 'iz zaplichnykamy'. Their individual elements are used in the present ornamentation, and also preserved to the present are shirts worn especially for festive occasions.

The ornamentation of tunic-like shirts differed among Ukrainians of Upper Bukovynian Popruttia. For this region, the chief characteristic was a rich embroidery created through the use of various colored thread or beads. The ornamentation on the shirts in the areas of the sleeves and 'stanok' was carried over to the back using plant motifs and, primarily, those of flowers. The basic element in floral design became the trojanda - 'ruzha' (rose). The basic colors for creating the design in embroidery was red, wine, pink, crimson on one side, and dark green, green, light green on the other, that is, in both instances,

малиновими, жовто-оранжевими, групували по кілька ниток основи і, таким чином, утворювали узір, який у залежності від мотиву, носив різні назви - "кривулька", "хрестик", "квіточка", "павучок" та інш. Край "подолків", як і рукавів, з початку XX ст. обробляли фігурною мережкою - "гачкували", "гаклювали".

До середини XX ст. повсюдне поширення отримали святкові сорочки тунікоподібного крою, вишиті бісером - "цятками" навколо пазухи на грудях, на рукавах, по краях рукавів та "подолків". Така вишивка, здебільшого, поєднувалася із "цирк ою".

Слід зазначити ще один цікавий спосіб орнаментації тканого узору краю рукавів та "подолків" (здебільшого бежевого кольору) із доповненням різнокольорового бісеру - у більшості випадків синього, бордового, чорного кольорів. На фоні білосніжного полотнища сорочки таке доповнення грало переливами різних барв. Для рукавів та "подолків" таких сорочок виготовлялося й відповідне задуму взору полотно.

Буденні сорочки прикрашали скромною вишивкою навколо пазушного розрізу- "віночком", по краю рукавів, рідше подолу. Для прикрашання буденних сорочок часто виконували вузеньку "цирку". Найбільше поширення "цирка" мала на Буковинському Попрутті, частині Прикарпаття та Буковинського Поділля.

Рослинний орнамент вишивок Буковини характеризувався багатством мотивів. Тут є типові для української вишивки "ружі",

colors of a single tone. Such motifs were positioned on the 'podil' (lower part) of the shirt. The ornamentation on the shirts of Kitzman', which lay with a tight satin-stitch so as not to expose any part of the woven fabric, was characterized by its pictorial art, vitality, and richness of colours. In the 40's and 50's of the 20th century, similar shirts received expanded use in Prykarpattia (foothills zone), Bukovynian Hutsul'shchyna (mountainous zone), as well as in Moldavian Lower Bukovynian Popruttia. Other than for its novelty, such changes had deep roots. To these belong, first of all, the use of traditional forms of ornamentation of apparel by Ukrainians and Moldavians of Bukovyna. Thus, in the 19th and 20th century, everywhere in the shirts - 'morshchanky' of that time, the sleeves were much decorated. The bosom section of the shirt was filled with a considerable quantity of decorations - 'salby', 'zhardy', 'patsiorky', 'khrustali' among others. In such a way, the embroidery and the bosom decorations filled the complete area of the shirt above the waist. The less that one could see of the fabric, the more festive was the shirt and the more enchanting. To the middle of the 20th century, the quantity of bosom decorations was rather reduced. In succeeding shirts of the tunic-like style these were replaced by embroidery.

The shirt was tied at the waist line using a rope or wide belt, and then drawn up in order that the embroidered hem - 'podolok' - could been seen from under the 'horbotka'. The edges of the sleeves, and in some

"дубове листя", "маки", "зелені листочки", "гвоздики". Слід зауважити, що рослинний орнамент, як і геометричний, не залишався незмінним. Поступово він видозмінюється, набуває більш реальних рис, які подібні до місцевої флори. Так, якщо на початку XX ст. рослинні мотиви були сильно геометризованими та лишень частково нагадували квіти і листя, то до середини XX ст. вони відображали уже реальні рослини. Крім того, рослинні мотиви початку століття не відзначалися особливими різновидами. Здебільшого, це були маленькі квіточки - "шустки" в оточенні зелених листочків. У вишивці середини століття спостерігається значна різновидність рослинних мотивів. Окрім перечислених, зустрічаються "кленові листочки", "виноград", "лілії", "піони", "дзвіночки", "яблуневий цвіт" та інші.

У XIX ст. в частині українських та молдавських сіл Хотинського повіту Бесарабської губернії (у селах Руська-Закордонної Буковини) з'являються сорочки на кокетці. Появу сорочок на кокетці у багатьох народів дослідники відносять до середини XIX ст. і пов'язують її із впливом міської моди. Такі сорочки відзначались тим, що кроїлись з двох полотнищ, а вгорі нагрудної та тильної частини мали кокетку. Виріз горловини був круглим чи квадратним, рукави широкими, вільними чи на чохлах, кокетка з дрібними складками - "фалдочками", "защипами", які виконували декоративну функцію.

Вишивка розміщувалась на них поздовжніми смугами на

areas also the bosom section ('tsyrkuvaly') were embroidered. The 'tsyrka' was embroidered thus: the threads of under-weaving were drawn out to the width that would become the 'tsyrka'. Then using white threads, less often colored threads - blue, raspberry red, yellow-orange - the threads of the warp were grouped into several threads per group and in this way a design was created, which, depending upon the motif, carried various names - 'kryvul'ka' (curve), 'khrestyk' (cross), 'kvitochka' (flower), 'pavuchok' (spider), among others. The edge of the 'podolok' (bottom edge or hem), as well as the sleeves, from the beginning of the 20th century were finished with figured embroidery - 'hachkuvannia', 'hakliuvannia' (crocheting).

To the middle of the 20th century, festive shirts in tunic-like style, embroidered with beads, 'tsjatky', around the bosom opening on the breast, on the sleeve, on the edges of the sleeves and around 'podolky' (hems), spread into many areas. Such embroidery, for the most part, was combined with the 'tsyrka'.

It is necessary to point out an interesting method of ornamentation with a woven design along the edges of the sleeves and the 'podolky' (more often using a beige color) and adding to it varicolored beads, in most instances of blue, wine or black colors. On a background of the snow white material of the shirt, such completion was a pouring back and forth of various colors. For the sleeves and hems of such shirts, the design of the cloth also had an influence.

плечиках та нагрудній частині кокетки, а також у вигляді букета по центру грудей. Низ рукавів та чохлів прикрашався узором стебла із квітами та листям у різних варіантах. Зустрічались також і поодинокі квіткові мотиви. Ритмічно повторюючись за лінією кокетки, нагрудний узір вимальовувався яскравими контурами на білосніжному фоні. Малюнок рукава уособлював собою рослинний мотив. У окремих селах, як українських, так і молдавських, для сорочок на кокетці ткали спеціальне домашнє полотно, на якому періодично чергувались смуги жовтого та білого кольорів. Використовувалось таке полотно лишень для верхньої частини сорочки - "станка". А кроїли його таким чином, що між його двома широкими смугами розміщувалась вишита манишка. Жіночі сорочки з манишкою зустрічались на Буковині дуже рідко, а інший вид - із круглим вирізом горловини та прямими рукавами - повсюдно побутував у молдаван Нижнього Буковинського Попруття та в українців на південному сході Буковинського Поділля.

Основою чоловічого костюма українців та молдаван Буковини була сорочка тунікоподібного крою, яку шили із одного суцільного полотнища і носили навипуск.

Чоловіча сорочка рівнинної зони краю була довгою, широкою, із широкими рукавами, застібками на грудях, а у гуцулів - коротка із зібраними чи незібраними рукавами на кінцях. Із обох боків сорочка мала вставки - "клиня", "підпашки", які були двох видів -

Everyday shirts were decorated with simple embroidery around the slit - 'vinochok' (wreath), the edges of the sleeves and, less often, the lower part. To decorate everyday shirts, often a narrow 'tsyrka' was used. The most use of the 'tsyrka' was in Bukovynian Podillia and in parts of Prykarpattia and Bukovynian Popruttia.

The plant ornament in embroidery of Bukovyna was characterized by the richness of the motifs. Typical for Ukrainian embroidery was embroidery using 'ruzhi' (roses), 'dubove lystia' (oak leaves), 'maky' (poppies), 'zeleni lystochky' (green leaves) and 'hvozdyky' (pink carnations). It is important to note, that plant ornamentation, as well as the geometric ornamentation, did not remain without change. Slowly, there were changes in appearance which caused the ornamentation to take on a more realistic resemblance to the local flora. Thus, when at the beginning of the 20th century the plant motifs were strongly geometric in nature and only partly reminded us of flowers and leaves, by the middle of the 20th century, they more closely resembled the real plants. As well, the plant motifs at the beginning of the century did not differ through any special changes in appearance. For the most part, these were small flowers - 'shustky' - encircled by green leaves. In the embroidery of the middle of the century was observed a marked change in appearance of plant motifs. Besides the ones already mentioned, others that were met included 'klenovi lystochky' (maple leaves), 'vynohrad' (grapes), 'liliji' (lily),

прямі та косі. Між клином та рукавом вставлялись невеликі "алтиці", "алтинці". Переважаючою формою вирізу горловини була кругла із пазушним розрізом посередині грудей. З кінця XIX ст. крій чоловічої сорочки частково змінюється. Широке побутування отримують сорочки із стоячим коміром - "прошивкою" та відкладним - "краваткою", "ковніром". Змінюється довжина сорочки - вона стає коротшою. Все більше використовується призібраний у чохлу рукав. Комір, манишка - "пазушник", "нагрудник", "груди", "перед" і чохли - "маншети", "брицарі", "брацарі" прикрашаються вишивкою, яка виконується на полотнищі сорочки.

В українців та більшості молдаван рівнинної зони поділ та краї рукавів закінчувались вільно, їх мережили - "циркували" білою шовковою ниткою та обв'язували за допомогою крючка - "гаклювали". На відміну від стриманої "цирки" буденних сорочок, святкові сорочки прикрашались багатою вишивкою навколо пазушного розрізу, по краях рукавів та подолу. Такі сорочки носили, здебільшого, хлопці та молоді чоловіки.

У гірській та передгірській частині краю чоловічі сорочки з коміром та чохлами як буденні, так і святкові, прикрашалися вишивкою в однаковій мірі. Різниця полягала лише у тому, що вишивка на святкових сорочках була урочистішою та багатшою. Сорочки з поліхромною вишивкою носили як хлопці, так і чоловіки середнього та старшого віку.

Таким чином, натільним

'piony' (peonies), 'dzvinochky' (bell-flowers), 'jablunevyj tsvit' (apple blossoms), as well as others.

In the 19th century, in a part of Ukrainian and Moldavian villages in the district of Khotyn under the governorship of Bessarabia (in villages of Rus'ko-Zakordonna Bukovyna), there appeared shirts with 'koketka'. With the appearance of shirts with 'koketka', in many nations investigators returned to the middle 19th century and connected it with the influence of the style of the times. Such shirts distinguished themselves in that they were cut from two pieces of material and at the throat and back sections they had perpendicular seams. The cut at the neck was round or square, the sleeves wide and either loose or with cuffs at the wrists, 'koketka' with small pleats - 'faldochky', 'zashchypy', which carried out a decorative function.

Embroidery was positioned using long bands on the shoulders and the bosom parts of the 'koketka', and also with the appearance of a bouquet at the centre of the bosom. The bottom of the sleeves and cuffs were decorated with the design of stems of flowers and leaves in different variations. There were also seen individual floral motifs. Rhythmically repeating itself along the line of the 'koketka', the design at the bosom was carried out with brilliant contours on a snow white background. The design itself depicted a plant motif. In individual villages, both in Ukrainian and Moldavian villages, a special domestic fabric, on which intermitently alternating bands of yellow and white colors, were woven

одягом жінок Буковини була сорочка із домотканого полотна. Найбільш поширеними були сорочки тунікоподібного крою та сорочки - "морщанки". З початку XX ст. у деяких районах, розташованих ближче до Бесарабії, розповсюдження дістали сорочки на кокетці.

Чоловічий натільний одяг був представлений сорочками тунікоподібного крою. Сорочка була довгою, широкою, із широкими рукавами. З кінця XIX ст. крій чоловічої сорочки частково змінюється. Поруч із тунікою отримують розповсюдження сорочки зі стоячим коміром - "прошивкою" або відкладним "краваткою".

З початку XX ст. змінюється довжина та викінчення рукава сорочки. Вона стає коротшою, рукав шиється із чохлою. У той же час у першій половині XX ст. у багатьох районах Буковини продовжують побутувати сорочки із рукавами, що вільно закінчуються і обмережуються однотонною ниткою. Вишивка чоловічих сорочок, здебільшого, зустрічалась у гірській та передгірській зонах. Святкові сорочки повсюдно виготовлялись із тоншого та якіснішого полотна у порівнянні із буденними сорочками, прикрашались багатше та урочистіше.

Особливим багатством оздоблення відзначались жіночі сорочки. Поруч із давнім геометричним орнаментом з'являється стилізовано-рослинний та рослинний взір.

Із збереженням традиційних шляхів пошиття та декорування натільного одягу з'являються природні для всякого живого процесу творення нові

for use for shirts with the 'koketka'. Such fabric was used only for the top portions of the shirts - 'stanok'. It was cut in such a way that between the two bands was positioned an embroidered 'manyshka' (false shirt front). Women's shirts with 'manyshka' were met in Bukovyna very seldom, while other aspects - with round cut-outs at the neck and straight sleeves - existed everywhere among Moldavians in Lower Bukovynian Popruttia and among Ukrainians in south-eastern Bukovynian Podillia.

The fundamental part for the male Ukrainian and Moldavian costume of Bukovyna was a shirt of the tunic-like style which was worn over the pants. It was sewn from a single piece of fabric.

The man's shirt of the plains zone was long and wide, with wide sleeves, and fasteners on the chest, while the Hutsul's was short with gathered or not gathered sleeves at the cuffs. On both sides of the shirt there were inserts - 'klynia' (wedges), 'pidpashky' (wedges), which were of two kinds - straight or oblique. Between the insert and the sleeve, there were small inserts 'altytsi', 'altyntsi'. The prevailing form of the cut out at the neck was round with a bosom slit in the centre. At the end of the 19th century, the style of the man's shirt changed slightly. Shirts with standing collars were widely accepted - 'proshyvka' - and laid aside - 'kravatka', 'kovnir' (collar). The length of shirt shortened. The gathered sleeve at the cuff received wide use. The collar, the false shirt front - 'pazushnyk' (bosom part), 'nahrudnyk' (breast part), 'hrudy'

характеристики. Шляхом удосконалення, раціональних доповнень та змін, сорочка, як основний елемент натільного одягу, стає свідченням поступального розвитку матеріальної культури народу.

Традиційний чоловічий одяг
першої половини XX ст.
Буковинське Прикарпаття
(Сторожинеччина).
Traditional man's apparel
first half of the 20th Century.
Bukovynian Prykarpattia
(Storozhynechchyna).

(chest part), 'pered' (front) and cuffs - 'manshety', 'brytsari', 'bratsari' were decorated with embroidery which was done dierctly on the material of the shirt.

For Ukrainians and the majority of Moldavians of the plains zone, the hem and edges of the sleeves were finished freely. They were embroidered - 'tsyrka' - using white silk thread and then bound with the aid of hooks- 'hakliuvannia'. For variety from the 'tsyrka' of everyday shirts, festive shirts were ornamented with rich embroidery around the bosom slit at the neck, at the edges of the sleeves and along the hems. For the most part, such shirts were worn by both boys and young men.

In the mountain and foothills areas of the country, men's shirts with a collar and cuffs were adorned with embroidery whether they were everyday shirts or festive shirts. The only difference lay in that the embroidery on festive shirts was more joyful and richer. The shirts with polychrome embroidery were worn by boys as well as middle-aged and older men.

Body apparel of women in Bukovyna was a shirt of homespun fabric. The most widely used styles were the tunic-like shirt and the shirt with 'morshchanky'. At the beginning of the 20th century, in some regions located nearer to Bessarabia, shirts with 'koketka' received acceptance.

Men's body apparel was represented by the tunic-like shirt. It was long and wide with wide sleeves. With the end of the 19th century, the style of the man's shirt partially changed. Along with the tunic, receiving acceptance were

shirts with the upright collar - 'proshyvka' or with the flat collar - 'kravatka'.

At the beginning of the 20th century, the length and finishing of the sleeve changed. It became shorter and the sleeve was sewn with a cuff. During the first half of the 20th century, in many regions of Bukovyna, shirts continued to exist with a sleeve, which was freely finished and embroidered using a single tone thread. Embroidery on men's shirts, for the most part, was found in the mountain and foothills zones. Festive shirts everywhere were prepared from a finer and better quality fabric as compared to everyday shirts and were decorated more richly and more festively.

Women's shirts were ornamented with individual richness. Along with the ancient geometric ornamentation, there appeared plant and stylized-plant designs.

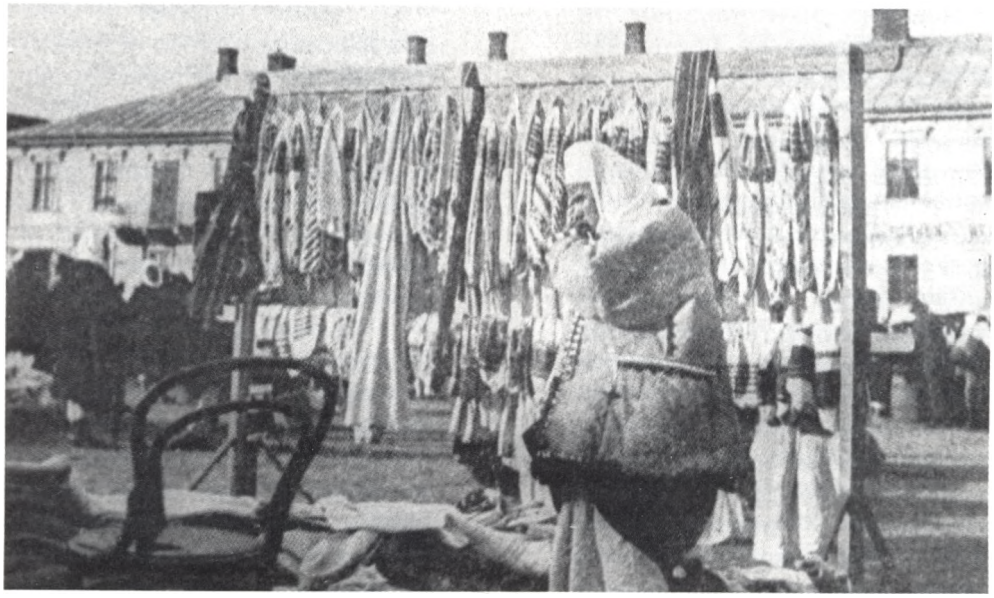
Along with the preservation of the traditional methods of sewing and decorating the body apparel, there appeared natural new characteristics for the whole process of creation. Through the process of perfecting the rational filling in and changes, the shirt, as the main element of body apparel, became the proof of the gradual growth of the material culture of the people .

Традиційний парубочий одяг
40- х р.р. XX ст.
Рівнинна частина Буковини
(с. Топорівці).
Traditional young men's apparel
40's of the 20th Century
Plains section of Bukovyna
(Toporivtsi)

ПЛОЩА "АВСТРІЯ"
(нині СОБОРНА)
ЧЕРНІВЦІ

"AVSTRIA" SQUARE
(today SOBORNA)
Chernivtsi

Торгівля народною ношею.
Кінець XIX століття.

Marketing national apparel.
End of the 19th Century.

Селяни у традиційному одязі.
Початок XX століття.

Peasants in traditional costume.
Beginning of the 20th Century.

2. Види поясного одягу

Поясний одяг українок та молдаванок Буковини представлений такими видами: одноплатова обгортка - "горботка", "фота"; двоплатова "запаска"; одноплатова запаска; сарафан - спідниця ("рікля"); спідниця, фартух.

"Горботка" - "горбатка", "гобартка", "опинка", "запаска", "гопанка" (молд. - "катрінце") представляє собою прямокутне полотнище чорного чи рудого кольору, виткане з овечої шерсті. Таке полотнище умовно поділене на три частини, дві крайні з яких - "попередниці" (молд. - "парте") орнаментовані вертикальними смугами і під час обгортання складають собою перед "горботки", середнє ж поле - безузорне. Із обох країв полотнища розміщені горизонтальні смуги - "бати", "канти", "піснявки" (молд. - "бате") - здебільшого вишневого, червоного, синього, жовтого чи зеленого кольорів, обіткані, в свою чергу, вузькими смужками інших кольорів - "заснівками" (молд. - "коркубеу"). Цікаво, що колір "бат", у більшості випадків, різний на протилежних краях одного полотнища. Повертаючи обгортку то одним, то іншим краєм вгору, можна імітувати наявність двох різних "горботок".

З 20-х р.р. XX ст. в окремих місцевостях краю побутували "горботки", у яких "бати" виступали у вигляді поєднання двох-трьох відносно широких смуг відповідних кольорів - жовто-червоно-зеленого, жовто-вишнево-синього, синьо-жовтого та жовто-синього і деяких інших.

Слід звернути увагу на

2. Aspects of girded apparel

Girded apparel of Ukrainian and Moldavian women of Bukovyna is represented by the following aspects: single wrapped skirt, 'horbotka', 'fota' (wrap-around); 'zapaska dvoplatova' (skirt - made up of two aprons not sewn together); 'zapaska odnoplatova' (skirt made up of one piece of fabric); sarafan - skirt ('riklja'); skirt, apron.

'Horbotka' - 'horbatka', 'hobartka', 'opynka', 'zapaska', 'hopanka' ('katrintse' for Moldavians) - represented itself through a rectangular piece of fabric of black or rust color, woven of lamb's wool. Such material was, necessarily, divided into three sections, of which the two outside sections - 'poperednytsi' ('parte' for Moldavians) were ornamented with vertical columns and at the wrap-around placed themselves in front of the 'horbotka'; the center section background was free of any decoration. From both edges of the fabric were placed horizontal bands - 'baty', 'kanty', 'pisniavky' ('bate' for Moldavians) - primarily of wine, red, blue, yellow or green colors, for their part, surrounded by narrow bands of different colors - 'zasnivky' ('korkubeu' for Moldavians). It is interesting that the color of 'baty', in most cases, was different on the other side of the material. By turning the 'obhortka' from one side to the other, it was possible to imitate the existence of two different 'horbotky'.

From the 20's of the 20th century, in individual locations of the region, there were 'horbotky' in which the 'baty' had the appearance of the junction of two or three

деякі особливості у способах кольорового вирішення "бат". Так, для другої половини XIX ст. була характерною наявність однієї вузької смуги, яка відділяла край полотнища від основного поля. При цьому вертикальні смуги проходять через всю "горботку" в ширину від краю до краю. Таким чином утворена "бата" є не чим іншим, як тим же полем, лишень відділеним вузькою орнаментальною смужкою. У кінці XIX - поч. XX ст. практикувався такий же спосіб розташування широкої горизонтальної смуги, лишень із невеликим доповненням - зверху піткання додавали нитки червоного чи бордового кольорів. Через утворену кольорову смугу проглядався темний колір основи та світлі тони вертикальних смуг. З 20-х років нашого століття повсюдно серед українців та молдаван краю була розповсюджена "горботка" із яскравою одно - або дво - триколірною "батою", яка контрастувала із основним полем полотнища. Таким чином, можна прослідкувати шлях розвитку різних способів виділення крайніх горизонтальних смуг обгортки.

Цілісний малюнок композиційного задуму ткалі при виготовленні обгорток доповнювали "заснівки", розташовані по краях "бат", які були важливим елементом декору цього виду одягу.

Способи розміщення та орнаментації вертикальних смуг "попередниць" обгортки також удосконалювались. Характерні для XIX ст. вузькі однокольорові смуги, розташовані на значній відстані одна від одної, у першій половині XX ст. стають ширшими,

relative wide bands in appropriate colors - yellow-red-green, yellow-cherry-red-blue, blue-yellow and yellow-blue among others.

It is necessary to draw the attention to certain individual color choices of the 'bat'. Thus, for the second half of the 19th century, characteristic was the existence of a single narrow band which separated the edge of the material from the basic material. Along with this, vertical bands crossed through the whole width of the 'horbotka' from edge to edge. In this manner, the revealed 'bata' was somewhat different from the basic background, except that it was divided by a narrow ornamental band. At the end of the 19th century and the beginning of the 20th century there was the practice for placing the wide horizontal band, except with less filling in at the top of the weaving was added a thread of red or brown color. Through the opened colored band, the dark color of the basic material was visible as well as the bright tones of the vertical bands. From the 20's of the present century, everywhere, among the Ukrainians and Moldavians, there was spread the 'horbotka' with either a single or two-three colored 'baty' which contrasted with the basic background of the material. In this way, it was possible to follow the various means of separating the side horizontal bands of the 'obhortka'.

In preparation of the skirt filled in the 'zasnivky', the complete compositional design of the weaver placed at the edges of the 'baty', an important element in the decoration of this style of apparel.

The methods of positioning

відстань між ними різко скорочується. В орнаментації використовується кілька кольорових тонів, які утворюють завершений малюнок смуг із доповненням ручної вишивки. Із 30-х років нашого століття широкого розповсюдження набувають набрані - "забирані горботки" (молд. - "катрінце алясе"), які виступають у ролі святкового одягу. Узір "забираних горботок" створювався вручну за рахунковою системою нит. "Забираний" орнамент суцільною композицією покривав праву та ліву сторону "попередниць" обгортки.

Спільною рисою всіх типів "горботки" є єдиний принцип розташування орнаменту на обох "попередницях", а основною відмінністю - спосіб використання кольорової гами для їхнього декорування. Так, дівчата і молоді жінки носили обгортки із яскравим орнаментом, жінки середнього віку - більш стриманим, а жінки старшого віку носили "горботки" здебільшого спокійних темних тонів - "вмерлого цвіту". При цьому святкові обгортки завжди були багатше орнаментовані.

При одяганні одноплатового поясного одягу "попередниці" заходили одна за одну, причому нижній кут верхньої "попередниці" піднімався і заправлявся збоку під пояс - "закасувався". Сорочка ж мала бути довшою від "горботки", тому вишитий (у більшості випадків) поділ сорочки виступав світлою смугою з-під темного полотнища обгортки. У XIX ст. у всіх етнографічних зонах було поширеним "закасування" обох

and the ornamentation of the vertical bands - 'poperednyts' - of the skirt also were being perfected. Characteristic during the 19th century were narrow single-color bands positioned a definite distance from each other. At the beginning of the 20th century, the bands became wider while the distance between rarely became narrower. In the ornamentation, several colored tones were used, which formed the completed design of the bands, along with filling in by hand embroidery. From the 30's of the present century, wide spread circulation was achieved by gathers - 'zabyrani horbotky' ('katrintse aliase' for Moldavians), which stepped out in their role of festive apparel. The design of 'zabyrani horbotky' was created by using a system of manually counting the threads. 'Zabyranyj' ornament through its massive composition covered both the right and left sections of the 'poperednyts' of the obhortka.

A common feature of all types of 'horbotky' was the single principle of positioning the ornamentation on both 'poperednytsi', while the basic difference was the means of using the gamut of color for its ornamentation. Thus, the girls and young women wore 'obhortky' with brilliant ornamentation, middle-aged women wore a restrained one, while older women, for the most part, wore 'horbotky' of quiet, dark tones - 'vmerloho tsvitu' (dead color). Along with this, festive 'obhortky' always were more richly ornamented.

Concerning the wrapping around of the single skirt belted apparel, 'poperednytsi' were tucked one under the other in such a way

"попередниць", у результаті чого ззаду утворювалась складка - "хвіст". Ця традиція збереглась до початку XX ст., а подекуди і до сьогодні. Таке "закасування" проводили, здебільшого, жінки старшого віку. У деяких місцевостях рівнинної частини краю дівчата та молоді жінки теж заправляли обидві "попередниці" обгортки під пояс. Побутувало також "закасування" однієї "попередниці" у дівчат на лівий бік, а в жінок - на правий, і навпаки. "Закасували" обгортки, переважно, для зручності під час ходьби та під час роботи, зв'язаної з постійною рухливою діяльністю. Причому, робилось це на лівий чи правий бік у залежності від звички жінки заправляти полотнище на ту чи іншу руку, в першу чергу. В інших випадках "закасування" обгортки було пов'язане із установленою в певному селі чи місцевості нормою звичаєвого права. Для прикладу, якщо у дівчат прийнято "закасування" на лівий бік, а у жінок, здебільшого, для підтвердження різниці сімейного стану, на правий, - то це ставало нормою, переходило у традицію і підтримувалось поколіннями людей у тій чи іншій місцевості. Єдиної норми щодо "закасування" обгортки на той чи інший бік для буковинського краю не було. Тому ми зустрічаємо різні способи підвертання "попередниці" обгортки у різних місцевостях краю із властивими для того, чи іншого регіону традиційними нормами.

Особливе місце займає спосіб носіння поясного одягу жінками на Буковинському Поділлі. Він полягає у тому, що зверху

that the lower corner of the outer 'poperednytsjia' was lifted and tucked under the 'pojas' (belt) at the side - 'zakasuvavsja'. The shirt had to be longer than the 'horbotka', and for that reason, in most instances, the bottom of the shirt appeared with a bright band from beneath the dark cloth of the obhortka. In the 19th century, in all ethnographic zones, there was a spreading of the 'zakasuvannia' of both 'poperednytsi', with the result that there was created an opening at the fold - 'khvist' (tail). This tradition was preserved to the beginning of the 20th century and in some locations, to the present. Such a 'zakasuvannia' was practiced, for the most part, by older women. In some parts of the plains section of the country, girls and young women also tucked both 'poperednytsi' of the 'obhortka' under the 'pojas'. A practice came into being also of 'zakasuvannia' of a single 'poperednytsia' on the left side for girls and on the right side for women, with the reverse of both practices being acceptable. 'Zakasuvaly' 'obhortky', generally, to make it easier for walking and working, which was tied in with the continual motion during work. This practice was done to the right or the left side, depending upon the practice of the woman of tucking in the fabric to either the left or the right, and upon how she first began this practice. In other circumstances 'zakasuvannia' 'obhortky' (skirt) was related to the custom of the particular village or location as its normal customary practice. For example, if the girls had the accepted habit of 'zakasyvannja' on the left side, and among women, as was customary, to confirm their position

"горбатки" із завернутими обома кінцями одягали "попередницю" двоплатової "запаски", або спеціально виткану "попередницю" із багатими орнаментальними мотивами. Остання була обов'язковою складовою частиною жіночого поясного одягу і побутувала у даному регіоні у XIX - поч. XX ст. З 20-х років нашого століття "запаску" замінює фартух. Шили фартух, як і "ріклю", із кольорової шерстяної чи шовкової тканини фабричного виробництва. Спільним для всіх фартухів був їхній крій - всі вони шились у зборки. Прикрашали фартухи кольоровою мережкою контрастних із основним полем полотнища тонів.

В окремих випадках "горботки" носили зі спущеними "попередницями". Це було, найчастіше, у холодну пору року. Окрім цього, жінки опускали краї обгортки у церкві, носили їх спущеними перших шість тижнів після народження дитини, а також у день похорону та в час жалоби - шість тижнів після смерті близьких родичів, що теж було нормою звичаєвого права.

У гірській місцевості Буковини "горботка" виступала у двох варіантах. В одному випадку все поле обгортки заповнювалось вертикальними смугами і вона носила назву "запаска". У іншому випадку існував тридільний поділ, де, як у "горботки" та "катрінце", орнаментувались лишень попереднці. Обгортка такого типу у гуцулів називалась "опинка". Вертикальні смуги "опинки" дуже вузькі, багатоколірні, переважно тепло-гарячих тонів. Такі смуги знаходились настільки близько одна від одної,

in the family, to the right, then this became the norm. This practice was then transferred into tradition and was maintained by generations of people in that or some other location. With regard to 'zapaskuvannja' of the 'horbotky' (apron), there was no one norm to tuck on one side or the other among people of Bukovyna. For that reason we see various methods of lifting the 'poperednytsi' of the 'obhortky' in different locations of the country as appropriate for that or any other region as traditional norms.

The method of wearing girded apparel held a special place for women of Bukovynian Podillia. This lay in the fact that over the 'horbotky', with both ends tucked, they wore a 'poperednytsia' of two pieces - 'zapaska', or aspecially woven 'poperednytsia' with rich, ornamental motifs. The latter was a compulsory element of women's belted apparel and remained in the aforementioned region in the 19th century and the beginning of the 20th century. From the 20's of our century the 'zapaska' was replaced by the apron. The apron was sewn, as was the 'riklia', from colored woolen or silken woven material commercially manufactured. Common for all aprons was its style - they all were sewn with puckers. The aprons were decorated with colored needlework which contrasted with the basic background tones of the fabric.

In separate circumstances 'horbotky' were worn with lowered 'poperednytsi'. This was the case, most often, during the cold weather. As well, the women wore the 'obhortky' with lowered edges in church, for six weeks after the birth

Вид жіночого поясного одягу - горботка.
30-і р.р. XX ст.
Буковинське Прикарпаття.

View of woman's girded attire - horbotka.
30's of the 20th Century.
Bukovynian Prykarpattia.

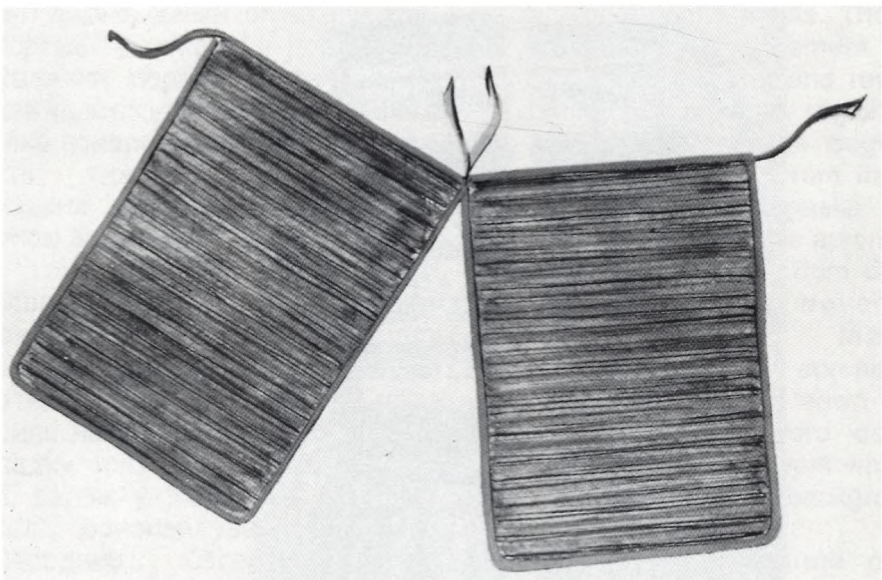
Доповнююча частина жіночого поясного одягу - спускачі (крила, фусти).
Кінець XIX ст.
Рівнинна частина Буковини.

Complementing parts of women's attire - spuskachi (kryla, fusty).
End of the 19th Century.
Plains section of Bukovyna.

Вид жіночого поясного одягу - опинка.
Середина XX ст.
Буковинська Гуцульщина.

View of woman's girded attire - opynka.
Mid - 20th Century.
Bukovynian Hutsul'shchyna.

Вид жіночого поясного одягу - двоплатова запаска.
XIX ст.
Буковинська Гуцульщина.

View of woman's girded attire - dvoplatova zapaska.
19th Century.
Bukovynian Hutsul'shchyna.

що "попередниці" уявлялись єдиним цільним кольоровим рішенням. Середня частина "опинки" була однотонною, але значно вужчою, ніж в інших видах одноплатової обгортки українців та молдаван краю.

Відмінною рисою "опинки" була дуже вузька смуга - "піснявка". Та вже з початку XX ст. "опинки" виготовлялися з широкою горизонтальною смугою - "піснявкою", яка складалася із 5 - 7 вузьких різнокольорових смужок. Така "піснявка" нагадувала собою основний узор "фоти" - виду жіночого поясного одягу рівнинної частини краю. До прикладу, при червоному та золотистому кольорі вертикальних смуг, низ "опинки" ткали вузькими горизонтальними смужками зеленого, жовтого, червоного, чорного, білого, золотистого кольорів.

Зустрічались "опинки", у яких все полотнище охоплювалось одним композиційним орнаментом у "п" - подібних смугах жовтого, чорного, червоного кольорів. Подібні обгортки побутували у першій половині XX ст. в окремих українських селах рівнинної зони і носили назву "гопанки". "Опинка" виступала, здебільшого, у ролі святкового поясного одягу. У будні носили переважно одноплатову "запаску". По техніці тканння розрізняли два види "запасок" - із дуже щільним полотном - "почечірницю" та тонку - "разівку". Перша з них довше носилась, друга була розрахована, здебільшого, для буденної роботи по господарству. Краї "запаски" прикрашались кольоровою мережкою, яка контрастувала із основним полем полот-

of a child, on the day of the funeral and during the six-week period after the death of a dear family member, which was the normal practice at that time.

In the mountain locations of Bukovyna, the 'horbotky' appeared in two variations. In the first case, the complete background of the 'horbotka' was filled with vertical bands and was called the 'zapaska'. In the second case, there existed a three-part division, where, as in the 'horbotka' and the 'katrintse' only the front ones were ornamented. The 'obhortka' of such a style among the Hutsuls was called 'opynka'. The vertical bands of the 'opynky' were very narrow, multicolored in predominantly warm, glowing tones. Such bands were positioned so closely together that they seemed to be a single, colorful rendition. The centre section of the 'opynka' was of a single tone, but notably narrower than in the single layer 'obhortky' of the Ukrainians and Moldavians of the region.

A differing feature of the 'opynky' was a very narrow band - 'pisniavka'. From the beginning of the 20th century, the 'opynky' were created with a wide horizontal band - 'pisniavka', which consisted of 5 - 7 narrow various-coloured bands. Such a 'pisnjavka' resembled the basic design of the 'fota' - an aspect of the woman's belted apparel from the plains section of the country. For example, next to the red and golden colors of the vertical bands, the lower part of the 'opynka' were woven with narrow horizontal bands of green, yellow, red, black, white and golden colors.

'Opynky' have been met

нища.

У XIX - на початку XX ст. у гірській зоні побутувала традиція завертати та піднімати ("підкасувати") одноплатові "опинку" і "запаску" аналогічно способу носіння обгортки у рівнинній та передгірській зонах краю.

В окремих селах Буковинської Гуцульщини, які знаходилися у сусідстві із гуцульськими селами Галичини, поруч із одноплатовою запаскою був поширений інший вид поясного одягу - двоплатова "запаска", яка є взірцем найбільш давньої слов'янської форми незшитого поясного одягу. Двоплатова "запаска" складалася із двох полотнищ прямокутної форми - безпосередньо "запаски" та її передньої частини - "попередниці". Ці полотнища підв'язувались на талії зав'язками чи вузьким поясом - "попружкою", а також вузьким ремінцем - "букурія". Пов'язавши пояс, сорочку підтягують вгору настільки, щоб з-під "запаски" було видно край подолу.

У XIX ст. та на початку XX ст. під час роботи підв'язували лишень одне полотнище - "запаску". Відсутність попередниці полегшувала рух тіла жінки. Такий спосіб носіння поясного одягу мав аналогії із "підкасуванням" "горботки" чи "катрінце".

Ткали запаски шерстяними, шовковими нитками та сухозлоттю. Орнаментація кольоровими нитками розміщувалась на полотнищі горизонтальними смугами. Ширина тканини досягала 90 см, тому її було достатньо, щоб стати довжиною "запаски". Двоплатова "запаска" була видом святкового поясного одягу у першій половині

where the complete fabric was encompassed with a single ornamental composition "п" - similar bands in yellow, black, red colors. Comparable 'obhortky' existed in the first half of the 20th century in separate Ukrainian villages of the plains zone and were called 'hopanka'. 'Opynka', for the most part, appeared in the role of festive apparel. For everyday, primarily, the single skirt 'zapaska' was worn. Through the technique of weaving, two aspects of 'zapasky' were recognized - with very dense fabric - 'pochechirnytsia' and thin fabric - 'razivka'. The former was worn longer while the latter was counted on, in the basic costume, for everyday work in the domestic field. The edges of the 'zapasky' were decorated with colorful embroidery which contrasted with the basic background of the fabric.

In the 19th century and the beginning of the 20th century, in the mountain zone there existed the tradition of turning back and lifting up ('pidkasuvaty') the single skirt 'opynka' and 'zapaska' in an analogous method of wearing the 'obhortka' in the plains and foothills zones of the region.

In separate villages of Bukovynian Hutsul'shchyna, which found themselves as neighbors with the Hutsul villages of Halychyna, along with the single-layered 'zapaska' was spread another aspect of girded apparel - the two-piece 'zapaska', which is the model of the oldest Slav form of the not sewn girded apparel. The two-piece 'zapaska' was made up of two rectangular pieces of fabric - directly the 'zapaska' and its front section - 'poperednytsia'. These

XX ст. і в окремих селах Закордонної (Руської) Буковини.

В особливо урочистих випадках дівчата та молоді жінки українських сіл рівнинної та передгірської зони замість традиційних "горботок" одягали "фоту з фустами". "Фота" - це прямокутне полотнище тонкої шерстяної тканини чорного чи рудого кольору фабричного виробництва із широкими смугами вишневого або фіолетового та вузькими - білого кольору. Перед одяганням полотнище складали вдвоє і у такому вигляді обгортали ним стан. Краї заходили один за другий спереду. В результаті отримували обгортку з широкою горизонтальною смугою вишневого (фіолетового) і білого кольорів. Деякі жінки, здебільшого із матеріальної скрути, одягали "півфоту". Це таке ж полотнище, лишень замість згинання вдвоє, розрізане на дві окремі половини, - із одної "фоти" отримували дві "півфоти". В окремих селах рівнинної та передгірської зон під "фоту" одягали "горботку" білого кольору, і називали її "підфота". Така "підфота" представляла собою вузьку спідницю, зшиту із двох кусків грубого домотканого, пізніше фабричного, узорного полотна схожого із полотном для головних уборів - "наміток". По нижньому краю "підфоти", як правило, розміщувалась вишивка, ідентична з вишивкою святкової сорочки. Нижній край "підфоти" виступав з-під "фоти". Таким чином, у комплексі жіночого костюма у них було єдине художнє рішення. Зверху "фоти" одягали складені вдвоє чи

fabrics were tied at the waist with strings or a narrow belt - 'popruzhka', and also with a narrow leather band - 'bukurija'. Having tied the belt, the shirt was draw up until the edge of the bottom could be seen from under the 'zapaska'.

In the 19th century and the beginning of the 20th century, while working, only the single fabric - 'zapaska' was tied up. The absence of the 'poperednytsia' made it easier for women to move their bodies. Such a method of wearing girded apparel was analogous with 'pidkasuvannia horbotky' or 'katrintse'.

'Zapasky' were woven from woolen or silk threads and tinsel. Ornamentation, using colored threads, was positioned on the fabric in horizontal bands. Because the width of the weaving reached 90 cm, it was wide enough to become the length of the 'zapaska'. Two-piece 'zapaska' had the aspect of festive girded apparel in the first half of the 20th century and in separate villages of Zakordonna Rus'ka Bukovyna.

During special festive circumstances, girls and young women of Ukrainian villages of the plains and foothills zones wore, instead of the traditional 'horbotka', 'fota' with tassels. 'Fota' is a rectangular piece of fabric of thin woolen weaving in black or red color, produced in a factory, with wide bands of cherry-red or violet and narrow bands of white. Before putting it on, it was folded in two and, in this aspect, it was wrapped around the figure. The edges were tucked, one behind the other, in front. The result of this means of

зшиті тонкі кольорові хустки фабричного виробництва з тороками - "фусти", "крила", "спускачі". Для отримання "фуст" хустку складали вчетверо і заправляли під пояс з обох сторін стану. Існувало кілька способів утворення "фуст". Могли складати цілу хустку, тоді для одного костюма потрібні були дві однакових хустки. В окремих селах замість складання їх зшивали, тоді "фусти" використовували лишень як елемент поясного одягу. Траплялось, що хустку розрізували, і тоді з одного полотнища отримували два "крила". У таких випадках їх обов'язково зшивали, часто використовуючи за основу кусок домотканої тканини. Значне поширення мало оздоблення "фуст" різнокольоровим бісером, "лелітками", намистинами, стрічками, які рядами та різними взорами нашивались зверху на полотнище.

До середини XX ст. широко розповсюдженими стали "фусти", пошиті з фабричних шовкових тканин. По нижньому краю, у такому випадку, пришивали тороки, часто двох контрастуючих кольорів. Більш давньою формою носіння "фуст", подекуди, було їхнє закріплення під поясом та перекидання через плече. У селах, де святковим поясним одягом дівчат були "ріклі", а не "фоти", - "фусти" мали таке ж розповсюдження і були обов'язковим елементом цього виду поясного одягу. Тут вони називались "спускачі".

Окремо треба зупинитись на такому виді - доповненні поясного одягу, як "рантух". "Рантух" виступав колоритною частиною жіночого поясного одягу,

putting it on produced a 'horbotka' with a wide horizontal band of red and white colors. Some women, primarily due to economic straits, put on a 'pivfoty'. This type of fabric consisted, instead of a folded fabric, of two separate pieces - thus from one 'fota' two 'pivfoty' were obtained. In separate villages of the plains and foothills zones, white colored 'horbotky' were put on under the 'foty' and were called 'pidfoty'. Such a 'pidfota' represented a narrow underskirt, sewn from two pieces of thick homespun, later factory made, designed fabric similar to the fabric for headdresses - 'namitky'. The lower edge of the 'pidfota', for example, contained embroidery identical to the embroidery on festive shirts. The lower edge of the 'pidfota' was exposed below the 'fota'. In his way, in the complex of the woman's costume there was but one artistic rendition. Over the 'fota' were donned, either folded in two or sewn, thin, coloured, factory-made kerchiefs with fringes - 'fusty', 'kryla', 'spuskachi'. In order to keep the 'fusty' in place, the kerchiefs were folded into four and then tucked under the belt on both sides at the waist. There existed several methods for opening the 'fusty'. It was possible to fold the whole kerchief which then required the use of two similar kerchiefs. In separate villages, instead of just folding, the kerchiefs were sewn together, then the 'fusty' were used only as an element of belted apparel. It happened that kerchiefs were cut in two and thus obtained two 'kryla'. In such cases, they were necessarily sewn together, often using as a foundation a piece of homespun woven material. There was an

представляючи собою складену вдвоє по косій лінії клітчасту хустку фабричного виробництва. Така складена хустка - рантух мала форму трикутника, і пов'язувалась поверх горботки спереду (а зав'язки, відповідно, розташовувались на поясі ззаду). Тороки рантуха, спадаючи додолу, вдало пом'якшували умовний перехід від клітчастого поля доповнення до смугастого поля горботки. Широке поширення рантух мав у рівнинній частині Буковини у XIX ст., а з початком XX ст. він виходить з ужитку.

"Рікля", як вид святкового поясного одягу, отримала широке побутування у буковинському краї із середини XIX ст. Маючи значне поширення у рівнинній та передгірській зонах, вона нагадувала з виду сарафан, складалася із ліфа, та розширеної донизу спідниці. Шили її з фабричної тканини, як кольорової, так і однотонної, переважно яскравих кольорів. Використовувалась "рікля", у переважній більшості, як складова частина весільного одягу нареченої. До середини XX ст. традиційна "рікля" переходить у спідницю зі зборками, виготовлену з різнокольорової шерстяної, шовкової або однокольорової шовкової тканини, прикрашеної мереживом та стрічками. У селі Топорівці на Буковині "рікля", як елемент весільного та святкового одягу, використовується і у наші дні.

Поясним одягом чоловіків були вузькі полотняні штани білого кольору - "портяниці",

important spread in decorating the 'fusty' using various colored beads, 'lelitky' (tinsel), 'namystyny' (pearls), ribbons, which were sewn onto the material in rows or various designs.

To the middle of the 20th century 'fusty', sewn of factory-made silk woven material, had a wide spread. Along the lower edge, in such a case, fringes, often of two contrasting colours, were added. An older form of wearing the 'fusty', in some locations, was to fasten it under the belt ('pojas') and then casting it over the shoulder. In villages, where festive belted apparel of the girls was a 'riklja' and not a 'fota', 'fusty' had such a circulation that it became a compulsory element of this aspect of belted apparel. Here they were called 'spuskachi' (hangings).

It is necessary to consider separately the complementary aspect of the girded apparel known as 'rantukh'. The 'rantukh' appeared as the picturesque part of the women's girded attire. It appeared as a checkered, factory-made 'khustka' folded in two on the oblique. Such a folded khustka - rantukh was triangular and was tied at the front over the horbotka (while the ties, appropriately, draped over the pojas at the back). The fringes of the rantukh, falling downward, softened the transition from the picturesque background of the rantukh to the complementary background of the bands of the horbotka. The rantukh was widely used in the plains regions of Bukovyna during the 19th century, however, at the beginning of the 20th century it was withdrawn from use.

"порткиниці", "поркеници", "паркиниці", "поркяниці", "портки", "ґатки" (молд. - "ізмене"). По крою вони були двох видів - із розрізом спереду та без нього. Складалися "портяниці" із холошень, клину та очкура. Холошнями служили два куски тканини, складені вдвоє по основі до середини і зшиті. Між холошнями вставлявся чотирикутний клин - "алтиця", який дозволяв робити широкий крок під час ходу, їздити верхи на коні, йти за плугом чи ходити в горах. На поясі "портяниці" підтримувались очкуром ("очкурником"), протягнутим через завернуту частину краю тканини. Низ холошень підкочували - "обгакльовували" чи мережили, а у святкових штанах вишивали кольоровими нитками. У частині українських сіл передгірської зони, сусідніх з молдавським населенням, такі штани носили назву "ґатки", "іцарі" і шились з узорчатого домашнього полотна світло-бежевого кольору. В рівнинній та передгірській місцевостях гофрували доколінну частину холошень, змочуючи їх водою та стискуючи руками в горизонтальні зборки шляхом натягування холошень на спеціальні солом'яні ковбки або просто притримуючи руками чи лещатами для затискування, до повного висихання. Із проникненням в село одягу фабричного виробництва призначення "портяниць" до середини XX століття частково змінюється. Вони стають елементом святкового та сценічного костюма, а спрощений варіант "портяниць" стає частиною натільної білизни чоловіків.

Давнім видом чоловічого

'Riklja', as an aspect of festive girded apparel, received wide circulation in Bukovyna from the middle of the 19th century. Having an important circulation in the plains and foothills zones, it reminded one of a kind of sarafan, folding from the left and widening to the bottom of the skirt. It was sewn from factory-made, colored or single-toned fabric, primarily in bright colors. The 'riklja' was used, primarily, as a basic part of the wedding ensemble of the betrothed girl. To the middle of the 20th century, the traditional 'riklja' was transformed into a skirt with gathers, prepared from various colored woolen, silk or single-toned silk woven material, and decorated with embroidery and ribbons. In the village of Toporivtsi in Bukovyna, the 'riklja', as an element of the wedding and festive ensemble, is used to the present time.

Belted apparel for men were pants of narrow, white-color material - 'portjanytsi', 'portkynytsi', 'porkenytsi', 'porkynytsi', 'porkjanytsi', 'portky', 'gatky' ('izmene' for Moldavians). According to cut, they were of two styles - with a slash in front and without this slash. 'Portjanytsi' were composed of breeches, a wedge and rope. Two pieces of woven material were used to make up the 'kholoshni' (breech cloths), folded in two, with the warp to the centre, and then sewn together. Between the breech cloths was inserted the four-cornered wedge - 'altytsja', which permitted one to take a long stride while walking, riding horseback, walking behind a plow or walking in the mountains. The 'portjanytsi' were

поясного одягу, який побутував до початку XX ст., були чоловічі спідниці - "мужеські спідниці". Шили їх із двох полотнищ, нижній край яких прикрашали мережкою. Носили такі "спідниці" поверх "портяниць". "Мужеські спідниці" були цікавою і зручною формою доповнення до чоловічого костюма, де вони служили поясним продовженням чоловічої сорочки. Зустрічався цей вид поясного одягу, подекуди, у гірській та передгірській частині краю, і виступав, здебільшого, у ролі святкового одягу.

В холодну пору року чоловіки одягали суконні штани білого (сірого, бежевого), чорного, брунатного, червоного чи зеленого кольорів - "гачі" (молд. - "іцарь"). По низу холошень, а інколи й вздовж бокових швів "гачі" вишивались нитками однотонного контрастного кольору. Гуцули виготовляли такі штани із фарбованого сукна, називаючи їх "крашеницями" чи "холошнями". На рівнині та у передгір'ї "гачі" були, у переважній більшості, білого чи близьких до нього натуральних сірого та світло-бежевого кольорів.

У XIX - на початку XX ст. вузькі білі штани із домотканої вовняної тканини, короткі до колін - "підколінниці", "ногавиці", "холошні", - носили жінки-гуцулки. Такий вид поясного одягу добре захищав тіло у сильні морози, а останні у Карпатському регіоні були частими.

У зимовий період мужчини носили штани із овечих шкір, зшиті хутром всередину - "мишини" (молд. - "мешинь"). Широке розповсюдження отримали "мишини" в

held up with a rope ('ochkurnyk'), which was drawn through the folded part of the edge of the woven material. The bottom of the breech cloths was rolled up - 'obhakl'ovani' - or were embroidered, but festive pants were embroidered with colored threads. In the foothills zone, in a portion of Ukrainian villages neighboring with the Moldavian settlements, the pants were called 'gatky', 'itsari' and were sewn from patterned homespun fabric of light beige color. In the plains and foothills locations, the portion up to the knees of the breech cloths was fluted, having been soaked in water and then squeezed by hand in horizontal puckers in the direction of the breech cloths on a special straw block or by holding it by hand or screw-vises until it was fully dry. With the penetration into the village of apparel produced in factories, the designation 'portnjanytsi' to the middle of the 20th century often change. They become the element of the festive and dramatic costume, and the simplified variation of 'portjanytsi' becomes a part of the white body linen of men.

An ancient facet of men's belted apparel, which existed to the beginning of the 20th century, was men's kilts (skirts) - 'muzhes'ki spidnytsi'. These were sewn from two pieces of material of which the lower end was decorated with embroidery. Such 'spidnytsi' were worn over the 'portjanytsi'. 'Muzhes'ki spidnytsi' were of an interesting and convenient form for the purpose of completing the man's costume where they served as an extension to the man's shirt. This facet of the belted apparel was met here and there in the mountain and

українських і молдавських селах рівнинної та частині передгірської зон.

Таким чином, поясний одяг жителів Буковини характеризується значним розмаїттям та місцевими особливостями. У той же час, слід відмітити значний взаємовплив у поясному одязі різних етнічних спільностей буковинського краю.

Чоловічі полотняні штани - портяниці.
Початок XX ст.
Рівнинна зона Буковини.

Men's cloth pants - portjanytsi.
Beginning 20th Century.
Plains zone of Bukovyna.

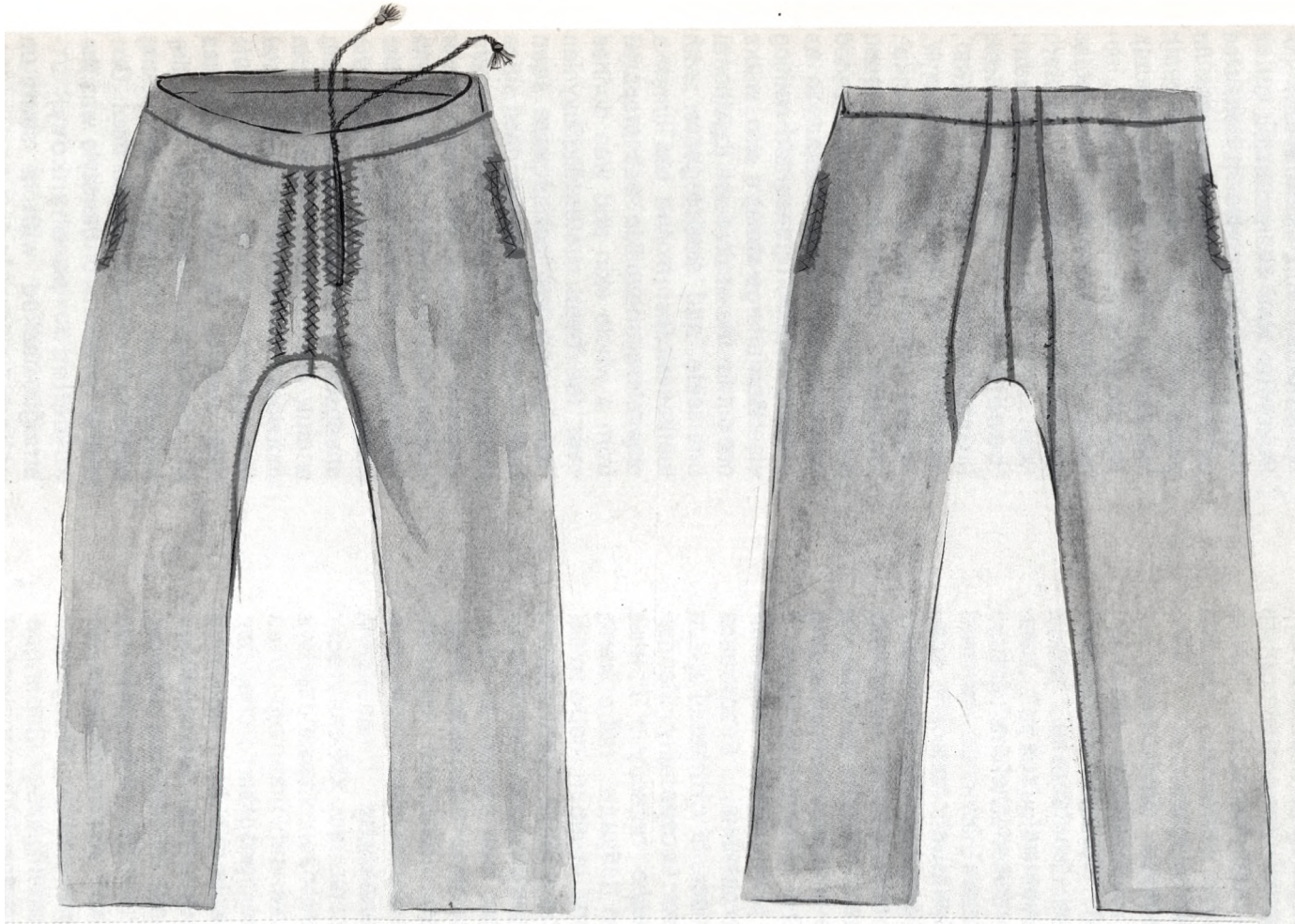
foothills parts of the region and stood out, for the most part, in the role of a festive garment.

During the cold weather men donned cloth pants of white (grey, beige), black, brown, red or green color - 'hachi' ('itsar' ' for Moldavians). At the bottom of the breech cloths, but sometimes even along the length of the side seams, the 'hachi' were embroidered using threads of a single, contrasting color. The Hutsuls prepared such pants from factory-made cloth calling them 'krashenytsji' or 'kholoshnji'. In the plains and the foothills, 'hachi' were, for the most part, white or close to their natural grey or bright beige color.

In the 19th and the beginning of the 20th centuries, Hutsul women wore narrow, white pants of homespun woolen woven fabric, short up to the knees - 'pidkolinnytsi', 'nohavytsi', 'kholoshni'. Such an aspect of belted apparel protected well the body in times of deep frosts which often came to the Carpathian region.

In winter time men wore pants of lamb's skin, sewn with the fur to the inside - 'myshyny' ('meshyn' ' for Moldavians). 'Myshyny' received a wide circulation in Ukrainian and Moldavian villages of the plains and a portion of the foothills zones.

In such a way, belted apparel of the dwellers of Bukovyna was characterized by its great variety and local individuality in the preservation of common Ukrainian features. It is necessary to mention the significant mutual influence in girded apparel of various ethnic groups of Bukovyna.

Чоловічі штани - гачі
(вигляд спереду і ззаду)
Початок XX ст
Буковинське Прикарпаття.

Men's pants - hachi
(Front and rear views)
Beginning of the 20th Century.
Bukovynian Prykarpattia.

3. Плечовий одяг

Плечовий одяг українців та молдаван Буковини характеризується типологічним розмаїттям та яскравою специфікою. Він складається із кептаря, кожуха, сардака, манти, гуглі.

Овчинна безрукавка - "кептарь", "киптар", "кіптар", "кіптарець", "бунда", "бундюшка", "камазелька", "камізелька", "кожушина", "сочованка", "кожух", "минтяник", "мінтяник", "лейбик", "гуцуляк", "цурканка", "мунтян", "мінтян" (молд. - "бундіца", "кожок"), одягалась поверх сорочки. "Кептар" у своєму первинному вигляді представляє собою не що інше, як велику овечу шкіру із вирізом для шиї, зашиту з одного боку і зав'язану ремінцями з іншого. У давнину овчинна безрукавка виготовлялась із суцільної шкіри вівці хутром всередину і одягалась через голову. Пізніше буковинські "бунди" та "камізельки" шили із шкіри, перегнутої по боках, де робили розріз пройм для рук, і зав'язували ременями чи застібували "защіпками" із протилежної сторони під рукою. Вгорі на плечах овчину зшивали, залишаючи виріз для голови, а в окремих випадках і пазушний розріз. Із середини XIX ст. у всіх етнографічних зонах краю отримує розповсюдження кептар із поздовжнім розрізом спереду. Одним із варіантів його крою був так званий "перегинковий" - прямоспинний із стоячим коміром, характерний для гірської та передгірської зон та Буковинського Поділля, де такі безрукавки досягали лишень стану. В рівнинній та більшості передгірської частин краю побутували кептарі з

3. Shoulder apparel

Shoulder apparel of Ukrainians and Moldavians of Bukovyna was characterized by its variety and brightness. It consisted of the 'keptar" (short sleeveless fur cloak), 'kozhukh' (sheepskin coat), 'sardak' (coat of coarse wool), 'manta' (mantle), and 'huhli'.

The sheepskin sleeveless garment - 'keptar' ', 'kyptar', 'kiptar', 'kiptarets', 'bunda', 'bundjushka', 'kamazel'ka', 'kozhushyna', 'sochovanka', 'kozhukh', 'myntjanyk', 'mintjanyk', 'lejbyk', 'hutsuljak', 'tsurkanka', 'muntjan', 'mintjan' ('bunditsa', 'kozhok' for Moldavians) was donned over the shirt. The 'keptar', in its primary aspect, represented nothing else than a large sheep's skin, with a cut out for the neck, sewn together at one side and tied together with leather straps. In the old times a sleeveless sheepskin was prepared from a whole skin and was donned over the head. Later, Bukovynian 'bundy' and 'kamizel'ky' were sewn from a skin folded at the sides through which armhole slashes were made for the hands and was tied with leather laces or were fastened with hooks from opposite sides under the hand. At the top on the back, the sheepskin was sewn together leaving a cut out for the head, and in individual instances, an opening at the bosom. From the middle of the 19th century, all ethnographic zones of the region received a wide-spreading of the 'keptar' with a long opening the length of the front. One of the variations of the style was the so-called 'perehynkovyj' - straight-backed with a stand-up collar, characteristic in the mountain and foothills zones, and

плечовим швом та невисоким стоячим коміром - "кожушини". Розширюючись донизу, вони досягали бедер. Для пошиття безрукавок, як і кожухів, використовували шкіри молодих ягнят чотирьох-п'ятимісячного віку. Для кептаря, досягаючого бедер із розширенням донизу, потрібно були дві шкірки. Навкруг горловини, пройм рукавів - "пахи", а також по нижньому краю кептаря пришивалась чорна чи сіра овчина - "смушок". Для виготовлення "смушка" використовували хутро 4-5-денного ягняти, який годувався материнським молоком. "Смушок" з такої шкірки був м'яким та блискучим. Окрім натуральної вовни - "смушка", поширення мало ткане чи в'язане полотно - "пирзіян", на виготовлення якого йшли чорні (рідше руді) вовняні нитки. Таке полотно називали ще "ґульовим" або "насиляним смушком".

Буденні та святкові кептарі прикрашали вишивкою, причому декорування святкових безрукавок було значно багатшим та яскравішим. Для вишивки використовували кольорові шерстяні нитки чи нитки муліне - "драмики". Вишивку виконували на м'якій смужці шкіри шириною в 5-7 см, яка спеціально вшивалась у поле кептаря паралельно зі "смушком". Виготовляли таку смужку із шкірки 4-5-денного ягняти, вирізуючи її з-під пахви та вимочуючи у вапні на протязі п'яти-шести діб, поки не зійде шерсть. Називалась така шкірка "голиця", а з вишивкою - "вишита голиця" (молд. - "тасьма"). У залежності від місця розташування на безрукавці та способів

Bukovynian Podillia, where such sleeveless garments reached only to the waist. In the plains and mainly the foothills areas of the country keptari existed with the seam on the shoulder and with a short stand-up collar - 'kozhushyny'. Widening to the bottom, they reached the hips. For sewing the sleeveless jackets, as well as the 'kozhukhy', the skins of lambs, four to five months old, were used. For a keptar, which reached the hips and widened to the bottom, two such skins were required. At the neck, the armholes of the sleeves - 'pakhy', as well as along the bottom edge of the keptar was added black or grey sheep's fur - 'smushok'. For preparing the 'smushok', the skin of a 4 - 5 day old lamb, fed only on its mother's milk, was used. A 'smushok' of such a skin was soft and shiny. Except for the natural wool - 'smushok', woven or knitted fabric had its circulation - 'persijan', the preparation of which came from black (less, often red) woolen threads. Such fabric was also called 'gul'ovij' or 'nasyljanyj smushok'.

Everyday and festive keptari were decorated with embroidery. Through this decorating, festive sleeveless apparel was markedly richer and brighter. For the embroidery, colored woolen or cotton threads - 'dramyky' were used. The embroidery was done on a soft band of skin, having a width of 5 - 7 cm, which was specially inserted onto the background of the keptar, parallel to the 'smushok' (sheep's fur). This band was prepared from a 4 - 5 day old lamb, by removing the piece from the armpit and soaking it in lime for 5 - 6 days or until the wool came off. Such a skin was called 'holytsja', and

виконання, прикрашена "голиця" носила різні назви. Наприклад, "вензлики" - вишивка у вигляді хрестів та листочків, виконаних, у більшості випадків, нитками темно-зеленого кольору, розміщувалась вздовж плечових та бокових швів. Цікавим способом виконувалась "насилка", яка є давнім видом прикрашання безрукавок. Для її утворення "голицю" розрізали на дві смужки у довжину і змережували по краях з'єднувальним швом - "козликом", використовували нитки темних тонів, здебільшого чорно-червоно-зеленого, у результаті чого отримували фігурний узір. Краї вишитої "голиці" обшивали нанизаним на шнурок бісером темно-коричневого чи чорного кольорів у вигляді зигзагоподібної стрічки - "гранатками". Виготовляли "гранатки" двома способами - вручну або на дерев'яних "кросенцях", які отримали поширення в краї з 20-х років XX ст. Декорували безрукавки також із додатковим доповненням "смушка", який розміщували у формі півовалу по бокових швах - "над тасьмою" та під пахвами. Така аплікація "смушком" носила назву - "вінкліі". Поле, яке утворювалось за допомогою "вінклів", вишивали багатим узором і називали "штуки".

Інший вид безрукавки - "кожух", "киптарь" без коміра, із глибокими низькими проймами, що досягав по довжині до колін, - побутував у XIX - на початку XX ст. майже у всіх етнографічних зонах Буковини. Суттєвої різниці між чоловічим та жіночим "кожухом" не спостерігалось.

Святкові безрукавки прикрашалися шнурами, аплікацією з

after the embroidery it was called - 'vyshyta holytsja' (embroidered bare skin) ('tas'ma' for Moldavians). Depending upon the positioning of the embroidery on the sleeveless apparel and the method of accomplishing it, the decorating of the 'holytsja' was called by different names. For example, 'venzlyky', embroidery resembling crosses and leaves and accomplished for the most

Another aspect of the sleeveless apparel - 'kozhukh', 'keptar" without a collar, with deep, low arm-holes, which reached in length to the knees, existed in the 19th century and the beginning of the 20th century, in almost all the ethnographic zones of Bukovyna. Essential differences between men's and women's 'kozhukhy' were not observed.

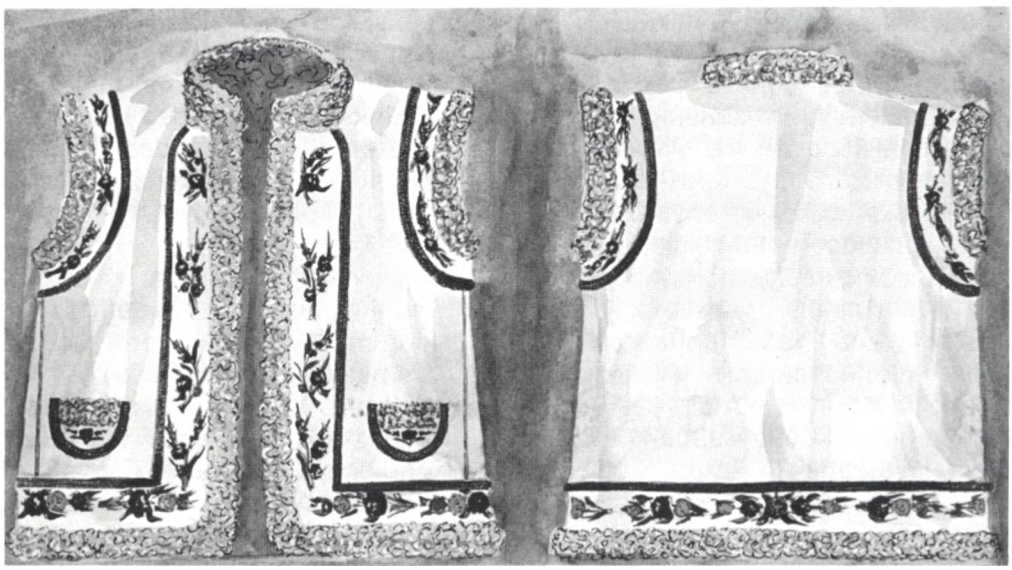
Festive sleeveless apparel was decorated with ropes, applications of skins, tassels, metal disks - 'bljashky', various kinds of clusters of flowers, which were cast over the back and then tied into a knot. The richest ornamentation was found on Hutsul keptari, while, more noticeably, simpler ornamentation was used on the long, sleeveless apparel of Ukrainians in Zakordonna Bukovyna and of the Moldavians in the plains zones. For the latter, such ornamentation was carried out with a taste similar to that of other regions.

Individual attention must be paid to the long keptari in the tunic-like style with marked expansion to the bottom - 'tsurkanky', 'muntjany', 'mintjany', which, at the bottom edge, reached to the knees. The expansion of this style reached, for the most part, Kitsman and Zastavna. A characteristic

Народний майстер - кушнір
п. М. Філіпчук за роботою.
80-і роки XX століття.
(с. Топорівці Новоселицького
району).

National master furrier
Mrs. M. Filipchuk at work.
80's of the 20th Century.
(Toporivtsi, Novoselytsia
district.

Вид плечового одягу - кожушина.
Середина XX століття.
Верхнє Буковинське Попруття.

View of shoulder attire - kozhushyna
Mid - 20th Century.
Upper Bukovynian Popruttia.

шкіри, тороками, металевими пластинками - "бляшками", різного роду китицями, які перекидались за спину і зав'язувались у вузол. Найбагатше були орнаментовані гуцульські кептарі, значно простіше прикрашались довгі безрукавки українців Закордонної Буковини та молдаван рівнинної зони. В останньому випадку таке прикрашання проводилось із таким же вишуканим смаком, як і в інших регіонах краю.

Особливої уваги заслуговують довгі кептарі тунікоподібного крою із значним розширенням до низу - "цурканки", "мунтяни", "мінтяни", які нижнім краєм досягали колін. Регіоном їхнього розповсюдження були, у переважній більшості, Кіцманщина та Заставнівщина. Характерною рисою цього типу безрукавок є використання хутра тхора для оздоблення країв. Як чоловічі, так і жіночі "цурканки", багато прикрашались тхорем, аплікацією у вигляді хвиль та зигзагів - "кучерів", стилізованого рослинного орнаменту, виконаних із шкіри коричневого та темно-коричневого кольору. Крім аплікації, широко використовувалась вишивка кольоровими нитками, яка виконувалась зверху по шкірі, а також виділення бокових і плечових швів за допомогою вишивки однотонною темною ниткою. У XIX - поч. XX ст. регіон побутування безрукавок "з тхорем" був значно ширшим. До нього входили більшість українських, частина молдавських сіл рівнинної зони, українці та молдавани передгірської частини краю. До середини XX ст. цей регіон значно звузився, і

feature of this type of sleeveless apparel was the use of skunk fur for decorating the edges. As with the men's, so with the women's 'tsurkanky', much adornment was done with skunk fur, applications to resemble waves and zigzags - 'kucheri', stylized plant ornamentation created from brown and dark brown fur. Besides the applications, there was a wide use of embroidery with coloured threads on the surface of the fur, and to separate the side and back seams with embroidery using thread of a single tone. In the 19th century and the beginning of the 20th century, the region, where the sleeveless apparel 'z tkhorem' (with skunk fur) was used, significantly widened. This area included chiefly Ukrainian and a portion of Moldavian villages in the plains area and Ukrainians and Moldavians of the foothills area. To the middle of the 20th century, this region markedly narrowed and consisted of Ukrainian villages of the Upper Bukovynian Popruttia, where in individual villages even today, skunk fur is used for festive keptary. This includes 'tsurkanky', 'muntiany' and short (below the waist) 'kozhushyny'.

'Kyptari', 'kiptari' of Bukovynian Hutsul'shchyna impress with their picturesqueness and originality. They were decorated with pieces of red (wine) or brown colored skin, copper capsules, bright colored threads, and a variety of strings. The design throughout the applications, in most instances, used the characteristic stylized plant ornamentation. Wedding keptari from the beginning of the 20th century, which I discovered in Hutsul'shchyna, were decorated with

складався із українських сіл Верхнього Буковинського Попруття, де в окремих селах і сьогодні виготовляють святкові кептарі "з тхорем". Це і "цурканки", і "мунтяни", і короткі (нижче стану) "кожушини".

"Киптарі", "кіптарі" Буковинської Гуцульщини, у першу чергу, вражають своєю живописністю та оригінальністю. Вони прикрашались кусочками шкіри червоного (вишневого) чи коричневого кольору, мідними капсулами та яскравими кольоровими нитками, різноманітними шнурами. Малюнок аплікацій, у більшості випадків, носив характер стилізовано-рослинного орнаменту. Весільні кептарі початку XX ст., які мені зустрічались на Гуцульщині, прикрашались аплікацією та шнурками із плетеної шкіри, мідними капсулами. На кишенях були розміщені фігури у вигляді якорів та ромбів. Спина орнаментована рослинним мотивом стилізованого характеру. Краї "кіптарів", поруч із овчиною, прикрашені червоною тасьмою. Для пошиву іншої безрукавки щоденного вжитку, яка датована 30-ми роками XX ст., були використані овчинні шкірки, пофарбовані у коричневий колір. Прикрашений "кіптар" вишивкою рослинного характеру із використанням ниток червоного, зеленого, жовтого, синього, фіолетового кольорів. Спина була чистою. Кишені обшиті хутром овчини. Кептарі такого типу отримали широке розповсюдження на Буковинській Гуцульщині із середини XX століття.

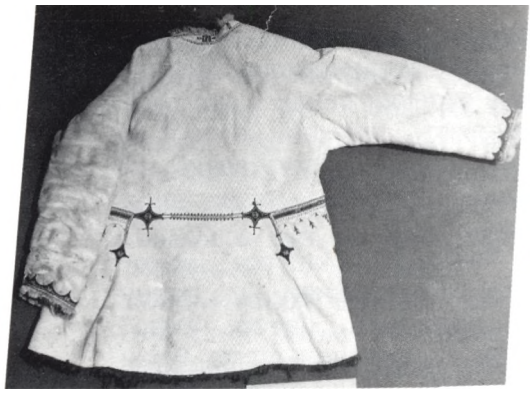
Поряд із хутровими безру-

applications, ropes of woven skins and copper capsules. On the pockets were applied figures representing small anchors and rhombuses. The back was ornamented with stylized plant motifs. The edges of the 'kiptari', along with the sheepskin, were decorated with red ribbon. To sew everyday-wear sleeveless apparel, which date back to the 30's of the 20th century, sheep skins dyed brown were used. The 'kiptari' were decorated with embroidery of plant design, using threads of red, green, yellow, blue and violet colours. The back was free of decorations. The pockets were trimmed with wool fur. Keptari of such a style were widely circulated in Bukovynian Hutsul'shchyna from the middle of the 20th century.

Along with fur sleeveless apparel in all ethnographic zones of Bukovyna, there existed 'kozhukhy'. The sheepskin coat was an indispensable and very important basic part of the national costume. This warm, practical aspect of the shoulder apparel at the same time underscored the domestic status of its owner: "That is a good master of his household because he has a fine sheepskin coat." According to the cut of the sheepskin coats, they were divided into three kinds: short, straight-backed (extending lower than the waist) 'mintjany' and long (extending to and lower than the knees). In the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century, Bukovynians wore long sheepskin coats with a different waist, widening to the bottom - 'stari', 'starovits'ki', 'z podolkamy', 'avstrijs'ki'. Men's sheepskin coats differed from women's

Кожух - мінтян.
Вигляд спереду (зліва).
Вигляд ззаду (справа).
Початок XX століття.
Верхнє Буковинське Попруття
(с. Мамаївці, Кіцманський район).

Kozhukh - mintjan.
Front view (on the left).
Rear view (on the right).
Beginning of the 20th Century.
Upper Bukovynian Popruttia.
(Mamajivtsi, Kitsman' district).

Кожух середини XX ст.
Буковинське Прикарпаття.
Вижниччина.

Kozhukh from mid-20th Century.
Bukovynian Prykarpattia.
Vyzhnychchyna.

кавками у всіх етнографічних зонах Буковини побутували кожухи. Кожух був необхідною і дуже важливою складовою частиною народного одягу. Цей теплий, практичний вид плечового одягу одночасно підкреслював і господарський рівень власника: "То є добрий ґазда, бо файний кожух має." За кроєм кожухи діляться на три види: короткі прямоспинні (нижче стану), "мінтяни" та довгі (до і нижче колін). У другій половині XIX - початку XX ст. буковинці носили довгі кожухи із відрізним станом, розширені до низу - "старі", "старовіцькі", "з подолками", "австрійські". Чоловічі кожухи відрізнялись від жіночих у незначній мірі. Вони були коротшими та менше орнаментованими. Як чоловічі, так і жіночі кожухи, прикрашались різнокольоровими шнурками та стрічками, у рівнинній частині краю аплікацією - "кавулями", краї обшивали хутром тхора. Плетені із шерсті та шкіри шнурки з китицями - "дармовісами", "поводами" зав'язувались і перекидались на спину. "Дармовіси" були головною окрасою "старовіцького" кожуха у всіх регіонах буковинського краю. Подібний тип орнаментації кожухів у XIX ст був характерним також для сусіднього Подільського регіону України. Для виготовлення такого кожуха використовували 5 - 8 овечих шкірок.

Із 20-х років XX ст. відбулися зміни в крої та орнаментації буковинських кожухів. Кожухи стали коротшими, а їхня орнаментація більш стриманою. У деяких частинах краю змінилась і їхня назва. Найбільш

insignificantly. They were shorter and less ornamented. As with men's, so with women's, sheepskin coats were decorated with various coloured ropes and ribbons, in the plains area with applications - 'kavuli', with the edges being trimmed with skunk fur. Plaited from wool and skins, the ropes with tassels - 'darmovisy', 'povody' were tied and thrown onto the back. 'Darmovisy' were the main decoration of the 'starovits'ki' sheepskin coat in all regions of Bukovyna. A similar style of ornamentation was characteristic also of sheepskin coats in the 19th century for the neighboring Podillia region of Ukraine. For preparation of such a sheepskin coat, 5 - 8 sheep skins were used.

During the 20's of the 20th century the style and ornamentation of Bukovynian sheepskin coats underwent changes. They became shorter and their ornamentation more reserved. In certain regions even the name changed. 'Mintjany', 'muntjany' became the most popular style of sheepskin coat. The differing features of the latter were the bare background of the fronts and backs, embroidery using 'venzlyky' on the side seams, and the presence of 1 - 2 applied pockets. Such sheepskin coats were worn, for the most part, by putting one front part behind the other while inserting the hands into the sleeves. In order to prepare a 'mintjan', five sheep skins were required.

During the 40's of the 20th century, there was a wide circulation of 'shvabs'ki', 'nimets'ki', 'kutsi', 'prjamospynni' sheepskin coats, which extended a little lower than the waist. They

поширеним видом кожухів стали "мінтяни", "мунтяни". Відмінною рисою останніх стало чисте поле передків та спини, вишивка "вензликами" бокових швів, наявність 1-2 накладних кишень. Носили такі кожухи, здебільшого, закладаючи передки один за другий та засовуючи руки в рукави. На виготовлення "мінтяна" потрібно було 5 овечих шкірок.

Із 40-х років XX століття широке розповсюдження отримали "швабські", "німецькі", "куці", "прямоспинні" кожухи, які досягали у довжину трохи нижче стану. Вони застібувались на ґудзики, мали дві внутрішні скісні кишені, обрамовані зверху смужкою "смушка" чи "пирзіяна", на спині розміщувався короткий пришивний пояс - "драґон". Розповсюдженню цього типу кожухів сприяло, у певній мірі, компактне та розосереджене проживання в краї значної кількості німців. Виготовлялись "швабські" кожухи із відбіленої чи пофарбованої у темно-вишневий колір овчини ("білі" та "черленені" кожухи). Прикрашались вони, подібно до "мінтянів", стриманою орнаментацією плечових та бокових швів.

Гуцульські кожухи всіх трьох видів були значно коротшими у порівнянні із кожухами рівнинної та передгірської зон. У Карпатах довгий одяг був непрактичним. Як відмічав В. Шухевич, "мусить бути убранє гуцулів легке і коротке, бо їм приходиться перелазити через воринє, штрикати через потоки, спинатись д'горі."

Архаїчною рисою в крої кожухів українців та молдаван Буковини XIX - початку XX ст. була

were fastened by buttons, had two interior, oblique pockets, were trimmed on top with a band of 'smuzhok' or 'persijana', while on the back there was usually attached a short belt - 'dragon'. This type of sheepskin coat was received most favourably, in large measure, due to its compact but loose design, in the countryside where there was a marked number of Germans. 'Shvabs'ki' sheepskin coats were prepared using bleached or dark-cherry dyed sheep skins ['bili' (white) and 'cherleneni' (red) sheepskin coats]. These were decorated, similarly to 'mintjany', but with reserved ornamentation on the back and side seams.

All three styles of Hutsul sheepskin coats were markedly shorter in comparison to sheepskin coats of the plains and foothills zones. In the Carpathians, long apparel was impractical. As was noted by V. Shukhevych, "The clothes of the Hutsuls must be light and short because they have to cross over fences, leap over streams, and lift themselves upward."

An ancient feature in the style of sheepskin coats of Ukrainians and Moldavians of Bukovyna of the 19th century and the beginning of the 20th century was the absence of back seams in 'starovits'ki' and 'mintjanyi' sheepskin coats. With the appearance of 'shvabs'ki' sheepskin coats, the method of cutting changed - the skin was not folded over but was sewn following the line of the shoulder, thus creating a shoulder seam. Characteristic is the fact that, in most instances, sheepskin coats were sewn without collars, but, if there was a collar, it was a short, vertical

відсутність плечового шва у "старовіцьких" кожухах та "мінтянах". Із появою "швабських" кожухів змінився спосіб крою - шкіру не перегинали, а зашивали по лінії плеча, тобто з'явився плечовий шов. Характерним є й те, що в більшості випадків кожухи шились без коміра, а якщо такий і був, то невисокий стоячий (у бесарабській частині краю зустрічався і відкладний).

Іншим видом плечового одягу із рукавами був "сардак" ("сердак") - суконне півпальто рудого, коричневого чи чорного кольору, із збереженням архаїчного тунікоподібного крою. Сардак мав невеликі розрізи по боках та на подолі, прямі, досить широкі рукави, невисокий стоячий чи відкладний комір. Одягали "сардак", як й інші види верхнього одягу, поверх кептаря. Прикрашали його вишивкою, шнурами, тороками чи вузликами - "помпонами", "китицями", "ботугачами". Вишивку на сардаках виконували шерстяними нитками, використовуючи мотиви рослинного та геометричного орнаменту. Аплікацію проводили хвилеподібними лініями із плетеного шнура, який виготовляли на спеціальному пристрої, що складався із дерев'яного округленого бруска та ручки. Особлива увага в оздобленні сардака належала "помпонам". Їх виготовляли із ниток яскравих кольорів, що різко контрастували із основним полем виробу - яскраво червоного, жовтого, оранжевого, зеленого, рідше синього кольорів.

Особливо багатими оздобленням були "сердаки" у жителів

collar (in the Bessarabian section of the country there also appeared the laid-down collar).

Another style of shoulder apparel with sleeves was the 'sardak' ('serdak') - a cloth, short overcoat of red, brown or black colour, of the preserved, ancient, tunic-like style. The 'sardak' had small slits at the sides and at the hem, straight, rather wide sleeves, and a short stand-up or flat collar. The 'sardak' was put on, like other styles of outerwear, over the keptar. It was decorated with embroidery, ropes, fringes or small knots - 'pompony' (pompoms), 'kytytsi' (tassels), or 'botuhachi'. For the embroidery on the 'sardaky', woolen threads were used to create plant motifs and geometric ornamentation. Braided ropes, which were prepared on a special apparatus consisting of a wooden, globular beam and handles, were used as an application to create wave-like lines. Special attention in the decorating of the 'sardak' was paid to the 'pompony' (pompoms). These were prepared from threads of bright colours which sharply contrasted with the background colour of the handiwork - bright red, yellow, orange, green, and less often, blue colours.

Especially rich was the decoration of the 'serdaky' among the dwellers of the mountain regions. Along with the black and brown, 'serdaky', in this region there existed red, less often, grey and white 'serdaky'. Their ornamentation was impressive through its richness, the affectation of the forms and the gamut of colour.

Women's 'sardaky' were very similar to those of the men. In

гірських районів краю. Поряд із чорними, коричневими тут побутували сердаки червоного, рідше сірого та білого кольорів. Їхня орнаментація вражала своїм багатством, вишуканістю форм та кольорової гами.

Жіночі сардаки були дуже схожими із чоловічими. В окремих випадках на сім'ю приходився один сардак, і його використовували в однаковій мірі як чоловіки, так і жінки. Основною ж відмінністю жіночих сардаків виступало те, що вони, здебільшого, були коротшими від чоловічих. Була різниця у довжині сердаків, навіть у сусідніх селах одного району. До прикладу, у селах Довгопілля та Дихтинець у Карпатах, вони були коротшими, аніж у близько розташованих Кисилицях.

В окремих селах передгір'я, сусідніх із гуцульською частиною краю, "сардак" носив назву "байбарак", в українців бесараб-ської частини - "сірійка", у мол-давських та частині українських сіл рівнинної зони - "суман".

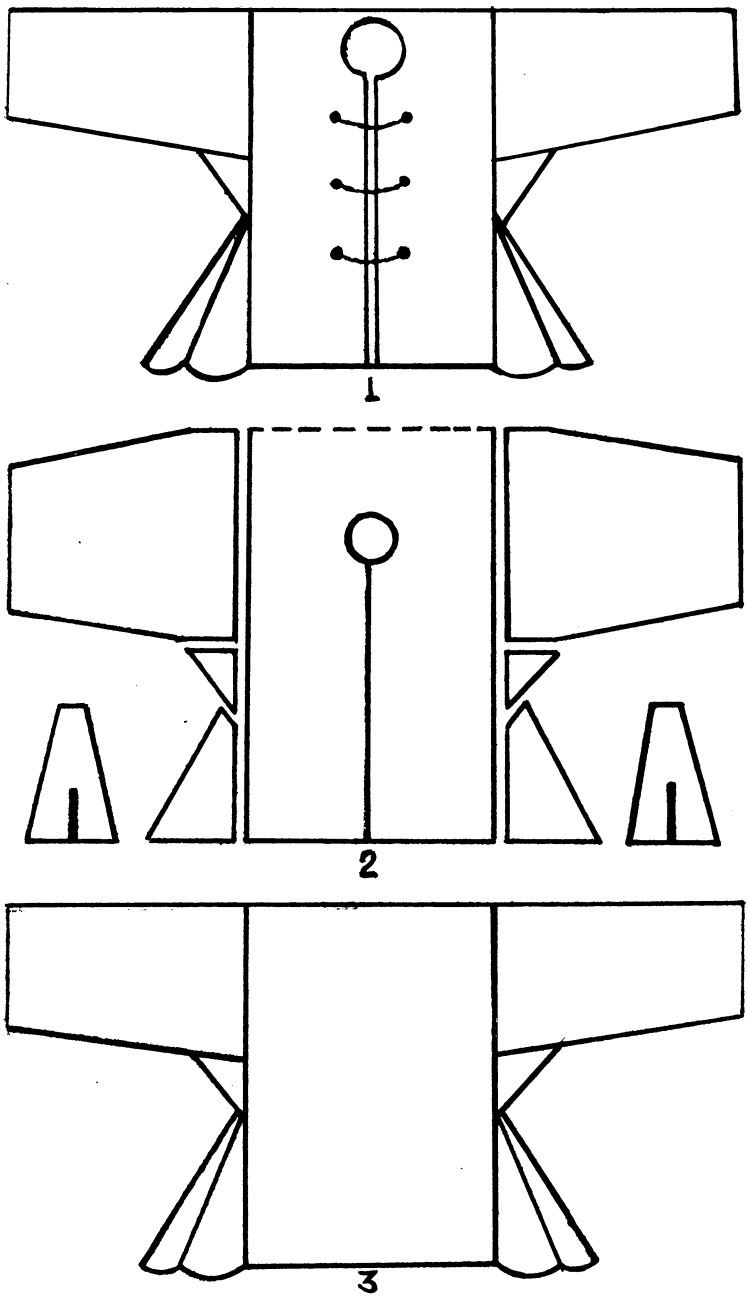
Широке побутування серед буковинців мала "манта" - довге пальто розпашного крою із високим коміром, який утворював своєрідний капор - "ковпак". Носили "манту" взимку при сильному морозі чи у снігопад, одягаючи її поверх кожуха чи сардака. Утримувалась манта на фігурі людини за допомогою зав'язок - "китиць", а до середини XX століття стала ще й застібуватись на ґудзики. Термін "манта" - французького походження. Шили манту із білого, сірого, рідше рудого або чорного

individual instances, a family might have but one 'sardak' which was shared by both the man and the woman. The fundamental difference of women's 'sardaky' was that they, for the most part, were shorter than the man's. There was a difference in the length of the 'serdaky', even with the neighboring villages of the same region. For example, in the villages of Dovhopillja and Dykhtynets' in the Carpathians, they were shorter than in the nearby encampment of Kysylytsi.

In individual villages of the foothills neighbouring with the Hutsul section of the country, 'sardaky' were called 'bajbaraky', while among Ukrainians in the Bessarabian section - 'sirijka', and in the Moldavian and a part of the Ukrainian villages of the plains zone - 'suman'.

In wide existence among the Bukovynians was the 'manta' - a long overcoat in a loose-flowing style with a high collar which opened into an original cowl - 'kovpak'. The 'manta' was worn in winter during severe frost or snowfall, donning it over the sheepskin coat or the 'sardak. The 'manta' was kept on the figure of the person with the aid of ties - 'kytytsi', but by the middle of the 20th century, buttons came into use. The term, 'manta', comes from the French. The 'manta', sewn from white, grey, or, less often, red or black cloth, was decorated with coloured ropes of bright tones, applications of leather or wool, and embroidered with stylized plant ornamentation. Both the women and men wore the 'manty'. Marked differences in styles and ornamentation of the 'manty' were

САРДАК - SARDAK

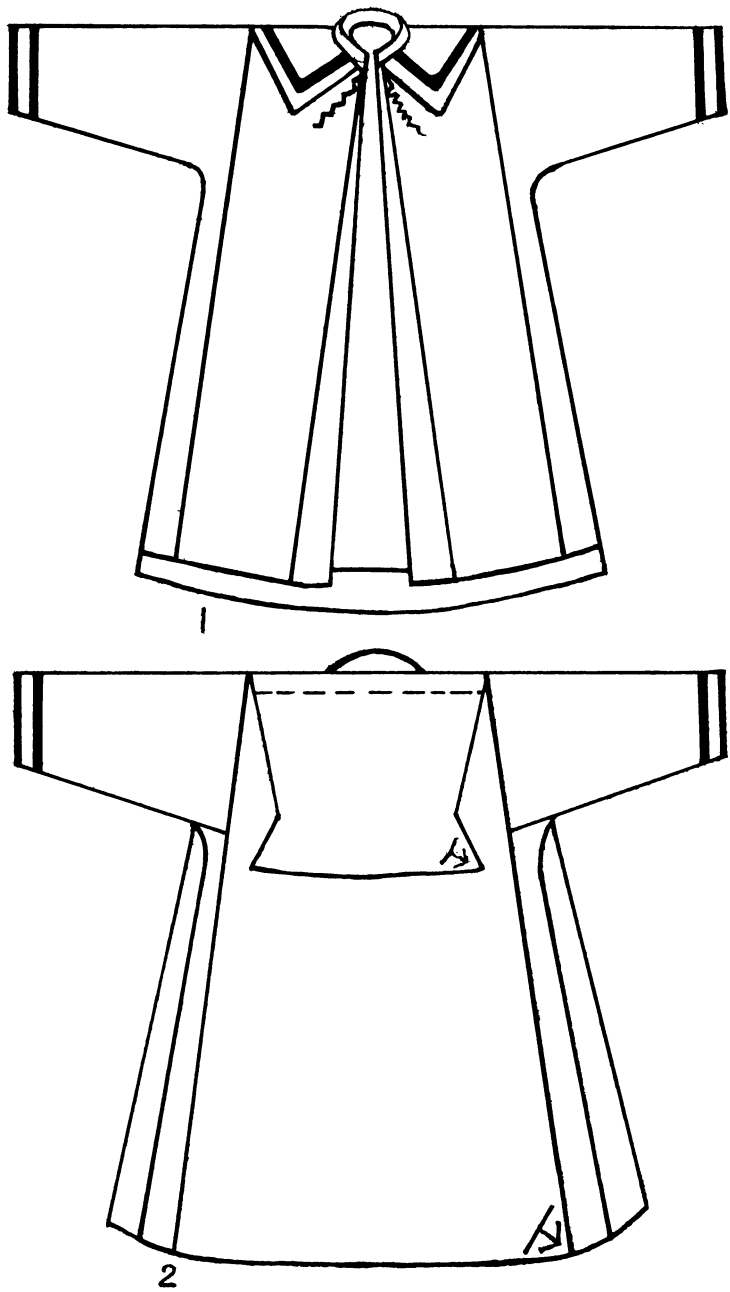

1. Вигляд спереду;
1. Front view

2. Крій;
2. Cut

3. Вигляд зі спини.
3. Back view

МАНТА - MANTA

1. Вигляд спереду;
1. Front view

2. Вигляд зі спини.
2. Back view

сукна, прикрашали кольоровими шнурами яскравих відтінків, аплікацією із шкіри чи вовни, вишивкою стилізованого рослинного орнаменту. Носили манту як чоловіки, так і жінки. Значних відмінностей у крої та орнаментації манти не спостерігалось.

Біла чи сіра манта виконувала функцію святкового одягу, і була також мірилом соціального стану та гордості - "гонору" селян. У більшості українських та молдавських сіл краю манту використовували у ролі обов'язкового елемента чоловічого, подекуди і жіночого весільного костюма. В українців Верхнього Буковинського Попруття була традиція дарувати молодому (нареченому) білу, багато прикрашену манту до дня весілля. Приймаючи такий дарунок в урочистій обстановці, молодий вперше одягав таку манту в день свого весілля.

У жителів гірської частини краю верхнім одягом розпашного крою виступала "гугля", яка мала спільні риси в крої та орнаментації із мантою, а також гуглею сусідніх верховинських районів України.

Таким чином, плечовий одяг буковинців представлений "кептарями", "кожухами", "сардаками", "мантами" і "гуглями". Особливим розмаїттям серед них характеризувались овчинні безрукавки - "киптарі", "бунди", "цурканки", "мінтяники" та інш.

not observed.

White or grey 'manty' functioned as festive apparel and was also a measure denoting the social position as well as pride - 'honor' of the settlers. In the majority of Ukrainian and Moldavian villages, the 'manty' fulfilled the role of an important element of the wedding costume of the men, and in certain other locations, of the women . Among Ukrainians of the Upper Bukovynian Popruttja, there was a tradition of gifting, toward his wedding day, the young engaged man with a white, richly decorated 'manta'. Accepting such a gift amid such festive surroundings, the prospective groom donned the 'manta', for the first time, on the day of his wedding.

Among the dwellers of the mountain section of the country, the outer apparel of the loose-flowing style was the 'huhlja' which had common features in the styling and ornamentation with the 'manta' as well as with the 'huhlia' of the neighboring highland regions of Ukraine.

In such a way, the shoulder apparel of the Bukovynian people is represented by the 'keptari', 'kozhukhy', 'sardaky', 'manty' and 'huhli'. The especial variety among them is characterized by the sleeveless apparel - 'kyptari', 'bundy', 'tsurkanky', 'mintjanyky' and others.

4. Доповнюючі елементи народної ноші

Важливими доповнюючими елементами традиційного буковинського костюма були пояси, головні убори, взуття та прикраси.

Пояс - східнослов'янський термін, поряд із ним зустрічаються й інші назви: чоловічі пояси - "окравка", "вокравка", "окрайка", "крайка", "байор", "тінґа", "бав'янка", "черес", "баюр", "байор" (молд. - "бриу", "коркубеу", "куркубеу"); жіночі- "байор", "байорок", "баяр", "баярок", "баюр", "баюрок", "попружка", "крайка" (молд. - "фринґіє"). У народному костюмі пояс виконував кілька функцій. Ним прикріплювали поясний одяг, він стягував м'язи черева під час важкої фізичної роботи, а також був окрасою костюма. Чоловіки - гуцули кріпили на поясі різні предмети щоденного вжитку. Пояс відігравав визначену роль атрибута в обрядових діях - під час весілля, вечорниць, у ході народних ігор, у похоронній обрядовості.

Найбільше поширення в буковинських землях мали домоткані шерстяні пояси, які виготовлялись на горизонтальному ткацькому верстаті у 2 - 4 ремізки (у "дві - штири нити'). За основу тканння для таких поясів брали тонкопрядену довгу вовняну пряжу. У залежності від розміру та призначення, пояси поділялись на чоловічі та жіночі. Чоловічі пояси завжди були ширшими від жіночих. Ширина їхня була 10 - 20 см, довжина 2 - 3 м. Жіночі пояси були, здебільшого, шириною 4- 7 см та довжиною 2.5-

4. Elements completing the national attire

Important elements completing the traditional Bukovynian costume included the belt (pojas), head dress, footwear and decorations.

The 'pojas' (belt), of eastern Slav terminology, at the same time, had other names: men's 'pojasy' (belts) - 'okravka', 'vokravka', 'okrajka', 'krajka', 'bajor', 'tinga', 'bavjanka', 'cheres', 'bajur', 'bajor' ('bryu', 'korkubeu', 'kurkubeu' for Moldavians); women's 'pojasy' (belts) - 'bajor', 'bajorok', 'bajar', 'bajarok', 'bajur', 'bajurok', 'popruzhka', 'krajka' ('fryngije' for Moldavians). In the national costume, the belt (pojas) held several functions. It was used to fasten belted apparel, to support the stomach muscles during strenuous labour and to embellish the beauty of the costume. Hutsul men attached various articles of everyday use to the belt. The belt played an important role in various functions in ceremonial acts - during weddings and evening parties, in the course of national games and in funeral rituals.

In Bukovynian territory the greatest dissemination was achieved by homespun, woolen belts, which were prepared on a horizontal weaver's loom with 2 - 4 string heddles (with 2 - 4 threads). For the warp in the weaving of such belts, long, thin woolen threads were used. Depending upon the size and projected use, belts were divided into men's and women's. Men's belts always were wider than women's. Their width was 10 - 20cm with a length of 2 - 3m. Women's belts,

3.5 м. За характером композиції малюнка пояси ділилися на поздовжні, поперечні, клітчаті та квіткові. Буденні пояси прикрашались поздовжніми чи поперечними смужками, святкові умовно ділились на три частини - середня з яких була ширшою, а дві крайніх - вужчими, причому орнаментація середнього поля відрізнялась від узору крайніх смуг використанням різних геометричних фігур у композиції. Характерною рисою орнаментики буковинських поясів є їхня поліхромність. Більшість святкових поясів рівнинної частини краю мають поєднання червоного та чорного кольорів узору. Буденні пояси налічують кілька кольорів у своїй орнаментиці із перевагою світлих тонів, особливо жовтого кольору. Використання значної кількості різнокольорових ниток характерно для гуцульських поясів, як святкових, так і буденних. Спосіб орнаментації поясів, де ламані, хвилеподібні лінії, ромби та трикутники у певному порядку чергуються по всій довжині пояса, утворюючи чудовий геометричний узір, а зірочки та хрестики вдало вписуються у таку орнаментальну композицію, - зустрічався у багатьох селах рівнинної та передгірської частини Буковини. Щодо поясів українців передгір'я, то у першій половині XX ст. у них відбулися значні якісні зміни як у розмірах, так і в орнаментиці. Чоловічі та жіночі пояси стали коротшими, ширина їхня майже зрівнялась, китиці стали відсутніми. В орнаментації поясів почали широко використовувати стилізовані рослинні мотиви, які мали

for the most part, were 4 - 7cm wide and 2.5 - 3.5 m. Following the characteristic of the composition, the design of the belts divided into oblong, diagonal, square and floral. Everyday belts were decorated with oblong or diagonal bands; festive ones usually were divided into three sections - the centre of which was wider while the two outside ones were narrower; as well, the ornamentation of the background of the central section differed from the design of the two side bands by using geometric figures in its composition. The characteristic feature of the ornamentation of Bukovynian belts is its polychromy. The majority of festive belts of the plains section of the country blended the red and black colours in the design. Everyday belts used several colours in the ornamentation with a preponderance of bright tones, especially of the yellow colour. The use of a considerable number of various coloured threads was a characteristic of Hutsul belts, both in festive as well as in everyday belts. The method of ornamentation of the belts using broken and wavy lines, rhombuses and triangles in a definite order throughout the length of the belt, created a gorgeous geometric design, while stars and crosses at the bottom, participated in the ornamental composition - this was discovered in many villages of the plains and foothills sections of Bukovyna. Regarding belts of Ukrainians in the foothills, in the first half of the 20th century, there were marked quantitative changes in the measurements and in the ornamentation. Both men's and women's belts became shorter and their widths became almost equal,

схожість із килимовими малюнками. Техніка виконання таких поясів була "забираною". Ткали також спеціальні "міряні байори", які приходились якраз до стану жінки. Вони були короткими, застібувались на гачки чи зав'язувались за спиною. Своєрідністю поясів рівнини та передгір'я було також те, що малюнок кінців одного і того ж пояса подекуди вирішувався по-різному, що давало можливість носити його то одним, то іншим кінцем зверху, демонструючи наявність ніби двох різних поясів. Проводилось це за допомогою поєднання геометричного та стилізованорослинного орнаменту, а також різнохарактерного кольорового вирішення кінців пояса. Іншою особливістю орнаментальної композиції поясів було те, що середня частина виробу (в довжину) мала спрощений смужковий орнамент, а обидва кінці пояса були прикрашені багатим орнаментальним малюнком. Таким чином, впроваджувався у життя тридільний поділ візерунка, але уже у довжину пояса. Такий спосіб орнаментації був характерним для довгих поясів, за допомогою яких стан людини обперізувався кілька разів, і багато орнаментовані кінці прикривали спрощений малюнок середньої частини пояса.

Існувало кілька способів пов'язування поясів. Пояс обмотували кілька разів навколо стану та зав'язували по боках (зліва чи справа, або й з обох боків), спереду або ззаду. Найбільш поширеним було пов'язування пояса з одного боку. Тороки при цьому вільно спадали поверх

the tassels disappeared. In the ornamentation of belts, there was a wide use of stylized plant motifs which had a similarity with the designs on kylyms. The technique for creating such belts was 'zabyranja'. Also woven were special 'mirjani bajory' which came down to the waist of the woman. They were short, fasten by hooks or tied at the back. Originality of belts of the plains and foothills areas included the design of the ends of the belts, in such a manner which made it possible to wear it with one or the other end on the top, giving the appearance of the possibility of two different belts. This was achieved through the blending of geometric and stylized plant ornamentation as well as the use of various colors in finishing off the ends of the belt. Another individual ornamental composition of belts was that the central, lengthwise portion had a simplified ornamental band while the two ends of the belt were decorated with a rich, ornamental design. In this manner the three-sectioned division of the design was brought into being, especially into the length of the belt. Such a method of ornamentation was characteristic of long belts, which also permitted the belt to be wrapped around the waist several times, while the richly ornamented ends covered the simple design of the central portion of the belt.

There existed several methods for tieing the belts. It could be wrapped several times around the waist and then tied at the sides (either left or right or both sides), or the front or back. The most popular method was tieing the belt at one side. The tassels fell freely over

поясного одягу. В окремих селах рівнинної та передгірської частини краю жінки пов'язували два пояси - широкий та вузький. Перший йшов зверху сорочки під поясним одягом, другий - поверх поясного одягу. При цьому краї нижнього пояса обов'язково виднілись з-під горботки, або ж з-під верхнього вузького пояса. Такий спосіб пов'язування надавав жінці більшої елегантності. У той же час за допомогою широкого пояса краще утримувався на талії поясний одяг, була можливість підтягнути і закріпити сорочку в такому стані, щоб виднівся вишитий поділ. В окремих випадках жінки пов'язували широкий пояс зверху поясного одягу, а по ньому вже вузький домотканий чи шкіряний. Було це, здебільшого, тоді, коли в ролі поясного одягу виступала "рікля". Регіоном розповсюдження такого способу пов'язування пояса була частина українських та молдавських сіл рівнинної зони. В українських селах Буковинського Поділля, до початку XX століття, обов'язковим було пов'язування жінками вузького домотканого "баюрка" зверху широкої "крайки". Молоді жінки, підпоясуючись вузьким "баюрком" навколо стану, розміщували його у два чи три яруси таким чином, що нижній край верхнього ряду захоплював верхній край нижнього ряду. Створювалось враження наявності кількох вузьких поясів, розміщених парарельно, малюнок яких створював цілісну композицію. Жінки старшого віку, в більшості випадків, пов'язували "байор" способом перехрещення спереду, ззаду чи збоку в

the belted apparel. In individual villages of the plains and foothills sections of the country, women tied two belts - a wide one and a narrow one. The former went over the shirt under the belted apparel while the latter went over the belted apparel. In this fashion, the ends of the inner belt obligatorily peaked from beneath the horbotky, or from beneath the outer, narrow belt. This method of tieing the belt gave the woman a more elegant appearance. At the same time, with the aid of the wide belt, the belted apparel was better held in position at the waist, while making it possible to pull up and set the shirt in such a position that the embroidered hem would be seen. In individual circumstances, women tied the wide belt over the belted apparel and then over that, a narrow, homespun or leather belt. This occurred, for the most part, when the 'riklja' was used as part of the belted apparel. The region for the use of such a method included part of Ukrainian and Moldavian villages of the plains zone. In Ukrainian villages of Bukovynian Podillia, to the beginning of the 20th century, it was obligatory for women to tie a narrow homespun 'bajurok' over the wide 'krajka'. Young women, having belted themselves with the narrow 'bajurok' around their waists, positioned it in two or three layers so that the lower edge of the outer layer caught the upper edge of the inner layer. This created the appearance of several narrow belts, positioned parallel to each other, the design of which created a complete composition. Older women, in most instances, wrapped the 'bajor' in such a way that it crossed in the front, back or side, depending upon

залежності від місця зав'язування кінців пояса. Найбільш високий рівень технічного виконання та художнього вирішення поясів був досягнутий у кінці XIX на початку XX століття. А широке побутування чоловічих та жіночих тканих поясів охоплювало весь час аж до середини XX століття.

На Буковинській Гуцульщині здавна відомий широкий шкіряний пояс - "черес", який завжди був невід'ємною частиною традиційного чоловічого костюма. Ширина череса складала 30- 40 см. Виготовляли його із шкіри, складеної вдвоє, та прошитої у верхній частині тонким ремінцем. Застібувався "черес" трьома-п'ятьма, а то і більшою кількістю пряжок, мав кілька внутрішніх та зовнішніх кишень. Одягали його під час важкої фізичної роботи. У ньому зберігали гроші, тримали тютюн та люльку, інші предмети першої необхідності. "Черес" завжди асоціювався із заможністю господаря, був предметом його гордості й гідності, і виступав обов'яковою частиною святкового гуцульського костюма. "Черес" побутував також у передгірській і частково рівнинній частині краю з тією лишень різницею, що тут він більше використовувався під час фізичної роботи, тобто був елементом побутового, а не святкового одягу. У першій половині XX століття вдосконалюється орнаментація широкого шкіряного пояса, призначеного для доповнення святкового костюма. Для оздоблення такого пояса використовується бісер та різнокольорова шкіра. У той же час практичність "череса" не втрача-

the location of the tieing ends of the belt. The highest level of technical and artistic resolution of belts was reached at the end of the 19th and the beginning of the 20th century. The wider expansion of both men's and women's woven belts involved the period into the middle of the 20th century.

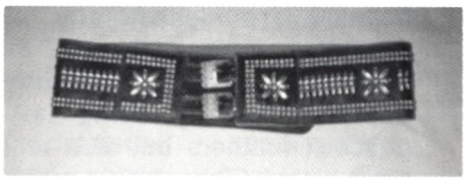
From ancient times in Bukovynian Hutsul'shchyna there is information about the wide leather belt - 'cheres', which always was a main part of the traditional man's costume. The 'cheres' had a width of 30 - 40 cm. It was prepared form leather which was folded in two and then sewn in the upper part using thin leather laces. The 'cheres', fastened with three to five, and sometimes more, buckles, also had several interior and exterior pockets. It was worn during especially difficult work. It was used to carry money, tobacco and a pipe and other indispensable equipment. The 'cheres' always was associated with the master's married state, was an item of his pride and dignity, and was an obligatory part of the Hutsul festive costume. The 'cheres' also existed in the foothills and partially in the plains areas of the country with but one difference, in that, here, it was used more for physical activities, as an article of the daily apparel rather of festive apparel. During the first half of the 20th century, the ornamentation of the wide, leather belt attained perfection by becoming accepted as a completion of the festive costume. For decorating such a belt, beads, as well as various coloured leather, were used . The practical purpose of the 'cheres' is not lost - obligatorily, the pockets with fur flaps are

Жіночий пояс кінця XIX ст.
Рівнинна частина краю.
Woman's belt
from end of 19th Century
Plains section of the country.

Жіночий пояс кінця XIX ст.
Буковинське передгір'я.
Woman's belt
from end of 19th Century
Bukovynian foothills.

Сучасний чоловічий
гуцульський шкіряний
пояс - черес.
Contemporary man's
Hutsul leather belt -
cheres.

ється, - обов'язковою у ньому залишається кишеня із клапанами для зберігання необхідних предметів. З 50-х років XX століття у ролі святкового чоловічого поясного одягу гуцулів поряд із "чересом" виступає полотняний пояс - "бав'янка". Він короткий, шириною 8 - 10 см, застібується на гачок збоку. Все поле "бав'янки" покрите вишивкою різнокольоровим бісером із переважанням світлих тонів. Мотивами такої вишивки є рослинні та стилізовано-рослинні узори.

Серед доповнюючих елементів народного одягу важливе місце займають головні убори, які, за різними ознаками, поділяються на чоловічі, жіночі, парубочі та дівочі, на літні та зимові, буденні і святкові. Чоловіки влітку покривали голови солом'яними чи повстяними капелюхами - "стрівками", "брилями" (молд. - "паларіє"). У молоді вони прикрашались стрічками - "кодами", бісером та намистинами - "перлами", павлиним пір'ям, пір'ям півня а також стеблами трави ковили. Солом'яні капелюхи виплітали технікою "косичка" ("кісочка"). "Косички" накладались одна на одну і скріплювались ниткою. Краї капелюха були загнутими вгору. Особливо багато прикрашались повстяні капелюхи. У рівнинній та передгірській частині краю поряд із прикрашанням павлиним пір'ям та дзеркальцями, широке розповсюдження мала прикраса - "квітка". "Квітка" представляла собою ромбовидну фігуру із двома зрізаними протилежними кутами, оздоблену бісером. Основою "квітки" був картон, обтягнутий

retained for carrying the necessary items. From the 50's of the 20th century, along with the 'cheres', as part of the Hutsul man's festive belted apparel, there appears the cloth belt - 'bavjanka'. It is shorter with a width of 8 - 10 cm and is fastened with a hook at the side. The whole background of the 'bavjanka' is covered with embroidery using various coloured beads of primarily bright tones. The motifs of such embroidery include plant and stylized plant designs.

Among the complementary elements of the national apparel, headdresses, which, according to various signs, divided into men's, women's, young men's and women's, summer, winter, daily and festive headdresses. Men, in summer, covered their heads with straw or felt hats - 'strivky', 'bryli' ('palarije' for Moldavians). The young men decorated their hats with ribbons - 'kody', beads and 'namystyny' (corals) - 'perly', peacock feathers, rooster feathers and also stems of steppe grass. Straw hats were plaited using the method called 'kosychka' ('kisochka'). 'Kosychky' were placed one upon another and fastened together with a thread. The edges of the hats were folded upwards. Felt hats were especially richly decorated. In the plains and foothills area of the country, decorating was accomplished by using not only peacock feathers but also reflecting glass pieces. There was a wide use of decorations called 'kvitka'. 'Kvitka' resembled a rhombic figure with two cut-off opposite corners decorated with beads. The foundation for the 'kvitka' was a piece of cardboard,

нитками кількох тонів, переважно темних кольорів, на який нашивали стрічки різнокольорового бісеру. "Квітку" пришивали до капелюха. Слід зауважити, що у багатьох селах названого регіону для прикрашання головного убору використовували п'ять аналогічних "квіток". Чотири з них розміщували на однаковій відстані з бокових сторін капелюха, а п'яту пришивали посередині виступу його центральної частини. В окремих українських селах рівнини подібно прикрашали і солом'яні капелюхи. Іншим видом оздоблення літніх головних уборів були "ґердани". Назва "ґердан" походить від тюрксько-перського слова "ґардан", що означає "шия". Виконується "ґердан" технікою нанизування і має багато місцевих назв. Ним прикрашали головні убори, одяг, шию, зап'ястя. Для виготовлення "ґерданів" використовували до десятка кольорових відтінків бісеру. Узір нанизували в стилі як геометричного, так і рослинного характеру. На Буковинській Гуцульщині найбільш розповсюдженим літнім головним убором чоловіків була "крисаня" ("кресаня") - давній гуцульський ("старовідський") повстяний капелюх.

Взимку чоловіки покривали голову гостроверхою шапкою сірого чи чорного кольору, виготовленою із овчини - "кучмою" (молд. - "кушме"). Сірі - "сиві кучми" носили, здебільшого, хлопці і молоді чоловіки. Для виготовлення "кучми" використовували одну шкіру три-чотириденного ягняти. Внутрішня сторона - "підбій", шилась із шкіри козлика (також 3-4-денного віку)

wrapped with threads of several tones primarily of dark colours, to which were attached ribbons of various coloured beads. The 'kvitka' was sewn onto the hat. It is necessary to point out that, in many villages of the aforementioned region, headdresses were decorated by using five analogous 'kvitky'. Four of them were positioned an equal distant on the sides of the hat, while the fifth was attached in the middle of the projection of the central section. In individual Ukrainian villages of the plains area, similar decorations were used on straw hats. Another aspect of embellishing summer headdress was 'gerdany' (head bands). The name 'gerdan' comes from the Turkic-Persian word, 'gardan', which means neck. The 'gerdan' is created using the stringing technique (filing onto a string) and has many different local names. It was used to decorate head dresses, apparel, the neck and wrists. To prepare 'gerdany', up to ten different tones of beads were used. The design was threaded in a geometric design and also could have plant characteristics. In Bukovynian Hutsulshchyna, the most popular men's summer head dress was 'krysanja' ('kresanja') - an ancient Hutsul ('starovids'kyj') felt hat.

In winter men covered their heads with a sharp-pointed grey or black hat made from sheepskin - 'kuchma' ('kushme' for Moldavians). Grey - 'syvi kuchmy' - were worn, for the most part, by boys and young men. To prepare a 'kuchma', a single skin from a three-or-four day old lamb was used. The interior side - 'pidbij' - was sewn from the skin of a goat (also a three-or-four day) with the fur on the outside, that is,

шерстю назовні, тобто до голови. Щодо способів носіння "кучми", то їх було кілька. Предметом гордості молоді були шапки сірого (у молдаван - чорного) кольору із загнутою на бік чи назад верхньою частиною, та прикрашені штучними квітами. Чоловіки старшого віку, здебільшого, носили "кучми", увігнувши середину чи залишивши її гостроверхою. Останній спосіб носіння характерний для частини українських та молдавських сіл Руської Буковини.

У гірській та частково передгірській частині краю значне розповсюдження мали низькі круглі шапки - "капузи", які виготовлялись із шкіри кози, вівці чи вовка. Із початком XX століття такі шапки зустрічались все менше і менше. Особливої уваги серед гуцульських головних уборів заслуговує шапка - "клепаня". Шили її з червоного чи синього сукна, знизу підшивали овчиною, а зверху по краях прикрашали хутром лисиці. Кінці лисячого хутра прикривали вуха і при потребі зав'язувались під підборіддям шнурками. Кінці "клепані" можна було стягнути вгорі і зав'язати на тім'ї, що надавало шапці своєрідної форми із заокругленими стирчачими краями. "Кучма" серед гуцулів не мала особливого поширення, хоча з'явитися на людях у "кучмі" було престижно для будь-якого жителя гір (переважно з початку XX століття).

Зачіски чоловіків-буковинців диференціювались у залежності від віку. Більшість хлопців та молодих чоловіків рівнинної частини краю носили коротку

toward the head. There were several methods of wearing the 'kuchma'. An item of pride with the young was a grey hat, (black for Moldavian youth), with the top part folded either to the side or the back and decorated with imitation flowers. Older men, for the most part, wore the 'kuchmy' either folding the center to the inside or leaving the pointed portion erect. The latter style of wearing was characteristic for that portion of Ukrainian and Moldavian villages in Rus'ka Bukovyna.

In the mountain and in parts of the foothills regions of the country, there was a marked spreading of low, round hats - 'kapuzy', which were prepared from goat, sheep or wolf skins. From the beginning of the 20th century, such hats were encountered less and less. Special attention, among Hutsul head dresses, must be paid to the hat called 'klepanja'. It was sewn from red or dark blue cloth. The inner part was lined with sheep skin while the top edges were decorated with fox fur. The ends of the fox fur covered the ears and, when necessary, were tied under the chin with strings. It was possible to draw the ends of the 'klepania' upwards and tie them at the crown of the head. This method created an individual style with rounded, upright edges. 'Kuchma' among the Hutsuls did not receive a wide circulation even though there was a certain prestige to have a 'kuchma' by any kind of settler of the mountains (especially at the beginning of the 20th century).

Depending upon age, coiffures of male Bukovynians differed. The majority of boys and young men of the plains section of the country

стрижку, на території Руської Буковини - часто круглу, яка нагадує собою стрижку в кружок - "під горшок", "під макітру". У всіх етнографічних районах Буковини у чоловіків, особливо старшого віку, зачіска мала вигляд коротко підрізаного на чолі та спущеного на плечі і спину довгого волосся. Волосся розділювали на дві половини, змащували жиром та закладали за вуха. Представники старшого віку, які користувалися авторитетом і загальною пошаною, заплітали волосся на спині у коротку косичку. Слід зауважити, що традиція носити довге волосся у чоловіків старшого віку зберігалась повсюдно до середини нашого століття, в окремих місцях до 60-х років XX століття, а в гуцулів вона жива ще й до сьогодні. У молдавських селах Нижнього Буковинського Попруття чоловічі стрижки були коротшими, аніж в українських селах тієї ж рівнинної зони, і представляли собою коротко пострижене волосся над очима, довжина ж волосся ззаду голови досягала потилиці.

Дівочі та жіночі зачіски буковинок представляють окреме зацікавлення. Найдавнішою дівочою зачіскою було довге розпущене волосся, прикрашене ("утикане", "заткане") живими чи штучними квітами, та пов'язане стрічками. Широке розповсюдження мали заплетені одна або дві коси. Серед способів плетення виділяються такі як "ґедзе" та "воронка". Зачіска "ґедзе" виконувалась таким чином: волосся розділяли на дві частини за допомогою проділу з лівої сторони. З кожного боку ближче до

wore short hair; in Rus'ka Bukovyna, this was often rounded to resemble hair cut in a disk shape - 'pid kruzhok', 'pid makitru'. In all ethnographic regions of Bukovyna, among men, and especially among the older men, the coiffure had the hair cut short across the forehead while the long hair was draped along the shoulders and over the back. The hair was divided into two halves, smeared with grease and then set behind the ears. Representatives of the older generation, who used their authority and general respect, plaited their hair into a short braid onto their backs. It is important to note that the tradition of wearing long hair among older men was preserved everywhere to the middle of the present century, in individual locations to the 60's of the 20th century. Among the Hutsuls, the tradition is still alive today. In Moldavian villages of Lower Bukovynian Popruttia, the coiffures of men were shorter than among the Ukrainian villages of that plains area, and was represented by shorter hair over the eyes. The length of the hair at the back reached the nape of the neck.

Bukovynian girls' and women's coiffures represent a different concern. The oldest of women's coiffures was long, loose hair, adorned ('utykane', 'zatykane') with live or artificial flowers and tied with ribbons. Widely practiced was braiding the hair into one or two braids. Other methods of braiding were permitted, such as 'gedze' and 'voronka'. The coiffure, 'gedze', was created as follows: the hair was divided into two sections with the aid of the part on the left side. Beginning near the forehead and from each side,

чола починали заплітати тонкі косички, які з'єднувалися ззаду в одну косу. Для утворення "воронки" волосся розділяли на дві частини, проводячи поперечний проділ за вухами. У верхній частині починали плести косу, яка на рівні потилиці з'єднувалась з іншою частиною волосся. Таким чином, коса складалася із двох частин різної товщини, розташованих зверху донизу. Дівчата-гуцулки вплітали в коси яскраві різнокольорові нитки гарячих тонів, які часто спускались над висками, а то і китицями навколо голови - "бовтицями", "бовтичками". Часом такі "бовтички" пов'язувались навколо голови поверх розпущеного волосся.

Широко розповсюдженою жіночою зачіскою українок та молдаванок рівнини і передгір'я була "кирпа" (молд. - "кирпе"). Точно визначеним був час переплітання "кирпи" - вечір суботньої днини. Помивши голову, жінка розчісувала волосся, розділяючи його проділом на дві частини. Починаючи від висків, плела дві коси. Сплетені коси укладалися на тім'ї навколо скрученої в трубочку і зав'язаної в один вузол маленької хустинки, кінці якої мали звисати ззаду. Після утворення "кирпи" кінці хустинки піднімались і закладались разом з косами, надаючи тим самим міцності зачісці, і закріплювались шпильками ("шпанґлями", "шпадлями"). Таке причісування вимагало від жінки значного уміння, адже добре укладена "кирпа" надавала потрібну форму всьому головному убору, який складався із описаної "кирпи", рушникоподібної "намітки"

thin braids were plaited which were joined at the back into a single braid. To create the 'voronka', the hair was divided into two sections, bringing the diagonal hair part behind the ears. In the upper part, the braid was begun which was joined to another part of the hair at the nape of the neck. In this manner, the braid consisted of two sections of various thicknesses, and extended from the top to the bottom. Hutsul girls wove bright colored threads of warm tones into the braids which often draped over the temples, and they also used bouquets around the head - 'bovtytsi', 'bovtychky'. Sometimes such 'bovtychky' (pendants) were tied around the head over the loosened hair.

Widely spread as women's coiffures among Ukrainian and Moldavian women of the plains and foothills areas was the 'kyrpa' ('kyrpe' for Moldavians). The specific time for creating the 'kyrpa' was a Saturday evening. Having washed her hair, the woman combed out her hair, dividing it into two parts. Beginning with the top, she plaited two braids. The plaited braids were wrapped, as if around a tube, at the crown of the head and then tied into a single knot with a small kerchief, the ends of which must hang down at the back. After the creation of the 'kyrpa', the ends of the kerchief were lifted and were plaited into the braids, thus strengthening the coiffure. These were then fastened with pins ('shpangli', 'shpadli'). Such setting of the hair demanded, on the part of the woman, great knowledge, because the proper setting of the 'kyrpa' gave the necessary form to the complete head dress, which consisted of the

("рушника") та прикрас - "покривала", квітів та інших. Спосіб укладання волосся жінками гірської зони якісно відрізнявся від способу укладання "кирпи" на рівнині та в передгір'ї. Найперше, гуцулки вплітали в коси значну кількість різнокольорових шерстяних ниток - "уплiток", "заплiток", від чого самі коси ставали значно товстішими та довшими. Інше, заплетені від висків коси закручували у формі кілець над вухами, починаючи від надлобної частини і закінчуючи потилицею. Так утворювалась основа для головного убору гуцулки - "перемітки" чи хустки.

Головні убори дівчат буковинського краю характеризуються особливим розмаїттям. Вони підкреслюють локальні особливості традиційного костюма того чи іншого регіону і, здебільшого, у чистому вигляді не повторюються. Найбільш типовими дівочими головними уборами були "карабуля", "дьорданик", "коди", "трава", "коробка", "капелюшиння", вінки, стрічки, квіти. Спільним для всіх цих видів є те, що основа кожного з них виготовлялася із картону - "лубка", обтягнутого тканиною.

"Карабуля" має форму корони із підвищеною центральною частиною. Для її виготовлення вирізують потрібної форми картонну основу, обшивають її доброякісною тканиною, переважно чорного або червоного кольору. Із зовнішньої сторони пришивають штучні квіти різних кольорів та відтінків. Ззаду на спину від основи "карабулі" опускаються яскраві стрічки світлих тонів, дві крайніх з яких, здебільшого, однакового кольору, розміщу-

aforementioned 'kyrpa', the towel-like 'namitka' ('rushnyk') and other adornments - 'pokryvalo', flowers, among others. The method of setting the hair among women of the mountain zone differed qualitatively from the method of setting the 'kyrpy' in the plains and foothills areas. Firstly, the Hutsul women plaited into their braids a set number of varicolored woolen threads - 'uplitky', 'zaplitky', through which the braids themselves became thicker and longer. In another version, the braids, plaited from the temples, were curled over the ears in the form of a circle which began at the forehead and ended at the nape of the neck. Thus was created the foundation for head dresses of the Hutsuls - 'peremitky' (woman's head attire) or kerchiefs.

Head dresses for girls of Bukovyna was characterized especially by their variety. They underline the local individualities of the traditional costume of that or any other region, and, for the most part, in the pure form are not repeated. The most typical of the girls' headdresses were 'karabulja', 'd'ordanyk', 'kody', 'trava', 'korobka', 'kapeljushynnja', wreaths, ribbons and flowers. Common among all of these is the fact that the foundation for each was prepared from a carton (piece of cardboard) - 'lubok' - which was covered with stretched woven fabric.

The 'karabulja' has the form of a crown with a raised central section. To prepare this, the necessary form is cut out of the cardboard foundation which is covered with a good quality of woven fabric, primarily of black or red colour. On the outside, artificial

ються з обох боків спереду (на грудях). Довжина стрічок досягає 80 - 100 см. У селах Верхнього Буковинського Попруття, для яких характерна монохромна вишивка чорними нитками, такі дві бокові стрічки були, у переважній більшості, чорного кольору.

В окремих селах рівнинної зони та передгір'я обов'язковою складовою частиною "карабулі" виступає трава ковили - "трава", невеличкий пучок якої прикріплюється до тильної сторони центральної частини головного убору. Регіоном розповсюдження "карабулі" були українські села Верхнього Буковинського Попруття та сусідні з ними села Буковинського Прикарпаття і Буковинського Поділля.

"Дьорданик", "дьордан" - головний убір дівчат передгір'я. Він має форму шапки - кубанки. Для виготовлення "дьорданика" на лубок натягується темно-червоне (можливе й чорне) сукно із вишивкою в центрі. Вишивка виконана бісером і лелітками у вигляді геометричного орнаменту, і представляє собою центральну частину головного убору. Зверху і знизу по краях "дьорданика" кріпляться окремо нанизані у вигляді вузької смуги прикраси з різнокольорового бісеру - "малі йорданики" також у стилі геометричного орнаменту. Спереду головний убір прикрашається трьома вертикальними рядами штучних квітів, середній з яких складається із однієї - трьох квіток більшого розміру, і відрізняється за розміром квітів від двох бокових рядів. Для "дьорданика" характерне також обов'язкове заповнення внутріш-

flowers of various colours and tones are attached by sewing. At the back, from the foundation of the 'karabulia', ribbons of dazzling, bright colours are draped, of which the two end ones, for the most part, are of identical colour, and are positioned on the bosom on each side. The length of the ribbons is between 80 and 100 cm. In villages of Upper Bukovynian Popruttia, where the characteristic was monochrome embroidery using black threads, the two side ribbons were of the black colour.

In individual villages of the plains zone and the foothills, as a compulsory component of the 'karabulia' grass, a kind of steppe grass, was used - 'trava', a small bunch of which was attached to the rear part of the central section of the head dress. 'Karabulia' spread among Ukrainian villages of Upper Bukovynian Popruttia and also in the neighboring villages of Bukovynian Prykarpattia and Bukovynian Podillia.

'D'ordanyk', 'd'ordan' is the head dress of the girls of the foothills. It has the form of a cap - kubanka. To prepare the 'd'ordanyk' onto the cardboard is drawn dark red (possibly even black) material with embroidery in center. The embroidery is created from beads and tinsel in the appearance of geometric ornamentation which in itself is the central portion of the head dress. Along the top and the bottom edges of the 'd'ordanyk' are attached, in the shape of a narrow bands, individually threaded adornments of varicolored beads - 'mali jordanyky' - also in the style of geometric ornamentation. At the front, the head dress is decorated

нього простору, розміщеного над тім'ям. Для цього ближче до верху основи з тильного боку натягуються у перехрещеному порядку нитки, які густо заповнені зверху дрібними штучними квітками. Ззаду до "дьорданика" пришиваються вузькі різнокольорові стрічки - "коди", які у довжину досягають нижче пояса. На один головний убір приходиться 20 - 25 стрічок (а це значна кількість), тому укладання стрічок проводиться способом накладання їх одна на одну. Із 20 - 30 років XX століття цей вид головного убору зникає з ужитку. Його замінює вінок із живих та штучних квітів. Лише із середини 80-х років нашого століття робляться спроби, і то досить вдалі, відтворити та відродити традиційний головний убір "дьорданик" уже в сучасному варіанті.

"Коди" - вид головного убору дівчат рівнинної зони краю, який використовувався у ролі святкового та весільного головного убору до початку 60-х років XX століття. Він представляє собою корону круглої форми, яка кріпиться на тім'ї за допомогою приколювання (пришивання) до щільно складеного волосся. Складаються "коди" із двох частин: коробки і самих "кодів". Коробка виготовляється на картонній основі в 5 - 6 см висотою та 8 - 10 см діаметром, і обтягується з обидвох сторін темною шерстяною ниткою. За допомогою коробки головний убір прикріплюється до голови. Самі "коди" також виготовлені на картонній основі, лишень висотою у 6 - 7 см та діаметром 10 - 11 см, що обумовлено способом одягання їх

with three vertical rows of artificial flowers, the central one of which consists of one to three flowers of a larger size and differs in size of flowers from the two side rows. For the 'd'ordanyk', there is an obligatory characteristic of completing the inner space which is positioned over the crown of the head. For this, near the top of the foundation from the back side, are drawn, in a cross-wise fashion, threads which are densely filled in from the top with small, artificial flowers. From the back, to the 'd'ordanyk' are attached narrow, varicoloured ribbons - 'kody' (hat ribbons) which, in length, reach lower than the belt. For one head dress, there are 20 - 25 ribbons (and this is an important quantity), and for this reason, the method for attaching the ribbons is one upon another. Between the 20's to the 30's of the 20th century, this style of head dress disappears from use. It is replaced by a wreath of live and artificial flowers. Only from the 80's of the present century were attempts made to revive and recreate the traditional head dress 'd'ordanyk' with contemporary variations.

'Kody' - a style of head dress of the girls of the plains zone, was used in the role of a festive and wedding head dress to the beginning of the 60's of the 20th century. It represents a crown in a round form which is set firmly on the crown of the head with the aid of attaching to tightly set hair. 'Kody' consist of two sections: boxes and the 'kody' (hat ribbons) themselves. The box is prepared from a carton 5 - 6 cm high and with a diameter of 8 - 10 cm and is covered from both sides with dark woolen threads. With the

зверху коробки. Картонна основа "кодів" обтягується з обох боків білою тканиною. Із зовнішнього боку тканину покривають два ряди штучних квітів, виготовлених з шовку та сухозлоті, причому нижній ряд складається із поодиноких квітів (15 - 18 штук), а верхній - із квіток, згрупованих по 5 штук в букети ("туфочки"). Саме завдяки цим букетам - "туфочкам" головний убір набуває конусовидної форми. Верхній край головного убору завершується пучками сухозлоті - "колосками" та рядом паперових квітів - "кучерями". Характерною особливістю "кодів" є їхня кольорова гама, яка представляє собою світлі м'які тони - "вмерлий цвіт". Обов'язковою складовою частиною "кодів" є стрічки - "кодинки", які пришиваються до щільної стрічкоподібної (поперечної) основи способом часткового накладання одної на іншу (як в "карабулі" та "дьорданику"). Але спосіб їхнього кріплення полягає у тому, що стрічки "кодів" приколюються шпильками не до коробки, як було у двох попередніх випадках, а до плечового одягу на спині. Інші складові частини "кодів" - подвійна широка стрічка, яка спадає на спину від основи головного убору до нижнього рівня "кодинок" та призібрана поперечна стрічка, що кріпиться до навушних прикрас, - доповнюють "коди". Завершують головний убір три букетики квітів, прикріплені до волосся по одному посередині та по боках голови зі сторони потилиці.

Головний убір "трава" є продовженням "кодів" - по суті це ті ж "коди" (часом саме ця назва й

help of the box, the head dress is attached to the head. The 'kody' themselves are also prepared on the foundation of a carton, except that the height is 6 - 7 cm and the diameter is 10 - 11 cm, which is drawn on the top of the box using the stipulated method. The foundation carton of the 'kody' is covered from both sides with white woven fabric. From the exterior side, two rows of artificial flowers, which are prepared from silk and tinsel, are stretched on the woven fabric. The bottom row consists of individual flowers (15 - 18) while the upper row consists of flowers grouped into bouquets ('tufochky') of five flowers in each. Thanks to these bouquets - 'tufochky' - the head dress takes on the appearance of a cone shape. The upper edge of the head dress is topped with bunches of tinsel - 'kolosky' - and a row of paper flowers - 'kucher'. The characteristic individuality of the 'kody' is their gamut of colour, which represents bright, soft tones - 'vmerlyj tsvit' (pale colour). An obligatory component of the 'kody' is the ribbons - 'kodynky' which are attached to the dense ribbon-like (diagonal) foundation using the method of attaching one upon the other (as for 'karabulja' and 'd'ordanyk'). But the method of strengthening them lies in that the ribbons of the 'kody' are pierced with pins not to the box, as was the case in the previous two instances, but to the shoulder apparel at the back. Other component parts of the 'kody' include a double-width ribbon, which drapes along the spine from the foundation of the head dress down to the lower level of the 'kodynky', and a gathered diagonal

Народна майстриня п. С. Корбут за виготовленням дівочого головного убору - трави - кодів. 80-і р.р. XX ст. (Топорівці).

National master of head dress making preparing a girl's head dress - trava - kody. 80's of the 20th Century (Toporivtsi).

Використання елементів традиційної ноші у сучасному весільному вбранні. (с. Топорівці).

Applying the elements of the traditional attire in the contemporary wedding apparel. (Toporivtsi).

переважає), лишень зі стеблами трави ковили. Близько 100 пучків ковили пришиваються в кілька рядів по спіралі на картонну основу довжиною до одного метра, далі закручуються у щільний рулон, обшиваються тканиною і вставляються у верхню виїмку кодів. Якщо є потреба в додатковому кріпленні (а це буває рідко, зважаючи на те, що майстрині виготовляють головний убір у повній відповідності з потрібними розмірами), то ковила приколюється до коробки ще і довгими шпильками, які проходять наскрізь. Останній прийом кріплення зустрічається дуже рідко. По-перше, додаткове проколювання наскрізь пошкоджує сам головний убір і, відповідно псується його форма, а по-друге, стебла ковили здатні швидко загорітися (біля вогню свічки, наприклад). Аби запобігти можливому згоранню головного убору, а разом з ним і волосся людини, ковилу кріплять таким чином, щоб у разі небезпеки її можна було швидко висмикнути з головного убору. "Трава" - самий стійкий вид головного убору, який зберігся у майже незмінному вигляді до наших днів. Так, у селі Топорівці, де особливо міцні народні традиції в одязі та обрядах, "трава" ніколи не виходила з ужитку, і використовується у сучасному весільному обряді, служить доповненням до традиційного святкового костюма дівчат, який складається із сорочки, "ріклі" та "кожушини".

"Коробка" - вид головного убору, за формою і способом виготовлення подібний з "кодами". У той же час між ними є певні

ribbon, which fastens to ear adornments, which complete the 'kody'. Three bouquets of flowers which are attached to the hair at the center and nape sides of the head, crown the head dress.

The head dress 'trava' is an extension of the 'kody' - essentially this is those 'kody' (sometimes the name itself outweighs), except that the stems of the grass were used. Almost 100 bunches of grass were attached in several rows in a spiral a meter in length on the carton foundation and then twisted into a tight roll, sewn with woven fabric and inserted into the upper cavity of the 'kody'. If there was a need for additional strengthening (this seldom happened, taking into consideration the fact that the masters who prepared the head dresses had full responsibility for the necessary measurements), then the feather-grass was pinned to the box with long pins which penetrated through the 'kody'. The latter example of fastening was seldom witnessed. In the first place, the extra piercing damaged the head dress itself and ruined the proper form, and secondly, the stems of the grass easily could catch on fire (from nearby candle flames, for example). To avoid the possibility of the head dress burning up, and at the same time the hair of the person, the grass was fastened in such a way that, in the case of danger, it was possible to quickly remove the head dress from the head. 'Trava' - itself the stable feature of the head dress, which has been preserved with almost no change in appearance to the present time. Thus, in the village of Toporivtsi, where there were especially strong national traditions

істотні відмінності. Для виготовлення "коробки" використовувались нанизані на стрічку і пришиті до нижнього краю основи монети, утворюючи, таким чином, віночок навколо головного убору. Верхній край основи завершувався павлиним пір'ям, причому в українських селах це пір'я сильно підрізали, а в молдавських - надрізали лишень зверху залишаючи значну висоту самого пера. Регіоном розповсюдження цього виду головного убору були, переважно, українські та молдавські села передгір'я та частина молдавських сіл рівнини. "Коробка", як і "коди", використовувалась у ролі весільного та святкового головного убору. В етнографічній літературі XIX століття цей вид головного убору зустрічається ще й під назвою "карабуля", що дає нам можливість допустити пізніший час виникнення самої назви "коробка".

Іншими видами весільних уборів дівчат були "вінок" і "капелюшиння". "Вінок" складався із двох частин - коробки та самого вінка. Характерною особливістю цього головного убору була його неординарна форма. Поверх закріпленої на тім'ї коробки одягався вінок, який мав овальну форму. Спереду він опускався на лоб, верхня ж його частина була припіднятою над задньою стінкою коробки. Простір, який утворювався між маківкою та вінком, заповнювався штучними квітками, сухоцвітом. Виготовлявся весь головний убір із використанням кольорової тканини, штучних квітів, монет, дзеркал. "Вінок" мав розповсюдження як в україн-

regarding apparel and rituals never were dropped from use, and 'trava' is used in the current wedding rituals, serves as a completion to the traditional festive costumes of the girls, which consists of the shirt, 'riklja' and 'kozhushyna'.

'Korobka' - an aspect of head dress, in its form and method of preparation is similar to that of the 'kody'. At the same time, there are a certain, essential differences between them. For the preparation of the 'korobky' coins were threaded onto a ribbon and attached to the lower edge of the foundation, creating, in this fashion, a wreath around the head dress. The upper edge of the foundation was topped with peacock feathers, however, in Ukrainian villages, these feathers were extensively trimmed, while in Moldavian villages only the tops were trimmed, leaving a greater length to the very feather. This style of head dress spread, for the most part, in Ukrainian and Moldavian villages of the foothills as well as in a portion of the Moldavian villages of the plains. 'Korobka', as with the 'kody', were used in their roles as head dresses for weddings and festive occasions. In ethnographic literature of the 19th century, this aspect of head dress was discovered also with the name 'karabulja', which allowed us the opportunity to admit a later time of sudden appearance of the name 'korobka' itself.

Other aspects of girls' wedding head dresses were 'vinok' (wreath) and 'kapeljushynnja'. 'Vinok' consisted of two parts - the box and the wreath itself. The individual characteristic of this head dress was its exceptional form. The wreath, which had an oval form, was

ських, так і молдавських селах рівнинної та передгірської частин краю. "Капелюшиння" за своєю формою нагадувало описану вище "карабулю". Для його виготовлення також використовували ковилу - "шовкову траву", "Боже тіло" (місцеві назви); нанизані на стрічку дрібні монети - "марки"; монети великих розмірів, переважно 4 штуки - "шустки"; шовкові китиці - "китички". Регіоном поширення "капелюшиння" були села рівнинної зони в районі Верхнього Буковинського Попрутття та Буковинського Поділля, а також сусідні села передгір'я.

Весільним головним убором дівчат Буковинської Гуцульщини був вінок із штучних квітів, обов'язковими доповнюючими елементами якого виступали кольорові шерстяні нитки - "поплітки", які закріплювалися біля висків і звисали на груди, а також різнокольорові стрічки, що спадали від вінка по спині - "політики", "політки". Широко відоме не лишень на Гуцульщині, а й далеко за її межами весільне "чільце" у буковинській частині Гуцульщини побутувало переважно у тих селах, які знаходились у сусідстві із верховинськими селами Галичини. Обов'язковою складовою частиною весільного головного убору в усіх етнографічних регіонах Буковини був "барвінковий вінок". Для його утворення нашивали листочки барвінку на стрічку червоного кольору чи на вербову кору, покривали зверху фарбою золотистого кольору. Одягався барвінковий вінок під традиційний весільний головний убір таким чином, що його краї ледь

donned over the box fastened at the crown. At the front it was lowered over the forehead while the upper part of it was raised over the back partition of the box. The space, which opened up between the crown and the wreath, was filled with artificial flowers and tinsel. The complete head dress was prepared by using coloured woven fabric, artificial flowers, coins and mirrors. 'Vinok' existed not only in Ukrainian villages of the plains and foothills areas of the country, but also in Moldavian villages. 'Kapeljushynnja' resembled the form of the 'karabulja', which was discussed above. Used to prepare it was: grass - 'shovkova trava' (silk grass), 'Bozhe tilo' (the body of Christ - a local name) - both of which were used as the name for feather (steppe) grass, some small coins - 'marky' - threaded onto a ribbon, coins of larger dimensions, usually 4 such coins - 'shtuky'; silk tassels - 'kytychky'. 'Kapeljushynnja' circulated in the villages of the plains region of Upper Bukovynian Popruttja and Bukovynian Podillia as well as in the neighboring villages of the foothills region.

The wedding head dress of girls of Bukovynian Hutsul'shchyna consisted of a wreath of artificial flowers. Obligatory elements for completion were coloured, woolen threads - 'poplitky' (ribbon for braids), which were fastened near the temples of the head and hung down the bosom, as well as multicoloured ribbons which draped from the wreath along the spine - 'polityky', 'politky' (silken ribbons). Widely used, not only in Hutsul'shchyna, but far beyond its borders, was the wedding 'chil'tse'

виднілися з-під головного убору.

На Буковинському Поділлі широко розповсюдженим дівочим головним убором був вінок із штучних квітів зі спущеними на спину стрічками. В іншій частині рівнини та частково передгір'ї відмічено побутування у ролі головного убору стрічок з штучними квітами.

Традиційними головними уборами жінок були рушникоподібні убори - "намітки", "рушники", "рушники для завивання голови", "перемітки" (молд. - "пинзетурь"), які є найдавнішими головними уборами заміжніх жінок в Україні. "Рушник" - це полотнище прямокутної форми тридільного поділу із тканим узором по всьому полю. Краї "рушника" повсюдно багато орнаментувалися фігурним одноколірним тканим узором, вишивкою кольоровими нитками або бісером, тканим кольоровим взором. Найчастіше техніка виконання орнаменту була комплексною. У ній поєднувалися різні способи орнаментації. Узір був частіше геометричного, частково стилізовано-рослинного та рослинного характеру. Зооморфні та антропоморфні взори зустрічались на "рушниках" у різних частинах Буковини. Для прикрашання головних уборів використовувалась поліхромна (рідше монохромна) вишивка нитками та бісером. Характерною особливістю буковинських "наміток" було гармонійне поєднання кольорових тканих смуг із поліхромною вишивкою. Для молдавських "пинзетурь" характерне поєднання тканих смуг з вишивкою жовтого кольору (така ж орнаментація зустрічається і в окремих українських селах рівнини). На

(a kind of woman's head covering) in the Bukovyna section of Hutsul'shchyna, primarily, in those villages which found themselves as neighbours with Verkhovyna villages of Halychyna. An obligatory elementary part of the wedding head dress in all ethnographic regions of Bukovyna was the 'barvinkovyj vinok' (periwinkle wreath). For its creation, leaves of periwinkle were sewn onto a red ribbon or onto willow bark which had been covered with gold colour. The periwinkle wreath was set under the traditional wedding head dress in such a manner that its edge was barely discernible from beneath the head dress.

In Bukovynian Podillia, a widely circulated girls' head dress was a wreath of artificial flowers with ribbons draped long the spine. In another section of the plains area, and somewhat in the foothills area, there was registered the existence in the role of head dress, ribbons with artificial flowers.

Traditional head dresses of women were towel-like attire - 'namitky', 'rushnyky', 'rushnyky' for wrapping the head', 'peremitky' ('pynzetur'' for Moldavians) which are the oldest head dresses of married women in Ukraine as well as among other representatives of eastern Slavs. 'Rushnyk' is a piece of material of rectangular form, divided into three sections with a woven design throughout the whole background. The edges of the 'rushnyk', universally, are richly ornamented, either with figures of a single colour woven design or with embroidery using coloured threads or beads, or coloured woven design. The technique used most often for creating ornamentation was complex.

Буковинському Поділлі побутували рушники із тканими смугами червоного, червоно-оранжевого та червоно-жовтого кольорів. Існувало кілька способів пов'язування "намітки". Спільним для більшості з них було обмотування полотнища навколо голови кілька разів. При цьому кінці головного убору вільно опускались на спину і груди. Регіональні відмінності у способах пов'язування полягали у прийнятому порядку початку та кінця пов'язування, способах закріплення убору на голові, наявності чи відсутності доповнюючих частин головного убору - "феса" ("фиса"), "коробки", "покривала", квітів, стрічок, хустин. Молоді жінки у теплу пору року пов'язували "намітку" не обмотуючи голови, а лишень прикриваючи чоло і маківку. При цьому головний убір закріплювався ззаду на потилиці, а кінці його опускались на спину до пояса, чи й нижче. Для зручності пов'язування "намітки" до середньої частини полотнища пришивались дві смужки - "кодички", на такій відстані одна від одної, щоби була можливість міцно закріпити головний убір і тоді уже завершити весь процес одягання. Смужки пришивались майже посередині "намітки", зліва чи справа від центру - в залежності від способу пов'язування (на ліву чи праву руку). В холодну пору року "намітку" одягали поверх темної хустки, вузька смужка якої виднілась на чолі, а кінці з тороками спадали на груди і спину.

Особлива увага належала доповнюючим елементам "намітки", оскільки саме завдяки їм головний

Many methods of ornamentation were reconciled in it. The design often was geometric and sometimes of stylized plant and plant character. Zoomorphic and anthropomorphic designs were encountered on 'rushnyky' (towels) in different parts of Bukovyna. For decorating head dresses, either threads or beads were used for polychrome (less often monochrome) embroidery. An individual characteristic of Bukovynian 'namitky' was the harmonizing of coloured woven bands with polychrome embroidery. For Moldavian 'pynzetur'', the characteristic was the harmonizing of woven bands with embroidery of yellow colour (such ornamentation is encountered in individual Ukrainian villages of the plains). In Bukovynian Podillia there existed woven fabric with bands of red, red-orange and red-yellow colours. There were several ways of tieing the 'namitky' (woman's head attire). Common for the majority of them was winding the cloth around the head several times. Along with this, the ends of the head dress were freely draped down the spine and onto the bosom. Regional differences in the methods of winding around the head lay in the accepted manner of tieing form beginning to the end, methods of fastening the head dress to the head, the evidence or appropriateness of the completing parts of the head dress - 'fes' ('fys'), 'korobka', 'pokryvalo', flowers, ribbons and kerchiefs. Young women, during the seasons of warm weather, wrapped the 'namitka', not by winding it around the head but just by covering the forehead and the top of the head. For this, the head dress was fastened at

Традиційне пов'язування жіночого головного убору - намітки.
Верхнє Буковинське Попруття. Кіцманщина.
Вигляд спереду (вгорі). Вигляд ззаду (внизу).
Traditional setting of women's head dress - namitka.
Upper Bukovynian Popruttia. Kitsman'.
Front view at the top. Rear view at the bottom.

Жінка у фесі.
Верхнє Буковинське Попруття.
Кіцманщина.

Woman wearing fes.
Upper Bukovynian Popruttia.
Kitsman.

Спосіб пов'язування головного жіночого убору - пинзетурь.
Молдаванка із Нижнього Буковинського Попруття (с. Строїнці).
A method of setting the head dress - pynzetur'.
Moldavian woman from Lower Bukovynian Popruttia. (Strojintsi).

убір набував бажаної форми і вигляду. В першу чергу, це були елементи, які одягали під "намітку". До них відносяться "фес" ("фис") та "коробка" ("мисочка", "тарільчик"). "Фес" представляє собою шапочку в формі зрізаного конуса, виготовлену із лубка, обтягнутого, здебільшого, червоною тканиною. За своєю формою "фес" нагадує чоловічий головний убір - "шоломок", а останній має свої аналоги в інших європейських народів. Основне призначення "феса" полягало в тому, щоби надати правильної форми зачісці під головним убором. Окрім цього він сам виступав у ролі буденного жіночого головного убору, місце використання якого було обмежене власною хатою та подвір'ям. Останній приклад належить до окремих сіл Верхнього Буковинського Попруття. Слід зауважити також, що носити "фес" без "намітки" у будень було неабиякою сміливістю серед молодих заміжніх жінок. Іншим доповнюючим елементом "рушника - намітки" була "коробка". Вона мала форму циліндра, виготовленого із лубка і кріпилась на маківці. Завдяки своїй висоті "коробка" надавала головному убору особливої святковості. Іншим доповнюючим елементом "рушника" була "мисочка" ("тарільчик"). Виготовляли її зі скручених стеблин соломи чи вичесаного волосся у формі миски чи тарілки. Отриману форму одягали зверху зачіски на маківці. Причому, щільність укладених стебел чи волосся, та розмір "мисочки", в цілому ,були різними в залежності від величини зачіски, довжини та густоти волосся у жінки.

the back at the nape while the ends draped along the spine to the belt or even lower. For ease of tieing the 'namitky' to the center section of the fabric, two bands - 'kodychky' were attached, one separated from the other in such a way that it was possible to securely fasten the head dress and then to top off the whole process of dressing. The bands were sewn almost in the centre of the 'namitky', either from the left or right from the centre - depending upon the method of tying (on the left or right hand). During cold weather, the 'namitka' was donned over the dark kerchief, the narrow band of which was visible on the forehead, while the ends with the fringes draped onto the bosom and along the back.

Special attention was paid to the completing elements of the 'namitky', in so far as the head dress obtained its form and appearance from them. In the first place, these were elements which were put on under the 'namitky'. These included the 'fes' ('fys') and 'korobka' ('mysochka', 'taril'chyk'). 'Fes' resembled a cap in the shape of a cut off cone prepared from a paste-board covered, for the most part, with a stretched red woven fabric. Following its own form, the 'fes' resembled the men's head dress - 'sholomok', which had its own analogies in other European nations. The basic purpose of the 'fes' was to provide the proper form for the coiffure beneath the head dress. Besides this, it itself had a role in everyday women's head dress. The place for wearing it was limited by the house itself and the courtyard. The latter example belongs to individual villages of the Upper

Функцію прикрас "намітки" виконували такі доповнення головного убору, як "покривала", квіти, стрічки, хустини та інші. "Покривалом" служила кольорова шовкова хустка фабричного виробництва, що складалася або скручувалася у формі обруча. Обруч зшивали нитками, прикрашали бісером, сухозлоттю. Пов'язували покривало зверху головного убору на тім'ї, підкреслюючи, таким чином, "кирпу" ("фес" чи "мисочку"). Кінці прикраси вільно опускались на потилицю, ліве чи праве плече. Такі види прикрас як стрічки та хустки пов'язувались навколо голови, підкреслюючи висоту головного убору. Хустки, в такому випадку, складали кілька разів, утворюючи вузьку смужку для пов'язування. В іншому випадку хустку пов'язували під "наміткою" таким чином, щоб її вузька кольорова смужка виступала з-під головного убору на чолі. Квіти прикріплювали до головного убору за допомогою приколювання з лівого чи правого боку зачіски. Квіти, як і стрічки, хустки, покривала були яскравих тонів, які гармонійно контрастували із полем головного убору.

На Буковинському Поділлі широке розповсюдження мав рушникоподібний головний убір - "перемітка". "Перемітка" відрізнялася від "намітки" своєю формою та способом пов'язування, доповнюючими елементами. Складовими частинами цього головного убору були: безпосередньо "перемітка", "кичка" та "забір". Сама "перемітка", в свою чергу, складалася із основи, "пальців" і "вуха". Основа представляла собою прямокутне домоткане полотнище білого

Bukovynian Popruttia. It is necessary to point out also, that the wearing of the 'fes' without the 'namitka' on a weekday was not something done courageously by young married women. Another element of filling in of the 'rushnyk - namitka' was the 'korobka' (box). It had the form of a cylinder prepared from a paste-board and was attached on the crown of the head. Thanks to its height, the 'korobka' gave the head dress a special sanctity. Still another element of filling in of the 'rushnyk' was the 'mysochka' ('taril'chyk') (bowl, plate). It was prepared from twisted straw or combed hair in the form of a bowl or plate. This form was then put on over the coiffure on the crown of the head. Also, the density of the setting of the stalks or the hair and the size of the 'mysochky' in its entirety was different depending upon the size of the coiffure, length and density of the hair of the woman.

The decorating of the 'namitky' was accomplished by filling in the head dress with 'pokryvala', flowers, ribbons, kerchiefs among others. A commercially produced, coloured, silk kerchief, which was folded or twisted into a form of a ring, served as the 'pokryvalo'. The ring was sewn with threads, decorated with beads and tinsel. The 'pokryvalo' was bound on top of the head dress on the crown of the head and in such a way as to emphasize the 'kyrpa' ('fes' or 'mysochka'). The ends of the decoration freely dropped along the nape of the neck, either to the left or right shoulder. Such aspects of decoration as ribbons and kerchiefs, wrapped around the head,

кольору довжиною біля двох метрів, складене у вісім складок так, що утворювало форму довгої стрічки із поздовжніми складками. Краї основи обшивались "пальцями" - вузькою шерстяною кольоровою смужкою, лінії з'єднання яких виконувались ручним з'єднувальним швом. Один кінець "перемітки" завершувався "вухом" - квадратним шматком домотканої орнаментованої тканини червоного кольору. Цей кусок тканини складався вдвоє і пришивався до основи. Таку ж орнаментовану тканину представляв собою і "забір". Доповнюючим елементом "перемітки", який надавав головному убору округлену форму, була "кичка" - обруч, виготовлений на щільній основі та обтягнутий товстими льняними нитками. Наявність "кички" була обов'язковою під час пов'язування головного убору. Для підтримання складчастої форми "перемітки", її в п'яти-шести місцях скріплювали ниткою, утворюючи тим самим кілька проміжків - заглиблень між скріпленими нитками. Спосіб пов'язування "перемітки" був подібний до способу пов'язування "намітки". Деяка відмінність полягала лише в тому, що під час одягання "перемітки" розкладали складки одного із утворених заглиблень, розташованого із протилежної сторони від "вуха". Інша частина головного убору залишалася складеною і пов'язувалась навколо голови. У кінці пов'язування "вухо" накладалось на протилежний йому кінець основи - "простий кінець", закріплювалось шпильками - "шпанґлями". Таким чином "вухо" розміщувалось справа там, де почи-

emphasized the height of the head dress. Kerchiefs, in such an instance, were folded several times, thus opening a narrow band for tying. In other circumstances, kerchiefs were tied under the 'namitka' in such a fashion, so that a narrow, coloured band stood out from beneath the head dress on the forehead. Flowers were attached to the head dress by piercing the coiffure from the left or right side. Flowers, as with ribbons, kerchiefs and 'pokryvala', were of bright tones which harmoniously contrasted with the background of the head dress.

In Bukovynian Podillia widely used was the towel-like head dress - 'peremitka' (head kerchief). "Peremitka' differed from the 'namitka' in its form, method of tieing and completing elements. Elementary parts of this head dress were: directly the 'peremitka', 'kychka' and 'zabir'. The very 'peremitka', in its part, consisted of the foundation, the 'pal'tsi' ('fingers') and 'vukha' ('ears'). The foundation resembled a rectangular homespun fabric of white colour having a length of almost two meters folded into eight sections so that it opened into a form of long ribbons with vertical sections. The edges of the foundation were sewn around with 'pal'tsi' - a narrow, woolen, coloured band, the lines of merging which were created by hand sewing. One end of the 'peremitka' was finished by the 'vukho' - a square homespun cloth ornamented with red coloured woven material. This piece of cloth was folded in two and was sewn onto the foundation. Such an ornamented woven fabric resembled the 'zabir'. A completing element of the 'peremitky', which gave the head

налось пов'язування "перемітки". "Забір" закріплювався під "переміткою" на потилиці за допомогою шпильок.

Крім рушникоподібних головних уборів широке розповсюдження мали кольорові хустки фабричного виробництва - "фустки". У гуцулів вони, здебільшого, відігравали роль буденних та святкових головних уборів, на рівнині та в передгір'ї - буденних (з 30-х років XX століття - також і святкових). Відмічено кілька способів пов'язування хустки навколо голови - "підкривання", "за потилицю", "під бороду", "на маківці". У першому випадку хустка пов'язується міцно навколо голови, а її кінці зав'язуються у вузол на потилиці. "Підкривання" - це такий спосіб пов'язування хустки, коли шия залишається відкритою, а кінці закріплюються у вузол ззаду вище потилиці. При "підкриванні" кінці хустки опускаються на спину чи груди. У такий спосіб хустку пов'язують у теплу погоду, на відміну від першого випадку, котрий відноситься до холодної пори року. Гуцулки під час такого пов'язування хустки спеціально укладали волосся. В коси вплітали кольорові шерстяні нитки - "уплітки", "поплітки" і закладали їх двома калачами над вухами. Зачіска виходила дуже пишною, тим самим надаючи оригінальної форми головному убору. Пов'язування "під бороду" зустрічалось рідше, лише з середини XX століття воно набуло повсюдного розширення. У такому разі кінці хустини (малого розміру) зав'язувались під підборіддям і опускались на груди. Пов'язу-

dress a round form, was the 'kychka' - half a ring (headband) prepared on the dense background and wrapped with thick linen threads. The evidence of the 'kychka' was necessary during the wrapping of the head dress. In order to retain the elementary form of the 'peremitka', it was strengthened in five or six places using threads, creating through this same process several spaces - concavities between the strengthening threads. The method for wrapping the 'peremitka' was similar to the method for wrapping the 'namitka'. Some differences lay only in that, during the donning of the 'peremitky', there was opened one of the gathers of one of the concavities, placed on the opposite side from the 'vukho'. Another part of the head dress was left folded and was wrapped around the head. In the end of the wrapping, the 'vukho' was laid on the opposite end of the foundation of the 'peremitka' - 'prostyj kinets", then was fastened by pins - 'shpangli'. In this manner the 'vukho' was positioned on the right where the tieing of the 'peremitka' was begun. 'Zabir' was fastened under the 'peremitka' at the nape of the neck with the aid of pins.

Besides the towel-like head dress, there was a wide use of small, coloured, manufactured kerchiefs - 'fustky'. For the Hutsuls, for most part, they were used either as everyday or festive head dresses, while, in the plains and foothills areas, they were primarily everyday head dresses (from the 30's of the 20th century, they also became festive head dresses). There are noted several methods of tieing the kerchiefs around the head - 'pidkryvannja' and 'za potylytsju'

вання хустки на маківці зустрічалось, здебільшого, у селах Руської Буковини, Верхнього Буковинського Попруття та Гуцульщини. Час його побутування завершується близько середини XX століття. Такий спосіб пов'язування є одним із "старовідських" проявів культури. Цікавий спосіб пов'язування двох хусток, який був розповсюджений паралельно із зав'язуванням хустки на маківці. Він полягав у тому, що одна хустка пов'язувалась навколо голови, а друга, складена кілька разів у вигляді смужки, охоплювала підборіддя знизу і зав'язувалась у вузол на маківці. Подібні способи пов'язування використовувалися у сусідніх українських землях.

Взуття буковинців за технікою виготовлення було стягнутим, шитим та плетеним. Останнє отримало розповсюдження в рівнинній та частково передгірській зоні з 20-х років XX століття й існувало серед незаможних селян короткий період часу. До першого виду взуття належали постоли - "сирівці", "вироб'яки", "морщенки" (у молдаван - "опінч"), які були чоловічим та жіночим взуттям одночасно. Постоли належать до слов'янської форми взуття, відомої ще з часів курганних поховань (I тисячоліття нашої ери). Виготовляли постоли з телячої чи свинської шкіри способом "морщення" - стягування передньої частини - "писка" та п'яти. Стягування проводили за допомогою двох вузьких ремінців, вирізаних із того ж куска шкіри, з якого виготовлялись постоли. Один ремінець стягував передок,

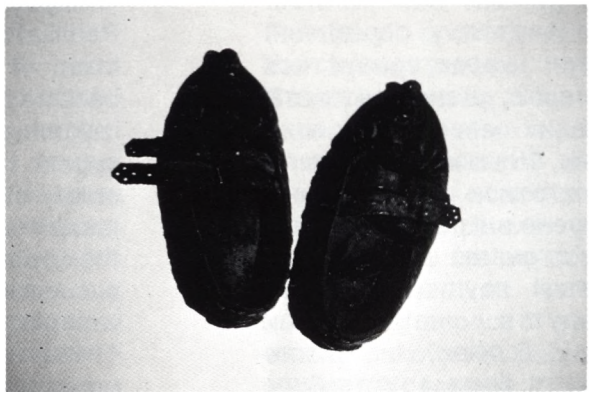
(behind the nape of the neck)', 'pid borodu' (under the chin), 'na makivtsi' (on the crown of the head). In the first instance, the kerchief was wrapped tightly around the head while its ends were tied into a knot at the nape of the neck. For 'pidkryvannia', the ends of the kerchief were draped along the back or the bosom. This method of tieing the kerchief was used in warm weather thus differing from the former instance, which was used during cold weather. Hutsul women, during such tying of the kerchief, used a special method for setting the coiffure. Into the braids they plaited coloured, woolen threads - 'uplitky', 'poplitky' and set them in two braids over the ears. Using this method, the coiffure became magnificent and in this manner created an original form of head dress. Tieing 'pid borodu' (under the chin), which was met less often, became more widely used from the middle of the 20th century. In this instance, the ends of the kerchief (of small size) were tied under the chin and draped onto the bosom. Tieing of the kerchief on the crown of the head was met, for the most part, in villages of Rus'ka Bukovyna, Upper Bukovynian Popruttia and Hutsul'shchyna. The use of this method reached its climax near the middle of the 20th century. Such a method of tieing is one of the oldest revelations of the culture. There is an interesting method of tieing two kerchiefs which existed at the same time as tieing of the kerchief on the crown of the head. In lay in the fact that one kerchief was tied around the head while the other, folded several times giving the appearance of a band, encompassed the chin from below and was tied into

другий - п'ятку. Перед був загостреним і, що особливо характерно для гуцульських постолів - завернутим вгору ("закоблученим"). Висота п'яти була різною в залежності від того, до чого взували постоли - до "онуч", "капців", чи "штуц". До двох останніх використовували постоли із зашитою до верху п'ятою. Більш давнім видом "морщенок" були постоли, які можна було міняти з лівої ноги на праву і навпаки. Останні носили назву "старовіцькі". З 20-х років XX століття в окремих регіонах (на Буковинській Гуцульщині, в окремих селах Прикарпаття та Поділля) прослідковується зміна форми постолів. Передки стають округленішими, замість "закоблучення" з'являються защіпи на кінцях, стають стійкими елементами поперечні ремінці-застібки. Процес взування постолів складався із кількох послідовних етапів. Першим було обв'язування ніг онучами. Їх носили як чоловіки, так і жінки. Замість онуч жінки часом, а дедалі все більше, одягали шерстяні шкарпетки. У гірській частині краю вони носили назву "капці". Для них характерна моно-, трохи рідше поліхромна вишивка, розміщена ближче до верхнього краю. У подібний спосіб орнаментувалися на Гуцульщині онучі, які там носили назву "писані". Чоловіки передгір'я та Гуцульщини замість онуч одягали ще в'язані гетри - "штуци". Далі взували самі постоли, зав'язуючи їх навколо ніг, тим самим закріплюючи й онучі. Для зав'язування використовували шерстяні смужки із завуженими краями чи вовняні (шкіряні) шнури, шнури з

a knot at the crown of the head. Similar methods of tieing were used in neighboring Ukrainian lands.

The footwear of the Bukovynians, according to technique in preparation, was tied, sewn or knitted. The latter existed in the plains and in parts of the foothills zones from the 20's of the 20th century and existed among poor villagers for a short period of time. To the former style of footwear belonged 'postoly' (leather-shoes) - 'syrivtsi', 'vyrobjaky', 'morshchenky' ('opinch' for Moldavians), which were both worn by men or women. 'Postoly' belonged to the Slav form of footwear, known yet from the times of the burial mounds (from the first thousand years of our era). 'Postoly' were prepared from lamb or pig skins using the method 'morshchennja' - drawing up the front section - 'pysok' (front part) and the 'pjaty' (heels). The drawing up was done with the aid of two narrow pieces of leather cut out from that piece of skin from which the 'postoly' were prepared. One piece drew up the front while the other drew up the 'pjatka'. The front was pointed, and the individual characteristic of Hutsul 'postoly' was that the front was turned up ('zakoblucheni'). The height of the heel depended upon the use of the 'postoly' - for 'onuchi' (foot cloth), 'kaptsi' (socks) or 'shtutsy' (spats). For the latter two, postoly with the heels sewn up to the top were used. An older style of postoly were 'morshchenky' which could be worn interchangeably on either the left or right foot. The latter were called 'starovits'ki' (ancient/old-fashioned). From the

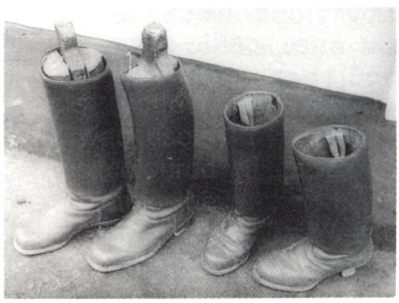
Постоли.
Кінець XIX ст.
Путильщина.
Postoly.
End of 19th Century.
Putyl'shchyna.

Чоловічі чоботи - рісовані.
Перша половина XX ст.
Men's boots -gathered at ankle.
First half of the 20th Century.

Чоловічі чоботи (зліва)
та жіночі (справа).
Перша половина XX ст.
Рівнинна зона Буковини.
Кіцманщина.
Men's boots (left),
women's boots (right).
First half of the 20th Century.
Plains zone of Bukovyna.
Kitsman'.

кінської шерсті - "волоки", а також вузькі ремінці - "устугви", протягнуті через отвори в постолах - "обори".

Шите взуття у порівнянні зі стягнутим характеризується складністю крою, різноманітністю конструктивних елементів, а у зв'язку з цим, більшою міцністю та зручністю. Істотною рисою шитого взуття є окремо викроєна підошва. Народні майстри, які виготовляли взуття - шевці, групували деталі шитого взуття на халяви ("холяви") і "споди" - нижню частину взуття. Шите взуття було дорогим, тому виступало й мірилом маючості селян. Одні чоботи шились часом на все життя, так як взували їх переважно у свята. Саме чоботи були найбільш розповсюдженим видом шитого взуття у буковинців. Відмічено побутування кількох типів чобіт у залежності від їхнього крою. До початку XX століття у всіх регіонах краю носили чоботи, які шились на пряму колодку, тобто без різниці на ліву чи праву ногу. Більш давнім видом чоловічих та жіночих чобіт є чоботи - "калавирі". Їхньою відмінною ознакою є форма халяви - спереду вища, подібно до високих черевиків, а ззаду - трохи нижча. Інша форма "калавирів" зводилась до того, що халяви були нижчими з внутрішнього боку ніг (нога до ноги), а вищими - із зовнішнього. Інший вид чобіт з твердими халявами чорного чи коричневого кольору носили як чоловіки, так і жінки. Лишень, останні віддавали перевагу чоботам коричневого кольору - "жовтим чоботам". Виключно чоловічим видом взуття були "рісовані чоботи" і "лидер

20's of the 20th century, in individual regions (in Bukovynian Hutsul'shchyna, in individual villages of Prykarpattia and Podillia) changes are traced in the form of the postoly. The fronts became more rounded, and instead of 'zakobluchennja', on the ends, there appear fasteners which became the sturdy elements of cross-wise thong fasteners. The process of putting on the postoly consisted of several successive steps. The first was the wrapping of the feet with linen flaps. These were worn by both the men and the women. The women, sometimes, and later more often, put on woolen socks instead of linen flaps. In the mountain area they were called 'kaptsi'. Characteristically for these, monochrome, and less often polychrome, embroidery was applied near the upper edge. In a similar fashion the Hutsul linen flaps were ornamented and were called 'pysani' ("painted"). Men of the foothills and Hutsul'shchyna, instead of linen flaps, put on tied spats - 'shtutsy'. Then they put on the postoly, tieing them around their feet, thus at the same time fastening the linen flaps. For tieing, they used woolen bands with narrow edges, woolen (leather) laces, ropes made from horsehair - 'voloky', and also narrow thongs - 'ustuhvy' which were pulled through openings in the postoly - 'obory'.

Sewn footwear, in comparison to tied footwear, was characterized by the fitness of the cut, the variety of constructive elements, and, associated with these, their greater strength and comfort. The essential feature of the sewn footwear was that the sole was cut

камаші". В "рісованих" чоботах нижня частина халяви виготовлялась із м'якої шкіри і виступала у формі складок. "Лидер камаші" - пізніший вид чобіт, який поширився на Буковині з 20-х років нашого століття. Вони представляли собою черевики і окремі халяви. Взуваючи їх разом, отримували чоботи, а відділяючи халяви - залишались у черевиках. Найбільше розповсюдження цього виду взуття зустрічалось у буковинському передгір'ї. Цікавим видом жіночих чобіт є чоботи - "чорнобривці" та "з мнякими холявами". "Чорнобривці" представляють собою комбіновані чоботи із чорними передками та жовтими халявами. Чоботи з м'якими халявами теж були комбінованого типу. Перед їхній був жовтого чи чорного кольору, а халяви - завжди жовтого кольору, викроєні із м'якої шкіри із завернутими назовні краями. Передки таких чобіт були трохи припіднятими.

Особливою вишуканістю характеризується інший вид шитого взуття - жіночі черевики. Халяви у черевиків були високими із розрізом спереду. Застібувались вони на ґудзики, кількість яких вимірювалась одним - двома десятками на одному черевикові, або зав'язувались шнурками, які чіплялись за гачки. Для жіночих черевиків характерне оздоблення аплікацією із кольорової шкіри, узорне вирізування і виколювання шкіри, а також високі фігурні, завужені до низу, каблуки - "обцаси". Жіночі черевики, як і чоботи, часто були комбінованого виду. Для їхнього виготовлення використовували шкіру контрасту-

out separately. National masters who prepared foorwear - shoemakers, classified the details of sewn footwear into the leg of the boot ('kholjavy') and 'spody' (bottoms) - the lower part of the footwear. Because sewn footwear was expensive, it also represented the financial wealth of the peasant. Because a pair of boots was sewn to last a lifetime, it was worn, for the most part, on festive occasions. The boots themselves were the most widespread aspect of sewn footwear among Bukovynian people. There are registered several types of boots depending upon their style. To the beginning of the 20th century, in all regions of the country, people wore boots which were sewn on a straight log, that is, without any regard whether the boot was to be worn on the left or right foot. An older aspect of men's and women's boots was the boots - 'kalavyri'. The difference is in the boot tops - the front is high, similar to high shoes, while the back is a lower. Another form of 'kalavyri' degenerated to the fact that the inner edge of the footwear (foot to foot) was shorter while the outer edge was higher. Another aspect of the boots with a hard upper part of red or brown colour was worn by men as well as by women. Only the latter gave importance to boots of brown colour - 'yellow boots'. Exclusively the men's boots were 'risovani choboty' (pleated) and 'lyder kamashi' (leather boots - shoes and gaiters). In 'rysovani choboty', the lower part of the tops of the shoes was prepared from soft leather and appeared in the form of folds. 'Lyder kamashi' - a later aspect of the boots, spread in Bukovyna from the

ючих тонів, переважно чорного, жовтого, коричневого, зеленого кольорів. Здебільшого, різні кольори шкіри вживали для виготовлення узорного орнаменту - аплікації черевиків.

Із середини 20-х років XX століття в рівнині та передгір'ї поряд із описаними вище видами взуття розповсюдилось плетене взуття - "солом'янки" ("дерев'янки", "довбанки"). "Солом'янки" плели із житньої соломи технікою "косичка", скріплювали ниткою, пришивали по низу шматочки телячої чи свинської шкіри і закріплювали верхню частину на дерев'яній основі - підошві. Час побутування цього виду взуття був нетривалим. Уже до середини XX століття "солом'янки" виходять з вжитку.

Важливим доповненням жіночого та чоловічого костюма є прикраси. В залежності від місця розташування прикрас, вони ділились на кілька видів - нагрудні, нашийні, наручні, навушні, прикраси голови та пояса. Два останніх види описані вище під час розгляду відповідних елементів одягу.

Серед українців та молдаван Буковини найбільше розповсюдження мали нашийні та нагрудні прикраси. До них відносяться скляні вироби - "цятки", "вівсьорки", "ґердани", "силянки", "басми", "ґрусталі", "маниства", "гармузи", мосяжні та срібні медалі і монети - "салби", "дукати", "зґарди", "коралі".

"Вівсьорки", "басми" ("басмани"), "ґердани" представлялють собою скляні нагрудні прикраси. Виготовлялись вони із нани-

20's of our century. They represented shoes with separate tops. Putting them on together created boots; however, if the tops were removed, shoes remained. The greatest spread of this type footwear , for the most part, was met in the Bukovynian foothills. An interesting aspect of women's footwear is boots - 'chornobryvtsi' (marigold) and 'z mnjakymy kholjavamy' (with soft tops). 'Chornobryvtsi' ('marigold') represent a combination boot with black fronts and yellow tops. Boots with soft tops also were of a combination type. The front of these were of yellow or black colour while the tops were always of yellow colour, cut out from soft leather with the edges turned down toward the outside. The fronts of such boots were slightly raised.

Individual experimentation characterized another aspect of sewn footwear - women's shoes. The tops of the shoes were tall with a slit at the front. These were fastened by buttons, the number of which were counted in the 10 - 20 range on a single shoe, or were tied with strings which were hooked onto clasps. Characteristic ornamentation of women's shoes included an application of coloured leather, decorative excising and piercing of the leather and also high, narrowing to the bottom, heels - 'obtsasy'. Women's shoes, and also boots, often were of a combined aspect. For their preparation, leather of contrasting tones, primarily black, yellow, brown or green colours, was used. For the most part, various coloured leather was used for completing the decorative ornamentation - application to the shoes.

From the middle 20's of the

заного на нитки різнокольорового бісеру. "Вівсьорок" мав форму п'ятикутника із витягнутим верхнім кутом. Орнамент його був стилізовано-рослинного характеру із використанням бісеру білого, червоного, зеленого, жовтого, фіолетового кольорів. Кріпився "вівсьорок" на кептарі з лівого боку. Регіон побутування цього виду прикрас - українські села рівнинної та частково передгірської частин краю. "Басма" (басман", "басаман") - нагрудна прикраса українців та молдаван рівнини та передгір'я. "Басма" представляє собою довгу стрічку із нанизаного кольорового бісеру, краї якої з'єднані між собою і утворюють подвійну стрічку - завершення. На місці такого з'єднання могло закріплюватись дзеркальце. Така стрічка складалася із семи-десяти з'єднань-прямокутників, нанизаних у вигляді геометричного (часом рослинного) орнаменту, зв'язаних між собою нитками. Кожне з'єднання нараховувало до п'ятнадцяти нанизаних бісером ниток. Для виготовлення "басми" використовували бісер восьми-десяти кольорів. У деяких селах рівнини вишивка "басми" представляла собою суцільно вишиту стрічку. В українських селах Верхнього Буковинського Попруття і частково в передгір'ї "басма" носила назву "згарда", "шлярка".

На Буковинській Гуцульщині широке розповсюдження мали чоловічі нагрудні прикраси - ґердани. Виготовлялись вони з різнокольорового бісеру у вигляді довгої широкої стрічки, краї якої були з'єднані між собою і утворювали нижній край ґердана у

20th century, in the plains and foothills, along with the above mentioned aspects of footwear, there was spread bast footwear - 'solomjanky' ('straw shoes') ('derevjanky', 'dovbanky'). Bast footwear was made from rye straw by using the technique 'kosychka' (plaiting), which was fastened with a thread, then a piece of sheep or pig skin was attached along the bottom and finally fastened the whole top part to a wooden base - the sole. The existence of this aspect was short-lived. By the middle of the 20th century 'solomjanky' were no longer used.

An important completion of the women's and men's costume included adornments. Depending upon the positioning of the adornments, they were divided into several aspects - breast, neck, hands, ears, head and waist. The latter two aspects have been written about above during the examination of the appropriate elements of the apparel.

Among Ukrainians and Moldavians of Bukovyna, the greatest growth was in the use of neck and breast adornments. To these belong glass products - 'tsjatky', 'vivs'orky', 'gerdany', 'syljanky', 'basmy', 'grustali', 'manystva', 'harmuzy', and brass or silver medals and coins - 'salby', 'dukaty', 'zhardy', and 'korali'.

'Vivs'orky', 'basmy' ('basmany'), 'gerdany' represent glass breast adornments. They were prepared from various coloured beads strung onto thread. 'Vivs'orky' had the shape of a pentagon with an extended upper point. Its ornamentation, which used beads of white, red, green, yellow, and violet

формі прямокутника. Жіночі нашийні прикраси - "ґерданики" представляли собою вузьку стрічку нанизаного різнокольорового бісеру у вигляді геометричного, рідше рослинного орнаменту. Довжина стрічки мала розмір окружності шиї. В окремих випадках "ґерданики" доповнювались монетами - "дукатами".

Виготовлення жіночих нашийних прикрас "силянок" - намист із узорним малюнком, було схожим із виготовленням "ґердаників". У гірській частині буковинського краю "силянки", як і "ґерданики" до сьогоднішнього дня виступають у ролі святкових прикрас. У молдавських селах Буковини, як і сусідньої Молдови, поруч із назвою "силянка" зустрічається також і "ґердан".

У всіх регіонах краю широке розповсюдження мали нашийні прикраси фабричного виробництва - "цятки", "блискавки", "пацьорки", "гармузи" ("формуси"), "грусталі". Особливої уваги заслуговують "коралі" - намиста із природного чи штучного каменю червоно-оранжевого кольору. "Коралі" розміщувались на шиї у кілька рядів, доповнювались металічними пластинками чи монетами і виступали мірилом маючості дівчини чи жінки (більша кількість "коралів" - багатша дівчина).

Давнім видом металевих прикрас були "згарди" на Буковинській Гуцульщині та "салби", "дукати" - в рівнині та передгір'ї. "Згарди" - це намиста із нанизаних на шнурок, металічний дротик чи ланцюжок хрестиків. Для отримання "салбів" на однотонну оксамитову тканину у формі півкруга нашивали кілька рядів

colours, had the characteristic of a stylized plant. The 'vivs'orok' was fastened to the left side of the keptar. This aspect of adornment existed in Ukrainian villages of the plains and often the foothills regions of the country. 'Basma' ('basman', 'basaman') was a breast adornment of Ukrainians and Moldavians of the plains and foothills region. 'Basma' resembled a long ribbon with coloured beads threaded onto a ribbon, the edges of which were joined among themselves and opened as a double ribbon - quite an accomplishment. At the point of such a joining, it was possible to attach a mirror. Such a ribbon consisted of seven to ten joints threaded to resemble a rectangular geometric ornament (and sometimes plant ornamentation) tied together with thread. Each joint consisted of up to fifteen threads strung with beads. To prepare the 'basmy', eight to ten different coloured beads were used. In some villages of the plains, the embroidery of the 'basmy' represented a massively embroidered ribbon. In Ukrainian villages of Upper Bukovynian Popruttia and parts of the foothills, the 'basma' was called the 'zharda' or 'shljarka'.

In Bukovynian Hutsul'shchyna there was wide use of men's breast adornments - 'gerdany'. They were prepared from various coloured beads resembling long, wide ribbons, the edges of which were joined to each other while opening the lower edge of the gerdan in the shape of a rectangle. Women's neck adornments - 'gerdanyky' resembled a narrow ribbon threaded with various coloured beads resembling a geometric, less often plant, ornamentation. The length of the

монет - "дукатів", "шусток". Кількість монет залежала від кількості рядів на прикрасі. Мені особисто довелося зустрічати "салби" із кількістю монет від дев'яти до сорока трьох. В українських та молдавських селах передгір'я "дукати" нашивали на білу тканину прямокутної форми, яка прикривала всі груди. Кількість нагрудних прикрас, знову ж, свідчила про майновість їхньої володарки.

Досить розповсюдженим видом прикрас були навушні прикраси, які широко побутують і в наш час - "ковтки", "когутики", "когутки", "кугутки". Сережки - "ковтки" - один із найбільш давніх і обов'язкових слов'янських видів жіночих прикрас. На буковинських землях дівчаткам проколювали вуха у віці двох - трьох років, а то і швидше. Проколювання проводили, здебільшого, навесні, у квітні - травні, в період цвітіння садів. Вважалось, що здорове весняне повітря сприяє швидшому загоюванню ран на вухах, які могли виникнути від проколів. До повного заживання вух дівчатка носили у проколених дірках білі нитки. Лишень після цього одягали сережки. Для гуцулів характерним було використання мосяжних "ковтків".

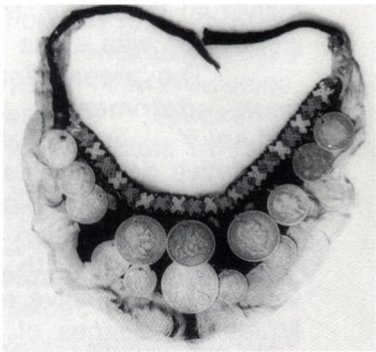
Наручні прикраси - браслети і кільця, не мали широкого розповсюдження у рівнинній та передгірській частині краю. Лишень в горах гуцулки завжди носили мосяжні чи срібні кільця, зап'ястя прикрашали латунними браслетами - "рикесами". В окремих селах передгір'я та рівнини у свята жінки одягали мідяні чи срібні кільця.

ribbon equaled the length of the circumference of the neck. In individual instances, the 'gerdanyky' were filled with coins - 'dukaty'.

The preparation of women's neck adornments, such as the 'syljanky' - a necklace with a decorative design, was similar to the preparation of the 'gerdanyky'. In the mountain section of Bukovyna, 'syljanky', as with 'gerdanyky', were used as festive adornments. In Moldavian villages of Bukovyna, as in neighboring Moldova, 'syljanky' was synonymous with 'gerdany'.

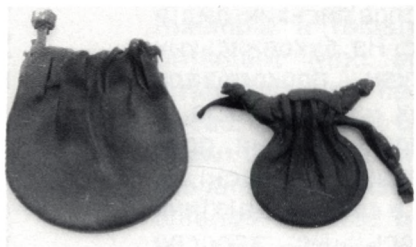
In all regions of the country, there was wide use of factory produced neck adornments - 'tsjatky', 'blyskavky', 'pats'orky', 'harmuzy' ('formuzy'), and 'grustali'. 'Korali', a necklace of natural or synthetic reddish-orange colour, deserves special attention. 'Korali', worn on the neck in several rows, were completed with metallic disks or money and exhibited the wealth of the girl or the woman (the greater quantity of 'korali', the wealthier the girl).

In the plains and foothills regions of Bukovynian Hutsul'shchyna, an ancient aspect of metallic adornments included 'zhardy' as well as 'salby' and 'dukaty'. 'Zhardy' is a necklace of crosses threaded onto a string, metallic wire or chain. In order to achieve 'salby', several rows of coins - 'dukaty', 'shustky' were sewn in a semicircle onto a single-toned velvet material. The number of coins depended upon the number of rows of the adornment. I, personally, was able to see 'salby' having from nine to forty-three coins. In Ukrainian and Moldavian villages of the foothills, 'dukaty'

Жіноча нагрудна прикраса - салби.
Початок XX ст.
Рівнинна частина Буковини.
Ladies breast adornment - salby.
Beginning 20th Century.
Plains section of Bukovyna.

Чоловічі гаманці - мошонки.
XIX ст.
Буковинське Прикарпаття.
Вижниччина.
Men's purses.
19th Century.
Bukovynian Prykarpattia.
Vyzhnychchyna.

Гуцульська порохівниця - доповнення традиційного чоловічого костюма. XIX ст.
Путильщина.
Hutsul powder horn - complementing the traditional man's costume. 19th Century.
Putyl'shchyna.

Для чоловічого костюма жителів гірської зони краю характерні такі доповнюючі елементи як багато оздоблена капсулами, ґудзиками, аплікацією шкіряна сумка - "табівка" ("тобівка"), та палиця (характерна і для передгір'я), топірець, а також люлька. Слід зауважити, що палиця та люлька були невід'ємною частиною і жіночого гуцульського костюма.

У рівнині та передгір'ї жіночий костюм неможливо було уявити без домотканої вовняної торбини - "тайстри" ("трайсти", "трайстри"). Виконана у стилі килимового ткання, тайстра виступала справжньою окрасою традиційної ноші, виконуючи, у той же час, свою утилітарну функцію. Орнаментальні мотиви в оздобленні тайстри характеризували той чи інший регіон Буковини, і виконувались у стилі геометричного, стилізовано-рослинного, зооморфного, орнітоморфного та пізніше, рослинного взорів. Носили тайстри на плечі, на спині, у руках. Іншим видом торбин були "бесаги", що складалися з двох торбин, з'єднаних між собою частиною того ж полотнища, з якого були виготовлені самі. Бесаги були, переважно, робочим видом торбин, і призначались для перенесення певного вантажу. Регіоном поширення бесаг були, в основному, передгір'я та Гуцульщина. Тайстри та бесаги виступали доповненням і до чоловічого костюма. Цікаво,що саме тайстри ніколи не виходили з ужитку у переважній більшості українських та молдавських сіл Буковини, виступаючи як буденним, так і святковим видом доповнення традиційної ноші. Тому сьогодні

were sewn onto white, rectangular material which covered the whole breast. The quantity of breast adornments also indicated the wealth of the owner.

Rather widely used were the aspects of ear adornments, which exist to the present - 'kovtky', 'kohutyky', 'kohutky', 'kuhutky'. Small earrings - 'kovtky' - is one of the oldest and most obligatory aspects of women's adornments. In Bukovynian lands, the ears of the girls were pierced at two or three years of age and sometimes earlier. The piercing was done, for the most part, in the spring - in April or May - during the period of the blossoming of the orchards. It was considered that the healthy spring air would aid in the quicker healing of the wounds in the ears which could happen from the piercing. To ensure the use of the pierced ears, white thread was threaded through the piercing. Only after the wounds healed were the earrings worn. Characteristic for Hutsuls was the use of brass earrings.

Hand adornments - bracelets and finger rings, did not have wide spread use in the plains and foothills areas of the country. Only in the hills did the Hutsuls always wear brass or silver rings, while wrist bands were decorated with brass copper bracelets - 'rykesy'. In individual villages of the foothills and the plains, for festive occasions women wore copper or silver rings.

For male costumes, the dwellers of the mountain zone of the country, there were such characteristic, complementary elements as rich ornamentation with capsules, buttons or applications of a leather bag - 'tabivka', 'tobivka' and

повсюдно у краї ми зустрічаємо використання буковинцями тайстр, а спеціально у весільній обрядовості, обряді хрестин та під час поминальних днів.

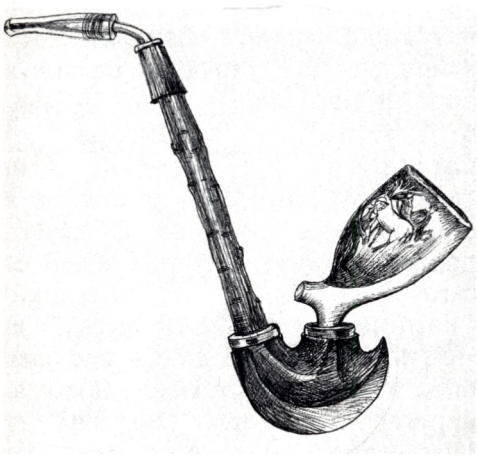
В українських та частині молдавських сіл рівнини та передгір'я своєрідним доповнюючим елементом традиційного одягу була "ширінка" ("ширинка") - вишита по кутах, рідше по всьому полю, хустина. Така хустина виготовлялась із домашнього відбіленого полотна. Була вона квадратної форми (у більшості випадків розміром близько 30 х 30 см). "Ширінка" виступала обов'язковою складовою святкового костюма юнаків та дівчат, також весільного костюма нареченого (переважно у передгір'ї), обох молодят (у рівнинній частині краю). Спосіб носіння "ширінки" мав двоякий характер, її тримали за один кутик в руках, або закладали за пояс таким чином, що її більша частина звисала вниз.

Гуцульська жіноча прикраса - згарди. XIX ст.
Hutsul woman's adornment - zhardy. 19th Century.

cane (characteristic for the foothills), 'topirets' (long handled axe) and also a pipe. It is necessary to point out that the cane and pipe were also an inseparable part of the woman's Hutsul costume.

In the plains and foothills regions, it was impossible to imagine a woman's costume without the homespun woolen bag - 'tajstra' ('trajsta', 'trajstra'). Produced in the weaving style of the kylym, the tajstra appeared as, truly, the adornment of the traditional attire, at the same time carrying out its utilitarian function. Ornamental decorations of the tajstry was characterized, in that and other regions of Bukovyna, and was carried out in the geometric, stylized plants, zoomorphic, ornithomorphic, and later, plant style of design. The tajstra was worn on the shoulders, the back or in the hands. Another aspect of the bag was the 'besaha', which consisted of two bags joined with a piece of the material from which it was prepared. Besahy were, for the most part, the working aspect of the bag and were intended for the transporting of a certain load. The region of use of the besaha, in the beginning, was in the foothills and in Hutsul'shchyna. The tajstra and the besaha were complementary items also of the men's costume. It is interesting that the tajstra never wnet out of service for the most part in the Ukrainian and Moldavian villages of Bukovyna, appearing both as an everyday, as well as, a festive aspect in completing the traditional attire. For that reason, today, everywhere in the country, we meet Bukovynians using the tajstr, especially during the wedding rites,

Гуцульська люлька.
XIX ст.
Hutsul pipe.
19th Century.

baptism rites and during the days of bereavement.

In Ukrainian and parts of Moldavian villages of the plains and the foothills, an original complementary element of the traditional apparel was the 'shyrinka' ('shyrynka'), a kerchief embroidered in the corners, less often throughout the field of the cloth. Such a kerchief was prepared from homespun, bleached material. It was square shaped (in most instances almost 30 x 30 cm). 'Shyrinka' was an obligatory basic part, not only of the festive costume of young men and young girls, but also of the wedding costume of the fiancé (chiefly in the foothills), and of both of the young couple (in the plains area of the country). The method of wearing the 'shyrinka' had a two-fold character, that is, one end was held in the hand, or it was positioned behind the belt in such a way that the greatest portion hung down.

5. Дитячий одяг

Становлення дитячого одягу українців та молдаван Буковини проходило у тісному зв'язку з формуванням чоловічого та жіночого костюмів. Кожний елемент традиційного дитячого одягу мав подібні риси в крої, орнаментації, способах оздоблення та носіння із відповідними складовими частинами чоловічого та жіночого костюмів. Дитячий одяг складався у дівчаток із сорочки, поясного одягу - "горботки" (у молдаван - "катрінце"), на Гуцульщині - одноплатової (рідше двоплатової) запаски. Плечовим одягом був кептар (молд. - "бундіца"), кожух (молд. - "кожок"). Доповнюючими елементами були пояси, головні убори, взуття такого ж виду, як у дорослих. У хлопчиків костюм був повністю схожий із чоловічим. Він складався із сорочки, штанів - "портяничок" (молд. - "ізмене"), кептаря, кожуха, пояса, головних уборів та взуття (переважно постолів чи "дерев'янок", у молдаван - "опинчь").

Основним і обов'язковим елементом дитячого одягу була сорочка. Інші компоненти виступали в ролі складових частин костюма, починаючи з певного віку. До прикладу, дитину трьох - п'яти років незалежно від статі одягали лишень у сорочку, інколи (переважно у свята) підв'язували поясом. Починаючи з шести - восьми років, незалежно від статі та відвідування школи (були такі діти, що не навчалися в школі), дитячий костюм поділявся уже на дівчачий та хлоп'ячий. Слід звернути увагу й на те, що вік

5. Children's apparel

The treatment of the children's costume of the Ukrainians and Moldavians of Bukovyna followed very closely the evolution of the men's and women's costumes. Each element of the traditional children's apparel had similar styles in cut, ornamentation, methods of decoration and wearing with comparable basic parts of the men's and women's costumes. Children's apparel, among girls, consisted of girded apparel - 'horbotka' ('katrintse' for Moldavians), in Hutsul'shchyna - a single and less often a two-piece 'zapaska'. Shoulder apparel was a keptar ('bunditsa' for Moldavians), kozhukh ('kozhok' for Moldavians). Complementary elements included belts, head dresses, footwear with the same appearance as for adults. For boys, the costume was similar in all ways to that of the men. It consisted of a shirt, pants - 'portjanychky' ('izmene' for Moldavians), keptar, kozhukh, belt, head dress and footwear (generally postoly or 'derevjanky', 'opynch' for Moldavians).

The basic and obligatory element of children's apparel was the shirt. Other components were integral parts of the costume, beginning at a certain age. For example, children of three to five years of age, regardless of social station, dressed only in a shirt, sometimes (primarily during festive days) tieing up the shirt with a belt. Beginning with six to eight year olds, regardless of social station but attending school (as there were some children who did not study in schools), the children's

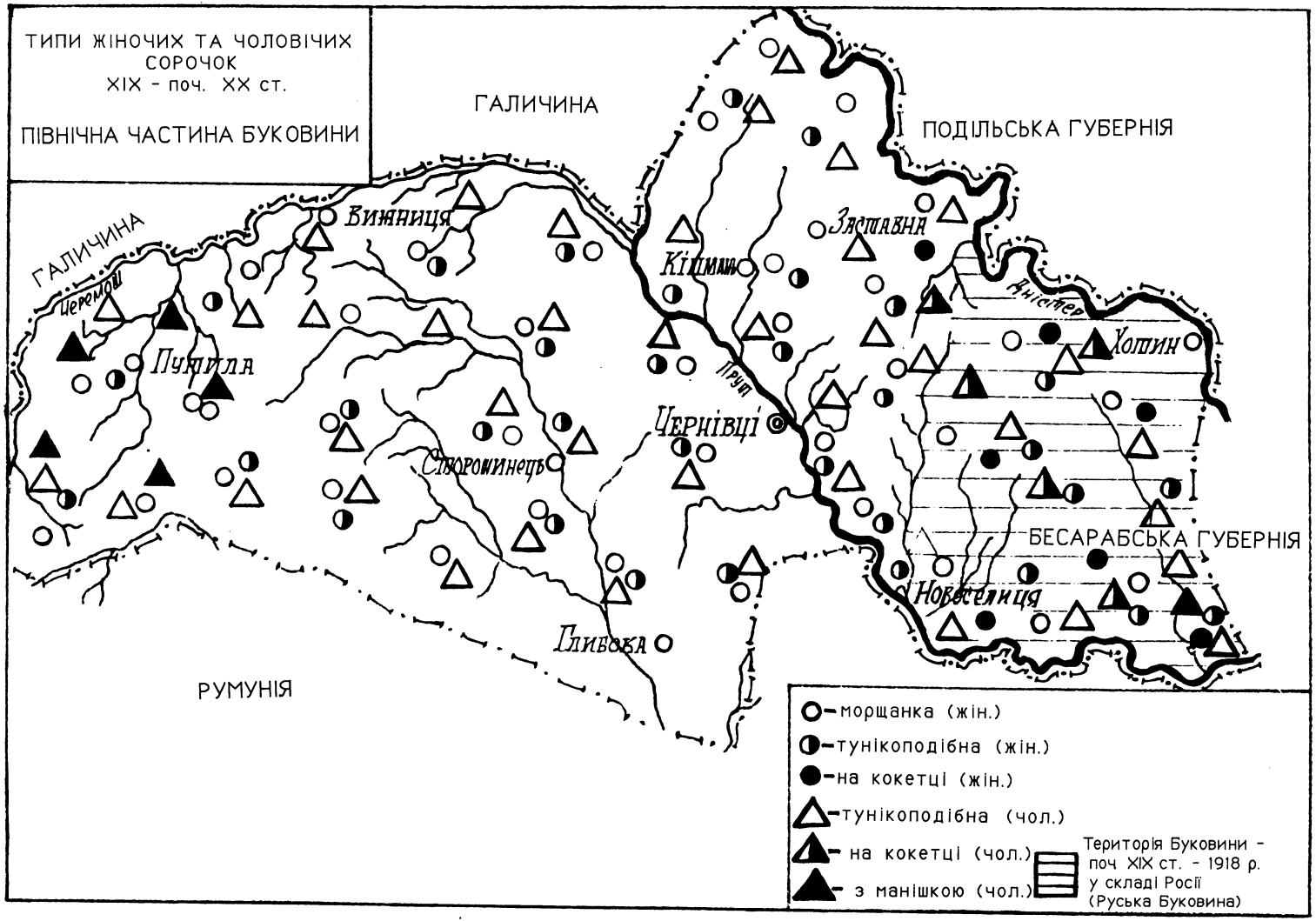
13 - 15 років був певною межею - лінією поділу між вживанням суто дитячого та молодіжного одягу. Щодо головних уборів, то дівчаткам прикрашали голову лише квітами, стрічками, окремими елементами "бовтичок". Носіння ж дівочих головних уборів типу "карабулі", "дьорданика" та інших, було строго регламентовано у всіх регіонах краю. Воно означало досягнення дівчиною повноліття. А останнє означало готовність дівчини виходити гуляти з молоддю на вулицю.

Зі змінами в чоловічому та жіночому костюмі на початку XX століття змінюється і дитячий одяг. Він також слідує за одягом дорослих як у крої, так і в складових частинах. Відмінності полягають, в основному, у довжині сорочок і поясного одягу, їхньому кольоровому вирішенні та орнаментації. Локальність варіантів дорослого одягу в окремих зонах буковинського краю вплинула також і на дитячий одяг. Із повсюдним поширенням, із середини XX століття, одягу фабричного виробництва традиційна дитяча ноша майже повністю виходить з ужитку. Дитячі сорочки, а пізніше до них додаються й дівчачі блузки, з певними доповненнями стають видами святкового дитячого одягу другої половини XX століття. Щодо сценічних дитячих костюмів, то в них, із застосуванням нових матеріалів та вдосконалень, використовуються традиційні мотиви народного одягу Буковинців.

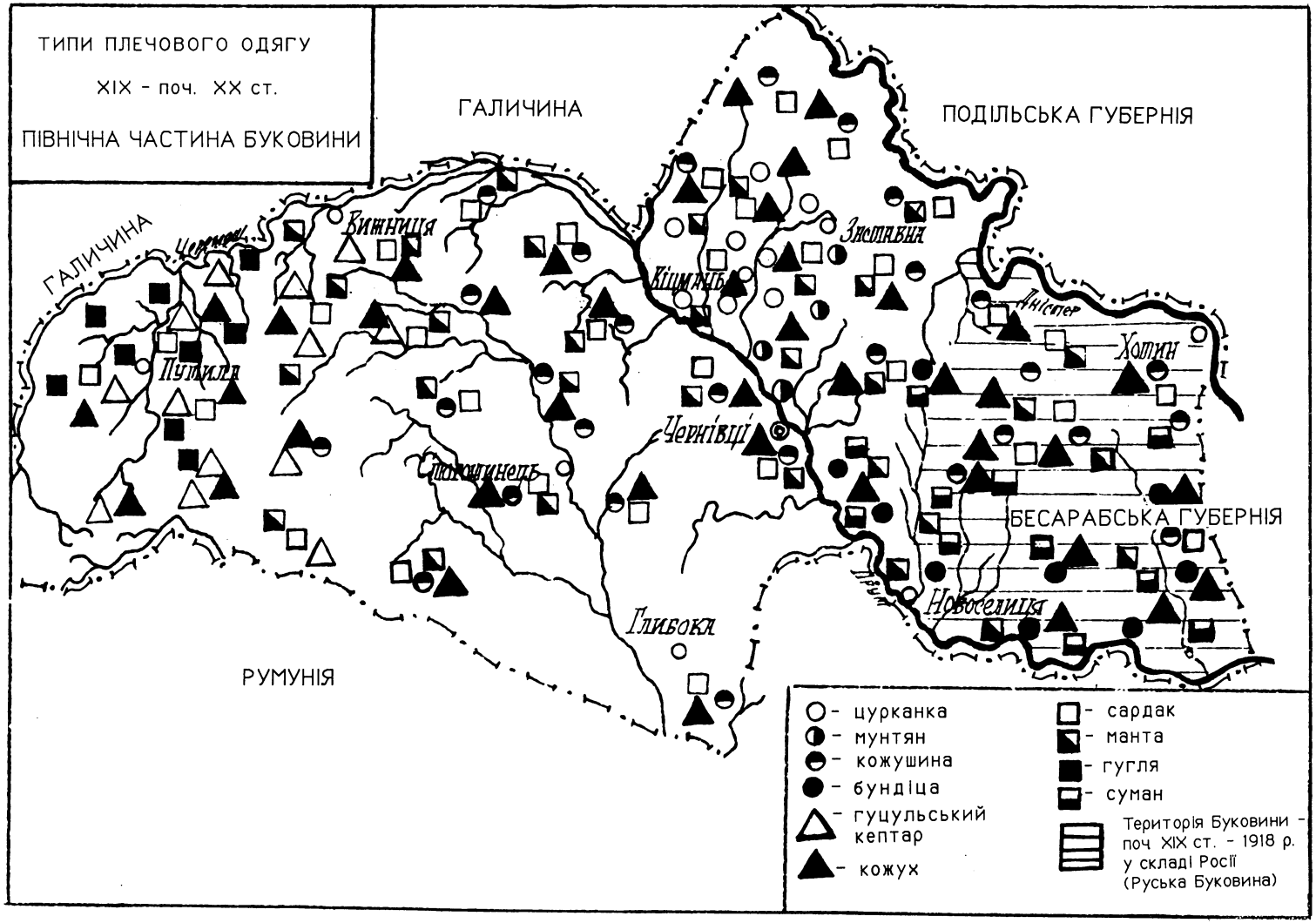
costume divided into that of boy's and girl's. Children of this age, primarily, walked bare-footed. It is important to point out also, that thirteen to fifteen years of age was the positive dividing boundary line between the use of purely children's apparel and youthful apparel. With regard to head dress, girls adorned their heads only with flowers, ribbons or the separate element 'bovtychky'. The wearing, among girls, of head dresses of the type 'karabulia', 'djordany' and others was strictly regulated in all regions of Bukovyna. It marked not only the attainment of adulthood by the girl, but also her readiness to attend dances in the street with other youth.

With the changes in men's and women's costume from the beginning of the 20th century, children's clothes also changed. The changes followed the clothes of the adults with regard to style and other elementary parts. Differences lay, fundamentally, in the length of the shirts, girded apparel, and in the use of colour and ornamentation. Local variations of adult apparel in individual zones of Bukovyna influenced also children's clothes. With the spread, everywhere, from the middle of the 20th century of factory produced apparel, traditional children's apparel almost completely went out of use. Children's shirts, and later added to these were girls' blouses, with various additions, became the style of festive children's apparel during the second half of the twentieth century. It is for children's stage costumes, with the usage and improvement of new materials, that the traditional motifs of the national apparel of the Bukovynians are used.

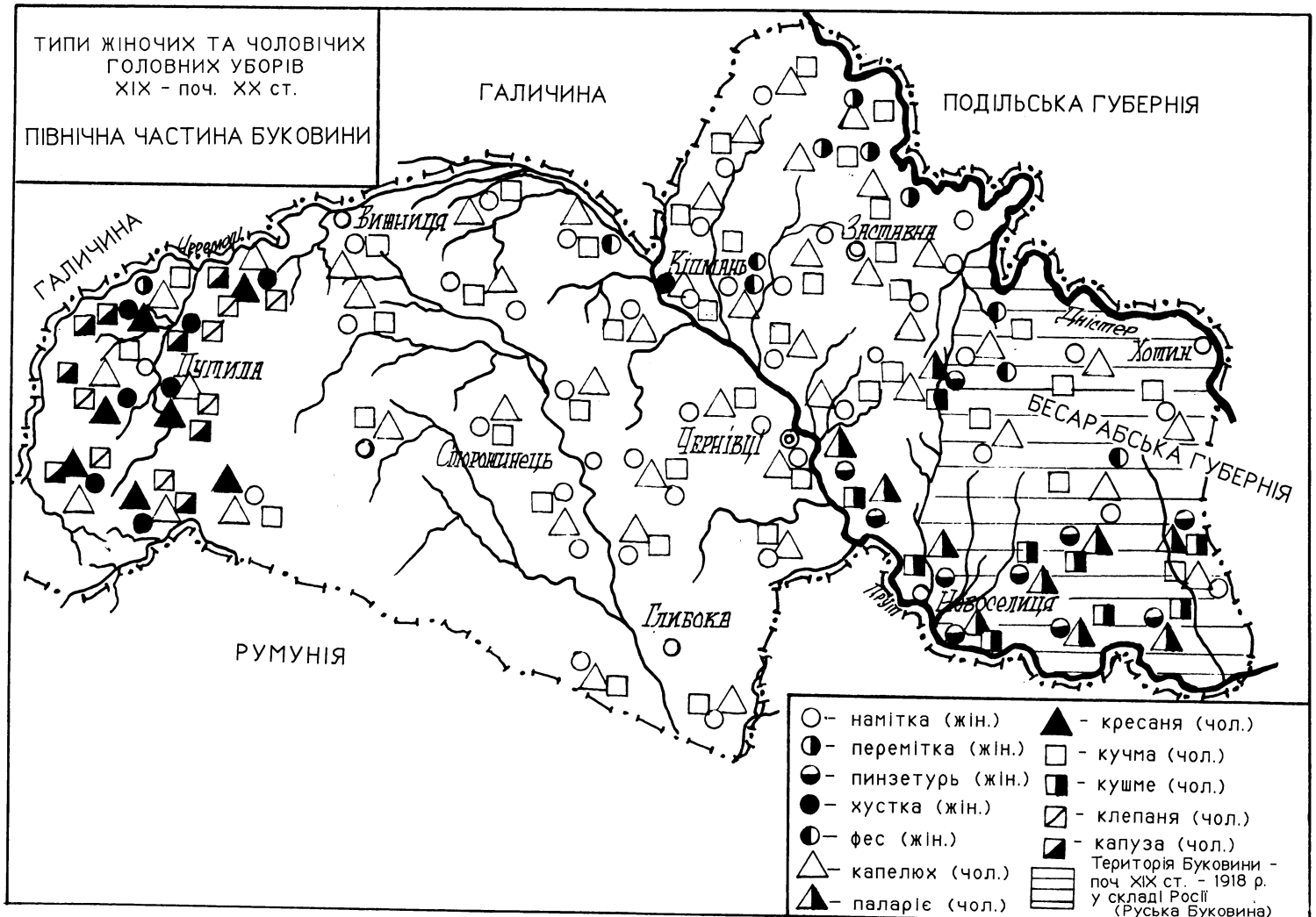
TYPES OF WOMEN'S AND MEN'S SHIRTS

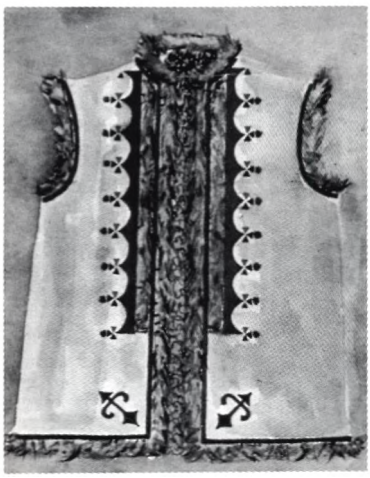

TYPES OF SHOULDER APPAREL 19th - to early 20th CENTURIES

TYPES OF WOMEN'S AND MEN'S HEAD DRESSES
(19th - to early 20th CENTURIES.)

Вид плечового одягу - цурканка.
Початок XX ст.
Верхнє Буковинське Попруття.
(Вигляд спереду та зі спини).
(Реконструкція автора).
Shoulder attire - tsurkanka.
Beginning 20th Century.
Upper Bukovynian Popruttia.
(Front and back views).
(Author's reconstruction).

Вид плечового одягу -софієновий кіптар. XIX ст.
Буковинська Гуцульщина.
(Вигляд спереду та зі спини).
(Реконструкція автора).
Shoulder attire - sofijenovyj kiptar.
19th Century.
Bukovynian Hutsul'shchyna.
(Front and back views).
(Author's reconstruction).

Вид плечового одягу - "кіптар"
(вигляд спереду) (вигляд зі спини)
Кінець XIX ст.
Буковинське Поділля.
(с. Хрещатик, Заставнівский район).
Shoulder attire - 'kiptar'
(front view) (rear view)
End of the 19th Century.
Bukovynian Podillia.
(Khreshchatyk, Zastavna district)

Гуцульські пояси - бав'янки. Друга половина XX століття.
Hutsul belts - bavjanky. Second half of the 20th Century.

Жіноча торбина - трайста.
Початок XX ст.
Верхнє Буковинське Попруття.
Woman's bag - trajsta.
Beginning 20 th Century.
Upper Bukovynian Popruttia.

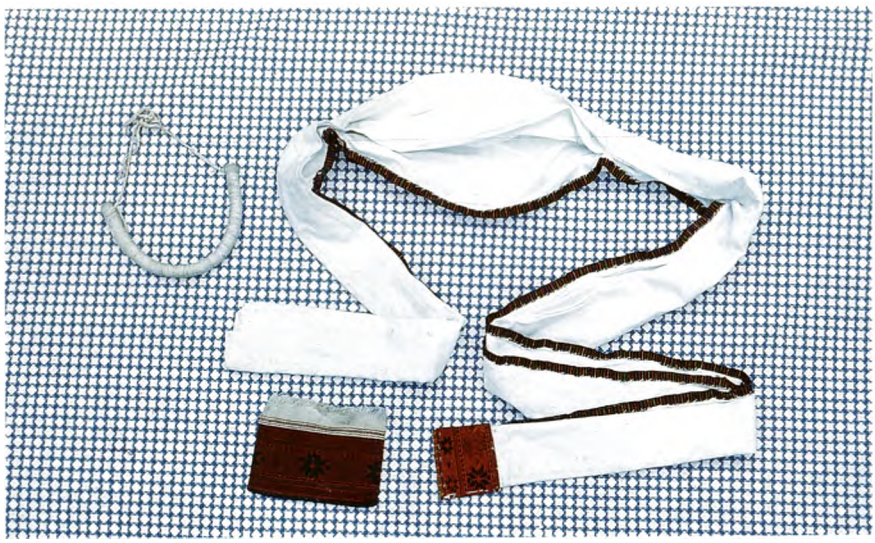
Святкові жіночі черевики.
Початок XX ст.
Women's festive shoes.
Beginning of the 20th Century.

Жіночі чоботи - чорнобривці.
Початок XX ст.
Women's boots - chornobryvtsi
Beginning 20th Century.

Пов'язування жіночого головного убору - намітки.
(Реконструкція автора).
Setting the woman's head dress - namitka.
(Author's reconstruction).

Вид головного убору XIX - початку XX ст. - перемітка.
[(Складові частини: власне перемітка (справа), забір (внизу) та кичка (зліва).]
Буковинське Поділля.
(с. Хрещатик, Заставнівський район).
Head dress from the 19th and early 20th Centuries - peremitka.
[(Component parts: peremitka itself (right), zabir (bottom), kychka (left).]
Bukovynian Podillia.
(Khreshchatyk, Zastavna district).

Дівочі головні убори – коди (с. Мамаївці –вгорі зліва), вінок та карабуля (внизу).
(Реконструкція автора).
Girl's head dresses - kody (Mamajivtsi - top left), wreath and karabulia (bottom).
(Author's reconstruction).

Гуцулка у складчастій перемітці.
XIX ст. (Реконструкція автора).
Hutsul woman in plaited peremitka.
19th Century. (Author's reconstruction).

Парубки із Верхнього Буковинського Попруття
у святкових капелюхах. Кіцманщина.
Bachelors from Upper Bukovynian Popruttia
in festive hats. Kitsman'.

Оздоблення традиційної хустини - ширинки.
Кінець XIX ст.
Буковинське Поділля. Заставнівщина.
Decorating of the traditional hand kerchief - shyrynka.
End 19th Century.
Bukovynian Podillia. Zastavna.

Традиційний дитячий одяг першої половини XX ст.
Рівнинна частина Буковини.
Traditional children's attire first half of the 20th Century
Plains section of Bukovyna.

Дівчинка у сучасному святковому вбранні.
(Поясний одяг - рікля, плечовий - кожушинка).
Верхнє Буковинське Попруття.
Girl in contemporary festive attire.
(Girded attire - riklia, shoulder attire - kozushynka).
Upper Bukovynian Popruttia.

Буковинські прикраси.
(Із колекції Чернівецького музею народної архітектури та побуту).
Bukovynian adornments.
(From the collection of the Chernivtsi Museum of National Architecture and Customs).

РОЗДІЛ ІУ

∞ ∞ ∞

SECTION IV

МІСЦЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАДИЦІЙНОЇ НОШІ БУКОВИНЦІВ

1. Народна ноша українців Буковинського Поділля

У комплекс традиційного народного одягу Буковинського Поділля (сучасна територія Заставнівського та частини Хотинського районів Чернівецької області України) входили: у жінок - сорочка з цільнокроєним рукавом, з уставкою і на кокетці, одно - і двоплатовий поясний одяг, фартух; сорочка тунікоподібного крою, полотняні, шерстяні і хутрові штани - у чоловіків; овчинна безрукавка, кожух, сірійка, манта - у чоловіків і жінок. Влітку взувалися в постоли, черевики, взимку - в чоботи. Жінки пов'язували голову переміткою чи наміткою, а також хусткою; чоловіки носили взимку кучму, літом солом'яні капелюхи. Дівочими головними уборами і прикрасами були вінки, стрічки, квіти, китиці.

Особливістю крою і орнаментації жіночої сорочки з цільнокроєним рукавом та поликової "морщанки" було те, що зборки на викоті зашивались стіжками, утворюючи планку, що нагадувала комір-стійку. На грудях розміщувався глибокий виріз горловини - "пазушка". Орнаментація рукавів мала геометричний характер, на грудях смуги геометричного орнаменту чергувались зі смугами стилізовано-рослинних мотивів. Відмінною рисою подільских морщанок була висота полика на рукаві, яка досягала 18 - 20 см, а також

LOCAL PECULIARITIES IN THE TRADITIONAL APPAREL OF THE PEOPLE OF BUKOVYNA

1. Ukrainian National Costume of Bukovynian Podillia

To the complex of the traditional national apparel of Bukovynian Podillia (the contemporary territory of Zastavna and a portion of the Khotyn districts of Chernivtsi oblast' of Ukraine) belonged: for women - a shirt with raglan sleeve, with 'ustavka' and on the 'koketka', a one or two piece girded apparel, and an apron; shirt of tunic-like style, cloth, woolen or fur pants for men; sheepskin vest, kozhukh (sheepskin coat), 'sirijka' (coarse cloth coat), and a mantle - for both men and women. In summer they wore postoly and shoes, while in winter they wore boots. Women wrapped their heads with a head-kerchief - 'peremitka' or 'namitka' and also a kerchief; men, in winter wore a 'kuchma' (a hairy fur cap) while in summer a straw hat. Girls' head dress and adornments were wreaths, ribbons, flowers and tassels.

Individual style and ornamentation of the woman's shirt with raglan sleeves with inserteded shoulder pieces - 'morshchanka' was that the gathers at the ends were sewn with ribbons, thus opening a border which resembled an upright collar. On the breast was located a large neck opening - 'pazushka'. The ornamentation of the sleeves had a geometric character while on the breast the bands of geometric ornamentation alternated with the bands of stylized plant motifs. A differing feature of Podillian gathers

розміщення вишивки в нижній частині сорочки у формі косих смуг - "скісний рукав". Характерні для цього регіону геометричні мотиви поліхромної вишивки із перевагою чорного кольору з вкрапленням світлих тонів, зберігають архаїчні ознаки, тим самим підкреслюючи сталі місцеві традиції.

На південному сході Буковинського Поділля з кінця XIX століття набувають розповсюдження сорочки на кокетці з круглим вирізом горловини і рукавами, які вільно закінчуються. В орнаментації цього типу сорочок поліхромна вишивка рослинного характеру розміщувалась на плечиках, нагрудній частині кокетки, по центру грудей, краю рукавів. Поширеним було також чергування тканих смуг жовтого і білого кольорів на стані сорочки.

Сорочки тунікоподібного крою із багатою вишивкою рослинного орнаменту отримали розповсюдження у даному регіоні з 30-х років нашого століття. А з середини століття на зміну вишивці нитками приходить вишивка різнокольоровим бісером, що ми зустрічаємо й сьогодні на Поділлі, як і в інших регіонах Буковини.

Поверх сорочки жінки одягали одноплатову обгортку - "горботку", "горбатку", "гобартку" і двоплатову "запаску". Причому запаска існувала як самостійний вид поясного одягу чи виступала доповненням до горбатки. В останньому випадку "попередниця" запаски пов'язувалась зверху горбатки, у якої у свою чергу були підняті обидві поли. Пізніше на зміну попередниці приходить фартух. Особливістю

was the height, which extended from 18 - 20 cm of the embroidery on the sleeve, as well as the positioning of the embroidery on the lower section of the shirt in the form of oblique bands - 'skisnyj rukav' (oblique sleeve). Characteristic for this region were geometric motifs of polychrome embroidery with a preponderance of black colour with a smattering of bright tones to preserve the archaic markings, and in such a manner underlining the constant local traditions.

In the south west of Bukovynian Podillia, at the end of the Nineteenth century, there came into use shirts on the 'koketka' with a round neck opening and sleeves which were freely finished. The ornamentation for such shirts included polychrome embroidery, with plant characteristics, positioned on the shoulders, on the bosom portion of the 'koketky', in the centre of the breast and at the edges of the sleeves. Extended also was the alternating of woven bands of yellow and white colour on the waist of the shirt.

Shirts of the tunic-style, with rich embroidery of plant ornamentation, had restricted dissemination in the aforementioned region in the 30's of the present century. However, from the middle of the century, embroidery with thread is replaced by embroidery with various coloured beads. This practice is current in Podillia as well as in other regions of Bukovyna.

Over the shirt the women put on a single 'obhortka' - 'horbotka', 'horbatka', 'hobartka' and a two-piece 'zapaska'. The apron also existed as an individual aspect of girded apparel or as a complement

жіночого поясного одягу Буковинського Поділля є різноманітність його складових частин, зокрема, наявність одночасно "попередниці" і фартуха, а також способи їхнього носіння, характерні лишень для цього регіону. Підпоясувались жінки широким домотканим шерстяним поясом "крайкою" і вузьким "баюрком". Характерним був спосіб пов'язування поясів, коли поверх горбатки одягали широку крайку, на неї пов'язували вузький баюрок, а вже потім попередницю чи фартух.

Чоловічу сорочку туніподібного крою з круглим вирізом горловини шили з одного цільного полотнища і носили навипуск. Для даного регіону характерна довга сорочка з незначним оздобленням - вузькою "циркою" чи мережкою навколо пазушного розрізу, по краях рукавів, а іноді і подолу. Поясним одягом чоловіків були "портяниці", "поркиниці" в яких інколи робили складки (гофрували) доколінну частину. Взимку поверх портяниць одягали суконні штани - "гачі". Штани з овчини хутром досередини - "мишини", мали розповсюдження у східній частині регіону. Підпоясувались чоловіки широким домотканим поясом - "крайкою".

Обов'язковим елементом, як жіночого, так і чоловічого костюма був кептар - короткий "кіптар", "лейбик" прямоспинного крою, який нижнім краєм сягав нижче пояса, а також "киптар", "кожух" - довга безрукавка, розширена донизу. В південно-західній частині Поділля побутували довгі безрукавки з розширенням донизу, прикрашені

to the horbotka. In the latter instance, 'poperednytsja' of the 'zapaska' was tied over the horbotka, of which, in their turn, both fields were lifted. Later, for a change from the poperednytsi, came the apron. The individuality of women's girded apparel of Bukovynian Podillia was the variety of its basic parts, especially, the parallel existence of the 'poperednytsia' with the apron, as well as the methods of wearing them, which was characteristic only in this region. The women girded themselves with a wide, homespun, woolen belt - 'krajka' (woman's belt) and a narrow 'bajurok' (sash). Characteristic was the method of tieing the belts when a wide woman's belt was put on over the horbotka, on which was tied a narrow sash, and finally, the 'poperednytsja' or apron.

A man's shirt, sewn from a single piece of material, in a tunic-like style with a round neck opening, was worn loosely. For the aforementioned region, the characteristic long shirt had insignificant ornamentation, just a narrow 'tsyrka' or needlework around the breast slash, along the edges of the sleeves and sometimes along the bottom. Belted apparel for men included 'portjanytsi', 'porkynytsi', in which sometimes gathers were inserted in the part up to the knees. In winter, over the portjanytsi, woolen cloth pants - 'hachi' - were drawn. Pants with the sheep's wool on the inside - 'myshyny' - were found in the eastern part of the region. Girding by the men was accomplished by using a wide, homespun belt - 'krajka'.

An obligatory element of the

по краю хутром тхора - "мінтяни", "мунтяни". Характерною рисою подільських кептарів був їхній архаїчний "перегинковий" крій зі спущеними плечима. Прикрашали безрукавки аплікацією з шкіри жовтого і коричневого кольору ("саф'яновий кіптар"). Для викінчення країв використовували "смушок" - чорну і сіру овчину, а також "насиляний смушок" - домоткану шерстяну тканину. В осінньо-зимовий період зверху кептаря одягали сірійку - суконне півпальто, кожух білого кольору та манту - довге пальто з капором. Для кожуха подолян також характерний перегинковий крій з вставними клинцями по боках. Такі ж клинці мала сірійка та манта.

Чоловічі головні убори - капелюхи, брилі з широкими полями - плели з соломи технікою "косичка". Прикрашались брилі ґерданиками із різнокольорового бісеру, травою ковили, пером півня або качура. Взимку носили кучми з чорної чи сірої овчини. Жіночим головним убором, який побутував лише у подільській частині Буковини, була подільська "перемітка". Регіон її побутування - північно-західна частина регіону. У іншій частині Буковинського Поділля головним жіночим убором була "намітка". З кінця XIX століття на зміну рушникоподібним головним уборам приходить шерстяна кольорова хустка фабричного виробництва. Досить широке побутування мали дівочі головні убори та прикраси - вінки, стрічки, а в південно-західній частині - головний убір - "капелюшиння". Жіноча зачіска характеризується відсутністю "кирпи", замість неї плели дві коси із значною кількістю шерстяних ниток

both the women's and men's costume was the keptar - short 'kiptar', 'lejbyk' of a straight backed cut, which reached lower than the knees in length, and also 'kyptar, 'kozhukh' - a long, sleeveless coat which widened to the bottom. In the south western part of Podillia, there existed long sleeveless coats widening to the bottom, which were decorated along the edges with the skunk fur - 'mintjany', 'muntjany'. A characteristic feature of Podillian keptari was its archaic 'perehynkovyj' (folded) style with lowered shoulders. Sleeveless apparel was adorned with an application of yellow or brown coloured leather - 'safjanovyj kiptar' (saffrian keptar). For finishing the edges, 'smushok' (a band) of black or grey sheepskin and also 'nasyljanyj smushok' (a threaded band) of homespun woolen woven material were used. In the autumn - winter period, over the keptar they wore 'sirijka' - a short, cloth coat, kozhukh of white colour, and a mantle - a long coat with a hood. For the Podillian kozhukh, there was also the characteristic folded style with inserted wedges at the sides. Such wedges were found on the 'sirijka' and mantle.

For men's head dress, straw hats with wide brims were plaited from straw using the technique 'kosychka' (hair braiding). The straw hats were ornamented with 'gerdanyky' (coral beads) of different colours, steppe grass, or feathers from a peacock or drake. In winter they wore a 'kuchma' (hairy fur cap) of black or grey sheep's fur. Women's head dress, which existed only in the Podillia section of Bukovyna, was the Podillian 'peremitka' (head towel-kerchief).

"уплiток", і закладали їх на голові у вигляді калача. А особливістю дівочих прикрас голови було коротке пухнасте пір'я качки, пофарбоване у чорний колір - "затикані кучері".

Влітку чоловіки та жінки взували шкіряні постоли, ноги обмотували онучами, зав'язували "волоками". Святковим жіночим взуттям влітку були черевики. В осінньо-зимовий період як чоловіки, так і жінки носили чоботи. Широке розповсюдження тут мали "калавирі" та чоботи "з твердими халявами.

Серед прикрас найбільше розповсюдження отримали "салби", "коралі", "ґерданики", "ковтки".

Традиційний комплекс одягу Буковинського Поділля, таким чином, має певні специфічні місцеві риси, які відрізняють його від костюмних комплексів інших районів Буковини. Це:

- сорочки - "морщанки" із високими уставками,
- поєднання одноплатового поясного одягу "горбатки" із "попередницею-двоплатової "запаски",
- наявність фартуха, як елемента поясного одягу,
- широкий пояс "крайка", закріплений у стані вузьким поясом - "баюрком",
- короткі кептарі перегинкового типу,
- жіночий головний убір - "перемітка з кичкою",
- дівочий головний убір -"капелюшиння".

Розташування сіл Буковинського Поділля вздовж правого берега Дністра, постійні економічні та культурні зв'язки українців Буковинського Поділля з українцями Подільського

both the women's and men's costume was the keptar - short 'kiptar', 'lejbyk' of a straight backed cut, which reached lower than the knees in length, and also 'kyptar, 'kozhukh' - a long, sleeveless coat which widened to the bottom. In the south western part of Podillia, there existed long sleeveless coats widening to the bottom, which were decorated along the edges with the skunk fur - 'mintjany', 'muntjany'. A characteristic feature of Podillian keptari was its archaic 'perehynkovyj' (folded) style with lowered shoulders. Sleeveless apparel was adorned with an application of yellow or brown coloured leather - 'safjanovyj kiptar' (saffrian keptar). For finishing the edges, 'smushok' (a band) of black or grey sheepskin and also 'nasyljanyj smushok' (a threaded band) of homespun woolen woven material were used. In the autumn - winter period, over the keptar they wore 'sirijka' - a short, cloth coat, kozhukh of white colour, and a mantle - a long coat with a hood. For the Podillian kozhukh, there was also the characteristic folded style with inserted wedges at the sides. Such wedges were found on the 'sirijka' and mantle.

For men's head dress, straw hats with wide brims were plaited from straw using the technique 'kosychka' (hair braiding). The straw hats were ornamented with 'gerdanyky' (coral beads) of different colours, steppe grass, or feathers from a peacock or drake. In winter they wore a 'kuchma' (hairy fur cap) of black or grey sheep's fur. Women's head dress, which existed only in the Podillia section of Bukovyna, was the Podillian 'peremitka' (head towel-kerchief).

регіону суттєво вплинули на збереження у найбільш повній формі спільних рис у народному одязі. Значна кількість елементів та рис традиційного одягу Буковинського Поділля має схожість із народним одягом як сусідніх буковинських районів, так і Подільського регіону.

Вигляд спереду.
Front view.

Стан жіночої сорочки - "морщанка".
Кінець XIX ст.
Буковинське Поділля.
Body of woman's shirt - 'morshchanka'.
End of the 19th Century.
Bukovynian Podillia.

The area of its existence was in the north western section of the region. In another part of Bukovynian Podillia, women's head dress was 'namitka' (coarse muslin head attire). At the end of the Twentieth century, as a change from the towel-like head dress, there appeared a woolen, factory-made, coloured kerchief. The existence of girls' head dress with adornments - wreaths, ribbons - extended over a relatively wide region, and in the south-western section, the head dress was 'kapeljushynnja' (girls' wreaths). Women's coiffure was characterized by the absence of the 'kyrpa' (high coiffure), but instead, they plaited two braids with a definite number of woolen threads - 'uplitky' (hair ribbons), and inserted them on the head resembling a 'kalach' ('braided bread'). Individual girl's adornments of the head were short, downy, duck feathers dyed a black colour - 'zatykani kucheri' (adorned curls).

In summer, both men and women wore leather postoly, wrapped their feet with linen cloths and tied them with 'voloky' (shoe strings). Festive summer footwear for women included shoes. In fall and winter, both men and women wore boots. In wide use were the 'kalavyri' (boots with turned out tops) and boots with hard uppers.

Among the adornments the most circulated were various 'namysta' (beads), 'salby', 'korali' (beads) and 'gerdany' (coral beads).

The traditional complex of the apparel of Bukovynian Podillia, thus had specific local features which made them different from the costume complex of other regions of Bukovyna. These included:

- shirt - 'morshchanka' with tall inserts,

Традиційне дівоче вбрання
середини XX ст.
Буковинське Поділля (с. Брідок).
Traditional girl's apparel
mid-20th Century.
Bukovynian Podillia (Bridok).

- the joining of a single piece of girded apparel 'horbotka' with 'poperednytsia' of a two piece 'zapaska',
- the reality of the 'fartukh' (apron) as an element of girded apparel,
- a wide belt 'krajka', fastened at the waist with a narrow belt - 'bajurok',
- short 'keptar' of the folded type,
- women's head dress - 'peremitka z kychkoju' (head dress with tassels),
- girls' head dress - 'kapeljushynnja'.

The location of the villages of Bukovynian Podillia along the right bank of the Dnister River, the stable economic and cultural ties of the Ukrainians of Bukovynian Podillia with the Ukrainians of the Podillian region, veritably, had an influence on the preservation to the fullest extent of the common features of the national costume. An important number of elements and features of the traditional apparel of Bukovynian Podillia has its similarity with the national apparel not only with the neighbouring Bukovynian regions but also with the Podillian region.

2. Костюмний комплекс українців Верхнього Буковинського Попруття

Традиційний комплекс народної ноші Верхнього Буковинського Попруття (Кіцманський і частина Новоселицького районів Чернівецької області України) характеризувався широким побутуванням сорочок тунікоподібного крою у жінок, видовженими формами безрукавок з використанням хутра тхора, поясного одягу - "фоти з фустами", "ріклі", дівочих головних уборів "карабулі", "кодів", "трави".

Одяг Верхнього Буковинського Попруття мав спільні риси із костюмом Буковинського Поділля, особливо у місцях межування етнографічних зон. Така спільність прослідковувалася у крої та орнаментації овчинних безрукавок - подільських "мінтянів" та верхньопрутських "цурканок", у формі та оздобленні кожухів, у способах носіння одноплатової обгортки. З Буковинського Поділля було запозичено такий вид поясного одягу як фартух, який у зоні Верхнього Буковинського Попруття побутував у ролі частини буденного одягу.

В кінці XIX століття відбуваються зміни в крої жіночих сорочок. На зміну традиційній "морщанці" швидше, ніж в інших регіонах, приходить сорочка тунікоподібного крою з широкими рукавами. Одначе, у контактній зоні з Буковинським Поділлям, у крої сорочок - тунік збереглись окремі риси сорочок із цільнокроєними та уставковими рукавами. Найперше, це форма рукавів, зібраних у чохлу. Тунікоподібні сорочки з такими рукавами побутували у Верхньому Попрутті до 1930-х років.

2. Basic Ukrainian Costume of Upper Bukovynian Popruttia

The traditional complex of the national costume of Upper Bukovynian Popruttia (Kitsman and a part of Novoselytsja region of Chernivtsi oblast' of Ukraine) is characterized by the wide existence of women's tunic-like style of shirts, elongated form of sleeveless attire and also using skunk fur, girded apparel - 'foty z fustamy', 'rikli', girls' head dresses - 'karabuli', 'kody', and 'trava'.

The apparel of Upper Bukovynian Popruttia had common features with the costume of Bukovynian Podillia, especially in regions bordering the ethnographic zones. Such similarities were investigated regarding the styles and ornamentation of sheepskin sleeveless apparel - Podillian 'mintjany' and Upper Prut 'tsurkanky', the form of adornment of the kozhukhy (sheepskin coats), and the methods of wearing the single piece obhortky. From Bukovynian Podillia was borrowed the aspect of girded apparel, such as the apron, which, in the Upper Bukovynian Popruttia zone, existed as a part of everyday apparel.

At the end of the Nineteenth century, there were changes in the style of women's shirts. As one change, the traditional 'morshchanka' was replaced, more rapidly then in other regions, by a tunic-like shirt with wide sleeves. However, in the neighbouring zone of Bukovynian Podillia, in the style of the tunic-like shirts was preserved the full-cut and inserted sleeves. This form of sleeve was gathered at the wrist. The tunic-like shirts of

подібні сорочки Верхнього Буковинського Попруття багато оздоблювались. Рукави і груди заповнювались вишивкою рослинного орнаменту, переважно мотивами троянд і лілій в техніці випуклого настилу яскраво-жовтими, малиновими, ліловими квітами в поєднанні із зеленим листям. Характерною особливістю верхньопрутських сорочок є використання для пошиву полотна з узорно-тканими жовто-оранжевими смугами. Ці смуги приходились на край рукавів і подолу, зверху вишивались бісером не більше двох-трьох тонів, що контрастувало з кольором основної смуги (використовували темно-червоний, темно-синій, темно-зелений бісер).

Жіночий поясний одяг Верхнього Буковинського Попруття різноманітніший, ніж в інших регіонах краю. Крім одноплатової горботки, самобутнім поясним одягом жінок і дівчат були "фоти з фустами", білі горботки і "підфоти", які одягались під "фоту". Широке поширення мала рікля, яка використовувалась, здебільшого, у весільній обрядовості. Особливої уваги заслуговують "горботки" із поверхнім зав'язуванням "рантуха", виготовленого із складеної вдвоє навскіс хустки із клітчастим узором у вигляді фартуха трикутної форми. Кінці такого "рантуха" пов'язувались ззаду на лінії стану, та спадали тороками вниз. Характерною рисою чоловічих сорочок є їхня багата орнаментація. Чоловічі сорочки оздоблювались вишивкою, виколюванням, які розміщувались навкруг пазушного розрізу, краю рукавів і подолу. У

Upper Bukovynian Popruttia were richly ornamented. The sleeves and breast were filled with embroidery using plant ornamentation, primarily motifs of roses and lilies, and also using the technique of bulging satin-stitch for bright yellow, raspberry and lilac flowers integrated with green leaves. The characteristic individuality of Upper Prut shirts was the use of fabric with woven designs in yellow-orange bands for sewing these shirts. These bands were located on the edges of the sleeves and along the bottom hem while the top embroidery was carried out using small beads of two or three tones (dark red, dark blue and dark green) which contrasted with the colour of basic bands.

Women's belted apparel of Upper Bukovynian Popruttia was more varied than that in other regions of the country. Besides the single piece horbatky, the original girded apparel of women and girls were 'foty z fustamy', white horbatky - 'pidfoty', which were put on under the 'fota'. Wide use was made of the riklja, which was used, for the most part, in wedding rituals. Special attention must be paid to the 'horbotka' which was tied over the top - 'rantukh'. This was prepared from a kerchief, folded diagonally in two, with a square design which appeared as a triangular apron. The ends of such a 'rantukh' were tied at the back at the waist with the fringes hanging down. A characteristic of men's shirts was their rich ornamentation. Men's shirts were adorned with embroidery and piercing, which were done around the breast slash, the edges of the sleeves and around the bottom. In the central part of the

центральній частині регіону, де проживали на протязі століть у близькому сусідстві українці та молдавани, поряд із загальноприйнятим, є відмінний спосіб носіння чоловічої сорочки. Чоловіки одягають дві сорочки одна поверх одної, причому нижня обов'язково повинна виднітися з-під верхньої по краю рукавів, коміра та пазушного розрізу. Для поясного одягу чоловіків характерне повсюдне гофрування доколінної частини штанів - "відзбірування портяниць".

Своєрідним було пов'язування жіночих поясів. Широкий пояс "байор", "тінґу" пов'язували зверху ріклі, на відміну від пов'язування такого ж пояса знизу верхнього краю горботки (під горботкою). Зверху байор закріплювався вузьким шкіряним поясом з пряжкою.

Кептарі - "цурканки" Верхнього Буковинського Попруття характеризуються, у першу чергу, своєю подовженістю. Як у чоловіків, так і в жінок вони досягають колін, або й нижче. Прикрашались "цурканки" яскравою поліхромною вишивкою та аплікацією в поєднанні з обрамленнням хутра тхора. Інший тип безрукавок - "кожушина", із переважаючим побутуванням у східній частині регіону, прикрашалася рослинним орнаментом і овчинним хутром сірого кольору.

Сардаки та кожухи мали повсюдне побутування у даному регіоні. Особлива увага завжди належала манті - як окрасі традиційного костюма.

Особливою різноманітністю відзначались дівочі головні убори. Такого їхнього розквіту не

region, where Ukrainians and Moldavians lived as close neighbours for a hundred years, generally accepted was the different manner of wearing men's shirts. Men put on two shirts, one over the other, in such a manner so as to permit the under shirt to be seen at the sleeve edges, collar and at the breast slash. For girded apparel of men, the characteristic everywhere was the goffering (crimping) to the knees of that part of the pants - 'vidzbiruvannja portjanyts'' (gathering of the pants).

The tieing of women's belts had its individuality. A wide sash, 'bajor', 'tinga' was tied over top of the 'riklia' as a different way from tieing such a belt under the upper edge of the horbatky ('pid horbotku'). At the top, the sash was fastened with a narrow, leather belt with a clasp.

Keptari - 'tsurkanky' of Upper Bukovynian Popruttia were characterized, in the first place, by their length. For men and women, they reached to the knees or lower. 'Tsurkanky' were adorned with bright, polychrome embroidery and harmonious applications with a border of skunk fur. Another type of sleeveless apparel - 'kozhushyna', which existed primarily in the eastern part of the region, was adorned with plant ornamentation and sheep's skin of a grey colour.

'Sardaky' and 'kozhukhy' existed everywhere in the aforementioned region. Special attention must be paid to the 'manta' as an adornment of the traditional costume.

The girls' head dress was marked by its great variety. No region of Bukovyna experienced

знає жоден з регіонів буковинського краю. Сюди відносяться "коди", "трава", "карабуля", "капелюшиння", "вінок". Характерним для них є використання трави ковили. Жіночі головні убори - "намітки", мали різноманітні способи пов'язування, різного роду прикраси. Потрібно відмітити стабільність жіночої зачіски "кирпи", використання шапочки - "феса" не тільки в ролі доповнюючого елемента намітки, а й самостійного головного убору жінки. В чоловічих капелюхах значне місце відводилось прикрасам з шовкової трави (ковили), павлиного пір'я, а також виготовлення з цяток "квіток", "вівсьорків", що прикріплювалися збоку чи поверх капелюха. Повсюдно в регіоні взимку використовували шапку із овчинного хутра - кучму, яка мала різні способи носіння.

Серед нагрудних прикрас широке розповсюдження мали салби, коралі, різноманітні намиста, "шлярки", "пацьорки". Такі прикраси носили як дівчата, так і жінки.

Буденним взуттям служили постоли, а в свята взували черевики, чоботи - "чорнобривці", чоботи з м'якими і твердими халявами жовто-коричневого і чорного кольору. Доповненням до традиційного костюма були хустини - "ширінки" ("ширинки"). По кутах "ширінки" вишивались стилізовано-рослинним орнаментом і прикрашались пришивними невеличкими китицями. "Ширінки" входили в комплекс як чоловічої, так і жіночої ноші. Кожна дівчина намагалась якнайкраще вишити "ширінку". Хлопці, у переважній

such a blossoming. To this blossoming were connected 'kody', 'trava'. 'karabulja', 'kapeljushynja' and 'vinok'. Characteristic with this was the use of steppe-grass. Women's head dress - 'namitky' - had a variety of methods of tieing the variety of adornments. It is necessary to point out the stability of the woman's coiffure - 'kyrpa', and the use of the little cap - 'fes', not only as a complementing element of the namitka, but also as an independent head dress of women. For men's hats, an important place was reserved for adornments of silk grass and peacock feathers, but also for the preparation from beads of 'kvitky', 'vivs'orky', which were attached to the side or top of the hat. Everywhere, in this region, in winter, they used a hat of sheep's fur - 'kuchma', which was worn in various ways.

Among breast adornments, there were salby, korali, various necklaces, 'shljarky' or 'pats'orky'. Such adornments were worn by girls as well as by women.

Everyday footwear included postoly, while for festive occasions, there were shoes, boots - 'chornobryvtsi', and boots with soft and hard sides of yellow-brown and black colours. For completing the traditional costume, there were hand kerchiefs 'shyrinky' ('shyrynky'). In the corners of the 'shyrinka', there was embroidery of stylized plant ornamentation and adorning by sewing on small tassels. Shyrinky were part of the man's, as well as the woman's, apparel. Every girl strived to embroider the prettiest 'shyrinka'. Boys, for the most part, obtained such a kerchief as a gift from a girl, or from their mother,

більшості випадків, отримували таку хустину в дарунок від дівчини або ж їм вишивали "ширинки" матері.

Із розглянутого матеріалу видно, що костюмному комплексу Верхнього Буковинського Попруття притаманні такі локальні риси:

- перевага сорочок туніподібного крою із вишивкою рослинного орнаменту,
- яскрава відмінність між кольором вишивки уставки і основної частини рукавів у сорочках - "морщенках",
- широке розповсюдження поясного одягу - "фоти з фустами",
- побутування поясного одягу - "ріклі з спускачами",
- перевага довгих кептарів - "цурканок" та "мунтянів" із оздобленням хутра тхора,
- відмінний спосіб пов'язування пояса зверху "ріклі",
- різноманітність головних уборів, а також їхніх доповнюючих частин.

До всього, регіон Верхнього Буковинського Попруття характеризується глибокими традиціями у використанні кращих зразків народної культури в сучасних святах та обрядах, особливо бережливим ставленням до народного одягу, історії його розвитку та вдосконалення. Це регіон, де завжди глибока народна традиція посідала чільне місце, де й сьогодні можна зустріти чудові зразки використання традиційного в сучасному із демонстрацією насправді мистецьких здобутків народних майстринь.

who embroidered a 'shyrinka' for them.

From the researched material, it is apparent that the costume complex of Upper Bukovynian Popruttia included the following authenticated local features:

- the majority of tunic-style shirts were embroidered with plant ornamentation,
- the bright difference between the color of the embroidery of the inserts and the basic parts of the sleeves of the shirts - 'morshchenka',
- the wide dispersal of girded apparel - 'fota z fustamy',
- the existence of girded apparel - 'riklia z spuskachamy',
- the preponderance of long keptary - 'tsurkanky' and 'muntjany' with skunk fur ornamentation,
- the different way of tieing the belt over top - 'riklia',
- the variety of head dress and their complementing parts.

The Upper Bukovynian Popruttia is characterized by the deep traditions in the use of better standards of the national culture in the present feasts and rites, and especially by their cautious attitude toward the national apparel and the history of its development and its perfection. This is the region, where a deep national tradition has held an important position, where, even today, it is possible to welcome beautiful models in the use of traditional items in the present through the demonstration of truly artistic achievements by national masters.

Традиційний одяг початку XX ст.
Верхнє Буковинське Попруття
(с. Вителівка).

Traditional apparel - beginning
of the 20th Century.
Upper Bukovynian Popruttia
(Vytelivka).

3. Народна ноша українців Буковинського Прикарпаття

Традиційний комплекс ноші Буковинського Прикарпаття (Сторожинецький, Глибоцький, частина Вижницького і Кіцманського районів Чернівецької області) маючи риси, притаманні саме передгір'ю, об'єднував в собі особливості народної ноші рівнинної та гірської місцевостей буковинського краю. Спільність є у крої, колориті та розташуванні орнаменту на сорочках, у формах плечового одягу, а також у способах носіння.

Відмінними рисами чоловічого та жіночого комплексів Буковинського Прикарпаття були тунікоподібні сорочки із елементами "морщанок", кептарі з оздобленням із домотканого сукна - "гульовим смушком" ("пирзіяном"), пояси із рослинним орнаментом килимового малюнка.

Для жіночого комплексу цього регіону характерна сорочка "зморщенка" з невисокими уставками і елементами "скісного рукава". Нагрудна частина сорочки орнаментувалась у вигляді одної-двох смуг по центру горловини. Сорочка тунікоподібного крою - "хлоп'янка", яка прийшла на зміну "зморщенці", увібрала в себе окремі елементи крою і орнаментації попереднього типу, зокрема, крій рукавів (призібрана чохла), спосіб розміщення орнаменту на плечах, традиційне розміщення уставки, незаповненість нагрудної частини сорочки. Така особливість крою, коли розріз розміщувався на плечах з однієї або двох сторін, а то й на спині, давали можливість шити

3. National Ukrainian costume of Bukovynian Prykarpattia

The traditional complex of the apparel of Bukovynian Prykarpattia (Storozhynets', Hlyboka, a part of Vyzhnytsia and Kitsman regions of Chernivtsi oblast' of Ukraine), having features, authentic particularly in the foothills region, united in itself the individualities of the national attire of the plains and mountain locations of the Bukovyna region. Common features included the style, the colour and placement of ornamentation on the shirts, the form of should apparel, as well as the methods of wearing these.

The differing features of men's and women's complexes of Bukovynian Prykarpattia included tunic-like shirts with the element called 'morshchanky', keptari with ornamentation of homespun cloth - 'gul'ovyj smushok' ('pyrzijan'), and the belt with plant ornamentation using the design of a kylym.

For the woman's complex of this region, the characteristic shirt was the 'zmorshchenka' with a low inserted piece and elements of 'skisnyj rukav'. The breast part of the shirt was ornamented with one or two bands across the centre of the throat area. The shirt of tunic-like style - 'khlopjanka', which came as a replacement for the 'zmorshchenka', used separate elements of style and ornamentation of the previous type, especially, the cut of the sleeves (gathered at wrist), a method of positioning the ornamentation on the shoulders, the traditional placement of embroidered gusset, and not overfilling the breast part of the shirt. Such individuality

сорочки з округленим коміром, що було однією з характерних рис жіночих сорочок передгірської зони буковинського краю. Орнамент вишивки від геометричного переходив до стилізованого рослинного і чисто рослинного.

Поясним одягом жінок служили одноплатові "горботки" із завернутою за пояс полою. З кінця XIX століття характерною особливістю орнаментації горботки стає розміщення кольорових вертикальних смуг на попередницях обгортки. Ці смуги вузькі, різнокольорові, розміщені так близько одна від одної, що попередниці стають подібними на цілє кольорове полотнище. Аналогічне композиційне вирішення орнаментації обгортки характерне для гуцульських опинок і одноплатових запасок. Горизонтальні смуги - "бати" виступають продовженням основного поля обгортки і відділяються лише двома вузькими смужками - "заснівками", причому ширина "бат" різна на протилежних кінцях полотнища. Такий поясний одяг, як "фота з крилами", - одноплатова обгортка зі спущеними по боках хустками, мала поширення в частині передгір'я ближче до Черемоша в його нижній течії та припрутському передгір'ї. Дівочим святковим, а також весільним одягом була рікля. Ріклю, як і "фоту з крилами", носили в етноконтактних районах з Верхнім Буковинським Попруттям.

Чоловічим сорочкам Буковинського Прикарпаття притаманні локальні особливості крою і орнаментації. Крім рукавів із вільним закінченням, побутували рукави, зібрані в чохлу, повсюдно

of style, when the slash was positioned on the shoulders from one or both sides, and also on the back, made it possible to sew a shirt with a rounded collar which was one of the characteristic features of women's shirts of the foothills zone of Bukovyna. Embroidered ornamentation traversed from geometric to stylized plant and true plant figures.

Girded attire for women included the wrap-around 'horbotky' with the flap folded behind the belt. At the end of the Nineteenth century, a peculiar characteristic of ornamentation of the horbotka was the placing of coloured, vertical bands on the fronts of the wrap-around skirt. These bands were narrow, varicoloured, placed so close together that the fronts become similar to a complete coloured fabric. Analogous compositional accomplishment of the ornamentation of the horbotky was the characteristic for Hutsul wrap-around skirts - 'opynky' and one-piece 'zapasky'. Horizontal bands - 'baty' appear as an extension of the horbotka and are separated with two narrow bands - 'zasnivky', whereby the width of the 'baty' varied at the opposite ends of the material. Such girded apparel as 'fota z krylamy', a one-piece obhortka with draped kerchiefs at the sides, spread in the part of the foothills near to Cheremosh, at the lower end of its flow, and the foothills of Prypruttia. Part of the girls' festive, as well as their wedding, apparel was the riklja. The riklja, as well as the 'fota z krylamy', was worn in the ethno-contact regions of Upper Bukovynian Popruttia.

зустрічається стоячий комір та відкладний комір - "краватка". В довжині сорочок прослідковується тенденція до скорочення. Вишивка чоловічих, як і жіночих сорочок, носить поліхромний характер. Розповсюджена, як і у Верхньому Буковинському Попрутті, монохромна вишивка білим по білому. Чоловічі полотняні штани-портяниці, портки із вузькими холошнями носили прямими. В окремих селах передгір'я носили портяниці, зібрані в підколінній частині у зборки - "гармонійку". Суконні штани - гачі за лінією швів прикрашали контрастними кольоровими шнурками, подібно до прикрашання гуцульських гачів.

При пов'язуванні жіночих поясів зверху горботки, характерним виступає обмотування вузьким поясом декілька разів навколо стану, що створювало враження наявності широкого пояса. В цьому регіоні Буковини мали місце так звані "міряні байори", які приходились точно до стану жінки. Чоловіки носили, крім домотканих поясів, шкіряні пояси-череси, які були вужчими від гуцульських (застібувались на 2-3 ремінці-пряжки).

Для овчинних безрукавок, жіночих і чоловічих, характерним є використання при оздобленні тонких смуг шкіри, вишивки рослинного орнаменту. Відмінною рисою викінчення кептарів було використання, окрім смушка, домотканої шерстяної тканини - "гульового смушка" ("пирзіяна"). Обов'язковим елементом у більшості сіл передгір'я виступає вишивка (аплікація) кептаря по центру спини. У причеремошських

For a man's shirt of Bukovynian Prykarpattia, there were authentic , local, individual characteristics in style and ornamentation. Besides the sleeves with free finishing, there were sleeves gathered at the wrist and everywhere the vertical collar and the flat collar were in use. With regard to the length of the shirt, investigations point to the tendency of their shortening. Embroidery of both the men's and women's shirts had the characteristic of polychromy. There also existed, as in Upper Popruttia, monochrome embroidery of white upon white. Men's cloth pants-portjanytsi, portky were worn straight. In individual villages of the foothills, the portjanytsi were worn gathered into folds at the knee - 'harmonijka' ('harmonica'). Cloth pants - hachi, following the line of the seams, were adorned with ropes of contrasting colours, similar to the adornments of Hutsul trousers.

With regard to the tieing of women's belts over the horbotky, characteristic was the wrapping with a narrow belt several times around the waist at the same time widening the wrapping to create the impression of a wide belt. In this region of Bukovyna there was in existence the so-called 'mirjani bajory' (measured sashes) which came down precisely to the woman's waist. Men wore, besides homespun belts, leather belts - money belts, which were narrower than those of the Hutsuls (they were fastened with 2 - 3 thongs and clasps).

For woolen sleeveless apparel, both women's and men's, the characteristic ornamentation was the use of thin bands of leather

селах на Вижниччині (села Чорногузи, Іспас, Банилів-Руський) кептарі, як чоловічі, так і жіночі, були дещо коротшими порівняно до інших сіл регіону і прикрашались поєднанням вишивки з аплікацією шкіри та використанням для прикрашання металічних бляшок. Орнаментація кептарів тут проводилась вертикальними смугами в декілька рядів на передніх бортах і по низу в частині спини.

Сардаки були подібними до рівнинних. В порівнянні з гуцульськими, сардаки передгір'я були дещо довшими і переважав тут коричневий, чорний та сірий колір. Манти були, в основному, сірого кольору. Тільки манти з комплексу весільного одягу були білими. Кожухи оздоблювались подібно до рівнинних, але з відходом від Прутської низини вище до Карпатських гір багатство оздоблення зменшується. Менше аплікації та вишивки мали кожухи у селах Глибоцького куща та в селах, які безпосередньо підходили до гір.

При пов'язуванні рушника, як доповнюючий елемент, використовували фес, коробку, темну хустку. Серед дівочих уборів особливою яскравістю виділялись дьорданики, коробки, капелюшиння. Літні головні убори чоловіків повсюдно прикрашались пір'ям павуна. Серед зимових головних уборів побутувала чорна (рідше сіра) кучма. Особливістю нагрудних жіночих прикрас - салбів, було те, що вони закривали більшу частину грудей. Побутували прикраси - гармузи, басми, пацьорки, шлярки. Доповнювали чоловічий костюм тайстра, яку

and embroidery of using plant ornamentation. A differing feature of finishing keptari was the use also of a band of homespun woolen woven fabric - 'gul'ovyj smushok' ('pyrzijan'). An obligatory element in the majority of villages of the foothills was the use of embroidery (application) of the keptar along the centre of the spine. In Prycheremosh villages on Vyzhnychyna (villages of Chornohuzy, Ispas, Banyliv-Rus'kyj), the keptari, both men's and women's, were somewhat shorter in comparison to other villages of the region and were ornamented through the blending of embroidery with the application of leather and the use of metal disks. The ornamentation of the keptari was done by using vertical bands of several rows along the front edges and along the bottom of the back section.

Sardaky were similar to those of the plains. In comparison to the those of the Hutsuls, sardaky of the foothills were somewhat longer where the brown, black and grey colours prevailed. Manty were primarily of the grey colour. Only manty of the wedding complex were white. Kozhukhy were adorned similarly to those of the plains, but, as one left the lower Prut area and approached the Carpathian mountains, the richness of the ornamentation was reduced. Less applications and embroidery were found on the kozhukhy in the villages of Hlyboka bush land and in the villages which directly approached the mountains.

Besides the tieing of the towel as a complementary element, there also was used the 'fes', 'korobka', and a dark kerchief. Among girls' head

носили на плечі, і палиця. Широке побутування мали також святкові хустинки - "ширінки", які доповнювали жіночий та чоловічий традиційні костюми. Як і палиця, "ширінка" утримувалася в руці, або ж закладалася за пояс.

Досить своєрідними у даному регіоні були зачіски. Чоловіки зачісували волосся назад, залишаючи чоло відкритим. На потилиці волосся підстригали. Чоловіки середнього та старшого віку носили вуса.

У народному костюмі Буковинського Прикарпаття прослідковуються такі головні риси:

- побутування сорочок туніко-подібного крою із зібраними в чохлу рукавами (чоловічих та жіночих), та з відкладним коміром (чоловічих),
- переважаюче використання в оздобленні кептарів тканого смушка - "пирзіяна" ("ґульового смушка"),
- забирані пояси рослинного орнаменту з килимовим малюнком (чоловічі та жіночі),
- використання у ролі доповнень до костюма святкових хустин - "ширінок", домотканих торбин - "тайстр", а також палиць.

dresses, especially brilliant, were 'djordanyky', 'korobky' and 'kapeljushynja'. Summer head dresses of men everywhere were adorned with peacock feathers. Among winter head dresses there existed the black, less often gray, 'kuchma' (hairy fur cap). Individual breast adornments of women were the 'salby' because they covered a larger area of the chest. There existed such adornments as 'harmuzy', 'basmy', 'patsjorky' and 'shljarky'. As complementing items for the men's costume there were the 'tajstra', which was worn on the shoulders, and a cane. In wide existence there was also the festive kerchief - 'shyrinka', which complemented both the women's and men's traditional costumes. As with the cane, the 'shyrinka' was held in the hand or was tucked into the belt.

Rather individualistic, in the aforementioned region, were the coiffures. Men combed their hair back leaving the forehead bare. At the nape, the hair was cut. Both middle aged and older men wore mustaches.

In the national costumes of Bukovynian Prykarpattia, the following important features are traced:

- the existence of tunic-like shirts with sleeves gathered at the wrist (for both men and women), and also flat collars (men's),
- the excessive use of ornamentation of 'keptari' with woven bands - 'pyrzijan' ('gul'ovyj smushok'),
- belts with plant ornamentation using the kylym design (for both men and women)
- as complementing pieces of the

festive costume, the use of the handkerchief - 'shyrinka', the homespun bag - 'tajstra', and the canes.

Мати з дітьми у традиційному вбранні.
30-і р.р. XX ст.
Буковинське Прикарпаття.
Сторожинеччина.

Mother and children in traditional apparel.
30's of the 20th Century.
Bukovynian Prykarpattia.
Storozhynets'.

4. Традиційний комплекс народної ноші гуцулів Буковинської Гуцульщини

Народна ноша українців-гуцулів буковинського краю, які проживають на території сучасних Путильського та частини Вижницького районів Чернівецької області, характеризується особливим розмаїттям і мальовничістю. Майже всі елементи одягу мали простий і зручний прямоспинний крій. Завдяки такому крою краще проглядається декоративне оздоблення, фактура матеріалу домотканих тканин.

Основу жіночого костюма складала сорочка з цільнокроєним рукавом та "з уставкою" - "морщенка", "рукав'єнка", "плечики"; сорочка тунікоподібного крою - "хлоп'янка", "хлопнянка", "камашка" із рукавами, зібраними у зборки та вишивкою нитками гарячих тонів.

Поясним одягом гуцулок були одноплатові обгортки - "опинки", "запаски", а також двоплатові запаски (переважно в селах вздовж течії річки Черемош). Опинка мала вигляд одноплатового, тканого з овечої шерсті, полотнища тридільного поділу з дуже вузькою, порівняно до передгір'я, однотонною середньою частиною і яскравими різнокольоровими боковими частинами, що складали, при обгортанні, перед опинки. Обов'язковою була горизонтальна смуга - "піснявка", що проходить по краю обгортки з одного боку, і представлена розмаїттям різнокольорових фарб. Найбільше поширення на Буковинській Гуцульщині мала одноплато-

4. Traditional complex of national apparel of the Hutsuls of Bukovynian Hutsul'shchyna

The national apparel of Ukrainian Hutsuls of Bukovyna, who dwell in the contemporary territory of Putyla and part of Vyzhnytsia regions of Chernivtsi oblast' was characterized by its individual variety and picturesqueness. Almost all the elements of apparel were simple, comfortable, and straight-backed styled. Thanks to this style, the decorative ornamentation and the material of homespun woven fabric appeared more beautiful.

The basic woman's costume consisted of the shirt with a full cut sleeve with the inserted piece - 'ustavka' - 'morshchenka', 'rukavjenka', 'plechyky', and a shirt of the tunic-like style - 'khlopjanka', 'khlopnjanka', 'kamashka', with sleeves gathered into folds and embroidery using threads of warm tones.

Girded apparel of the Hutsul women included a wrap-around obhortka - 'opynka', 'zapaska', and also a two-piece 'zapaska', (primarily in villages along the course of the river, Cheremosh). Opynka had the appearance of a one-piece, woven from sheep's wool, cloth, which was divided into three sections, of which the central, monotone portion, which was narrower than the one from the foothills region, with two brilliant, varicoloured side sections, which lay on top when wrapped in front of the opynka. The obligatory horizontal band - 'pisnjavka', which crossed over along the edge of the obhortka along one side, resembled the

ва запаска з дуже вузькими різнокольоровими вертикальними смугами, які займали всю площу обгортки. Краї запаски обшивались яскравим шнуром, який контрастував за кольором з основним полем запаски. До середини XX століття шнур був витіснений мережкою. Своєрідним було пов'язування опинки і запаски. Обгортання полотнищем стану починалося не збоку, як при обгортанні горботки, а спереду. Відповідно, спереду воно і закінчувалось, утворюючи в центрі стикування. Для точного його розміщення по центру, обгортку складали в складки зліва і справа від пройми. При такому способі обгортання не було потреби піднімати край полотнища.

Двоплатова запаска побутувала на обмеженій території буковинського краю - переважно в долині ріки Черемош. Тут буковинські села знаходились у безпосередній близькості із селами Галицької Гуцульщини, де двоплатова запаска мала широке побутування, і була основним видом жіночого поясного одягу.

Підпоясувались гуцулки вузьким поясом - "баюрком" чи "попружкою". На відміну від інших регіонів Буковини, пояс в жіночому ансамблі гуцулок виконував переважно утилітарну функцію, тому в комплексі ноші йому особливого значення не надавали.

Чоловічий комплекс гірської зони характеризується короткою сорочкою, так як в Карпатах довгий одяг був непрактичним. Характерними для горян є вузькі полотняні штани -

diversity of varicoloured paints. The most widespread in Bukovynian Hutsul'shchyna was the wrap-around 'zapaska' with very narrow varicoloured vertical bands which covered the whole surface of the skirt. The edges of the 'zapaska' were sewn with a bright rope which contrasted with the colour of the background of the skirt. To the middle of the twentieth century, the rope was smoothed out with the hem-stitch. The tieing of the opynky and the 'zapaska' depended upon the individual. The wrapping of the material around the waist did not begin at the side, as was done with the 'horbotka', but began at the front. Appropriately, it also ended at the front, thus opening a junction at the centre. For accurate positioning of the junction at the centre, the 'obhortka' was gathered from the left and the right of the edges. Using such a method did not require the raising of the edges of the material.

The two-piece 'zapaska' existed in a limited area of Bukovyna - chiefly in the valley of the river Cheremosh. Bukovynian villages were located opposite the villages of Galician Hutsul'shchyna where the two-piece 'zapaska' had a wide existence and was the basic aspect of the woman's girded apparel.

Hutsul women girded themselves with a narrow belt - 'bajurok' or 'popruzhka'. The belt, in the Hutsul women's ensemble, carried out, primarily, a utilitarian function, which differed from that of other regions of Bukovyna, and for that reason, in the complex of the apparel, no special meaning was attributed to it.

The man's complex in the mountain zone was characterized by

"ґатки", широкий шкіряний пояс - "черес". У другій половині XIX століття серед гуцулів була розповсюджена, як поясний одяг, чоловіча спідниця білого кольору, яка підпоясувалась на стані шерстяним чи шкіряним поясом. Чоловіча спідниця нагадувала собою підтичку сорочки передгір'я чи рівнини, але швом не була зв'язана із станом сорочки.

Чоловіча сорочка була тунікоподібного крою з високим коміром-стійкою, рукавами зібраними в чохлу. Нагрудна частина, край подолу і манжети прикрашались багатою поліхромною вишивкою. До середини XX століття поряд з коміром-стійкою в чоловічій сорочці з'являється відкидний комір.

Полотняні штани - "ґатки", "портки" шилися вузькими з широким клином - вставкою посередині. Прикрашались вони по низу холош поліхромною вишивкою у вигляді вузької стрічки. Зимові штани - гачі виготовлялись з сірого, червоного або й зеленого сукна. Підпоясувались чоловіки широким поясом-чересом, у кишенях якого знаходились предмети особистого вжитку. Зустрічалось підпоясування домотканою "крайкою", вишитою цятками-бісером. Така "крайка" носила ще назву "бав'янка".

Особливою барвистістю відзначається овчинна безрукавка-кептар. На Буковинській Гуцульщині побутували короткі кептарі прямоспинного покрою з розрізом збоку - "бунди", і з розрізом спереду - "кіптарі", а також безрукавки з невеликим розширенням нижче пояса - "кіптарі", "киптарі". Для пошиву

the short shirt, because, as in the Carpathians, long apparel was not practical. Characteristic for the mountaineers were the narrow cloth pants - 'gatky' and a wide leather belt - 'cheres'. In the second half of the nineteenth century, among the Hutsuls, was disseminated, as girded apparel, a man's skirt of white colour which was girded at the waist with a woolen or leather belt. The man's skirt resembled the lower part of the shirt from the foothills or plains area but was not tied to the waist of the shirt through the sewing.

The man's shirt was in a tunic-like style with a high rigid collar with the sleeves gathered at the wrist. The chest section, the edges at the bottom and the wristbands were decorated with rich, polychrome embroidery. By the middle of the Twentieth century, at the same time as the rigid collar, there also appeared the folded down collar.

Cloth pants - 'gatky', 'portky' were narrow with a wide wedge inserted in the middle. These were ornamented at the bottom of the breeches with polychrome embroidery appearing as a narrow ribbon. Winter pants - hachi were prepared from grey, red or green cloth. Men girded themselves with a wide belt-cheres in the pockets of which were carried items for personal use. Encountered was girding accomplished by the use a homespun 'krajka' (woman's belt) embroidered with beads. Such a 'krajka' was also called a 'bavjanka'.

Especially colourful was the woolen sleeveless apparel - keptar. In Bukovynian Hutsul'shchyna, there existed short, straight-back keptari

гуцульских кептарів використовували білі, а також фарбовані червоні чи коричневі овечі шкіри. Прикрашали їх аплікацією із шкіри та металічними бляшками-капсулами. Кептар носив найбільше декоративне навантаження в комплексі костюма гуцулів. Його вишивка й аплікація були ніби зв'язковою ланкою між насиченою вишивкою рукавів і нагрудною частиною сорочки. Кептар з'єднував в єдину композицію натільний, поясний і плечовий одяг. Такі кептарі носили ще назву "софієнові кіптарі". Повсюдно на Буковинській Гуцульщині зустрічаються кептарі, прикрашені різнокольоровими шнурами.

Верхнім плечовим одягом були сердаки і гуглі. Манта в гірській зоні не побутувала. Досить своєрідною була оздоба верхнього плечового одягу. Буденні сардаки обшивались чорними шнурами, а святкові прикрашались багатьма кольоровими шнурами і китицями. Гугля - один із найдавніших елементів гуцульської ноші. Шили її з білого чи світло-сірого сукна. На відміну від сардака, гугля не мала рукавів і при одяганні просто накидалась на тіло людини, прикриваючи і голову.

Для жіночих головних уборів характерним було використання з другої половини XIX століття хусток фабричного виробництва, під якими своєрідно вкладалося волосся - "у заплітки". Цікавою головною прикрасою дівчат були китиці - "бовтички", "бовтиці".

Чоловічими головними уборами гуцулів були "крисані", "капузи", "клепані", "шєпки". Літні

with a slash at the side - 'bundy' and a slash at the front - 'kiptari', as well as sleeveless apparel with a slight widening below the belt - 'kiptari', 'kyptari'. For sewing the Hutsul keptari, white sheep's skin leather, also ones dyed red or brown, were used. These were decorated with applications of leather and metal disks - capsules. The keptar carried the most decorative load of the complex of the Hutsul costume. Its embroidery and applications were like a connecting link between the saturated embroidery on the sleeves and the breast section of the shirt. The keptar united, into a single composition, the body, the girded and the shoulder apparel. Such keptari were also called 'sofijenovi kiptari'. Everywhere in Bukovynian Hutsul'shchyna, there were keptari decorated with varicoloured ropes.

The outer shoulder apparel included 'serdaky' (coat of coarse wool) and 'huhli'. The manta (mantle) did not exist in the mountain zone. The ornamentation of the outer shoulder apparel was influenced by the individual. Everyday serdaky were sewn with black strings while festive ones were ornamented with rich, coloured ropes and tassels. Huhlja is one of the very ancient elements of the Hutsul apparel. It was sewn from white or light grey cloth. Differing from the serdaky, the huhlja did not have sleeves and was worn directly on the body of the person, covering even the head.

For women's head dresses, the characteristic was the use, from the second half of the nineteenth century, factory-made kerchiefs under which the original hair was

головні убори- капелюхи, гуцули прикрашали квітами, пером павуна, в той час як в Галицькій Гуцульщині основною прикрасою капелюхів була вишивка кольоровими нитками зигзагоподібно або стрічкоподібно.

Серед нашийних і нагрудних прикрас повсюдне поширення мали прикраси з бісеру - ґерданики, згарди (металеві хрести, нанизані на дріт чи шнур), салби (з монет), пацьорки. Головний убір нареченої прикрашало чільце і вінок з заплітками.

Буденним і святковим взуттям були шкіряні постоли. У свята одягали також і чоботи (чоловіки і жінки). Зустрічались на Гуцульщині і жіночі черевики.

Доповненням до чоловічого костюма були шкіряні сумки - "тобівки", палиці-"келефи", гаманці - мошонки, порохівниці, дерев'яні топірці з металевими підковками. Як у чоловіків, так і у жінок, при собі завжди була люлька для куріння. Жінки носили палиці - "кривулі".

Гуцульський народний одяг Буковинської Гуцульщини суттєво відрізнявся від народної ноші передгірської та рівнинної місцевостей буковинського краю. Маючи цілий комплекс специфічних рис, він характеризувався значною спільністю з народною ношею гуцулів Галицької Гуцульщини та Закарпаття.

Гуцульська ноша на протязі тривалого часу зберегла свої характерні риси, і дуже часто цілий ряд складових елементів народного костюма гуцулів використовується як у святковому, так і в буденному одязі жителів Гуцульщини.

set - 'u zaplitky' (in braids). An interesting head adornment for girls was the clusters of flowers - 'bovtychky', 'bovtytsi'.

Hutsul men's head dresses included 'krysani', 'kapuzy', 'klepani', and 'shjepky'. Summer head wear included 'kapeljukhy' (hats). Hutsuls adorned them with flowers, peacock feathers. Also, at that time in Galician Hutsul'shchyna, the basic adornment of hats was embroidery with coloured threads resembling either the zigzag or ribbon design.

Among the neck and breast adornments, there existed, everywhere, adornments using beads - 'gerdanyky', 'zhardy' (metal crosses threaded onto wire or string), 'salby' (of coins), and 'patsjorky'. The head dress of the engaged girl was adorned with a 'chil'tse' (a kind of woman's head covering) and a wreath with artificial pigtail ribbons.

Everyday and festive footwear included leather postoly. For festive occasions, boots also were worn (by both men and women). Women's shoes were also met in Hutsul'shchyna.

For completing men's costumes, there were leather bags - 'tobivky', canes - 'kelefy', purses - handbags, powder horns, wooden hatchets with metal handles. As with men, so with women, at hand there always was a pipe for smoking. Women carried a cane - 'kryvulia'.

The Hutsul national costume of Bukovynian Hutsul'shchyna differed substantially from the national apparel of the foothills and plains areas of Bukovyna. Having a complete complex with specific features, it was characterized by a

marked similarity with the national apparel of the Hutsuls of Galician Hutsul'shchyna and Zakarpattia.

The Hutsul apparel, in the course of protracted time, preserved its characteristic features and, very often, some of the elements of the national costume of the Hutsuls were used for both festive occasions as well as for daily wear by the dwellers of the Hutsul'shchyna.

Гуцульські музиканти у традиційному одязі першої половини XX ст.
Буковинська Гуцульщина.
Путильщина.

Hutsul musicians in traditional apparel from the first half of the 20th Century.
Bukovynian Hutsul'shchyna.
Putyl'shchyna.

5. Комплекс народного одягу молдаван Буковини

У традиційному костюмі молдаван Нижнього Буковинського Попруття, яке охоплює територію частини сучасних Новоселицького та Глибоцького районів Чернівецької області, основу жіночого традиційного костюма складає сорочка із цільнокроєним рукавом та уставкою "кемеше ку алтіце" та сорочка тунікоподібного крою - "кемеше". З початку XX століття значне розповсюдження отримала сорочка на кокетці - "кемеше ку перке". В оздобленні молдавських сорочок із цільнокроєним та уставковим рукавом основна увага належить орнаментації рукавів, де полик - "алтіце" вишивається нитками червоно-оранжевого кольору, який контрастує із вишивкою решти рукавів та грудей. Домінуючим кольором вишивки сорочки був чорний колір. Спосіб розміщення узору на рукавах представлений у вигляді косих смуг. Сорочка тунікоподібного крою - "кемеше", також багато прикрашалась вишивкою, здебільшого, геометричного, стилізовано - рослинного характеру. В сорочках на кокетці вишивки було значно менше. Взори рослинного характеру розміщувались вузькими смужками на плечах, по краю рукавів, які вільно закінчувались, та букетом у центрі нагрудної частини.

Характерною особливістю молдавських сорочок Нижнього Буковинського Попруття є досить стійке побутування серед названих трьох типів крою сорочок

5. The complex of the national apparel of Moldavians of Bukovyna

In the traditional costume of the Moldavians of Lower Bukovynian Popruttia, which includes the parts of the territory of contemporary Novoselytsia and Hlyboka regions of Chernivtsi oblast' of Ukraine, the foundation of the woman's traditional costume consisted of a full-cut sleeve with inserted pieces - 'kemeshe ku altitse', and a tunic-like styled shirt - 'kemeshe'. From the beginning of the Twentieth century, there was a marked spread of the shirt with perpendicular seams - 'kemeshe ku perke'. For the adorning of Moldavian shirts with full-cut sleeves, the main attention was paid to the ornamentation of the sleeves, where the embroidered shoulders - 'altitse', were embroidered with reddish-orange thread which contrasted with the embroidery of the remainder of the sleeves and the breast. The dominant colour of the embroidery of the shirt was black. The positioning the design on the sleeves represented oblique bands. The tunic-like style of shirt - 'kemeshe', also was richly ornamented with embroidery, for the most part, of geometric, or stylized plant character. In the shirts with perpendicular seams, the embroidery was markedly less. The design consisting of plant character was positioned, in narrow bands, on the shoulders, at the edges of the sleeves which were loosely finished, and with a bouquet in the centre of the breast section.

A characteristic peculiarity of Moldavian shirts of Lower Bukovynian Popruttia was the

тунікоподібного крою. Молдавській вишивці характерна поліхромія, та поряд із нею (у західній частині даного регіону) широке розповсюдження отримала монохромна вишивка білим по білому. У всіх вишивках молдавських сорочок прослідковуються мотиви рослинного характеру, окрім сорочок з цільнокроєним та уставковим рукавом.

Поясним одягом молдаван Буковини була одноплатова обгортка - "катрінце" ("катрінца") тридільного поділу із кольоровими однотонними горизонтальними смугами - "бате". Характерною особливістю молдавських "катрінце" є колір їхніх "бате" - яскраво-червоний і яскраво-зелений (часом і жовтий) на різних кінцях обгортки. Під впливом ткацьких традицій сусідньої Молдови у молдавських селах краю раніше, ніж в українських, отримала розповсюдження забирана "катрінце". Спосіб носіння "катрінце" подібний до способу носіння української "горботки". У XIX столітті в ролі весільного атрибуту в комплексі народного одягу молдаван виступала "фоте" - одноплатова обгортка фабричного виробництва, подібна до української "фоти" з Верхнього Буковинського Попруття та Буковинського Прикарпаття.

Жінки підв'язували поясний одяг домотканим поясом - "фрингіє". Молдавські пояси були надзвичайно різноманітними та яскравими. Широке розповсюдження мало розташування різнохарактерних узорів на протилежних кінцях пояса, що давало можливість імітувати наявність

rather solid existence, among the named three styles of shirts, of the tunic-like style. The Moldavian embroidery was characterized by its polychromy and, along with that, (in the western part of the aforementioned region), the wide spread of monochrome embroidery using white upon white. In all embroidery of Moldavian shirts, there were traces of the motifs using plant characteristics on all shirts, other than shirts with full-cut sleeves with inserted pieces.

Girded apparel of Moldavians of Bukovyna included the wrap-around obhortka - 'katrintse' ('katrintsa'), which was divided into three sections with coloured, single-toned, horizontal bands - 'bate'. The peculiar characteristic of Moldavian 'katrintse' was the colour of their 'bate' - bright red and bright green (sometimes yellow) on various ends of the obhortky (wrap-around skirts). Under the influence of weavers' traditions of neighboring Moldova, in Moldavian villages of the country, earlier than in Ukrainian villages, there was a wide spread of the tapestry with finger manipulated techniques - 'katrintse'. The method of wearing the 'katrintse' was similar to the wearing of the Ukrainian 'horbotky'. In the Nineteenth century, in the role of the wedding quality in the complex of the national costume of the Moldavians was the 'fota' - a wrap-around, factory-made obhortka similar to the Ukrainian 'fota' found in both Upper Bukovynian Popruttia and Bukovynian Prykarpattia.

The women tied the girded apparel with a homespun pojas (belt) - 'fryngije'. Moldavian belts were of an extraordinary variety and

двох різних поясів.

Чоловічий комплекс молдаван складався із сорочки туніко-подібного крою - "камеше" і полотняних штанів - "ізмене". В північній частині Нижнього Буковинського Попруття поруч із сорочками "пончо" дістали розповсюдження чоловічі сорочки на кокетці, в яких особливо багато орнаментувалась нагрудна частина та краї рукавів. Для пошиву таких сорочок використовували полотно із розташованими почергово тканими смужками жовтого та білого кольорів. "Камеше" прикрашались вишивкою навколо пазушного розрізу, по краю рукавів та подолу, "ізмене" - по низу холошень. Відмінною рисою молдавських сорочок був їхній високий стоячий комір. Підпоясувались мужчини домотканим поясом "коркубеу" ("куркубеу"), де узор розміщувався вертикальними кольоровими смугами, чи широким узорним поясом "бриу".

Широке побутування у молдаван мали овчинні безрукавки - "бондіце", які сягали нижче пояса, а з початку XX століття ще й багато орнаментувались. Відмінною рисою молдавських "бондіце" є завершення країв та пройм рукавів овчиною чорного кольору.

Верхній одяг молдаван складався із суконного півпальта "сумана" та манти- "манта ку клуґе". Обидва типи верхнього одягу були переважно чорного або коричневого кольору, і характеризувались простотою та стриманістю крою і прикрас.

Традиційним жіночим головним убором був рушникоподібний головний убір- "пинзе-

brightness. There was a wide spread in the positioning of varied characteristic designs on opposite ends of the belt which gave the possibility to imitate the existence of two different belts.

The man's complex among the Moldavians consisted of the tunic-like style of shirt - 'kameshe' and cloth pants - 'izmene'. In the northern section of Lower Bukovynian Popruttia, along with the 'poncho' shirts, there was a wide spread use of men's shirts with perpendicular seams on which there was an especially large amount of ornamentation of the breast part as well as of the edges of the sleeves. For sewing this type of shirt, there was used material with bands of woven material of yellow or white colours. 'Kameshe' were adorned with embroidery around the neck opening, along the edges of the sleeves and along the bottom; 'izmene' - along the bottom of the 'kholoshi' (the winter pants of thick white material). A differing feature of Moldavian shirts was their tall, upright collar. The men girded themselves with a homespun belt 'korkubeu' ('kurkubeu'), where the design was positioned as vertical colourful bands or with a wide, colourful belt 'bryu'.

There was a wide use among Moldavians of sleeveless sheepskin jackets - 'bonditse', which reached lower than the belt and from the beginning of the Twentieth century these were richly ornamented. A differing feature of the Moldavian 'bonditse' was the completion of the edges and the armholes using black sheepskin.

The outer wear of the Moldavians consisted of a cloth half-

турь", а традиційною зачіскою - "кирпе". Своєрідним було прикрашання головного убору молдаванок - навколо убору пов'язувалась червона стрічка, кінці якої опускались на спину, а збоку приколювався букетик квітів. Дівчата прикрашали волосся квітами. Мав розповсюдження також описаний вище головний убір "коробка". Весільним головним убором виступав вінок із різнокольорових квітів. Чоловічими головними уборами молдаван були солом'яні та повстяні капелюхи - "паларіє", а також зимові овчинні шапки - "кушме".

Серед нашийних та нагрудних прикрас найбільше розповсюдження мали "салби", "гердани", "басми".

Традиційним буденним взуттям були постоли - "опінчь" та чоботи. Вихідним взуттям жінок були черевики з гудзиковими застібками.

Таким чином, комплекс народного одягу молдаван Буковини характеризується:

- побутуванням у натільному одязі сорочок тунікоподібного крою та сорочок із уставками, а з початку XX століття розповсюдженням сорочок на кокетці,
- своєрідною орнаментацією поясного одягу "катрінце", а також використанням у ролі елемента весільного костюма одноплатової "фоте",
- переважанням смушка та вишивки чорного кольору в оздобленні кептарів - "бондіце",
- використанням стрічок та штучних квітів у прикрашанні

coat - 'suman' and a mantle - 'manta ku kluge'. Both types of outer wear were, for the most part, either black or brown and were characterized by their simplicity and reserved style and ornamentation.

The traditional woman's head dress was a towel-like head dress - 'pynzetur'', while the traditional coiffure was the 'kyrpe'. The adorning of the head dresses of the Moldavian women had its individuality - around the head dress was tied a red ribbon the ends of which were draped along the back while a small bunch of flowers was attached at the sides. The girls adorned their hair with flowers. There also existed a head dress called the 'korobka', which was discussed above. For use as the wedding head dress, there was a wreath of varicoloured flowers. Men's head dresses of the Moldavians included straw and felt hats - 'palarije' as well as winter sheepskin caps - 'kushme'.

Among the neck and breast adornments, those most widely in existence were 'salby', 'gerdany', and 'basmy'.

Traditional daily footwear included postoly - 'opinch'' and boots. Stepping out footwear for women included shoes, with buttons as a means of fastening.

In this manner, the complex of the national apparel of Moldavians of Bukovyna was characterized through the existence of body apparel consisting of:

- the tunic-like shirt and, from the beginning of the twentieth century, the spread of shirts having diagonal seams,
- original ornamentation of the girded apparel, 'katrintse', also

головного убору заміжніх жінок - "пинзетурь".

∞ ∞ ∞

Дослідження буковинських комплексів традиційної ноші дозволяє стверджувати, що народний одяг українців і молдаван Буковини ввібрав в себе досвід багатьох поколінь української та молдавської народності і нації, знаходився в постійній взаємодії з культурою народів, які населяли в той чи інший час територію буковинського краю або були близькими сусідами жителів буковинського краю, та продовжує розвивати свої кращі традиції в сучасності.

Відмічені особливості в народному одязі п'ятьох місцевих комплексів традиційної ноші Буковини відображають регіональні особливості господарської діяльності населення, його образу життя, форм сімейного та суспільного побуту.

the use of the wrap-around 'fota' as an element of the wedding costume,
- the preponderance in the use of bands and of black embroidery in adorning the keptari - 'bonditse',
- the use of ribbons and artificial flowers in adorning head dresses of married women - 'pynzetur".

∞ ∞ ∞

The investigation of the Bukovynian complex of traditional apparel permits the confirmation that the national apparel of Ukrainians and Moldavians of Bukovyna absorbed in itself the experiences of many generations of Ukrainian and Moldavian nationalities and nations, found itself in continual reciprocal action with the cultures of the peoples who settled at that, or any other, time in the territory of Bukovyna or were close neighbors to the settlers of Bukovyna, and continues to unfold its beautiful traditions to the present.

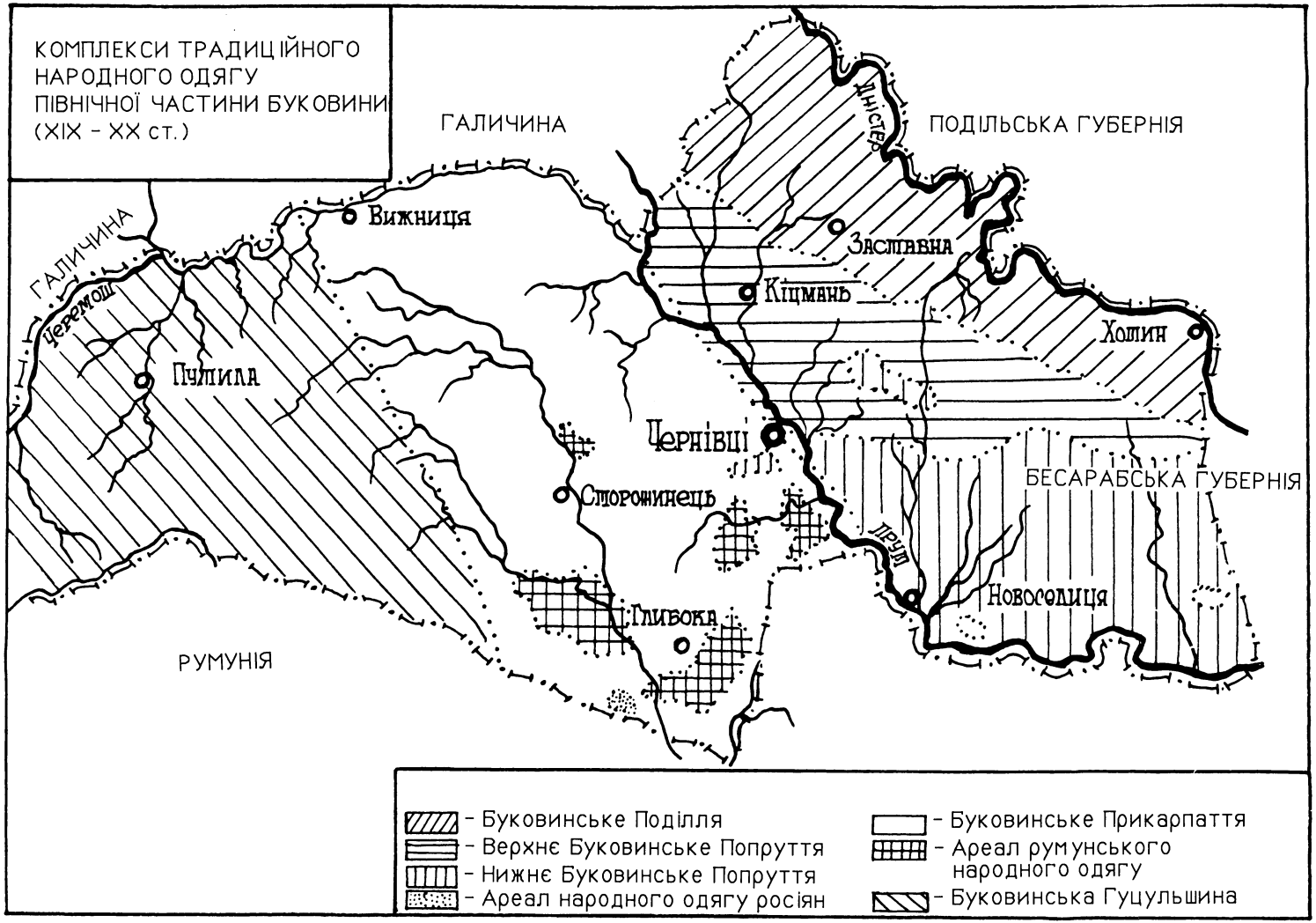
The individual differences in the national apparel of five locations of complexes of traditional apparel of Bukovyna reflects the differences in the regional domestic industriousness of the settlers, the picture of their lives and the form of family and community living.

Традиційний одяг молдаван із Нижнього Буковинського Попруття.
(Жіночий та чоловічий строї - початок XX ст., дівочий одяг - середина XX ст.)

Traditional Moldavian apparel from Lower Bukovynian Popruttia.
(Woman's and man's costumes from the beginning of the 20th Century, the girl's costume from mid-20th Century.)

COMPLEXES OF TRADITIONAL NATIONAL APPAREL
OF THE NORTHERN PART OF BUKOVYNA. (19th - 20th CENTURIES.)

Традиційний одяг **20**-х років XX ст. Буковинське Прикарпаття.
Вижниччинна (с. Банилів-Підгірний).
Traditional apparel from the 20's of the 20th Century.
Bukovynian Prykarpattia. Vyzhnychchnynna (Banyliv-Pidhirnyj).

Традиційний одяг кінця XIX ст.
Верхнє Буковинське Попруття.
Traditional apparel from the end
of the 19th Century.
Upper Bukovynian Popruttia

Традиційний одяг 30-х років XX ст. (жіноча сорочка - багрянка).
Верхнє Буковинське Попруття (с. Лужани, Кіцманський район).
Traditional apparel from the 30's of the 20th Century.
(Woman's shirt - bahrianka).
Upper Bukovynian Popruttia. (Luzhany, Kitsman' district).

Весільне вбрання молодої. Початок XX століття.
Буковинське Прикарпаття.
Wedding apparel of the young bride. Early 20th Century.
Bukovynian Prykarpattia.

Жіночий одяг початку XX ст. (Сорочка із заплічниками - "червонянка", головний убір - "кирпа, закладена у хвіст", у руках - "ширинка").
Верхнє Буковинське Попруття. (с. Лужани, Кіцманщина).
Woman's apparel from beginning of the 20th Century. (Shirt with embroidered shoulder - 'chervonjanka, head dress - 'kyrpa, set into a khvist', in hands - 'shyrynka').
Upper Bukovynian Popruttia. (Luzhany, Kitsman').

Молдавське традиційне парубоче вбрання.
Нижнє Буковинське Попруття. Новоселиччина.
Young Moldavian male's traditional apparel.
Lower Bukovynian Popruttia. Novoselychchyna.

Весільне вбрання топорівських молодят
(наречена у традиційному вінку та ріклі).
40-і р. р. XX ст.
Wedding attire of young bride and groom from Toporvtsi.
(the bride is in the traditional wreath and riklia.)
From the 40's of the 20th Century.

Молодята у традиційному одязі першої половини XX ст.
(Жіночий поясний одяг - рікля, головний убір - карабуля).
Верхнє Буковинське Попруття. Кіцманщина.
Young engaged couple in traditional apparel from the 1st half of 20th Century.
(Woman's girded attire - riklia, head dress - karabulia.)
Upper Bukovynian Popruttia. (Kitsman').

Традиційна ноша 30-х років XX ст.
Буковинське Прикарпаття. Сторожинеччина.
Traditional attire from the 30's of the 20th Century.
Bukovynian Prykarpattia. Storozhynechchyna.

Використання елементів жіночого та чоловічого традиційного одягу в щоденному вбранні. 60-і р.р. XX ст.
Рівнинна частина Буковини. Новоселиччина.
Employing the elements of women's and men's traditional apparel in everyday attire. 60's of the 20th Century.
Plains section of Bukovyna. Novoselychchyna.

Дівочий святковий одяг другої половини XX ст.
(сорочка вишита бісером, поясний одяг - гопанка).
Верхнє Буковинське Попруття (с. Слобода, Новоселицький район).
Girl's festive attire from the 2nd half of the 20th Century
(shirt, embroidered with beads and girded attire - hopanka).
Upper Bukovynian Popruttia. (Sloboda, Novoselytsia district).

Використання традиційної "фоти з крилами" у сучасному святковому вбранні. Сорочки дівчат вишиті бісером.
Буковинське Прикарпаття (м. Вашківці, Вижницький район).
Employing the traditional 'foty z krylamy' in contemporary festive apparel.
The girl's shirts are embroidered with beads.
Bukovynian Prykarpattia. (Vashkivtsi, Vyzhnytsia district).

Традиційне вбрання молдаван середини XX ст.
Нижнє Буковинське Попруття (с. Мамалиґа, Новоселицький район).
Traditional Moldavian apparel from mid-20th Century.
Lower Bukovynian Popruttia. (Mamalyga, Novoselytsia district).

Весільний дружба у святковому народному одязі другої половини XX ст.
Буковинська Гуцульщина (Путильський район).
Groom's man in festive national apparel from the second half of the 20th Century.
Bukovynian Hutsul'shchyna. (Putyla district).

Буковинський господар у традиційному одязі початку XX ст.
Рівнинна частина краю.
Bukovynian master in traditional apparel of early 20th Century.
Plains section of the country.

Традиційний гуцульський одяг другої половини XIX ст.
Буковинська Гуцульщина. (Реконструкція автора).
Traditional Hutsul apparel from 2nd half of the 19th Century.
Bukovynian Hutsul'shchyna. (Author's reconstruction).

Мати з дочкою у традиційному вбранні початку XX ст.
Буковинське Прикарпаття. (Реконструція автора).
Mother and daughter in traditional apparel from the 20th Century.
Bukovynian Prykarpattia. (Author's reconstruction).

Гуцул з дубельтівкою у традиційному одязі першої половини XX ст.
Путильщина.
Hutsul with dubel'tivka in traditional apparel from early 20th Century.
Putyl'shchyna.

Традиційний жіночий одяг початку XX ст.
(головний убір - "рушник", взуття - чоботи - "чорнобривці").
Буковинське Прикарпаття. Сторожинеччина (с. Кам'яна).
Traditional women's apparel from early 20th Century.
(head dress - 'rushnyk', footwear - boots - 'chornobryvtsi').
Bukovynian Prykarpattia. Storozhynets' district (Kamjana).

Традиційна ноша буковинців початку XX ст. Верхнє Буковинське Попруття. Кіцманщина.
Traditional attire of Bukovynians from early 20th Century. Upper Bukovynian Popruttia. Kitsman'.

Святкове дівоче вбрання середини XX ст. (поясний одяг – "фоти з фустами", головні убори із травою ковили).
Верхнє Буковинське Попруття (с. Валява, Кіцманський район).
Girl's festive apparel from mid-20th Century. (girded attire - 'foty with fustamy', head dress is with steppe grass).
Upper Bukovynian Popruttia. (Valjava, Kitsman' district).

Традиційне дівоче вбрання першої половини XX ст.
(поясний одяг – "фота з крилами", головний убір – "дьорданик").
Буковинське Прикарпаття. (Реконструкція автора).
Traditional girl's apparel from early 20th Century.
Bukovynian Prykarpattia. (Author's reconstruction).

Традиційне молодіжне вбрання першої половини XX ст.
(Плечовий одяг – "цурканка", чоловічий поясний одяг – "рісовані портяниці").
Верхнє Буковинське Попруття. (Реконструція автора).
Traditional young people's apparel from early 20th Century.
Upper Bukovynian Popruttia. (Author's reconstruction).

Традиційний жіночий одяг першої половини XX ст.
Буковинське Поділля (с. Хрещатик, Заставнівський район).
Traditional women's apparel from early 20th Century.
Bukovynian Podillia. (Khreshchatyk, Zastavna district.).

Традиційний чоловічий одяг середини XX ст. (зліва - спосіб одягання двох сорочок, , одна поверх одної).
Верхнє Буковинське Попруття.
Traditional men's apparel mid-20th Century. (from the left - method of donning two shirts, one over the other).
Upper Bukovynian Popruttia.

Традиційна жіноча ноша початку XX ст.
Буковинське Поділля. Заставнівщина.
(Одяг із колекції Чернівецького музею народної архітектури та побуту).
Traditional women's apparel from early 20th Century.
Bukovynian Podillia. (Zastavnivshchyna).
(Apparel from the Chernivtsi Museum of National Architecture and Customs.)

Вигляд спереду - front view.

Вигляд збоку (у кептарі - мінтянику).
Side view (in keptar - mintjanyk)

Традиційний дівочий одяг початку XX ст.
(поясний одяг – "фота з фустами", головний убір – "карабуля").
Верхнє Буковинське Попруття, Кіцманщина. (Реконструкція автора).
Traditional girls' apparel from early 20th Century.
(girded attire - 'fota z fustamy', head dress - 'karabulia').
Upper Bukovynian Popruttia, Kitsman'.(Author's reconstruction.)

Наречена у традиційному весільному вбранні першої половини XX ст.
(поясний одяг – "рікля", головний убір – "коди – вінок").
Рівнинна етнографічна зона Буковини. (Реконструкція автора).
Bride in traditional wedding attire early 20th Century.
(Girded apparel - 'riklia', head dress - 'kody - vinok').
Plains ethnographic zone of Bukovyna.

Традиційний одяг молдаван першої половини XX ст.
Нижнє Буковинське Попруття. Новоселиччина (с. Строїнці).
Traditional apparel of Moldavians first half of 20th Century.
Lower Bukovynian Popruttia. Novoselychchyna. (Strojintsi).

Традиційний святковий дівочий одяг середини XX ст. (поясний одяг – забирані горботки).
Рівнинна частина Буковини.
Traditional festive girl's apparel mid-20th Century. (girded apparel - zabyrani horbotky).

Традиційний дівочий одяг початку XX ст.
(поясний одяг – "рікля", прикраси – "салби",
головний убір – "коробка – коди").
Буковинське Прикарпаття. (Реконструкція автора).
Traditional girl's apparel from early 20th Century.
Bukovynian Prykarpattia. (Author's reconstruction).

Традиційний одяг гуцулів другої половини XIX ст.
(чоловічий головний убір – "крисаня").
Буковинська Гуцульщина. (Реконструкція автора).
Traditional Hutsul apparel in the second half of the 19th Century.
(men's head wear - 'krysania').
Bukovynian Hutsul'shchyna. (Author's reconstruction).

Дівчата у традиційному святковому одязі другої половини XX ст.
Рівнинна та передгірська частини Буковини.
(Новоселицький та Вижницький райони).
Girls in traditional festive apparel from the 2nd half of the 20th Century.
Plains and foothills sections of Bukovyna.
(Novoselytsia and Vyzhnytsia districts.)

Буковинець з передгір'я у святковому одязі. 80-і р.р. XX ст.
Сторожинеччина (с. Кам'яна).
Bukovynian from the foothills in festive attire - 80's of the 20th Century.
Storozhynets' district (Kamjana).

Традиційний святковий одяг молодиці середини XX ст.
Рівнинна частина Буковини.
Traditional festive apparel of a young woman - mid-20th Century.
Plains section of Bukovyna.

Парубок у традиційному одязі середини XX ст.
(нагрудна прикраса – "басма", головний убір – "кучма").
Рівнинна частина Буковини.
Bachelor in the traditional apparel of mid-20th Century.
(breast adornment - 'basma', head dress - 'kuchma')
Plains section of Bukovyna.

Традиційний жіночий одяг початку XX ст.
Буковинське Поділля. Заставнівщина.
Traditional women's apparel of early 20th Century.
Bukovynian Podillia. Zastavna district.

Весільна матка у сучасному святковому вбранні.
Нижнє Буковинське Попруття (с. Магала).
Maid-of-honor in comtemporary festive attire.
Lower Bukovynian Popruttia. (Mahala).

Буковинська родина із Верхнього Попруття
у сучасному традиційному вбранні.
Святкування Великодня.
Bukovynian family from Upper Popruttia
in contemporary traditional apparel.
Celebrating Easter.

БІБЛІОГРАФІЯ

∞ ∞ ∞

BIBLIOGRAPHY

Археология Украинской ССР.
- Киев. - Т. 1, 1985.

Білецька В. Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментація // Матеріали до етнології та антропології.
- Львів, 1929. - Т. 21-22. - Ч. І

Бушина Т. І. Декоративно-прикладне мистецтво Радянської Буковини.
- Київ, 1986.

Вагилевич И. Гуцулы - обитатели Восточной отрасли Карпатских гор // Пантеон.
- Т. XXI. - Кн. 5, 1855.

Вакуленко Л. В. Пам'ятки підгір'я Українських Карпат першої половини І тис. н. е.
- Київ, 1977.

Винокур І. С. Археологічні дослідження на трипільському поселенні біля с. Магала // Археологія.
- Київ, 1966. - Т. XX.

Винокур І. С. Історія лісостепового Подністров'я та Південного Побужжя.
- Київ, 1985.

Войнаровский В. В. Раскопки поселения у с. Добрынивцы на Буковине // Археологические открытия 1985 г.
- Москва, 1987.

Arkheologija Ukrainskoj SSR.
- Kiev. - T. 1. 1985.

Bilets'ka V. Ukrajins'ki sorochky, jikh typy, evoljutsija i ornamentatsija // Materialy do etnolohiji ta antropolohiji.
- L'viv, 1929. - T. 21-22. - Ch. 1

Bushyna T. I. Dekoratyvno-prykladne mystetstvo Radjans'koji Bukovyny.
- Kyjiv, 1986.

Vagilevich I. Gutsuly - obitateli Vostochnoj otrasli Karpatskikh gor // Panteon.
- T.XXI. - Kn. 5, 1855.

Vakulenko L. V. Pamjatky pidhirja Ukrajins'kykh Karpat pershoji polovyny 1 tys.n.e.
- Kyjiv, 1977.

Vynokur I. S. Arkheolohichni doslidzhennja na trypil's'komu poselenni bilja s. Mahala // Arkheolohija.
- Kyjiv, 1966. - T. XX.

Vynokur I. S. Istorija lisostepovoho Podnistrovja ta Pivdennoho Pobuzhzhja.
- Kyjiv, 1985.

Vojnarovskij V. V. Raskopki poselennija u s. Dobrynivtsy na Bukovine // Arkheologicheskie otkrytija 1985 g.
- Moskva, 1987.

Волков Ф. К. Студії з української етнографії та антропології.
- Прага, 1925.

Волков Ф. К. Украинский народ в его прошлом и настоящем. Этнографические особенности украинского народа.
- Пг., 1916. - Т.II.

Галичина, Буковина, Угорська Русь.
- Москва, 1915.

Георги И. Г. Описание всех обитающих в Российском государстве народов и их житейских обрядов, обыкновений, одежд, жилищ, вероисповедований и прочих достопамятностей.
В 4-х ч. - СПб., 1799. - Ч.4.

Гнатюк В. Ткацтво у Східній Галичині // Матеріали до українсько-руської етнології.
- Львів, 1900. -Т.3.

Головацкий Я. О народной одежде и убранстве русинов или русских в Галичине и Северо-Восточной Венгрии.
- СПб., 1877.

Горинь Г. Й. Шкіряні промисли західних областей України / друга половина XIX - поч. XX ст./.
- Київ, 1986.

Горленко В. Ф. Матеріальна культура українців в контексті порівняльно-етнографічного вивчення слов'ян // Народна творчість та етнографія.
- 1983. - № 3.

Volkov F. K. Studiji z Ukrajins'koji etnohrafiji ta antropolohiji.
- Praha, 1925.

Volkov F. K. Ukrainskij narod b jego proshlom i nastojashchem. Etnograficheskie osobennosti Ukrainskogo naroda.
- Pg., 1916. - T.II.

Halychyna, Bukovyna, Uhors'ka Rus'.
- Moskva, 1915.

Georgi I. G. Opisanie vsekh obitajushchikh v Rossijskom gosudarstve narodov i ikh zhytejskikh obrjadov, obyknovenij, odezhd, zhylishch, veroispovedovanij i prochikh dostopamjatnostej.
B4-khch.- SPb., 1799.- Ch.4.

Hnatiuk V. Tkatstvo u Skhidnij Halychyni // Materialy do Ukrains'ko-Rus'koji etnolohiji.
- L'viv, 1900. - T.3.

Golovatskij Y. O narodnoj odezhde i ubranstve Rusinov ili Russkikh v Galichine i Severo-Vostochnoj Vengrii.
- SPb., 1877.

Horyn' H. J. Shkirjani promysly zakhidnykh oblastej Ukrajiny / druha polovyna XIX - poch. XX st./.
- Kyjiv, 1986.

Horlenko V. F. Material'na kul'tura Ukrajintsiv v konteksti porivnjal'no-etnohrafichnoho vyvchennja Slovjan // Narodna tvorchist' ta etnohrafija.
- 1983. - № 3.

Грабович О. І. Традиційні мотиви в українській вишивці і тканинах.
- Нью-Йорк, 1977.

Гуцульщина. Історико-етнографічне дослідження.
- Київ, 1987.

Димитриу В. М., Зеленчук В. С. Костумул национал молдовенеск. Молдавский национальный костюм.
- Кишинев, 1975.

Довідник з археології України (Хмельницька, Чернівецька, Закарпатська обл.)
- Київ, 1984.

Дучиминська О. Гуцульщина // Наша страна.
- 1941. - №2.

Захарчук-Чугай Р. В. Українська народна вишивка. Західні області УРСР.
- Київ, 1987.

Зеленчук В. С. Молдавский национальный костюм. Moldavian National Costume.
- Кишинев, 1985.

Зеленчук В. С. Одежда населения Молдавии XУ - XIX вв. / Древняя одежда народов Восточной Европы.
- Москва, 1986.

Калашникова Н. М. Одежда украинцев XУI - XУIII вв. / Древняя одежда народов Восточной Европы.
- Москва, 1986.

Hrabovych O. I. Tradytsijni motyvy v Ukrajins'kij vyshyvtsi i tkanynakh.
- New York, 1977.

Hutsul'shchyna. Istoryko-etnohrafichne doslidzhennja.
- Kyjiv, 1987.

Dimitriu V. M., Zelenchuk V. S. Kostumul natsional Moldovenesk. Moldavs'kij natsyonal'nyj kostjum.
- Kishinev, 1975.

Dovidnyk z arkheolohiji Ukrajiny (Khmel'nyts'ka, Chernivets'ka, Zakarpats'ka obl.)
- Kyjiv, 1984.

Duchymyns'ka O. Hutsul'shchyna // Nasha strana.
- 1941. - № 2.

Zakharchuk-Chuhaj R. V. Ukrajins'ka narodna vyshyvka. Zakhidni oblasti URSR.
- Kyjiv, 1987.

Zelenchuk V. S. Moldavskij natsyonal'nyj kostjum. Moldavian National Costume.
- Kishinev, 1985.

Zelenchuk V. S. Odezhda naselenija Moldavii XV - XIX v.v. / Drevnjaja odezhda narodov Vostochnoj Yevropy.
- Moskva, 1986.

Kalashnikova N. M. Odezhda Ukraintsev XVI - XVIII vv. / Drevnjaja odezhda narodov Vostochnoj Yevropy.
- Moskva, 1986.

Кожолянко Г. К. Матеріальна культура населення Північної Буковини в кінці XVIII - на початку XX ст.
- Київ, 1989.

Кожолянко Г. К., Кожолянко Я. И. Изменения в материальной культуре сельского населения Советской Буковины / Черновицкий гос.ун-т.
- Черновцы, 1988. Рукопись деп. вИНИОН АНСССР №35503 от 9.09.1988.

Кожолянко Я. И. Значение музейных коллекций народной одежды населения Северной Буковины в моделировании современной одежды / Этнографическая наука и пропаганда этнографических знаний.
- Омск, 1987.

Кожолянко Я. И. Традиционная народная одежда украинцев, молдаван и румын Северной Буковины / Итоги этнографических и антропологических исследований 1986 - 1987 гг.
- Сухуми, 1988.

Кожолянко Я. І. Спільні риси в народному одязі Подільського побережжя Дністра в XIX - на початку XX ст. // Тези доповідей Шостої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції.
- Вінниця, 1988.

Kozholianko H. K. Material'na kul'tura naselennja Pivnichnoji Bukovyny v kintsi XVIII - na pochatku XX st.
- Kyjiv, 1989.

Kozholianko H. K., Kozholianko Y. I. Izmenenija v material'noj kul'ture sel'skogo naselenija Sovetskoj Bukoviny / Chernovitskij gos.un-t.
- Chernovtsy, 1988. Rukopis dep. vINION ANSSSR № 35503 ot 9.09.1988.

Kozholianko Y. I. Znachenie muzejnykh kollektsyj narodnoj odezhdy naselenija Severnoj Bukoviny v modelirovanii sovremennoj odezhdy / Etnograficheskaja nauka i propaganda etnograficheskikh znanij.
- Omsk, 1987.

Kozholianko Y. I. Traditsionnaja narodnaja odezhda Ukraintsev, Moldavan i Rumyn Severnoj Bukoviny / Itogi etnograficheskikh i antropologicheskikh issledovanij 1986 - 1987 gg.
- Sukhumi, 1988.

Kozholianko Y. I. Spil'ni rysy v narodnomu odjazi Podil's'koho poberezhzhja Dnistra v XIX - na pochatku XX st. // Tezy dopovidej Shostoji Vinnyts'koji oblasnoji istoryko-krajeznavchoji konferentsiji.
- Vinnytsja, 1988.

Кожолянко Я. І. Традиційний народний одяг українців Північної Буковини // Народна творчість та етнографія. - 1988. - № 5.

Кожолянко Я. І. Традиційний комплекс народного одягу Буковинської Гуцульщини / Проблеми Гуцульщини. - Чернівці, 1993.

Кожолянко Я. І. Українська народна вишивка Поділля / Проблеми вивчення та пропаганди народної творчості як складової частини української національної культури. - Рівне, 1990.

Кожолянко Я. І. Формування українського народного костюма Буковини / Етнічна самосвідомість: національна культура. - Київ, 1991.

Кожолянко Я. І. Народний одяг українців - емігрантів з Галичини та Буковини до Канади на початку XX ст. / Еміграція населення західноукраїнських земель до Північної Америки на рубежі XIX - XX ст. Її роль в освоєнні Канадського Заходу. - Львів, 1991.

Кольбенгайєр Е. Взори вишивок домашнього промислу на Буковині. - Чернівці, 1912.

Косміна Т. В., Васіна З. О. Українське весільне вбрання. Етнографічні реконструкції. - Київ, 1989.

Kozholianko Y. I. Tradytsijnyj narodnyj odjah Ukrajintsiv Pivnichnoji Bukovyny // Harodna tvorchist' ta etnohrafija. - 1988. - № 5.

Kozholianko Y. I. Tradytsijnyj kompleks narodnoho odjahu Bukovyns'koji Hutsul'shchyny / Problemy Hutsul'shchyny. - Chernivtsi, 1993.

Kozholianko Y. I. Ukrajins'ka narodna vyshyvka Podillja / Problemy vyvchennja ta propahandy narodnoji tvorchosti jak skladovoji chastyny Ukrajins'koji natsional'noji kul'tury. - Rivne, 1990.

Kozholianko Y. I. Formuvannja Ukrajins'koho narodnoho kostjuma Bukovyny / Etnichna samosvidomist': natsional'na kul'tura. - Kyjiv, 1991.

Kozholianko Y. I. Narodnyj odjah Ukrajintsiv - emihrantiv z Halychyny ta Bukovyny na pochatku XX st. / Emihratsija naselennja zakhidno-Ukrajins'kykh zemel' do Pivnichnoji Ameryky na rubezhi XIX - XX st. Jiji rol' v osvojenni Kanads'koho Zakhodu. - L'viv, 1991.

Kol'benhajer E. Vzory vyshyvok domashn'oho promyslu na Bukovyni. - Chernivtsi, 1912.

Kosmina T. V., Vasina Z. O. Ukrajins'ke vesil'ne vbrannja. Etnographichni rekonstruktsiji. - Kyjiv, 1989.

Костишина М. В. Художнє оформлення буковинського народного костюма гірської місцевості // Народна творчість та етнографія. - 1975. - № 4.

Костишина М. В. Особливості традиційного жіночого одягу Буковинського Поділля // Народна творчість та етнографія. - 1976. - № 6.

Костишина М. В. Буковинські традиційні мотиви в сучасному вбранні // Народна творчість та етнографія. - 1978. - № 4.

Кульчицька О. Народний одяг західних областей УРСР. - Київ, 1959.

Купчанко Г. Некоторые историко-географические сведения о Буковине. - Киев, 1876.

Купчанко Г. Наша родина. - Ведень, 1987.

Куценко М. Українські вишивки. Ukrainian embroideries. - Melbourne, 1977.

Маслова Г. С. Народная одежда русских, украинцев и белорусов в XIX - нач. XX ст. // Восточнославянский этнографический сборник. - Москва, 1956.

Kostyshyna M. V. Khudozhnje oformlennja Bukovyns'koho narodnoho kostjuma hirs'koji mistsevosti // Narodna tvorchist' ta etnohrafija. - 1975. - № 4.

Kostyshyna M. V. Osoblyvosti tradytsijnoho zhinochoho odjahu Bukovyns'koho Podillja // Narodna tvorchist' ta etnohrafija. - 1976. - № 6.

Kostyshyna M. V. Bukovyns'ki tradytsijni motyvy v suchasnomu vbranni // Narodna tvorchist' ta etnohrafija. - 1978. - № 4.

Kul'chyts'ka O. Narodnyj odjah zakhidnykh oblastej URSR. - Kyjiv, 1959.

Kupchanko G. Nekotorye istoriko-geograficheskie svedenija o Bukovine. - Kiev, 1876.

Kupchanko G. Nasha rodina. - Veden', (Vienna) 1987.

Kutsenko M. Ukrajins'ki vyshyvky. Ukrainian embroideries. - Melbourne, 1977.

Maslova G. S. Narodnaja odezhda Russkikh, Ukraintsev i Belorusov v XIX nach. XX st. // Vostochnoslavjanskij etnograficheskij sbornik. - Moskva, 1956.

Матейко К. І. Головні убори українських селян до початку XX ст. // Народна творчість та етнографія.
- 1973. - № 3.

Матейко К. И. Локальные особенности одежды гуцулов конца XIX - начала XX вв. // Карпатский сборник.
- Москва, 1976.

Матейко К. І. Український народний одяг.
- Київ, 1977.

Матейко К. І., Полянська О. В. Одяг. У кн. Гуцульщина.
- Київ, 1987.

Миронов В., Наулко В. Етнокультурні зв'язки на Україні (за матеріалами одягу) // Народна творчість та етнографія.
- 1969. - № 5.

Молдаване: Очерки истории, этнографии, искусствоведения.
- Кишинев, 1977.

Наулко В. І. Етнічний склад населення Української РСР.
- Київ, 1965.

Наулко В. И. Развитие межэтнических связей на Украине.
- Киев, 1975.

Нестеровский П. А. Бессарабские русины. Историко-этнографический очерк.
- Варшава, 1905.

Matejko K. I. Holovni ubory Ukrajins'kykh seljan do pochatku XX st. // Narodna tvorchist' ta etnohrafija.
- 1973. - № 3.

Matejko K. I. Lokal'nye osobennosti odezhdy Gutsulov kontsa XIX - nachala XX vv. // Karpatskij sbornik.
- Moskva, 1976.

Matejko K. I. Ukrajins'kyj narodnyj odjah.
- Kyjiv, 1977.

Matejko K. I., Poljians'ka O. B. Odjah. U kn. Hutsul'shchyna.
- Kyjiv, 1987.

Myronov V., Naulko V. Etnokul'turni zvjazky na Ukrajini (za materialamy odjahu) // Narodna tvorchist' ta etnohrafija.
- 1969. - № 5.

Moldavane: Ocherki istorii, etnografii, iskusstvovedenija.
- Kishinev, 1977.

Naulko V. I. Etnichnyj sklad naselennja Ukrajins'koji RSR.
- Kyjiv, 1965.

Naulko V. I. Razvitie mezhetnicheskikh svjazej na Ukraine.
- Kiev, 1975.

Nesterovskij P. A. Bessarabskie Rusiny. Istoriko-etnograficheskij ocherk.
- Varshava (Warsaw), 1905.

Нестеровский П. А. На севере Бессарабии.
- Варшава, 1910.

Никорак О. І. Сучасні художні тканини Українських Карпат.
- Київ, 1988.

Никорак О. І. Тенденції розвитку сучасного ткацтва Карпатського регіону // Народна творчість та етнографія.
- 1987. - № 1.

Ніколаєва Т. О., Щербій Г. С. Народний одяг. У кн. Культура і побут населення України.
- Київ, 1991.

Ніколаєва Т. О., Кара-Васильєва Т. В. Особливості народного вбрання та вишивка Українського Прикарпаття // Народна творчість та етнографія.
- 1988. - № 3.

Новицкая М. А. Узорные ткани трипольской культуры // краткие сообщения Института археологии АН УССР.
- Киев, 1960. - Вып. X.

Полное собрание русских летописей.
- Т. II. - СПб., 1843.

Постолаки Е. А. Молдавское народное ткачество (XIX - начало XX в.)
- Кишинев, 1987.

Nesterovskij P. A. Na severe Bessarabii.
- Varshava (Warsaw), 1910.

Nykorak O. I. Suchasni khudozhni tkanyny Ukrajins'kykh Karpat.
- Kyjiv, 1988.

Nykorak O. I. Tendentsiji rozvytku suchasnoho tkatstva Karpats'koho rehionu // Narodna tvorchist' ta etnohrafija.
- 1987. - № 1.

Nikolajeva T. O., Shcherbij H. S. Narodnyj odjah. U kn. Kul'tura i pobut naselennja Ukrajiny.
- Kyjiv, 1991.

Nikolajeva T. O., Kara-Vasyl'jeva T. V. Osoblyvosti narodnoho vbrannja ta vyshyvka Ukrajins'koho Prykarpattja // Narodna tvorchist' ta etnohrafija.
- 1988. - № 3.

Novitskaja M. A. Uzornye tkani tripol'skoj kul'tury // kratkie soobshchenija Instituta arkheologii AN Ukr. SSR.
- Kiev, 1960. Vyp. X.

Polnoe sobranie russkikh letopisej.
- T. II. - SPb., 1843.

Postolaki E. A. Moldavskoe narodnoe tkachestvo (XIX - nachalo XX v.)
- Kishinev, 1987.

Постолаки Е. А. Орудия народного ткачества у молдаван в XIX - начале XX в. / Известия АН МССР. Серия общественных наук.
- 1981 - № 3.

Прилипко Я. П. З народного одягу Чернівецької області // Народна творчість та етнографія.
- 1960. - № 1.

Прилипко Я. П. Класифікація головних уборів // Народна творчість та етнографія.
- 1970. - № 5.

Рикман З. А. Молдаване // Расы и народы.
- 1938. - Вып. 3. - Москва.

Румыния. Из сокровищницы традициоиого народного костюма.
- Бухарест, 1978.

Русанова И. П., Тимощук Б. А. Кодын - славянское поселение У - УШ вв. на реке Прут.
- Москва, 1984.

Сидорович С. Й. Художня тканина західних областей УРСР.
- Київ, 1979.

Смирнова Г. И. Гавско-голиградский круг памятников Восточно-Карпатского бассейна // Археологический сборник.
- Ленинград, 1976. - № 17.

Postolaki E. A. Orudija narodnogo tkachestva u Moldavan v XIX - nachale XX v. / Izvestija AN MSSR. Serija obshchestvennykh nauk.
- 1981. - № 3.

Prylypko Y. P. Z narodnoho odjahu Chernivets'koji oblasti // Narodna tvorchist' ta etnohrafija.
- 1960. - № 1.

Prylypko Y. P. Klasyfikatsija holovnykh uboriv // Narodna tvorchist' ta etnohrafija.
- 1970. - № 5.

Rikman Z. A. Moldavane // Rasy i narody.
- 1938. - Vyp. 3. - Moskva.

Rumynija. Iz sokrovishchnitsy traditsionnogo narodnogo kostjuma.
- Bukharest, 1978.

Rusanova I. P., Timoshchuk B. A. Kodyn - slavjanskoe poselenie V - VIII vv. na reke Prut.
- Moskva, 1984.

Sydorovych S. J. Khudozhnja tkanyna zakhidnykh oblastej URSR.
- Kyjiv, 1979.

Smirnova G. I. Gavsko-goligradskij krug pamjatnikov Vostochno-Karpatskogo bassejna // Arkheologicheskij sbornik.
- Leningrad, 1976. - № 17.

Смирнова Г. И. Могильник типа Поянешты-Лукашевка у с. Долыняны на Буковине // Советская археология.
- 1981. - № 3.

Стамеров К. К. Нариси з історії костюмів.
- Київ, 1978.

Тимощук Б. А., Винокур И. С. Памятники черняховской культуры на Буковине // Материалы и исследования по археологии.
- Москва, 1964.

Тимощук Б. А., Русанова И. П., Михайлина Л. П. Итоги изучения славянских памятников Северны У - Х вв. // Советская археология.
- 1981 - № 2.

Тимощук Б. О. Давньоруська Буковина.
- Київ, 1982.

Тимощук Б. О. Слов'яни Північної Буковини У - IX ст.
- Київ, 1976.

Тканина: Виставка Українського ткацтва. Tkanyna: An Exhibit of Ukrainian Weaving (Co-edited by Radomir Bilash and Barbara Wilberg)
- Edmonton, 1988.

Smirnova G. I. Mogil'nik tipa Pojaneshty-Lukashevka u s. Dolynjany na Bukovine // Sovetskaja arkheologija.
- 1981. - № 3.

Stamerov K. K. Narysy z istoriji kostjumiv.
- Kyjiv, 1978.

Timoshchuk B. A., Vinokur I. S. Pamjatniki chernjakhovskoj kul'tury na Bukovine // Materialy i issledovanija po arkheologii.
- Moskva, 1964.

Timoshchuk B. A., Rusanova I. P., Mikhajlina L. P. Itogi izuchenija slavjanskikh pamjatnikov Severny V - X vv. // Sovetskaja arkheologija.
- 1981. - № 2.

Timoshchuk B. O. Davn'orus'ka Bukovyna.
- Kyjiv, 1982.

Timoshchuk B. O. Slovjany Pivnichnoji Bukovyny V - IX st.
- Kyjiv, 1976.

Tkanyna: An Exhibit of Ukrainian Weaving. Тканина: Виставка Українського ткацтва (Co-edited by Radomir Bilash and Barbara Wilberg)
- Edmonton, 1988.

Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край / Материалы и исследования, собранные действительным членом Русского Географического общества П. П. Чубинским.
В 7 т., 1877. - Т.7. - Вып. 2.

Український народний одяг - Ukrainian Folk Costume
- Торонто - Філядельфія, 1992.

Шарануца С. Н. Орнаменте популаре молдовенешть. Молдавский народный орнамент.
- Кишинеу. - 1984.

Шухевич В. Гуцульщина.
- Ч.І. Львів, 1899., - Ч.ІІ, 1901.

Этнография восточных славян. Очерки традицинной культуры.
- М., 1987.

Trudy etnograficheskо-statisticheskoj ekspeditsii v Zapadno-Russkij kpaj / Materialy i issledovanija, sobrannye dejstvitel'nym chlenom Russkogo Geograficheskogo obshchestva P. P. Chubinskim.
V 7 t., 1877. - T.7. - Vyp. 2.

Ukrainian Folk Costume - Український народний одяг
- Toronto - Philadelphia, 1992.

Sharanutsa S. N. Ornamente populare Moldovenesht. Moldavs'kij Narodnyj ornament.
- Kishineu. - 1984.

Shukhevych V. Hutsul'shchyna.
- Ch. I. L'viv, 1899., - Ch. II, 1901

Etnografija vostochnykh Slavjan. Ocherki traditsionnoj kul'tury.
- M., 1987.

Banateanu T. Arta populara Bucovineana.
- Bucuresti, 1975.

Bukowina.
- Wien, 1899.

Costumes of Central Ukraine and Hutsul'shcyna. Compiled by P. Lychak, K. N. Nahachewsky.
- Edmonton, 1984.

Dan D. Rutenii din Bucovina // Analele R. R.
- Bd. 35.

Die Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild.

Kaindl R. F. Die Huzulen.
- Wien, 1894.

Kaindl R. F. Die Ruthenen in der Bukowina.
- Wien, 1889.

Nahachewsky K. The Costume of Bukovyna.
- Edmonton, 1987.

Orshinsky P. Traditional Bukovynian shirts and jewellery for women as found in Canada.
- Fenwick, Ontario, 1974.

Pavel Em. Portul popular moldovenesc.
- Bucuresti, 1976.

Reesch R. Ornamentik der Volkskunst in Europa.
- Leipzig, 1981.

Spinu M, Bratiloveanu G. Zona etnografica Suceava.
- Bucuresti, 1975.

ЗМІСТ

3 Слово автора

7 Вступ

23 РОЗДІЛ І. Формування народного одягу

23 1. Одяг та ткацтво давнього населення Буковини

35 2. Одяг буковинців у період середньовіччя

47 РОЗДІЛ ІІ. Матеріал та технологія виготовлення традиційного народного одягу

77 РОЗДІЛ ІІІ. Народний одяг буковинців XIX - XX століть

77 1. Натільний одяг

102 2. Види поясного одягу

118 3. Плечовий одяг

132 4. Доповнюючі елементи народної ноші

172 5. Дитячий одяг

187 РОЗДІЛ ІУ. Місцеві особливості традиційної ноші буковинців

187 1. Народна ноша українців Буковинського Поділля

194 2. Костюмний комплекс українців Верхнього Буковинського Попруття

TABLE OF CONTENTS

3 Author's word

7 Introduction

23 SECTION I The Evolution of the Folk Dress

23 1. The dress and weaving of the ancient inhabitants of Bukovyna

35 2. Bukovynian apparel during the Middle Ages

47 SECTION II Material and technology in the preparation of the traditional national costume

77 SECTION III National costume of Bukovynians 19th - 20th centuries

77 1. Apparel worn next to skin

102 2. Aspects of girded apparel

118 3. Shoulder apparel

132 4. Elements completing the national attire

172 5. Children's attire

187 SECTION IV Local peculiarities in the traditional apparel of the people of Bukovyna

187 1. Ukrainian National Costume of Bukovynian Podillia

194 2. Basic Ukrainian Costume of Upper Bukovynian Popruttia

200 3. Народна ноша українців Буковинського Прикарпаття

206 4. Традиційний комплекс народної ноші гуцулів Буковинської Гуцульщини

212 5. Комплекс народного одягу молдаван Буковини

247 Бібліографія

259 Зміст

200 3. National Ukrainian costume of Bukovynian Prykarpattia

206 4. Traditional complex of national apparel of the Hutsuls of Bukovynian Hutsul'shchyna

212 5. The complex of the national apparel of Moldavians of Bukovyna

247 Bibliography

259 Table of Contents

Кожолянко Ярослава Іванівна.
Буковинський традиційний одяг.
Traditional Dress of Bukovyna.

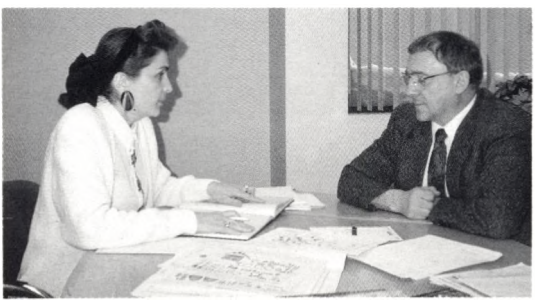

Добродій видання -
пан Нестор Гречка
Sponsor -
Nestor Hrezcka

Kozholianko Yaroslava Ivanivna.
Traditional Dress of Bukovyna.
Буковинський традиційний одяг.

Перекладач -
пан Святослав Чепига
Translator -
Sviatoslav Chepyha

На завершальному етапі підготовки книги до друку -
автор та фахівець видавничої справи пан Мартин Зип.
Final session in the preparation of the material for publication -
the author with Martin Zip, the advisor concerning the publication.

Кожолянко Ярослава Іванівна.
Буковинський традиційний одяг.
Traditional Dress of Bukovyna.

262 с.

(Українською та англійською мовами)

Kozholianko Yaroslava Ivanivna.
Traditional Dress of Bukovyna.
Буковинський традиційний одяг.

262 pages.

(Printed in Ukrainian and English)

Опубліковано Канадським товариством "Буковина"
Саскатун, Саскачеван
Published by Bukovyna Association of Canada
Saskatoon, Saskatchewan

Перше видання, 1994 First printing, 1994

Видавництво: Фрізен Принтерз,
Алтона, Манітоба
Printed and bound in Canada by Friesen Printers
A Division of D. W. Friesen & Sons Ltd.
Altona, Manitoba

Видрукувано у Канаді - Printed in Canada

На обкладинці: Молодь у сучасному святковому вбранні.
Верхнє Буковинське Попруття
(с. Топорівці Новоселицького району Чернівецької області).

On the cover: Youth in contemporary festive costumes.
Upper Bukovynian Popruttia
(selo Toporivtsi, Novoselytsia district, Chernivtsi oblast').